John Steinbeck

Egerek és emberek
—
Lement a Hold

Európa Könyvkiadó
Budapest, 1974

Fordította:
Benedek Marcell
Vas István

Az illusztrációkat, a borító és kötés rajzát
Sziráki Endre készítette

Kötetünk a következő kiadás alapján készült

Of Mice and Men
W. Heinemann Ltd. London – Toronto

The Moon is Down
The Continental Book Company AB

Stockholm, 1943

Egerek és emberek

(fordította Benedek Marcell*)*

Néhány mérföldnyire Soledadtól délre a Salina folyó szűk mederbe ereszkedik le a domb lábánál, s mélyen és zölden folyik tovább. Még meleg is a vize, mert napsütötte, sárga fövényen siklott el csobogva, mielőtt a keskeny tavat elérte. A folyó egyik oldalán az aranyszínű hágók felkanyarognak az aljból az erős és sziklás Gabilan hegyekig, de a völgy felé eső oldalon fák szegélyezik a vizet, minden tavasszal frissen kizöldülő füzek, alsó ágaik közt a téli áradás hordalékaival; meg szikomorfák, pöttyös, fehér, visszahajló ágakkal, amelyek átívelik a tavat. A fövényes parton, a fák alatt vastag avarréteg; oly száraz, hogy nagy ropogás támad, ha egy gyík elsiklik rajta. Esténként tengerinyulak jönnek ki a bozótból, hogy elüldögéljenek a fövényen, s a nedves partot elborítják a mosómedvék éjszakai útjainak, a tanyai kutyák széles járásának s az éjszaka inni járó őzek lábának ék alakú nyomai.

A füzek és szikomorfák közt ösvény vezet; keményre taposták a béresek, akik a tanyákról úszni járnak a mély tóba; meg a vándorlegények, akik esténkint fáradtan térnek le az országútról, hogy a sűrűben megpihenjenek a víz mellett. Egy óriás szikomorfa vízszintes alsó ágával szemközt nagy hamurakás mutatja, hogy sokan tüzelhettek itt; az ágat simára koptatták a rajta ülő emberek.

*

Egy forró nap estéjén csöndes szél mozdult meg a levelek között. Az árnyék felkúszott a hegy oldalán a tető felé. A víz partján mozdulatlanul üldögéltek a tengerinyulak, mint megannyi apró, szürke, kifaragott kődarab. Aztán az országút irányából lépések recsegése hallatszott a száraz szikomorleveleken. A tengerinyulak nesztelenül szaladtak szét, menedéket keresve. Egy hosszú lábú gém nehézkesen feldolgozta magát a levegőbe, s lefelé szállt a folyó fölött. Egy pillanatra élettelenné vált az egész hely, aztán két ember bukkant fel az ösvényen, s kilépett a zöld tó mellett levő tisztásra. Egymás nyomában jöttek le az ösvényen, s még a tisztáson is egyik a másik mögött állt. Mind a kettő sárgaréz gombos, durva vászonnadrágot és kabátot viselt. Mind a kettőnek fekete, formátlan kalapja volt, s mind a kettő szorosra göngyölgetett takarót hordott a hátára kötve. Az elül járó ember kicsi volt és gyors mozgású, az arca sötét, a szeme nyugtalan, a vonásai élesek, erősek. Testének minden része határozott volt: keze kicsi, erős, karja vékony, orra keskeny és csontos. A háta mögött eleven ellentéte járt, alaktalan képű, nagy, tohonya ember, akinek halvány, kerek szeme és széles, csapott válla volt, s nehézkesen járt, kissé húzta a lábát, mint a cammogó medve. Karját nem lóbálta járás közben, csak nehéz kézfeje végzett valami ingamozgást.

Az első ember hirtelen megállt a tisztáson, s az utána jövő majdhogy el nem gázolta. Levette kalapját, mutatóujjával megtörölte a kalap belső szalagját, s csettintve rázta le a rátapadt verejtéket. Tohonya útitárs a ledobta válláról a takarót, lehasalt, s inni kezdett a zöld tó vizéből; hosszú kortyokat nyelt, belehorkantva a vízbe, mint a ló. A kis ember idegesen lépett oda hozzá.

– Lennie! – mondta éles hangon. – Lennie, az isten áldjon meg, ne igyál annyit! – Lennie tovább horkantott a tó vizébe. A kis ember föléje hajolt, megrázta a vállát. – Lennie! Megint olyan beteg leszel, mint az éjjel.

Lennie egész fejét kalapostul, mindenestül bemártotta a vízbe, aztán felült a parton, kalapjáról rácsöpögött a víz kék kabátjára, s leszaladt a hátán. – Aunye, de jó – szólalt meg. – Igyál te is, George! Igyál egy nagyot! – És boldogan mosolygott.

George leoldozta batyuját, s óvatosan letette a partra.

– Nem tudom, jó-e ez a víz – mondotta. – Egy kicsit poshadtnak látszik.

Lennie bemártotta hatalmas mancsát a vízbe, s ujjait mozgatva apró hullámokat vert föl; egyre szélesedő gyűrűk szaladtak végig a tavon a másik partig meg vissza. Lennie elnézte.

– Nézd, George! Nézd, mit csináltam!

George letérdelt a tó mellé, s tenyeréből gyorsan kortyolgatta a vizet.

– Jó íze van – ismerte el. – Pedig nem látszik rajta, hogy folyik. Sohase igyál, Lennie, olyan vízből, amelyik nem folyik – mondta reménytelenül. – De te a csatornából is innál, ha egyszer megszomjazol. – Tenyerével vizet loccsantott az arcába, s szétdörzsölte álla alatt meg a nyakszirtje körül. Aztán újra föltette kalapját, följebb húzódott a parton, fölhúzta térdét, s átfogta a karjával. Lennie figyelte, és pontosan utánozta George-ot. Ő is hátrább húzódott, felhúzta térdét, átfogta karjával, és George-ra nézett, hogy helyesen viselkedett-e. Kalapját is kissé jobban a szemére húzta, olyanformán, ahogy George kalapja volt.

George kedvetlenül bámult a vízre. Szemhéja vörös volt a napsütéstől. Haragosan szólalt meg:

– Egyenesen eljuthattunk volna a tanyára, ha az az ebadta buszvezető nem beszél marhaságokat. Azt mondja: „Csak egy kis darab még az országúton.” Csak egy kis darab! A fenét, majdnem négy mérföld volt! Nem akart megállni a tanya kapujánál, ezért mondta. Lusta volt megállni az az istenverte. Talán olyan nagy úr, hogy még Soledadban sem áll meg. Kirúg bennünket, és azt mondja: „Csak egy kis darab az országúton.” Fogadok, hogy több is volt négy mérföldnél. S az a veszett meleg!

Lennie félénken nézett rá. – George!

– No, mit akarsz?

– Hová megyünk, George?

A kis ember lerántotta kalapja karimáját, s az alól nézett Lennie-re.

– Nos, ugye, hogy elfelejtetted már megint?

– Újra elmondjam? Jaj, de hülye vagy. Uramisten!

– Elfelejtettem – mondta szelíden Lennie. Pedig megpróbáltam, hogy ne felejtsem el. Igazán mondom, megpróbáltam, George.

– No jó, jó. Elmondom újra. Hiszen nincs semmi dolgom. Akár egyebet se csináljak örök életemben, csak elmondjak neked ezt, amazt, aztán, ha elfelejted, elmondjam újra.

– Próbáltam, próbáltam – mondta Lennie –, de hiába. Hanem a tengerinyulakra emlékszem, George.

– Eredj a fenébe azokkal a tengerinyulakkal! Egyébre se emlékszel soha. No jó. Most idehallgass, de aztán el ne felejtsd, nehogy bajba kerüljünk! Emlékszel, amikor a Howard Streeten abban a csatornában ültünk, s azt a táblát néztük?

Lennie arca boldog mosolyra derült.

– Hogyne, George! Emlékszem… de… mit is csináltunk akkor? Emlékszem, valami lányok jöttek arra, és te azt mondtad… azt mondtad…

– Bánja az ördög, hogy mit mondtam. Emlékszel, hogy elmentünk Murray és Readyhez, s ott munkacédulát és autóbuszjegyet kaptunk?

– Hogyne, George. Most már emlékszem. – Hirtelen kutatni kezdett kabátja zsebeiben. Szelíden mondta: – George… az enyém nincs meg. Úgy látszik, elvesztettem. – Kétségbeesetten nézett le a földre.

– Nem is volt nálad soha, te istenverte hülye. Nálam van mind a kettő. Azt hiszed, engedem, hogy magadnál hordd a munkacéduládat?

Lennie megkönnyebbülten vigyorodott el.

– Én… azt hittem, hogy a kabátom zsebébe tettem. – Azzal ismét benyúlt a zsebébe.

George élesen nézett rá.

– Mit vettél ki a zsebedből?

– Nincs is semmi a zsebemben – mondta ravaszul Lennie.

– Tudom, hogy nincs. A kezedben van. Mi van a kezedben, mit dugdosol?

– Nincs semmi, George. Igazán nincs semmi.

– Nocsak, ide vele!

Lennie elhúzta George elől összeszorított öklét.

– Csak egy egér, George.

– Egér? Eleven egér?

– Hát… csak egy döglött egér, George. Nem én öltem meg. Igazán nem! Találtam. Döglötten találtam.

– Add ide! – mondta George.

– Ugyan, hagyd nálam, George.

– Add ide!

Lennie összecsukott ökle lassan engedelmeskedett. George elvette tőle az egeret, s áthajította a tó másik oldalára, a bokrok közé.

– Mit akarsz egy döglött egérrel?

– Útközben simogathatnám a hüvelykujjammal – mondta Lennie.

– Nohát, amíg velem jársz, nem simogatsz semmiféle egeret. Tudod még, hova megyünk most?

Lennie megriadt, aztán zavarában felhúzott térdére rejtette az arcát.

– Már megint elfelejtettem.

– Uram Jézus – mondta fásultan George. – Hát idehallgass: dolgozni megyünk egy olyan tanyára, mint az volt ott északon, ahonnan jövünk.

– Északon?

– Weedben.

– Igen, igen. Emlékszem már. Weedben.

– Az a tanya, ahová megyünk, itt van egy negyed mérföldnyire. Bemegyünk, és beszélünk a gazdával. Most már ide süss. Én odaadom neki a munkacédulákat, te pedig nem szólsz egy árva szót sem. Csak állsz és hallgatsz. Ha észreveszi, hogy milyen istenverte hülye vagy, nem kapunk munkát, de ha dolgozni lát, mielőtt a hangodat meghallaná, nincs semmi baj. Megértetted?

– Meg, George. Meg én.

– No jó. Hát amikor bemegyünk és beszélünk a gazdával, mit csinálsz?

– Én… én – tűnődött Lennie. Arca megfeszült a gondolkodástól. – Én… nem szólok semmit. Csak állok.

– Jó gyerek vagy. Okosan feleltél. Most mondd el ezt kétszer-háromszor, hogy el ne felejtsd.

Lennie halkan dünnyögte magában: – Nem szólok semmit… Nem szólok semmit… Nem szólok semmit.

– Jól van – mondta George. – És nem is csinálsz semmi rosszat, mint ott Weedben.

Lennie megdöbbent.

– Mint Weedben?

~ Úgy, hát ezt is elfelejtetted? No, nem juttatom eszedbe, nehogy újra megtedd.

Lennie arcán felvillant a megértés fénye.

– Elkergettek minket Weedből – robbant ki diadalmasan.

– Kergettek ám a… – mondta dühösen George. – Szaladtunk. Kerestek mindenütt, de nem tudtak elcsípni.

Lennie boldogan kuncogott.

– Látod, ezt nem felejtettem el.

George visszafeküdt a fövényre, kezét összekulcsolta a feje alatt, Lennie pedig utánozta, fölemelve fejét, hogy lássa: jól csinálta-e.

– Haj, mennyi bajom van veled – mondta George. – Milyen könnyen élném világomat, ha nem lógnál a nyakamon. Búmat sem mondanám. Talán még asszonyt is szerezhetnék.

Lennie egy percig csöndesen feküdt, aztán reménykedő hangon szólalt meg:

– Dolgozni fogunk egy tanyán, George.

– Jól van, ezt megértetted. De itt fogunk aludni, én tudom, hogy miért.

Most már gyorsan közelgett az este. A völgyben nem sütött a nap, csak a Gabilan hegyek csúcsain lángolt a fénye. A tavon vízikígyó siklott végig, fejét magasra tartva, mint valami apró periszkópot. A víz csöndes folyása enyhén rezegtette a sást, Messze az országút tájékán valaki kiáltott valamit, s egy másik ember visszakiáltott neki. A szikomorfa ágai megzizzentek egy kis szellőtől, amely el is halt abban a pillanatban.

– George, miért nem megyünk be a tanyára vacsorázni? A tanyán vacsorát adnak.

George oldalt fordult.

– Azzal nem járnál jól. Nekem tetszik ez a hely.

Holnap majd munkába állunk. Útközben cséplőgépeket láttam. Ez azt jelenti, hogy emelgethetjük majd a gabonás zsákokat, amíg belé nem szakadunk. Ma éjszaka még itt akarok heverészni, s fölnézni az égre. Így szeretem.

Lennie föltérdelt, s lenézett George-ra. – És nem vacsorázunk?

– Vacsorázunk bizony, csak szedj össze egy csomó száraz fűzfaágat. Három babkonzerv van a batyumban. Rakd meg a tüzet! Majd ha az ágakat összehordtad, adok gyufát. Aztán fölmelegítjük a babot, s lesz vacsoránk.

– Mártással szeretem a babot – mondta Lennie.

– Hát mártásunk, az nincs. Eredj fáért. De el ne kószálj! Mindjárt besötétedik.

Lennie feltápászkodott, és eltűnt a bokrok között. George fekve maradt, és csöndesen fütyörészett. Abban az irányban, amerre Lennie távozott, loccsanások hallatszottak a vízben. George abbahagyta a fütyörészést, és fülelni kezdett. – Szegény hülye – mondta magában csöndesen, aztán tovább fütyörészett.

Egyszerre csak Lennie csörtetve kilépett a bokrok közül. Egy szál vékony fűzfaágat hozott a kezében. George felült.

– Jól van – mondta hirtelen. – Add ide azt az egeret!

De Lennie gondos arcjátékkal mímelte az ártatlanságot.

– Miféle egeret, George? Nincs nálam semmiféle egér.

George kinyújtotta kezét.

– No, csak ide vele. Az én eszemen nem jársz túl. Lennie habozott, hátrált, vadul nézett a bokrok felé, mintha szökésen járna az esze. George hidegen szólt rá:

– Ideadod azt az egeret, vagy elverjelek?

– Mit adjak oda, George?

– Nagyon jól tudod, hogy mit. Azt az egeret akarom.

Lennie húzódozva nyúlt a zsebébe. Hangja megtört kissé.

– Nem tudom, miért ne tarthatnám magamnál. Ez az egér senkié. Nem loptam. Találtam. Ott hevert az út mellett.

George még mindig parancsolóan nyújtotta felé a kezét. Lennie, akár a kutya, amely nem akarja gazdájának visszavinni a labdát, lassan közeledett, visszahúzódott, aztán közelebb lépett ismét. George hangosan rittyentett az ujjával, s erre a hangra Lennie kezébe tette az egeret.

– Nem csináltam vele semmi rosszat, George. Csak simogattam.

George felállt, s teljes erejéből behajította az egeret a sötétedő bozótba, Aztán odalépett a tóhoz, és megmosta a kezét.

– Istenverte bolondja; te. Azt hiszed, nem láttam, hogy vizes a lábad, mert átmentél érte a másik partra? – Hallotta Lennie nyöszörgő sírását, és sarkon fordult. – Bőg, mint egy kisbaba! Uramisten! Ilyen nagy legény! – Lennie-nek megremegett az ajka, és könny szökött a szemébe.

– Ugyan, Lennie! – George rátette kezét Lennie vállára. – Nemcsak úgy gonoszságból veszem el tőled. Ez az egér nem friss, Lennie; és különben is összezúztad a simogatásoddal. Majd találsz másik egeret, frisset, s megengedem, hogy egy kicsit magadnál tartsd.

Lennie leült a földre, és elkeseredetten lógatta fejét.

– Nem tudom, hol találok másik egeret. Emlékszem egy asszonyságra, aki minden egeret ideadott nekem. De az az asszonyság nincs itt.

George csúfondárosan nézett rá.

– Asszonyság? Még arra sem emlékszel, ki volt az az asszonyság? Tulajdon nagynénéd volt, Clara néni. Aztán ő is abbahagyta. Mindig megölted az egereket.

Lennie búsan nézett föl rá.

– Hiszen olyan kicsikék voltak – mondta bocsánatkérő hangon. – Simogattam őket, aztán beleharapta k az ujjamba, egy kicsit megszorítottam a fejüket, s már meg is döglöttek… mert olyan kicsikék voltak… Szeretném, George, ha hamarosan megkaphatnók azokat a tengerinyulakat.

Azok nem olyan kicsikék.

– Eredj a fenébe a tengerinyulaiddal! És élőegeret se lehet rád bízni: Claraenéd adott egyszer neked egy gumiegeret, de neked nem kellett.

– Azt nem volt jó simogatni – mondta Lennie. A napnyugta lángolás a eltűnt már a hegycsúcsokról is, a völgybe homály ereszkedett, s a füzesben és a szikomorfák között félig sötét volt már. A tó felszínén egy nagy ponty feje bukkant ki, levegőt szívott be, aztán titokzatosan visszamerült ismét a sötét vízbe, egyre szélesedő gyűrűket hagyva maga után. Fönt a levelek újra susogni kezdtek, s a fűzfagyapot apró pihéi szállongtak, amíg el nem ültek a tó felszínén.

– Szeded már össze azt a fát? – kérdezte George. – Találsz bőven ennek a szikomorfának a háta mögött. Vízhordta fa. Hozd ide!

Lennie odament a fa mögé, s hozott egy öl száraz levelet és ágat. Egy halomba dobta le a régi hamurakásra, s visszament, hogy még többet hozzon. Majdnem sötét éjszaka volt már. A víz fölött egy galamb szárnya surrant el. George odalépett a rakáshoz, s meggyújtotta a száraz leveleket. A láng pattogva terjedt szét az ágak között. George kibontotta batyuját, és előszedett belőle három babkonzervet. Odaállította a tűz köré, úgy, hogy a forróság érje, de a láng ne.

– Négy embernek is elég ez a bab – mondta George.

Lennie figyelve nézte a tűz másik oldaláról.

Türelmes hangon mondta:

– Én mártással szeretem.

– Hát az nincs – robbant ki George. – Neked is mindig az kell, ami nincs. Uramisten, de könnyen élhetnék, ha egyedül lennék! Munkát kapnék, dolgoznám, nem lenne semmi bajom. Nem keveredném kalamajkába, s a hónap végén foghatnám az ötven dolláromat, bemehetnék a városba, s megkaphatnék mindent, amit akarnék. Mulathatnék egész éjszaka. Ehetném, ahol nekem tetszik, akár vendégfogadóban is, s rendelhetnék, amit szemem-szám megkíván. S így lenne ez minden áldott hónapban. Literszámra ihatnám a whiskyt, vagy beülhetnék egy játékterembe kártyázni vagy biliárdozni.

Lennie letérdelt, s a tűzön át nézte a haragos George-ot. Arca megnyúlt a rémülettől.

– S ehelyett veled vert meg az isten – folytatta dühösen George. – Sehol sincs maradásod, s miattad én is mindig elvesztem a munkámat. Vándorolhatok világéletemben. De nem is ez a legnagyobb baj. Belékeveredel valamibe, csúf dolgokat követsz el, aztán én húzzalak ki a csávából.

Szinte kiabálva folytatta:

– Istenverte bolondja! Örökösen pácban vagyok miattad. – Most úgy tett, mint a kislányok, amikor affektálva utánozzák egymást. – „Csak meg akartam tapogatni annak a lánynak a ruháját, csak meg akartam simogatni, mintha egér lett volna” – hát

hogy a fenébe tudhassa, hogy csak a ruháját akartad megtapogatni? Visszahőköl, te meg úgy szorongatod, mintha egér lenne. Kiáltozni kezd, akkor aztán bujkálhatunk egész álló nap egy öntözőárokban, amíg az emberek keresnek, aztán este kimászhatunk, s mehetünk tovább. Örökösen ilyesvalami történik, örökösen. Bárcsak bezárhatnálak egy ketrecbe egy millió egérrel, hadd teljék a kedved!

Hirtelen lehűlt a haragja. Ránézett a tűz fölött Lennie ijedt arcára, aztán szégyenkezve bámult a lángokba.

Egészen besötétedett már, de a tűz megvilágította a fák törzsét s fejük fölött a felfelé görbülő ágakat. Lennie lassan, óvatosan mászta körül a tüzet, amíg oda nem ért George mellé, Leguggolt, George megforgatta a babkonzerveket, hogy másik oldalukat érje a tűz melege. Úgy tett,mintha észre sem venné Lennie közelségét.

– George – hallatszott nagyon halkan. Semmi válasz. – George!

– Mit akarsz?

– Csak bolondoztam, George. Nem kell nekem mártás. Még ha itt volna, se kellene.

– Ha itt volna, kaphatnál.

– De nekem akkor se kéne, George. Neked hagynám az egészet. Ráönthetnéd a magadéra, s én hozzá se nyúlnék.

George még mindig kedvetlenül bámult a tűzbe. – Megbolondulok, ha arra gondolok, milyen jól élhetnék nélküled. Soha sincs nyugtom miattad,. Lennie még mindig térdelt. A túlsó part sötétségébe bámult.

– George, akarod, hogy elmenjek, és békén hagyjalak?

– Ugyan, hová a fenébe mehetnél?

– Elmehetnék. Ide a hegyek közé. Találnék valahol egy barlangot.

– Úgy? S mit ennél? Annyi eszed sincs, hogy ennivalót találj.

– Találnék valamit, George. Nem kell nekem finom étel, mártással. Heverésznék a napon, s nem bántana senki. És ha találnék egy egeret, megtarthatnám. Senki sem venné el tőlem.

George gyors, kutató pillantást vetett rá.

– Komisz voltam, ugye?

– Ha nem akarod, hogy veled maradjak, elmehetek a hegyek közé, találok ott egy barlangot. Elmehetek akármikor.

– Ide süss, Lennie. Csak tréfáltam. Akarom, hogy velem maradj. Az egerekkel csak az a baj, hogy mindig megölöd őket. – Hallgatott egy darabig. – Megmondom neked, mit csinálok, Lennie. Amint lehet, szerzek neked egy kutyakölyköt. Azt talán nem ölöd meg. Jobb lesz, mint az egér. Erősebben simogathatod.

Lennie nem kapta be a maszlagot. Érezte, hogy most neki áll feljebb.

– Ha nem akarod, hogy veled maradjak, csak szólj, elmegyek ide a hegyek közé, igen, ide a hegyek közé, s magamban élek. Akkor aztán senki se lopja el tőlem az egereimet.

– Akarom, hogy velem maradj, Lennie – mondta George. – Uramisten, hiszen ha magadra maradnál, valaki agyonlőne, mint egy rétikutyát. Nem, te velem maradsz. Igaz, hogy Clara171 nénéd meghalt, de nem szeretném, ha magadban járnád a világot.

Lennie meg szólalt nagy ravaszul:

– Mesélj nekem, mint a múltkor.

– Miről meséljek?

– A tengerinyulakról.

George ráförmedt:

– Velem ne járasd a bolondját!

Lennie könyörgött:

– No igazán, George, mesélj! Kérlek, George. Mint a múltkor.

– Ebből még verés lesz, hallod-e? No, nem bánom, mesélek, aztán megvacsorázunk…

George-nak elmélyült a hangja. Ritmikusan ismételte szavait, mintha már sokszor elmondta volna.

– A magunkfajta ember, aki tanyákon dolgozik, a legmagányosabb ember a világon. Családja nincs. Nem tartozik sehova. Beáll egy tanyára, keres egy kis pénzt, aztán bemegy a városba, elveri a pénzét, aztán keres egy másik tanyát. Nem várhat semmit, nem remélhet semmit.

Lennie odavolt a gyönyörűségtől.

– Így van, így van. No most mondd el, hogy van mivelünk!

George folytatta:

– Velünk bizony másképpen áll a dolog. Nekünk van jövőnk. Van, akivel beszéljünk, aki törődik velünk. Nem kell kocsmában ülnünk, s a pénzünket kidobálnunk, csak azért, mert nincs, ahová menjünk. Más ember, ha börtönbe dugják, ott rothadhat, az ördög sem törődik vele. Bezzeg, velünk van, aki törődjék.

Lennie közbevágott:

– Bezzeg, hogy van! És miért? Mert… Mert te törődöl énvelem, én törődöm teveled, hát ezért. – Boldogan nevetett. – Most folytasd, George!

– Hiszen már könyv nélkül tudod. Elmondhatod magad is.

– Nem, csak mondd te! Én kifelejtek belőle. Mondd, hogyan lesz később.

– No jó. Egyszer majd – amikor már összeraktuk a pénzt – lesz egy kis házunk, egynéhány hold földünk, tehenünk,disznónk és…

– És a föld zsírjából élünk! – kiáltotta Lennie. És lesznek tengerinyulaink! Folytasd, George! Beszélj arról, hogy mi lesz a kertünkben, meg a nyúlketrecekről, meg a téli esőről és a kályháról, meg hogy a tejen olyan vastag lesz a föl, hogy késsel kell vágni. Erről beszélj, George!

– Miért nem beszélsz magad? Tudod jól az egészet.

– Nem, mondd el csak te! Ha én mondom, az nem egészen olyan. Na igazán, folytasd, George! Hogy én hogy fogom ápolni a tengerinyulakat.

– Hát jó – mondta George. – Lesz egy nagy zöldségeskertünk, meg nyúlketrecünk, meg csirkeólunk. Aztán ha télen esik az eső, azt mondjuk, hogy dolgozzék az ördög, tüzet rakunk, odaülünk a kályha mellé, s hallgatjuk, amint az eső kopog a ház tetején… így, most elég! – Elővette bicskáját. – Nem érek rá tovább beszélni. – Bicskájával átdöfte az egyik konzervdoboz fedelét, körül vagdosta, és odanyújtotta a dobozt Lennie-nek. Aztán kinyitotta a másodikat. Zsebéből két kanalat vett elő, s az egyiket Lennie-nek adta oda.

Ültek a tűz mellett, rakták szájukba a babot, s rágták hatalmasan. Egy-két babszem kicsusszant Lennie szája szélén. George hadonászott a kanalával.

– Mit mondasz holnap, ha a gazda kérdezgetni kezd?

Lennie abbahagyta a rágást, s lenyelte, ami a szájában volt. Arca megfeszült a gondolkozástól.

– Hát… hát… nem szólok egy szót sem.

– Derék gyerek vagy! Ezt jól mondtad, Lennie! No, talán még meg is javulsz. Ha majd megszerezzük azt a kis földet, igazán megengedem, hogy a tengerinyulakat ápold. Különösen ha ilyen jól emlékszel mindenre.

Lennie majd megfulladt büszkeségében.

– Emlékszem én – mondotta.

George ismét a kanalával gesztikulált.

– Ide süss, Lennie! Szeretném, ha körülnéznél itt. Ugye vissza tudsz emlékezni erre a helyre? A tanya körülbelül negyed mérföldnyire van innét. Fölfelé, a folyó mentén.

– Erre emlékezni fogok – mondta Lennie. – Hiszen arra is emlékeztem, hogy ne szóljak egy szót se.

– No persze. Hát ide figyelj, Lennie… Ha mégis megesik, hogy bajba kerülsz, mint azelőtt mindig, azt akarom, hogy egyenest ide gyere, és bújj el a bokrok közt.

– Bújjak el a bokrok közt – mondta Lennie lassan.

– Bújj el a bokrok közt, amíg érted nem jövök.

Fejedben tudod ezt tartani?

– Hogyne tudnám, George. Bújjak el a bokrok közt, amíg értem nem jössz.

– De azért nehogy bajba kerülj, mert akkor nem engedem meg, hogy a tengerinyulakat ápold. – Azzal elhajította az üres konzervdobozt a bokrok közé.

– Nem kerülök bajba, George. Nem szólok egy árva szót sem.

– J ól van. Hozd ide a batyudat a tűz mellé! Jó alvóhelyünk lesz itt. Fölnézhetünk a falevelekre. A tűzre ne rakj már többet. Hagyjuk leszakadni.

Ágyat vetettek maguknak a fövényen, s amikor a tűz leszakadt, a világosság kisebb körre szorult; a felfelé görbülő ágak eltűntek, s csak halvány derengés mutatta a fatörzsek helyét. A sötétben megszólalt Lennie:

– Alszol, George?

– Nem. Mit akarsz?

– Engedd, hogy különböző színű tengerinyulakat tartsunk, George!

– Hát persze – mondta álmosan George. – Lesznek vörös meg kék meg zöld nyulak is, Lennie. Ezer meg ezer.

– És bundás nyulak is, George, amilyeneket Sacramentóban láttunk a vásáron.

– Hát persze, bundás nyulak.

– Mert én el is mehetek ám, George, s barlangban lakhatom.

– Mehetsz hát a fenébe – mondta George. – Most fogd be a szádat!

A parázs vörös fénye egyre halványodott. A folyón túl, a hegyek között egy rétikutya jajgatott, s a másik partról egy kutya válaszolt neki. A szikomorfák leveleit zizegtette az enyhe éjjeli szellő.

A munkások hálóhelye hosszú, négyszögletes épület volt. Belső falai fehérre meszelve, padlója festetlen. Három falán apró, négyszögletes ablakok, a negyediken tömör ajtó, fakilinccsel. A falak mentén nyolc ágy, öt takarókkal fölszerelve, a másik három leplezetlenül mutatta durva zsákvászon matracait. Mindegyik ágy fölé almásládát szögeztek, nyitott oldalával kifelé, úgy, hogy kettős polcnak használhatta személyes holmija számára az ágy gazdája. Ezek a polcok meg voltak rakva apróságokkal, szappannal és talkpúderrel, borotvával, meg afféle nyugati magazinokkal, amelyeket a tanyai munkások szeretnek olvasni és kicsúfolni, de titkon elhisznek mindent, ami bennük van. Aztán voltak orvosságok is a polcokon, apró üvegcsék, fésűk, s a polcok oldalába vert szögeken néhány nyakkendő is lógott. Az egyik fal közelében fekete öntöttvas kályha állt, s a kályhacső egyenesen törte át a mennyezetet. A helyiség közepén nagy, négyszögletes asztal, kártyával teliszórva, s körülötte ládák, amelyeken a játékosok ülhettek.

Délelőtt tíz óra tájban a nap porral megrakodott ragyogó fénycsíkot küldött be az egyik oldalablakon, s a legyek rohanó csillagok gyanánt cikáztak rajta keresztül-kasul.

A fakilincs fölemelkedett. Kinyílt az ajtó, s belépett egy magas, görnyedt vállú öregember. Kék vászonruhát viselt, s nagy seprűt hozott bal kezében. Utána jött George és nyomában Lennie.

– A gazda tegnap estére várt benneteket – mondta az öreg. – Etetett a fenével, amikor reggelre se jöttetek meg, hogy munkába induljatok. – Kinyújtotta jobb karját, s kabátja ujjából gömbölyű, botforma csukló bukkant ki, de kéz nem volt rajta. Ez a két ágy lehet a tiétek – mondotta, s rámutatott két hálóhelyre a kályha közelében.

George odalépett, s rádobta takaróit a matracul szolgáló durva vászon szalmazsákra. Felnézett a ládapolcra, s leemelt róla egy kis sárga dobozt.

– Mondd csak, mi az ördög ez?

– Nem tudom – felelte az öreg.

– Azt mondja: „Biztosan elpusztítja a tetűt, svábbogarat és minden egyéb férget.” Miféle ágyat adsz te nekünk? Nem akarjuk, hogy megteljen a ruhánk.

Az öreg söprögető ember áttette a seprűt a másik oldalára, s hóna alá szorította a nyelét, amíg a kezét kinyújtotta a doboz után.

Gondosan tanulmányozta a felírását.

– Hát tudjátok – szólalt meg végül –, ebben az ágyban legutoljára egy kovács hált. Ügyes legény volt, s olyan tiszta, hogy, párját ritkította. Még evés után is meg szokta mosni a kezét.

– Hát akkor hogy férgesedett meg? – kérdezte George, akiben lassan-lassan forrni kezdett a méreg. Lennie letette batyuját a szomszéd ágyra, s leült. Tátott szájjal bámulta George-ot.

– Hát tudod – felelte a söprögető öreg –, az a kovács, egy bizonyos Whitey nevezetű, olyan ember volt, hogy elszórta azt a port akkor is, ha híre sem volt a féregnek az ágyban, csak a biztonság kedvéért, érted? Elmondom, mi volt a szokása. Asztalnál meghámozta a főtt krumplit, s minden apró foltot kivágott belőle, mielőtt a szájába vette. Ha a tojáson vörös pontot látott, levakarta. Végül is a koszt miatt ment el. Hát ilyen ember volt. Fenemód tiszta. Vasárnap kiöltözködött, még akkor is, ha nem ment el sehová, még nyakkendőt is kötött, aztán itt üldögélt az ágyán.

– Nem egészen hiszem én ezt – mondta kétkedő hangon George. – Mit mondtál, miért ment el?

Az öreg zsebre dugta a sárga dobozt, s megdörzsölte tüskés fehér pofaszakállát ujjai hegyével.

– Hát… Csak elment, ahogy el szoktak menni. Azt mondta, a koszt miatt, Tovább akart állni. Nem mondott más okot, csak a kosztot. Egy este azt mondta, mint akárki más: „Kérem a járandóságomat."

George fölemelte a matracát, s alája nézett. Aztán fölébe hajolt, s alaposan megvizsgálta a vászonhuzatot. Lennie tüstént felállt, és ugyanezt cselekedte a maga ágyával. Végre úgy látszott, hogy George meg van elégedve. Kibontotta batyuját, s felrakta holmiját a polcra: borotváját, borotvaszappanát, fésűjét, pirulás üvegét, a bedörzsöléshez való olajat s a bőr csuklóvédőt. Aztán takaróival csinosan megvetette az ágyát. Az öreg megszólalt:

– Azt hiszem, a gazda ebben a szempillantásban itt lesz. Bizony ette a méreg, amikor nem voltatok itt ma reggel. Bejött hozzánk, amikor éppen reggeliztünk, s azt mondta: „Hol az ördögben vannak azok az új emberek?" Aztán jól ellátta a baját az istállószolgának.

George elsimított egy ráncot az ágyán, aztán leült.

– Ellátta a baját az istállószolgának? – kérdezte.

– De el ám! Mert, tudod, az istállószolga néger.

- Néger?

– Az bizony. Derék gyerek különben. Megrúgta a ló, s azóta görbe a háta. A gazda mindig ellátja a baját, ha megharagszik. De az istállószolga nem bánja. Sokat olvas. Könyvek vannak a szobájában.

– Miféle ember a gazda? – kérdezte George.

– Hát, igen derék ember. Erősen megdühödik néha, de igen derék ember. Tudjátok-e, mit csinált karácsonykor? Behozott ide egy vödör whiskyt, s azt mondta: „Igyatok gyerekek, amennyi belétek fér. Egyszer esik esztendőbe karácsony."

– A fenét! Egy egész vödröt?

– Bizony. Hej, Uram Jézus, hogy mulattunk!

Akkor este beengedtük magunk közé a négert is. Egy bizonyos Smitty nevű kis kocsislegény belekötött a négerbe. Jól verekedett, azt meg kell neki adni. A fiúk nem engedték, hogy a lábával is dolgozzék, így aztán legyőzte a néger. Smitty azt mondja, hogy megölte volna a négert, ha a lábát használhatja. De a fiúk nem engedték, mert hogy azt mondták, a négernek görbe a háta.

Elhallgatott, s gyönyörűséggel kérődzött ezen az emléken.

– Aztán a fiúk bementek Soledadba, s nagy devernyázást csaptak. Én nem mentem velük. Nem bírom már erővel.

Lennie éppen elkészült az ágyvetéssel. A fakilincs újra fölemelkedett, s az ajtó kinyílt. A nyitott ajtóban egy kis zömök ember állt meg. Kék vászonnadrágot, flanellinget, fekete, begombolatlan mellényt s fekete kabátot viselt. Két hüvelykujját az övébe dugta, egy négyszögletes acélcsat két oldalán. Fején piszkos barna kalap volt, s magas sarkú sarkantyús csizmát hordott, annak jeléül, hogy nem afféle napszámosember.

Az öreg söprögető gyors pillantást vetett rá, aztán az ajtóhoz csoszogott, útközben ujjai hegyével dörzsölgetve pofaszakállát.

– Ezek az emberek éppen most jöttek – mondotta, azzal elcsoszogott a gazda mellett, s kilépett az ajtón.

A gazda a vastag. lábú emberek kurta, gyors lépéseivel jött be a szobába.

– Írtam Murray és Readynek, hogy ma reggelre két ember kell nekem. Van munkacédulátok?

George zsebébe nyúlt, elővette a cédulákat, s odanyújtotta a gazdának.

– Látom – mondta a gazda –, nem Murray és Ready a hibás. A cédulán az van, hogy ma reggel álltok itt munkába.

George a cipője orrát nézegette.

– A buszvezető bolondját járatta velünk – mondotta. – Tíz mérföldet gyalogoltunk. Azt mondta, hogy megérkeztünk, pedig nem volt igaz. Reggel aztán nem tudtunk alkalmatosságot kapni.

A gazda összehunyorította szemét.

– Most már két zsákhordóval kevesebb ment ki a gabonás szekerekkel. Ebéd utánig nem is érdemes, hogy kimenjetek.

Kivette zsebéből jegyzőkönyvecskéjét, s kinyitotta ott, ahol ceruza volt dugva a lapok közé. George jelentős pillantást vetett Lennie-re, és Lennie bólintott, annak jeléül, hogy megértette. A gazda megnyalta ceruzáját.

– Mi a neved?

– George Milton.

– S a tiéd?

George azt mondta:

– Lennie Small a neve.

A gazda beírta a két nevet a könyvbe.

– Hadd lám csak, ma huszadika van, huszadikán délben kezditek. – Becsukta a könyvet. – Hol dolgoztatok?

– Odafönt Weed körül – mondta George.

– Te is? – fordult a gazda Lennie-hez.

– Ő is – mondta George.

A gazda tréfásan bökött ujjával Lennie felé.

– Ez nem valami bőbeszédű fickó, ugye?

– Nem, de annál jobb munkás. Erős, mint a bika.

Lennie elmosolyodott magában. – Erős, mint a bika – ismételte.

George haragosan pillantott rá, s Lennie szégyenkezve horgasztotta le fejét, amiért megfeledkezett magáról.

Hirtelen újra megszólalt a gazda:

– Ide hallgass, Small!

Lennie fölkapta a fejét.

– Mit tudsz?

Lennie vad rémülettel nézett George-ra, és várta a segítségét.

– Megcsinál akármit, amit parancsolnak neki mondta George. – Ért a lóápoláshoz. Tud gabonás zsákokat hordani, szántógépet hajtani. Megcsinál ez mindent. Csak próbálja ki, gazduram.

A gazda George-hoz fordult.

– Akkor miért nem engeded, hogy válaszoljon? Mit akarsz eltitkolni?

George hangosan közbevágott:

– Ő, nem mondom én egy szóval se, hogy okos legény. Bizony nem az. De azt igenis mondom, hogy ritka jó munkás. Négyszáz fontos bálát is föl tud emelni.

A gazda határozott mozdulattal zsebre vágta jegyzőkönyvecskéjét. Két hüvelykujját beakasztotta az övébe, s úgy hunyorított rájuk, hogy fél szemét szinte behunyta.

– Mondjad már no, mit ravaszkodol?

– Tessék?

– Azt kérdeztem, mi a szándékod ezzel a legénnyel? Tán elszeded tőle a bérét?

– Dehogyis szedem. Miért gondolja gazduram, hogy valami szándékom van vele?

– Mert sohasem láttam, hogy egyik ember ennyit törődjék a másikkal. Csak azt szeretném tudni, mi az érdeked ebben?

George azt felelte:

– Ez az ember… unokatestvérem. Megígértem az anyjának, hogy gondját viselem. Kicsi korában fejbe rúgta egy ló. Egyéb baja nincs, csak nincs ki mind a négy kereke. De megcsinál mindent, amit parancsolnak neki.

A gazda félig elfordult tőlük.

– No, annyi bizonyos, sok ész nem kell ahhoz, hogy árpás zsákokat emelgessen. Hanem csalni ne próbálj, Milton, azt mondom. Rajtad lesz a szemem. Miért jöttetek el Weedből?

– Végeztünk a munkával – vágta rá gyorsan George.

– Miféle munka volt az?

– Hát… öntözőárkot ástunk.

– No jó. De csalni ne próbálj, mert nem viszed el szárazon. Láttam én már karón varjút. Ebéd után menjetek ki a gabonás szekerekkel. Árpát hoznak be a cséplőgéptől. Menjetek Slim fogatával.

– Slim?

– Úgy hívják. Az a nagy, magas kocsis. Majd találkoztok ebédnél.

Hirtelen megfordult, s indult az ajtó felé, de mielőtt kilépett, még egyszer visszafordult, és hosszú pillantást vetett a két emberre.

Amikor lépéseinek nesze elhalt, George Lennie-hez fordult.

– Ugye megmondtam, hogy ne szólj egy szót se? Fogd be azt a nagy lepcses szádat, és bízd rám a beszédet. Kis híja, hogy megint ki nem fürösztöttél a munkából.

Lennie kétségbeesetten bámult a kezére. – Elfelejtettem, George.

– Az ám, elfelejtetted. Mindig elfelejted, aztán az én dolgom, hogy kimentselek a csávából. – Ledobta magát az ágyára. – Most már figyel bennünket a gazda. Vigyázni kell, nehogy bajba keveredjünk. Legalább ezután fogd be a szádat! – Azzal komor hallgatásba merült.

– George!

– Mi bajod már megint?

– Engem sose rúgott fejbe a ló, nem igaz, George?

– Bárcsak fejbe rúgott volna – mondta gonoszul George. – Sok bajtól kímélt volna meg mindenkit. – És azt mondtad, hogy unokatestvéred vagyok, George.

– Nohát, ez hazugság volt. Hála istennek. Fejbe puffantanám magam, ha rokonod lennék. – Hirtelen elhallgatott, odament a nyitott ajtóhoz, és kilesett rajta. – Ejnye, mi az istennyilának hallgatózol?

Az öregember bejött a szobába. Seprűje a kezében volt. Sarkában egy lábát vonszoló juhászkutya, amelynek szürke volt a képe, s öregségtől halvány, vaksi a szeme. A kutya keservesen elvánszorgott a fal tövébe, s ott leheveredett, csöndesen morgott magában, s nyalogatta szürke, kusza bundáját. A söprögető ember rajta tartotta a szemét, amíg el nem helyezkedett.

– Nem hallgatóztam. Csak megálltam egy percre az árnyékban, s a kutyámat vakargattam. Éppen most készültem el a söprögetéssel a mosókonyhában.

– Kihallgattál azzal a nagy szamárfüleddel mondta George. – Nem szeretem, ha valaki a más dolgába üti az orrát.

Az öreg bizonytalanul járatta szemét George-ról Lennie-re meg vissza.

– Csak most jöttem ide – mondotta –, nem hallottam semmit a beszédetekből. Nem is vagyok kíváncsi arra, amit beszéltek. Tanyai ember sose hallgatózik, s nem is kérdezősködik.

– Jól is teszi – mondta kissé enyhébb hangon George –, ha soká akar megmaradni a helyén. Hanem a söprögető öreg védekezése megnyugtatta. – Gyere be, s ülj le egy kicsit – mondotta. – Fene öreg egy kutya ez.

– Öreg bizony. Nálam van kölyökkora óta. Istenem, jó juhászkutya volt fiatalabb korában! – Seprűjét a falnak támasztotta, s ujjai hegyével dörzsölgette tüskés, fehér pofaszakállát. – Hát hogy tetszik a gazda? – kérdezte.

– Tetszik. Derék ember lehet.

– Az is – hagyta rá az öreg söprögető.

– Csak bánni kell tudni vele.

E pillanatban egy fiatalember lépett be a hálóhelyiségbe; vékony fiatalember, akinek barna képe, barna szeme és sűrű, göndör haja volt. Bal kezén munkakesztyűt viselt, lábán pedig, éppen mint a gazda, magas sarkú csizmát.

– Láttad az öreget? – kérdezte.

– Egy perccel ezelőtt volt itt, Curley – felelte az öreg. – Azt hiszem, a konyhába ment át.

– Megpróbálom elfogni – mondta Curley. Most meglátta az új embereket, megállt. Hideg pillantást vetett George-ra, azután Lennie-re. Két karját lassan behajtotta, s kezét ökölbe szorította. Megmerevedett, és kissé előrehajolt. Pillantása mérlegelő és harcias volt egyszerre. Lennie összerezzent a tekintetétől, s idegesen váltogatta a lábát.

Curley hetykén odalépett hozzá:

– Ti vagytok az új emberek, akiket várt az apám?

– Éppen most érkeztünk – mondta George.

– Csak hadd beszéljen ez a nagyobbik.

Lennie azt sem tudta, hová legyen zavarában. George megszólalt:

– Hátha nincs kedve beszélni?

Curley erős lendülettel fordult feléje.

– De az áldóját, beszéljen, hogyha szólnak hozzá! Mi az istennyilának avatkozol a dolgába? – Együtt vándorlunk – mondta hidegen George.

– Úgy, hát azért.

George feszülten, mozdulatlanul állt.

– Igenis, azért.

Lennie gyámoltalanul nézett George-ra, s leste az utasítását.

– S te nem engeded beszélni ezt a nagy legényt.

– Beszélhet, ha van valami mondanivalója – s alig észrevehetően biccentett a fejével Lennie-nek.

– Éppen most érkeztünk – mondta halkan Lennie.

Curley egyenesen a szeme közé nézett.

– Nohát, máskor felelj, ha kérdeznek.

Az ajtó felé fordult, s kiment, de könyökét még mindig kifeszítette kissé.

George utánanézett, amíg el nem tűnt, aztán visszafordult az öreghez.

~ Mondd, mi az ördög bújt ebbe? Lennie nem vétett neki semmit.

Az öreg óvatosan az ajtó felé nézett, hogy nem hallgatózik-e valaki.

– A gazda fia – mondta csöndesen. – Curley-nek könnyen jár a keze. Jól bokszol. Könnyűsúlyú, és könnyen is jár a keze.

– Hát akármilyen könnyen jár – mondta George –, semmi baja Lennie-vel. Lennie nem vétett neki. Mit akar vele?

Az öreg elgondolkozott:

– Hát… ide hallgass. Curley is olyan, mint sok más kis termetű ember. Utálja azokat, akik nagyra nőttek. Mindig nagydarab emberekkel köt ki. Mintha haragudnék rájuk, amiért ő nem nőtt nagyobbra. A kicsi ember már ilyen, hiába. Mindig hetvenkedik.

– Az már igaz – mondta George. – Láttam én sok kis termetű embert, aki kemény legény volt. Hanem ez a Curley jobban tenné, ha nem akaszkodnék bele Lennie-be. Lennie-nek nem jár könnyen a keze, hanem azért ez a szemtelen Curley pórul jár, ha kikezd vele.

– Hát mondom, Curley-nek nagyon könnyen jár a keze – mondta aggodalmas hangon az öreg. Sohasem tetszett nekem. Mert teszem azt, Curley nekitámad egy nagydarab embernek, és megveri. Mindenki azt mondja: micsoda nagy legény ez a Curley. Ha meg, teszem azt, őt verik meg, mindenki azt mondja, hogy az a nagydarab ember magafajtájával verekedhetett volna, s még talán össze is állnak ellene. Nem tetszett ez nekem soha. Curley-vel semmiképpen nem járhat jól senki.

George az ajtót figyelte. Vészjósló hangon mondta:

– Hát jó lesz, ha vigyáz Lennie-re! Lennie nem ért a bokszoláshoz, de erős és gyors, és nem ismeri a szabályokat. – Azzal odalépett a négyszögletes asztalhoz, s leült az egyik ládára. Összesöpört egy csomó kártyát, és keverni kezdte.

Az öreg leült egy másik ládára.

– Meg ne mondd ám Curley-nek, hogy eljárt a szám! Megnyúzna. Nem fél az senkitől. Nem dobhatják ki, hiszen a gazda fia.

George elemelte a kártyát, aztán kezdte felforgatni, megnézte mindegyiket, s egy halomba dobálta. Azt mondta:

– Sehogy se tetszik nekem ez az ebadta Curley. Nem szeretem a komisz kicsi embereket.

– Azt hiszem, mostanság még rosszabb, mint volt – mondta az öreg. – Vagy két hete megházasodott. Az asszony ott lakik a gazda házában. Curley még jobban hetvenkedik, amióta megházasodott.

– Lehet, hogy a felesége előtt akar hencegni – dörmögte George.

Az öreg belémelegedett a pletykálásba. – Láttad azt a kesztyűt a bal kezén?

– Láttam.

– Nahát, az a kesztyű belül meg van kenve vazelinnel.

– Vazelinnel? Mi a fenének?

– Hát ide hallgass: Curley azt mondja, hogy ezt a kezét puhán tartja a felesége számára.

George elmerülten tanulmányozta a kártyalapokat.

– Piszok dolog ilyesmit elfecsegni – mondotta.

Az öreg megnyugodott. Kihúzott egy sértő szót George-ból. Most már biztonságban érezte magát, s bizalmasabban beszélt.

– No, csak várjatok, amíg meglátjátok Curley feleségét.

George ismét elemelte a kártyát, és pasziánszot rakott ki lassú, határozott mozdulatokkal. – Csinos? – kérdezte odavetőleg.

– Csinosnak csinos. Hanem…

George a kártyát gusztálta.

– Hanem?

– Hát… nagyon jár a szeme.

– Úgy? Két hete van férjnél, s már nagyon jár a szeme? Talán azért szúrja úgy a zab Curley uramat. – Láttam, amikor Slimmel szemezgetett. Slim nagyszerű kocsis. Igazi derék legény. Annak bezzeg nincs arra szüksége, hogy magas sarkú csizmát húzzon, amikor gabonás szekérre ül. Mondom, láttam, amikor Slimmel szemezgetett. Curley nem vette észre. Azt is láttam, amikor Carlsonra kacsintott,

George úgy tett, mintha nem érdekelné a dolog.

– Úgy látszik, kikerekedik még ebből valami. Az öreg fölállt a ládáról.

– Tudod, mit gondolok? – George nem válaszolt. – Nohát, azt gondolom, hogy Curley… ringyót vett feleségül.

– Nem ő az első – mondta George. – Megtették azt mások is, elégszer.

Az öreg megindult az ajtó felé, vén kutyája fölemelte fejét, és körülnézett, aztán nagy keservesen lábra állt, hogy gazdája után menjen.

– Most kirakom a mosdótálakat a legények számára. Nemsokára itt lesznek a szekerek. Ti az árpahordáshoz álltatok be?

– Ahhoz.

– De ugye, nem szóltok Curley-nek egy szót sem arról, amit beszéltem?

– Dehogy szólunk.

– No, csak nézd majd meg azt az asszonyt! Meglátod, ringyó-e vagy sem. – Azzal kilépett az ajtón a ragyogó napsütés be.

George gondosan rakosgatta le a kártyáit, s hármasával fordította fel a lapokat. Az ásszal egy sorba négy makkot tett. A nap most a padlóra rajzolt fényes négyszöget, amelyen szikrák módjára villantak át a legyek. Odakünt lovak csengője, súlyosan megrakott tengelyek nyikorgása hallatszott be. Messziről erős hangon kiáltott valaki:

– Crooks, hé, Crooks, elő az istállóból! – Aztán: – Hol az istennyilába van az az átkozott néger?

George rábámult a pasziánszára, aztán össze-. csapta a kártyát, s visszafordult Lennie felé. Lennie az ágyán hevert, s őt figyelte.

– Ide süss, Lennie! Sehogy se tetszik nekem ez a dolog. Félek, bajba kerülsz ezzel a Curley-vel. Ismerem már a fajtáját. Mintha ki akart volna tapogatni. Azt hiszi, megijesztett, s eldönget, mihelyt. alkalma akad.

Lennie riadt szemmel nézett rá.

– Én nem akarok bajba keveredni – mondta panaszos hangon. – Ne engedd, George, hogy eldöngessen!

George felállt, odament Lennie-hez, s leült mellé az ágyra.

– Utálom az ilyen frátereket – mondotta. – Eleget láttam már. Ahogy az öreg mondta, Curley-vel mindenki rosszul jár. Mindig ő a győztes. – Elgondolkozott egy pillanatra. – Ha kikezd veled, Lennie, kiteszik a szűrünket. Afelől bizonyos lehetsz. Hiszen a gazda fia. Ide figyelj, Lennie. Megpróbálsz félreállni az útjából, ugye? Ne szólj hozzá soha. Ha bejön, eredj át a szoba másik oldalára. Megteszed, Lennie?

– Én nem akarok bajba keveredni – siránkozott Lennie. – Nem bántottam én soha.

– Hiába nem bántottad, ha Curley törik-szakad verekedni akar. Csak igyekezz, hogy össze ne akadj vele. Eszedben tartod ezt?

– Igenis, George. Nem szólok egy szót se.

Egyre erősödött a közeledő gabonás szekerek zörgése, a súlyos paták dobbanása a kemény földön, a fékek csikorgása s a tartóláncok csörgése. Férfiak kiáltoztak előre-hátra a szekerekről. George az ágyon ült Lennie mellett, s homlokát összeráncolva gondolkozott.

– Haragszol, George? – kérdezte félénken Lennie.

– Nem rád haragszom. Arra a bitang Curley-re. Azt reméltem, élére rakhatunk itt egy kis pénzecskét, talán száz dollárt is. – Most megkeményedett a hangja. – Állj félre Curley útjából, Lennie!

– Félreállok, George, nem szólok egy szót se.

– Ne engedd, hogy verekedésbe rántson! Hanem aztán, ha mégis verekedni kezd az ebadta, lásd el a baját!

– Mit lássak el, George?

– No jó, jó. Majd megmondom, ha itt lesz az ideje. Utálom a fajtáját. Ide figyelj, Lennie: ha valami bajba kerülsz, emlékszel, ugye, hogy mit mondtam neked?

Lennie felkönyökölt. Arca eltorzult az erős gondolkozástól. Aztán szomorúan emelte szemét George arcára.

– Ha bajba kerülök, nem engeded, hogy a tengerinyulakat ápoljam.

– Nem erre gondoltam. Emlékszel arra a helyre, ahol ma éjszaka háltunk? Odalenn a folyó mentén?

– Emlékszem, igen. Hogyne emlékezném! Odamegyek, és elbújok a bokrok közé.

– Rejtőzködjél ott, amíg érted nem jövök. Nehogy meglásson valaki! A folyóparti bokrok közé bújj el. Mondd el ezt újra!

– Bújjak el a folyó menti bokrok közé, a folyó menti bokrok közé.

– Ha bajba kerülsz.

– Ha bajba kerülök.

Odakünn megcsikordult egy fék. Kiáltás hallatszott:

– Crooks! Bújj ki az istállóból, Crooks! George azt mondta:

– Mondogasd ezt magadban, Lennie, nehogy elfelejtsed.

Most felpillantottak mind a ketten, mert az ajtó fényes négyszögét elvágta valami. Egy fiatalasszony állt ott, s benézett a szobába. Telt, pirosított ajka volt, távol álló szeme, arca erősen ki volt festve. Vörös volt a körme is. Haja apró kolbászokhoz hasonló fürtökbe göngyölítve lógott le. Gyapot háziruhát és piros strucctollas papucsot viselt.

– Curley-t keresem – mondotta. Éles orrhangon beszélt.

George elkapta róla szemét, aztán ismét ránézett.

– Egy perccel ezelőtt itt volt még, de elment.

– Úgy! – Az asszony hátratette kezét, s nekitámaszkodott az ajtófélfának, derekát előrefeszítve. – Ti vagytok azok az új legények, akik most érkeztek, ugye?

– Mi.

Lennie szeme végigjárt az asszony testén, s az – bár úgy tett, mintha nem nézne Lennie-re egy kicsit páváskodni kezdett. A körmeit nézegette.

– Curley néha bejön ide – magyarázta.

George nyersen jelentette ki:

– Nohát, most nincs itt!

– Ha nincs itt, okosabb lesz máshol keresni – mondta tréfásan az asszony.

Lennie elbűvölten nézte. George azt mondta: – Ha találkozom vele, majd megmondom neki, hogy kerested.

Az asszony ravaszul elmosolyodott, s rándított egyet a testén.

– Az csak nem hiba, ha az ember keres valakit? – mondotta, A háta mögött elhaladó lépések hallatszottak. Megfordította fejét. – Hé, Slim! kiáltotta.

Slim hangja behallatszott az ajtón. – Adj'isten, Csinoska.

– Curley-t keresem, Slim.

– No, nem törik le a derekad a nagy keresésben. Láttam, amint bement a házatokba.

Az asszony egyszerre megsértődött.

– Isten áldjon! – kiáltott be a hálóhelyiségbe, és elsietett.

George hátranézett Lennie-re.

– Uramisten, micsoda céda személy! – mondotta. – Hát ilyen feleséget választott Curley.

– De csinos – védelmezte Lennie.

– Az ám, s hogy rejtegeti a csinosságát! No, Curley-nek meggyűlik vele a baja. Fogadok, hogy faképnél hagyná húsz dollárért.

Lennie még mindig az ajtóra bámult, ahol az imént az asszony állott. – Uramisten, de csinos volt! – Bámuló mosoly derengett az arcán. George hirtelen lenézett rá, aztán fülön fogta és megrázta.

– Ide hallgass, te istenverte hülye – mondta dühösen. – Rá se nézz arra a ringyóra! Én nem bánom, mit beszél, mit csinál. Sok gyalázatos teremtést láttam már életemben, de ilyen börtönbe csalogató pofát még soha. Hagyd békében!

Lennie igyekezett kiszabadítani a fülét. – Nem csináltam én semmit, George.

– Nem hát. Hanem amikor ott állt az ajtóban, s a lábát mutogatta, te se néztél ám másfelé!

– Nem volt rossz szándékom, George, igazán nem.

– No, csak állj félre az útjából, mert ez olyan patkányfogó, amilyet még életemben nem láttam. Csak fogja meg Curley-t. Az megérdemli. Vazelines kesztyű! – mondta undorodva George. – És fogadni merné k, hogy nyers tojást eszik, s leveleket írogat titkos orvosszerekért.

Lennie váratlanul felkiáltott:

– Nem tetszik nekem ez a hely, George. Nem jó helyez. El akarok menni innét!

– Itt kell maradnunk, amíg egy kis pénzmagot össze nem gyűjtünk. Ezen már nem segíthetünk, Lennie. Megyünk, mihelyt lehet. Nekem se tetszik ez a hely jobban, mint neked. – Visszament az asztalhoz, és új pasziánszot kezdett kirakni. – Nem, nem tetszik – mondogatta. – Két húszasért búcsút mondanék a kapufélfának. Ha egynéhány dollárt összegyűjtöttünk, megyünk innét, föl az American Riverhez, aranyat mosni. Lehet, hogy két dollárt is kereshetünk ott egy nap, s megrakhatjuk a zsebünket.

Lennie mohón hajolt oda hozzá.

– Menjünk, George! Menjünk innét! Komisz hely ez.

– Maradnunk kell – felelte kurtán George. – Most fogd be! Mindjárt jönnek a legények.

A közeli mosdóhelyiségből vízcsorgatás és mosdótálak zörgése hallatszott.

George a kártyáit nézegette.

– Talán megmosdhatnánk mi is – mondotta. – Dehát nem csináltunk semmit, nem vagyunk piszkosak.

Most egy magas ember állt meg az ajtóban. Hóna alatt összegyűrt kalapot tartott, s hátrafésülte hosszú, fekete, vizes haját. Kék nadrágot és kurta, nyersvászon kabátot viselt, mint a többi. Amint a fésülködéssel elkészült, belépett a szobába, olyan fenséges mozdulatokkal, ahogy csak uralkodók és kézművesmesterek szoktak. Első kocsis

volt, a tanya királya, aki tíz-tizenhat, sőt húsz öszvért is képes volt egy sorban, egymás mögött elhajtani. Agyon tudott csapni egy legyet karikásával a rudas öszvér hátán, anélkül, hogy az állatot megérintette volna. Viselkedése olyan komoly és nyugodt volt, hogy mindenki elhallgatott, amikor megszólalt. Akkora volt a tekintélye, hogy meghajoltak a szava előtt, akármiről beszélt is, akár politikáról, akár szerelemről. Ez volt Slim, az első kocsis. Kemény metszésű arcán nem látszott meg a kor. Éppen úgy lehetett harmincöt éves, mint ötven. Füle többet hallott, mint amennyit mondtak neki, s lassú beszédjéből nem gondolkozás, hanem a gondolkozáson fölülálló megértés csendült ki. Nagy, karcsú kezét oly kényesen mozgatta, mint egy templomi táncos.

Kisimította összegyűrt kalapját, tenyere élével bevágta a közepét, s föltette a fejére. Barátságosan nézett a hálóhelyiségben talált két emberre.

– Erősen tűz a nap odakinn – mondta szíves hangon. – Itt bent alig látok. Ti vagytok az új emberek?

– Éppen most érkeztünk – felelte George.

– Árpát hordani?

– Azt mondta a gazda.

Slim leült egy ládára, az asztal mellé, George-dzsal szemközt. Nézegette a felé fordítva álló pasziánszot.

– Remélem, az én szekeremre kerültök – mondotta. Hangja nagyon barátságos volt. – A szekeremen két olyan nyavalyás van, aki azt se tudja, mi a különbség az árpás zsák meg egy futball-labda közt. Ti hordtatok-e már árpát?

– Hordtunk bizony – mondta George. – Nekem nincs mivel dicsekednem, de ez a nagy mahomet ember két másiknál több gabonát hord el a vállán.

Lennie, aki oda-vissza jártatta szemét a beszélőkön, elégedetten mosolygott ennek a dicséretnek a hallatára. Slim elismerően nézett George-ra, amiért a társát megdicsérte. Az asztal fölé hajolt, s megfogta egy külön heverő kártya sarkát.

– Ti együtt vándoroltok? – A hangja barátságos volt. Fölébresztette a bizalmat anélkül, hogy erőszakolta volna.

– Együtt – felelte George. – Vigyázunk egymásra. – Hüvelykujjával Lennie felé bökött. Nincs ki a négy kereke. Pedig igazi jó munkás. Derék legény, csak az eszének van híja. Régóta ismerem.

Slim elnézett George feje felett.

– Ritka eset, hogy két legény együtt vándorol mondta tűnődve. – Nem is tudom, miért. Talán ezen a rongyos világon mindenki fél a másiktól. – Sokkal kellemesebb ismerőssel együtt vándorolni – mondta George.

Most egy hatalmas, nagy hasú ember lépett be a hálóhelyiségbe. Fejéről még egyre csöpögött a víz a szappanozástól és tusolástól.

– Adj’isten, Slim – mondta, aztán megállt, s rábámult George-ra és Lennie-re.

– Éppen most érkeztek – mondta Slim bemutatás helyett.

– Örvendek – mondta a kövér ember –, Carlson a nevem.

– Én George Milton vagyok. Ez itt Lennie Small.

– Örvendek – ismételte Carlson. – Öröm egy ilyen Lennie-vel együtt lenni. – Csöndesen nevetett ezen az elmésségen. – Öröm vele együtt lenni – ismételte. – Igaz, Slim, meg’ akartalak kérdezni, hogy van a kutyád? Ma reggel nem láttam a szekered alatt.

– Az éjszaka megkölykezett – mondta Slim. Kilencet. Négyet mindjárt vízbe fojtottam. Úgyse tudott volna annyit szoptatni.

– Szóval öt megmaradt, mi?

– Öt, igen. A legnagyobbakat tartottam meg.

– Mit gondolsz, miféle kutya lesz belőlük?

– Nem tudom – mondta Slim. – Gondolom, valami pásztorkutyaféle. Leginkább ilyeneket láttam errefelé koslatni, amikor sárlott.

– Öt kölyök – folytatta Carlson. – Ezt már mind megtartod?

– Nem tudom. Egy darabig tartanom kell, hogy kiszophassák Lulu tejét.

Carlson elgondolkozva mondta:

– Ide hallgass, Slim. Gondolkoztam én valamin.

Candy kutyája úgy elvénült, hogy már jártányi ereje is alig van. És büdös is, mint a fene. Valahányszor bejön ide a hálóhelyünkre, két-három napig érzem a szagát. Vedd rá Candy-t, hogy lője agyon azt a vén kutyát, s adj neki egy kölyköt, hogy nevelje föl. Mérföldről megérzem annak a kutyának a szagát. Foga sincs, vaksi, enni se tud. Candy tejjel tartja. Semmit sem tud megrágni.

George figyelve bámult Slimre, Egyszerre csak odakünn egy fémrudacskát kezdtek kongatni, eleinte lassan, aztán egyre gyorsabban, míg végre az ütések egyetlen csengő hangba olvadtak. A csengés éppolyan váratlanul szűnt meg, mint ahogy kezdődött.

– Ott megy, ni – mondta Carlson.

Kint zavaros hangok hallatszottak, amint egy csoport férfi elment a hálóhelyiség előtt.

Slim lassan, méltóságosan felállt.

– Jó lesz, ha jöttök, amíg van még valami ennivaló. Két perc alatt felfalnak mindent.

Carlson hátralépett, hogy Slimet előreengedje, aztán mindkettő kiment az ajtón.

Egy perc múlva a vén kutya sántikált be a nyitott ajtón. Körülnézett szelíd, vaksi szemével. Szimatolni kezdett, aztán lefeküdt, s két lába közé fektette a fejét. Curley újra felbukkant az ajtóban, megállt, és benézett a szobába. A kutya felemelte fejét, de amikor Curley kirohant, a szürke fej ismét visszaesett a padlóra.

Lennie izgatottan nézett George-ra. George összetolta a kirakott kártyákat.

– Kérd meg tüstént, George, akkor nem öl meg többet.

– Igen – mondta –, hallottam, Lennie. Majd megkérem.

– Tarkát! – kiáltotta izgatottan Lennie.

– Gyere, menjünk ebédelni. Nem tudom, van-e köztük tarka.

Lennie nem mozdult az ágyáról.

– Jó. De most gyere, állj már talpra!

Lennie lehengeredett az ágyról, talpra állt, s mindketten elindultak az ajtó felé. Amikor éppen odaértek, betoppant Curley.

– Nem láttatok erre egy – asszonyt? – kérdezte haragosan.

– Körülbelül félórával ezelőtt – felelte hidegen George.

– Mi a fenét keresett itt?

George mozdulatlanul állt, s nézte a haragos kis embert. Sértő hangon felelte:

– Azt mondta, hogy téged keres.

Curley mintha most látta volna először George-ot. Tekintete végigvillant rajta, megmérte magasságát, szélességét, megfigyelte vékony derekát.

– És merre ment innét? – kérdezte végül.

– Nem tudom – felelte George. – Nem néztem utána, mikor elment.

Curley haragos pillantást vetett rá, sarkon fordult, és kisietett.

– Tudod, Lennie – mondta George –, félek, hogy én magam akaszkodom össze ezzel a fattyúval. Utálom, mint a bűnömet. Úristen! No de gyerünk! Félek, hogy nem sok marad a tálban.

Kiléptek az ajtón. A napfény keskeny sávban húzódott el az ablak alatt. Valahonnét tányércsörgés hallatszott.

A hálóhelyiség ablakain beszűrődött az alkony világossága, de azért odabenn sötét volt. A nyitott ajtón behallatszottak a patkójáték döbbenései és ritka csendülései, s egyszer-egyszer elismerő vagy gúnyolódó férfihangok is.

Slim és George együtt léptek be az elsötétedő hálóhelyiségbe. Slim a kártyaasztal fölött meggyújtotta az ónernyős villanylámpát. Az asztalt egyszerre elárasztotta a fény, az árnyékkúp egyenesen lefelé vetítette a világosságot, sötétben hagyva a hálóhelyiség sarkait. Slim leült egy ládára, George pedig vele szemközt foglalt helyet.

– Semmiség az egész – mondta Slim. – Legnagyobb részét úgyis vízbe kellett volna fojtani. Nincs ezen semmi köszönnivaló.

George azt mondta:

– Neked talán nem nagy dolog, de neki annál nagyobb. Uramisten, nem is tudom, hogyan vegyük rá, hogy idebent háljon. Ott akar majd hálni velük a pajtában. Elég bajunk lesz vele, amíg megakadályozzuk, hogy egyenesen a ketrecbe ne költözzék a kutyakölykök közé.

– Semmiség az egész – ismételte Slim. – Hanem annyi bizonyos, hogy igaz, amit mondtál róla. Lehet, hogy nincs ki mind a négy kereke, de ilyen munkást életemben nem láttam még. A társa, akivel együtt hordták az árpát, majd megszakadt mellette. Senki se bírja úgy, mint ő. Uramisten, életemben nem láttam ilyen erős embert.

George büszkén mondta:

– Lennie-nek csak meg kell mondani, hogy mit csináljon, s megcsinálja, ha gondolkodás nem kell hozzá. Magától semmit sem tud kigondolni, de amit parancsolnak neki, azt megteszi.

Odakünn patkó csendült meg egy vascöveken, s örvendező hangok hallatszottak.

Slim kissé hátrább húzódott, hogy a világosság ne essék az arcába.

– Furcsa, hogy te meg ő mindig együtt jártok. – Ez ismét olyan Slim-féle csöndes felszólítás volt bizalmas vallomásra.

– Mi ebben a furcsa? – kérdezte védekező hangon George.

– Ej, nem tudom. Ritka eset, hogy két ember együtt vándoroljon. Én még nemigen láttam ilyet. Tudod, milyenek a munkások: jönnek, megkapják az ágyukat, dolgoznak egy hónapig, aztán elmennek egyedül. Sose láttam, hogy valaki törődött volna a másikkal. Furcsának találom, hogy olyan bolond, mint ez, s olyan okos kis ember, mint te, együtt vándorol.

– Nem bolond az – mondta George. – Buta, mint az éjszaka, de nem őrült. Aztán én se vagyok olyan nagyon okos, különben nem hordanék árpát ötven dollárért meg koszt-kvártélyért. Ha okos lennék, ha csak egy kis eszem lenne; meglenne a magam kis tanyája, s a magam termését takarítanám be, ahelyett, hogy én végezzem az egész munkát, s a föld termése ne legyen az enyém. – George elhallgatott. Szeretett volna

beszélni. Slim nem vette kedvét, de nem is bátorította. Csak ült, csöndesen hátrahúzódva, s figyelte, amit hallott.

– Nem olyan furcsa az, hogy ő meg én együtt járjuk a világot – mondta végül George. – Mind a ketten Auburnben születtünk. Ismertem a nénjét, Clara nénit. Csecsszopó korában fogadta magához, s fölnevelte. Amikor Clara néni meghalt, Lennie egyszerűen velem indult el munkát keresni. Hamarosan megszoktuk egymást.

– Ühüm – mondta Slim.

George ránézett Slimre, s látta, hogy az rászegezi isteni nyugalmú szemét.

– Furcsa – mondta George, – Sokat mulattam rajta. Meg-megtréfáltam, mert olyan buta volt, hogy nem tudott magára vigyázni. De butaságában azt sem vette észre, hogy megtréfáltam. Én mulattam rajta. Átkozottul okosnak éreztem magam mellette. Megtett mindent, amit mondtam neki. Ha azt mondtam, hogy ugorjon a vízbe, azt is megtette. Egy idő múlva már nem találtam olyan mulatságosnak a dolgot. Nem is haragudott meg soha. Úgy elvertem, mint a kétfenekű dobot, ő meg puszta kézzel apróra törhette volna minden csontomat, de az ujját se emelte rám soha. – George hangja olyan volt, mintha gyónt volna. – Elmondom, miért hagytam abba. Egyszer legények álltak a Sacramento folyó partján. Nagyon el voltam telve magammal. Odafordulok Lennie-hez, s azt mondom neki: „Ugorj bele!” És beleugrott. Úgy tudott úszni, mint a kő. Majdhogy bele nem fulladt, mire ki tudtuk fogni. S milyen hálás volt nekem, amiért kihúztam! Tisztára elfelejtette, hogy én ugrattam a vízbe. Nohát, azóta se tettem ilyesmit.

– Derék ember – mondta Slim. – Nem kell ész ahhoz, hogy derék ember legyen valaki. Némelykor azt hiszem, hogy éppen ellenkezőleg áll a dolog. Nézz meg egy igazi okos embert, s ritka eset, hogy derék ember legyen.

George összeszedte a szétszórt kártyákat, s kezdte kirakni a pasziánszot. Odakünn egymás után döbbentek a földre a patkók. Az ablakok négyszögét még mindig beragyogta az alkony világossága.

– Nekem nincs senkim – mondta George. – Láttam azokat az embereket, akik egyedül járnak tanyáról tanyára. Nem jó dolog az. Semmi öröm nincs az életükben. Idő multával elkomiszodnak. Egyre csak verekedni akarnak.

– Bizony, elkomiszodnak – hagyta rá Slim. A végén már beszélni sem akarnak senkivel.

– Igaz, hogy Lennie sokszor kever bajba mondta George. – De hát az ember megszokja, hogy együtt vándorol valakivel, s nem tud megszabadulni tőle.

– Nem komisz ember – mondta Slim. rajta, hogy nem az.

– Persze hogy nem. De minduntalan bajba keveredik, mert olyan átkozottul buta. Például Weedben is… – Elhallgatott, s keze is megállt egy kártya felfordítása közben. Izgatottnak látszott, és rábámult Slimre, – De ne mondd el senkinek!

– Mit csinált Weedben? – kérdezte nyugodtan Slim.

– De nem mondod el?

– Nem, persze hogy nem.

– Mit csinált Weedben? – kérdezte újra Slim.

– Nohát, meglátta azt a vörös ruhás lányt. Amilyen istenverte hülye, meg akar érinteni mindent, ami tetszik neki. Csak éppen hogy megtapintsa. Hát kinyújtja a kezét, hogy megtapogassa azt a vörös ruhát, a lány elvisítja magát, Lennie megzavarodik, s csak fogja, mert egyebet nem tud kigondolni. No, a lány visít, visít, Én egy kicsit távolabb voltam, hallom a visítást, odarohanok, s akkor már Lennie úgy meg van ijedve, hogy nem tud egyebet kigondolni, csak szorongatja a lányt. Fejbe vágtam egy sövénykaróval, hogy elengedje. Úgy meg volt rémülve, hogy nem tudta elengedni azt a ruhát. Márpedig átkozottul erős, hiszen tudod.

Slim egyenesen a szeme közé nézett, pillája sem rebbent. Lassan bólintott a fejével.

– Aztán mi történt?

George figyelmesen rakosgatta tovább a pasziánszot.

– No, a lány elrohant, s azt mondja a törvény előtt, hogy erőszakot tettek rajta. A weedi legények összeállnak, hogy meglincseljék Lennie-t. így hát egész álló nap víz alatt üldögéltünk egy öntözőárokban. Csak a fejünket dugtuk ki a víz alól, s a fűbe rejtettük az árok oldalában. Éjjel aztán kimásztunk onnét.

Slim hallgatva ült egy pillanatig.

– És nem bántotta a lányt? – kérdezte végül.

– Nem, ha mondom. Csak megijesztette. Én is megijednék, ha megmarkolna. De nem bántotta. Csak meg akarta érinteni azt a vörös ruhát, mint ahogy azokat a kutyakölyköket is örökösen simogatni akarja.

– Nem komisz ember – mondta Slim. – Mérföldnyire megismerem a komisz embert.

– Persze hogy nem az, s meg is tesz mindent, amit én…

Lennie belépett az ajtón. Kék nyersvászon kabátját panyókára vetve hordta a vállán, s összegörnyedve járt.

– Hé, Lennie – mondta George. – Hogy tetszik a kutyakölyök?

Lennie lihegve mondta:

– Tarka, amilyet akartam, barna és fehér. Egyenesen odament az ágyához, lefeküdt, arccal a falnak fordult, és felhúzta térdét.

George határozott mozdulattal tette le a kártyát. – Lennie! – mondta éles hangon.

Lennie megfordította a nyakát, s vállán keresztül nézett rá.

– Mi az? Mit akarsz, George?

– Megmondtam, hogy nem hozhatod ide azt a kölyköt.

– Miféle kölyköt, George? Nincs nálam semmiféle kölyök.

George gyorsan odalépett hozzá, vállon ragadta, és megfordította. Lenyúlt a kezével, s fölkapta a kis kutyakölyköt, amelyet Lennie a gyomrához szorítva rejtegetett.

Lennie gyorsan felült:

– Add ide, George!

– Most tüstént fölkelsz – mondta George –, és visszaviszed ezt a kölyköt a vackába. Muszáj, hogy az anyja mellett háljon. Hát meg akarod ölni? Ma éjszaka született, s te kiszeded a vackából. Vidd vissza, különben megmondom Slimnek, hogy ne adja neked!

Lennie könyörögve nyújtotta ki kezét.

– Add ide, George! Visszaviszem. Nem akartam én semmi rosszat, George. Igazán nem. Csak simogatni akartam egy kicsit.

George odaadta neki a kölyköt.

– Jól van. Vidd vissza gyorsan, s többet ki ne hozd! Hiszen mire észrevennéd, megölöd.

Lennie engedelmesen kicsoszogott a szobából. Slim meg se mozdult. Nyugodt tekintete elkísérte Lennie-t az ajtóig.

– Uram Jézus – mondotta. – Hiszen ez olyan, mint a gyermek.

– Persze hogy olyan. Nincs is benne több rosszaság, mint egy gyermekben, csak az a baj, hogy olyan rettentő erős. Fogadok, hogy ma éjszaka nem hál idebent. Ott fog aludni a kutya vacka mellett, a pajtában. Eh… hagyjuk! Ott nem csinál semmi bajt.

Odakünn ezalatt majdnem besötétedett már.

Az öreg Candy, a söprögető ember bejött, és odament az ágyához; vén kutyája mögötte vánszorgott.

– Jó estét, Slim, jó estét, George. Hát ti nem játszotok patkóhajítást?

– Én nem szeretek minden este játszani – mondta Slim.

– Van-e valamelyiknek egy korty whiskyje? kérdezte Candy. – Fáj a gyomrom.

– Nekem nincs – mondta Slim. – Meginnám magam, ha volna, pedig nem is fáj a gyomrom! – Nekem átkozottul fáj – mondta Candy. – Attól az istenverte töktől. Tudtam, hogy ez lesz belőle, még mielőtt hozzányúltam.

Most a vastag Carlson lépett be a sötétedő udvarról. A hálóhelyiség másik végébe ment, s ott is meggyújtott egy ernyő eltakart lámpát.

– Olyan sötét van itt, mint a pokolban – mondotta. – Tyű, hogy ért az a néger a patkóhajításhoz!

– Nagyon ügyes – mondta Slim.

– Átkozottul – mondta Carlson. – Vele szemben hiába igyekszik akárki… – Elhallgatott, szimatolni kezdett, s közben lenézett a vén kutyára. – Uramisten, de büdös ez a kutya! Vidd ki innét, Candy! A világon semminek nincs olyan rossz szaga, mint egy vén kutyának. Vidd ki innét!

Candy odahengeredett az ágya szélére. Lenyúlt a vén kutyához, megtapogatta, s bocsánatkérő hangon mondta:

– Olyan régen van mellettem, hogy már nem érzem a szagát.

– Hát én meg nem bírom – mondta Carlson. Még ha kiment, akkor is itt marad a szaga. – Nehéz lépéseivel odament a kutyához, és lenézett rá. – Foga sincs – mondotta. – Egészen merev a teste a reumától. Semmi hasznát nem veszed, Candy. Maga se veszi már hasznát az életének. Mért nem lövöd agyon, Candy?

Az öreg kényelmetlenül mocorgott a helyén. – Hát, istenem! Olyan régóta van velem. Kölyökkora óta. Együtt őriztük a birkákat. – Büszkén tette hozzá: – Ahogy most látod, el se hinnéd, hogy a legkülönb pásztorkutya volt, akit életemben láttam.

– Én – szólt közbe George – láttam Weedben egy embert, aki egy airedale kutyával terelgette a nyáját. Megtanulta a többi kutyától.

Carlsont nem lehetett a szándékától eltéríteni. – Ide figyelj, Candy. Ennek a vén kutyának már csupa szenvedés az élete. Ha kivinnéd, és nyakszirten lőnéd – odahajolt, és megmutatta a helyet –, itt ni, azt se tudná, hogy mi történt vele.

Candy szerencsétlenül nézett körül.

– Nem – mondta halkan. – Nem, nem tudnám megtenni. Olyan régóta jár velem.

– Semmi öröme nincs már az életből – erősködött Carlson. – És átkozottul büdös. Mondok neked valamit. Lelövöm helyetted. Akkor mégse te ölted meg.

Candy letette a lábát az ágyról. Idegesen vakargatta fehér, tüskés pofaszakállát.

– Úgy megszoktam – mondta halkan. – Kölyökkorától velem van.

– Márpedig nem teszel jót vele, ha életben tartod – mondta Carlson. – Nézd, Slim kutyája éppen most kölykezett. Fogadok, hogy Slim szívesen neked ad egy kölyköt, hogy fölneveld, ugye, Slim?

A kocsis figyelmesen nézte nyugodt szemével a vén kutyát.

– Igen – mondotta. – Kaphatsz egy kölyköt, ha akarsz. – Úgy látszott, mintha föl kellene ráznia magát, hogy megszólaljon: – Carlsonnak igaza van, Candy. Ennek a kutyának már nem élet az élete. Magam is szeretném, ha lelőne valaki; amikor már ilyen nyomorék lesz belőlem.

Candy gyámoltalanul nézett rá, mert Slim véleménye törvény volt.

– De hátha fáj neki? – vetette föl az új mentő gondolatot. – Én pedig szívesen viselem gondját.

– Én úgy lőném le – mondta Carlson –, hogy nem érezne semmit. Egyenesen ide tenném a pisztoly csövét. – Lábujja hegyével arrafelé mutatott. Ide, a nyakszirtjére. Meg se moccanna.

Candy egyik arcról a másikra nézett, segítséget keresve. Odakünn egészen besötétedett már. Most belépett egy fiatal munkás. Csapott válla előregörnyedt, s nehézkesen járt, mintha láthatatlan gabonás zsákot cipelne. Odament az ágyához, s föltette kalapját a polcra. Aztán levett a polcról egy népszerű magazint, s az asztalhoz vitte, a lámpa világosságába.

– Mutattam már ezt neked, Slim? – kérdezte.

– Mit?

A fiatalember a magazin utolsó oldalára mutatott az ujjával.

– Itt van, olvasd! – Slim föléje hajolt. – Nocsak – mondta a fiatalember – Olvasd hangosan!

– „Tisztelt szerkesztő úr! – olvasta Slim. – Hat éve olvasom a lapját, és azt hiszem, ez a legjobb valamennyi közül. Nagyon tetszenek nekem Peter Rand elbeszélései. Igazi remekírónak tartom. Adjon ki még sok olyat, mint a *Sötét lovas*. Én nem vagyok nagy levélíró. De gondoltam, mégiscsak megírom a szerkesztő úrnak, hogy a lapja igazán megéri a pénzt."

Slim kérdő arccal nézett föl.

– Miért olvastam fel ezt?

– Csak folytasd – mondta Whit. – Olvasd el az aláírást.

– „Sok sikert kíván William Tenner" – olvasta Slim. Újra fölnézett Whitre. – Minek olvastattad föl ezt?

Whit fontoskodó mozdulattal csukta be a magazint.

– Hát nem emlékszel Bill Tennerre? Úgy három hónappal ezelőtt dolgozott itt.

Slim elgondolkozott.

– Az az alacsony emberke, aki a szántógépet hajtotta? – kérdezte.

– Az, az! – kiáltotta Whit.

– Gondolod, hogy ő írta ezt a levelet?

– Tudom. Bill meg én egyszer idebent üldögéltünk. Billnek éppen egy ilyen frissen érkezett füzet volt a kezében. Belenézett, s azt mondta: „Írtam egy levelet. Kíváncsi vagyok, kitették-e az újságba!" De nem volt benne. Bill azt mondta: „Talán eltették későbbre." És úgy is volt. Most kitették.

– Csakugyan, igazad van – mondta Slim. – Benne van az újságban.

George utánanyúlt a magazinnak.

– Hadd lássam!

Whit újra megtalálta a levelet, de a magazint nem engedte ki a kezéből. Csak rámutatott az ujjával. Aztán visszament a polcához, s gondosan berakta a magazint.

– Kíváncsi vagyok, látta-e Bill – mondotta. – Bill meg én együtt dolgoztunk azon a borsóföldön. Mind a ketten szántógépet hajtottunk. Nagyon ügyes legény volt az a Bill.

Carlson sehogy sem akart belékeveredni a beszélgetésbe. Egyre a vén kutyát nézegette. Candy szorongó szívvel figyelte. Végre meg szólalt Carlson:

– Ha akarod, tüstént megszabadítom ezt a vén dögöt a nyomorúságától, s túl leszünk a dolgon. Nincs már ennek semmi öröme az életben. Nem tud enni, nem lát, még a járás is fáj neki.

Candy reménykedve mondta: – De nincs pisztolyod.

– Fenét nincs. Van egy Lugerem. Nem fog fájni neki.

– Talán majd holnap – mondta Candy. – Várjunk holnapig.

– Nem látom be, miért- mondta Carlson. Odament az ágyához, kihúzta alóla a batyuját, s kivett belőle egy Luger-pisztolyt. – Essünk túl rajta mondotta. – Nem alhatunk ennek a kutyának a bűzében. – Azzal hátsó zsebébe dugta a pisztolyt.

Candy hosszasan nézett Slimre, hogy hátha beleszól a dologba. De Slim nem szólalt meg. Candy végre halkan, reménytelenül azt mondta:

– Jól van, vidd!

Le sem nézett a kutyára. Visszafeküdt az ágyba, karját összefonta a nyaka alatt, s a mennyezetre bámult.

Carlson elővett zsebéből egy kis bőrszíjat. Lehajolt, s rákötötte a vén kutya nyakára. Mindenki ránézett, csak Candy nem.

– No gyere, kutyus. Gyere szépen – mondta barátságos hangon. Aztán bocsánatkérően szólt oda Candynek: – Meg sem fogja érezni. – Candy nem mozdult, és nem válaszolt. Carlson meghúzta a szíjat. – Gyere, kutyus. – A vén kutya lassan, mereven feltápászkodott, s indult, amerre a póráz gyöngéd húzása vezette.

– Carlson – szólalt meg most Slim.

– Tessék.

– Tudod, mi a dolgod.

– Mit akarsz, Slim?

– Vigyél ásót magaddal! – mondta Slim kurtán.

– Persze, persze! Értem. – Azzal kivezette a kutyát a sötétbe.

George utánament az ajtóig, becsukta, s csöndesen engedte le a fakilincset. Candy mereven hevert az ágyán, s a mennyezetre bámult.

– Egyik rudas öszvérem – mondta hangosan Slim – megsértette a patáját. Be kell kennem kátránnyal. A hangja vontatott volt. Odakünn csend. Carlson lépéseinek nesze elhalt. A csendet nem zavarta semmi.

George elnevette magát:

– Fogadok, hogy Lennie kint maradt a pajtában a kölykével. Most, hogy egy kutyakölyökhöz jutott, többet be se jön ide.

– Candy – mondta Slim –, megkaphatod a kölykök közül, amelyiket akarod.

Candy nem válaszolt. A szobára ismét ránehezedett a csend. Előbukkant az éjszakából, és elárasztotta a szobát.

– Akar-e valaki kártyázni? – kérdezte George.

– Én játszom egy kicsit – mondta Whit.

Leültek az asztalhoz egymással szemközt, a világosságba, de George nem keverte meg a kártyát. Idegesen pattogtatta ujjával a csomag szélét, s ez a kis pattogó hang odavonta valamennyiük tekintetét. Abbahagyta. Ismét csönd lett. Eltelt egy perc, aztán még egy. Candy némán hevert, s bámult a mennyezetre. Slim egy pillanatig ránézett, aztán a maga kezét kezdte nézegetni, megfogta egyik kezét a másikkal, s leeresztette. A padló alól halk, rágcsáló nesz hallatszott, s mindenki hálásan nézett arrafelé. Csak Candy bámulta tovább a mennyezetet.

– Mintha patkány lenne itt alattunk – mondta George. – Patkányfogót kellene letenni a földre.

Whit kitört:

– Mi az ördögnek marad el olyan sokáig? Te meg miért nem osztasz? Így sohasem fogunk játszani.

George szorosan összefogta a kártyákat, s figyelmesen nézte a hátsó oldalukat. Ismét csönd volt a szobában.

Messziről lövés hallatszott. Gyorsan az öregre pillantott mindenki. Minden fej feléje fordult.

Egy pillanatig még bámult a mennyezetre. Aztán lassan a falnak fordult, és némán feküdt.

George hangosan kevert és osztott. Whit odahúzott magához egy jegyzőtáblát, és kezdte berakni a pálcikákat. Azt mondta:

– Úgy látszik, ti igazán dolgozni jöttetek ide.

– Hogy érted ezt? – kérdezte George.

Whit elnevette magát.

– Hát mert pénteken érkeztetek. Két napot dolgoztok vasárnapig.

– Nem tudom, mit gondolsz – mondta George. Whit újra elnevette magát.

– Tudnád, ha sokszor jártál volna ilyen nagy tanyákon. Aki csak úgy meg akarja nézni a tanyát, az szombat délután érkezik. Szombaton vacsorát kap, vasárnap háromszor eszik, s hétfőn reggeli után úgy elmehet, hogy a kezét se mozdította meg. De ti péntek délben álltatok munkába. Akárhogy számoljuk is, másfél napot dolgoztatok.

George egyenesen a szemébe nézett.

– Mi itt akarunk maradni egy darabig – mondotta. – Én meg Lennie pénzt akarunk félretenni.

Csöndesen kinyílt az ajtó, s az istállószolga dugta be rajta a fejét; sovány néger fej volt, fájdalmas ráncok, türelmes szem.

– Mr. Slim!

Slim levette szemét az öreg Candyről.

– Mi az? Te vagy az, Crooks? Mi baj?

– Azt tetszett mondani, hogy melegítsek kátrányt az öszvér patájára. Megmelegítettem.

– Jól van, Crooks. Mindjárt megyek és rákenem.

– Én is rákenhetem, ha akarja, Mr. Slim.

– Nem, majd magam. – Azzal felállt.

– Mr. Slim – mondta Crooks. – Mi az?

– Az új ember, az az óriás, ott ólálkodik a pajtában a kutya kölykök körül.

– Hát hiszen nem bántja őket. Nekiadtam az egyik kölyket.

– Csak gondoltam, hogy szólok – mondta Crooks. – Kiszedi a vackukból, és fogdossa. Megárthat nekik.

– Nem fogja bántani – mondta Slim. – Most kimegyek veled.

George fölpillantott.

– Ha sokat bolondozik az az istenverte hülye, csak rúgd ki, Slim.

Slim kiment a szobából az istállószolga után. George osztott, Whit fölszedte a lapokat, és vizsgálta.

– Láttad-e az új kicsikét? – kérdezte.

– Miféle kicsikét? – csodálkozott George.

– Hát Curley fiatal feleségét.

– Láttam.

– No, ugye, hogy lotyó?

– Annyira nem ismerem – mondta George.

Whit fontoskodva tette le a kártyáját.

– Hát csak maradj itt, és nyisd ki a szemed.

Majd látsz eleget. Nem titkol az semmit. Én még ilyet nem láttam életemben. Egyre a férfiakon jártatja a szemét. Fogadok, hogy szemezget az még az istállószolgával is. Nem tudom, mi a fenét akar.

George odavetőleg megkérdezte:

– Volt már valami baj, amióta idekerült? Nyilvánvaló volt, hogy Whitet nem érdekli a lapja. Letette a kártyát, és George besöpörte. George megfontoltan kirakta a maga pasziánszjátékát: hét lapot, föléje hatot, arra ötöt.

– Értem, mit akarsz mondani – mondta Whit. Nem, nem volt még semmi baj. Curley titokban odavan a féltékenységtől, de egyelőre ennyiben vagyunk. Az asszony mindig felbukkan, valahányszor a legények idehaza vannak. Curley-t keresi, vagy azt hiszi, hogy itt felejtett valamit, s azt keresi. Mintha nem tudna meglenni a legény nélkül. Curley-t pedig szúrja a zab, de még eddig semmi se lett a dologból.

– Ez az asszony még bajt csinál – mondta George. – Csúnya kavarodás lesz itt. Nagyon börtönbe csalogató képe van. Világos, hogy mi lesz Curley-vel. Az olyan tanya, ahol ennyi legény van, nem asszonynak való hely, különösen ilyen asszonynak nem.

– Ha van kedved – mondta Whit –, holnap este bejöhetnél velünk a városba.

– Minek? Mit csinálunk ott?

– Csak amit rendesen. Elmegyünk az öreg Susy szalonjába. Nagyon finom hely. Az öreg Susy mulatságos teremtés, örökösen viccel. Például múlt szombat este, amikor a kapuja elé érünk, kinyitja a kaput, aztán hátrakiált: „Vegyetek kabátot, lányok, itt a rendőrség.” De disznóságot sohase mond. Öt lány van nála.

– Aztán mit kóstál a mulatság? – kérdezte George.

– Két és fél dollárba kerül. De két hatosért már lehet inni valamit. Kényelmes székekben üldögél az ember. Ha egyebet nem akar, csak leül a székbe, iszik két-három pohárral, elbeszélget, Susy nem bánja. Nem hajszolja az embert, s nem dobja ki, ha egyebet nem akar.

– Szívesen odamennék, hogy megnézzem mondta George.

– Hát csak gyere. Nagy mulatság az, Susy örökösen viccel. Egyszer például azt mondta: „Ismerek embereket, akik, ha egy rongyszőnyeg van a padlójukon s egy celluloidbabás lámpa a fonográfjukon, már azt hiszik, hogy szalont vezetnek.” Persze, ezt Clara házára értette. Meg azt is szokta mondani: „Tudom én, mi kell nektek, fiúk”, azt mondja. „Az én lányaim tiszták – azt mondja –, és a whiskym nincs vízzel hígítva”, azt mondja. „Aki a celluloidbabás lámpát akarja látni, s azt se bánja, ha megégeti ma-

gát, az csak menjen oda.” Meg azt mondja: „Vannak ám errefelé legények, akik húzzák a lábukat, mert szeretik azt a celluloidbabás lámpát nézegetni.”

– Clara vezeti a másik házat, ugye? – kérdezte George.

– No igen – felelte Whit. – Mi sohase megyünk oda. Claránál három dollárba kerül az egész, és harmincöt centbe egy pohár ital, és viccelni se szokott. De Susy szalonja tiszta, és finom székek vannak nála. Csavargókat se szokott beengedni.

– Én meg Lennie pénzt akarunk félretenni mondta George. – Én szívesen beülnék oda egy pohár italra, de két és fél dollárt nem adok ki. – Egyszer-egyszer csak kell valami mulatság az embernek – mondta Whit.

Kinyílt az ajtó, s Lennie és Carlson együtt lépett be. Lennie odasettenkedett az ágyához, és leült; igyekezett, hogy ne vonja magára a figyelmet. Carlsen az ágya alá nyúlt, és elővette a batyuját. Nem nézett az öreg Candyre, aki még mindig a fal felé fordulva hevert. Carlson előszedett a batyuból egy kis tisztogató vesszőt meg egy olajos kannát. Rátette az ágyára, aztán elővette a pisztolyt, kiszedte a töltény tárat, s kiverte belőle a töltényeket. Aztán a kis vesszővel tisztogatni kezdte a csövet. Amikor a kakas lecsattant, Candy megfordult, egy pillanatig a pisztolyra nézett, aztán ismét visszafordult a fal felé.

Carlson odavetőleg megkérdezte: – Curley nem járt még itt?

– Nem – felelte Whit. – Mi baja Curley-nek?

Carlson összehunyorított szemmel nézett be a pisztoly csövébe.

– A feleségét keresi. Láttam, hogy végigjárta a tanyát.

Whit gúnyosan mondta:

– Fél napig ő keresi az asszonyt, fél napig az asszony keresi őt.

Curley izgatottan tört be a szobába.

– Látta valamelyikőtök a feleségemet?

– Nem járt itt – felelte Whit.

Curley fenyegetően nézett körül a szobában.

– Hol a fenébe van az a Slim?

– Kiment a pajtába – mondta George. – Kátránnyal keni be egy öszvér megrepedt patáját.

Curley leengedte és kifeszítette a vállát. – Mennyi ideje, hogy kiment?

– Öt vagy tíz perce.

Curley kirohant, és becsapta maga után az ajtót. Whit felállt.

– Ezt szeretném megnézni – mondotta. – Curley már odáig van, különben nem indulna el Slim után. És Curley-nek gyors a keze, átkozottul gyors. Az Arany Kesztyű

versenyben döntőbe került. Az újságba is kiírták. – Elgondolkozott. – De azért jobban tenné, ha békében hagyná Slimet. Senki sem tudja, mi telik ki Slimtől.

– Azt gondolja, hogy Slim a feleségével van? kérdezte George.

– Úgy látszik – mondta Whit. – Persze Slim nincs vele. Ő lenne az utolsó, akiről elhinném. De szeretném látni, ha hecc lesz belőle. Gyerünk!

– Én itt maradok – mondta George. – Nem akarok belekeveredni semmibe. Lennie meg én pénzt akarunk félretenni.

Carlson elkészült a pisztoly tisztogatásával, betette a batyuba, s a batyut betolta az ágya alá.

– Én kimegyek és megnézem – mondotta. Az öreg Candy mozdulatlanul feküdt, Lennie pedig ágyán ülve óvatosan figyelte George-ot.

Amikor Whit és Carlson elmentek, s az ajtó becsukódott utánuk, George Lenniehez fordult: – No, min töröd a fejedet?

– Nem csináltam semmit, George. Slim azt mondja, jobb lesz, ha egy darabig nem simogatom annyit azokat a kölyköket. Azt mondja, hogy megárt nekik, hát bejöttem. Jó voltam, George.

– Ezt én is megmondhattam volna neked mondta George.

– Nem is bántottam őket. Csak az enyémet vettem az ölembe, és simogattam.

– Láttad Slimet a pajtában? – kérdezte George.

– Láttam hát. Azt mondta, ne simogassam azt a kölyket.

– Hát az asszonyt láttad-e?

– Curley feleségét?

– Azt. Bement a pajtába?

– Nem. Én legalább nem láttam.

– Nem láttad, hogy Slim beszélget vele?

– Nem. Nem volt a pajtában.

– No jó – mondta George. – Azt hiszem, a fiúk nem fognak verekedést látni. Ha verekedés támad, Lennie, te ne légy benne!

– Nem akarok verekedni – mondta Lennie. Fölállt az ágyáról, leült az asztal mellé George-dzsal szemközt, George szinte gépiesen keverte meg a kártyát, s kezdte rakni a pasziánszot, Megfontoltan, elgondolkozva, lassan:

Lennie megfogott egy kártyalapot, nézegetni kezdte, aztán felfordította, és tovább nézte.

– Egyforma mind a két fele – mondotta. George, miért egyforma mind a két fele?

– Nem tudom – mondta George. – így csinálják. Mit csinált Slim a pajtában, amikor láttad?

– Slim?

– Ő hát. Láttad a pajtában, ő mondta neked, hogy ne simogasd annyit a kutyakölykeket.

– Az ám. Kátrányoskanna volt a kezében, meg egy pemzli. Nem tudom, minek.

– Bizonyosan tudod, hogy az asszony nem ment be oda, úgy, ahogy ma idejött?

– Nem. Nem ment oda. George felsóhajtott.

– Jobb szeretnék egy igazi bordélyházat – mondotta. – Az ember bemegy, leissza magát, aztán mindent kiad magából, s nincs semmi baj. Tudja, mi mibe kerül. Ezek a börtönbe csalogató pofák pedig mindig lesben állnak.

Lennie bámuló arccal figyelte a szavait, s kissé mozgatta az ajkát, hogy lépést tudjon tartani azzal, amit hall. George tovább beszélt:

– Emlékszel-e, Lennie, Andy Cushmanre? Aki gimnáziumba jár?

– Akinek az anyja meleg kalácsot sütött a gyerekeknek? – kérdezte Lennie.

– Az, az, arról beszélek. Emlékszel te mindenre, aminek valami köze van az evéshez. – George elgondolkozva nézte a pasziánszot. Rátett egy ászt a jegyzőtáblára, s egy tök kettest, hármast és négyest rakott rá. – Andy a San Quentin-fegyházban ül most egy ringyó miatt – mondta George.

Lennie az asztalon dobolt az ujjaival.

– George?

– Mi az?

– George, mikor szerezzük meg azt a kis tanyát? Mikor élünk már a föld zsírjából? És mi lesz a tengerinyulakkal?

– Nem tudom – mondta George. – Ahhoz sok pénzt kell összeszedni. Tudok egy kis tanyát, amit olcsón megkaphatunk, de most még nem adják ide.

Az öreg Candy lassan a másik oldalára fordult.

Szeme tágra nyílt. Figyelmesen nézte George-ot. – Beszélj arról a tanyáról! – mondta Lennie.

– Hiszen beszéltem már, éppen tegnap este.

– Azért csak beszélj megint, George!

– Nohát, tíz hold föld van ott – mondta George. – Van egy kis szélkerék. Egy kis sertéshizlaló meg egy baromfiudvar. Van konyha, gyümölcsöskert, cseresznye, alma, őszibarack, nyáribarack, dió, meg egypár szederbokor. Van egy lucernás, és bőséges víz, ami a földjét nedvesen tartja. Csővezeték is van…

– És tengerinyulak, George.

– Tengerinyulaknak most nincs hely, de könnyen építhetnék egy-két ketrecet, te meg lucernával tarthatnád a tengerinyulakat.

– Bizony – mondta Lennie –, bizony tarthatnám. George keze nem dolgozott már a kártyával.

Hangja melegebb színt kapott.

– Aztán tarthatnánk egy-két disznót is. Építenék egy füstölőházat, amilyen nagyapámnak volt, s ha leölünk egy disznót, megfüstöljük a szalonnát meg a sonkát, s kolbászt készítünk, meg miegymást. Aztán amikor a lazac feljön a folyón, fogunk vagy százat, és besózzuk vagy felfüstöljük. Azt esszük reggelire. Nincs jobb a füstölt lazacnál. Amikor a gyümölcs megérik, befőzzük – meg a paradicsomot is, azt is könnyű eltenni. Minden vasárnap csirkét vagy tengerinyulat ölünk. Lesz talán tehenünk vagy kecskénk is, s a tejföl olyan iszonyúan vastag, hogy az ember késsel vágja, és kanállal szedegeti ki.

Lennie tágra nyílt szemmel figyelte, s figyelte az öreg Candy is. Lennie halkan szólalt meg:

– És a föld zsírjából élünk.

– Bizony – mondta George. – Lesz mindenféle zöldség a kertben, s ha egy kis whiskyre szottyan kedvünk, eladunk egypár tojást vagy valamit, vagy egy kis tejet. Ott lakunk majd. Odavalósiak leszünk. Többet nem járjuk az országot, nem esszük japán szakácsok főztjét. Nem bizony, meglesz a magunk tanyája, ahol otthon leszünk, s nem hálunk többet közös szobákban.

– Beszélj a házról, George! – könyörgött Lennie.

– Bizony, lesz egy kis házunk, lesz külön szobánk. Kis kövér vaskályhánk, s télen tüzelünk benne. A földünk nem lesz nagy, nem kell agyondolgozni magunkat. Talán hat-hét órát dolgozunk naponként. Nem kell majd tizenegy óra hosszat árpás zsákokat hordani. Aztán amit elvetünk, magunk aratjuk le. Tudni fogjuk, mi lett a vetésünkből.

– És a tengerinyulak – mondta mohón Lennie. Én viselem gondjukat. Mondd el, hogy lesz ez, George.

– Hát kimégy a lucernásba, egy zsákkal. Levágsz egy zsákra valót, beviszed, és berakod a tengerinyulak ketreceibe.

– Azok meg rágják, rágják – mondta Lennie-, ahogy ők szoktak rágni. Láttam.

– Minden hat hétben – folytatta George – megszaporodnak, lesz hát elég tengerinyulunk, enni is, meg eladni is. Aztán tartunk galambokat is, hogy röpködjenek a szélkerék körül, mint gyermekkoromban. – Elragadtatva nézett a falra Lennie feje fölött. – S az egész a miénk lesz, senki sem teheti ki a szűrünket. Ha nekünk nem tetszik valaki, azt mondhatjuk: „Eredj a fenébe!”, s akkor mehet, fel is út, le is út! Ha meg valami barátunk jár arra, lesz egy vendégágyunk, s azt mondjuk neki: „Ugyan,

maradj itt éjszakára”, s biz’ isten, ott marad. Aztán lesz egy vizslánk, meg egy pár csíkos szőrű macskánk, de vigyázz ám, nehogy a macskák körmük közé kaparintsák a kis tengerinyulakat!

Lennie lihegett.

– No, csak azt próbálják meg! Kitekerem a nyakukat. Bottal verem agyon őket. – Elhallgatott, csak magában dörmögött tovább, fenyegetve a jövendőbeli macskákat, amelyek a jövendőbeli tengerinyulakat bántani merik majd.

George csak ült, elbűvölve a képtől, amelyet ő maga festett.

Amikor Candy megszólalt, mind a kettő úgy összerezzent, mintha valami tilos dolgon kapták volna. Candy azt kérdezte:

– És tudod, hol van ilyen tanya?

George tüstént védelmi állásba helyezkedett.

– Ha tudom is, mi közöd hozzá? – mondotta.

– Nekem akár ne is mondd meg, hol van. Tőlem lehet akárhol.

– Lehet bizony – mondta George. – Száz esztendő alatt sem találod meg.

Candy izgatottan folytatta:

– S aztán mennyit kérnek egy ilyen tanyáért? George gyanakodva figyelte.

– Hát, én megkaphatnám hatszáz dollárért. Öreg, beteges emberek a gazdái, az asszonyt operálni kéne. De minek kérdezed? Neked semmi dolgod velünk.

Candy azt mondta:

– Igaz, nem sok hasznomat lehet venni így fél kézzel. Itt, ezen a tanyán vesztettem el a kezemet. Azért bízták rám a söprögetést. Meg kétszázötven dollárt is adtak a kezemért. Ötvenet pedig megtakarítottam, s betettem a bankba. Az háromszáz, s a hónap végén még ötvenet kapok. Ide hallgassatok… – mohón előrehajolt. – Hátha veletek mennék? Háromszázötven dollárt tennék bele a gazdaságba. Sok hasznomat nem lehet venni, de főzhetnék, gondozhatnám a baromfit, s kapálgatnék egy kicsit a kertben. Mit szólnátok ehhez?

George félig lehunyta a szemét.

– Ezen gondolkozni kell még. Mindig úgy volt, hogy magunk csináljuk meg a dolgot.

Candy félbeszakította.

– Aztán végrendeletet csinálnék, s halálom után rátok maradna a részem, mert nincs akkora rokonom se, mint az ujjam. Hát nektek van-e pénzetek? Hátha most mindjárt nyélbe üthetnők?

George utálkozva köpött a padlóra.

– Összevissza tíz dollárunk van. – Aztán elgondolkozva folytatta: – Ide hallgass, ha én meg Lennie egy hónapig dolgozunk s nem költünk semmit, lesz száz dollárunk. Az annyi, mint négyötven. Fogadok, hogyannyiért is beleülhetünk. Akkor te meg Lennie odamentek, elindítjátok a gazdaságot, én meg munkát vállalok, s megkeresem a többit, ti pedig tojást meg miegyebet árulhattok addig.

Elhallgattak. Izgatottan néztek egymásra. Valósággá kezdett válni az, amiben sohasem hittek igazán. George áhítatosan mondta:

– Uramisten, fogadok, hogy megkaphatjuk. Szemén látszott, hogy mélységesen eltűnődik. – Fogadok, hogy megkaphatjuk – ismételte lágy hangon.

Candy kiült az ágya szélére. Idegesen vakargatta csonka csuklóját.

– Négy éve annak, hogy megnyomorodtam mondotta. – Hamarosan kidobhatnak innét. Mihelyt nem bírom a söprögetést, kitesznek az utcára. Ha nektek odaadom a pénzemet, talán engedtek a kertben kapálgatni, még ha nem is ér sokat a munkám. Aztán elmosogatom az edényt, gondozom a baromfit meg miegymást. De mégiscsak a magunk tanyáján leszek, s a magunk tanyáján megengedik nekem, hogy dolgozzam. – Siralmas hangon folytatta: – Láttátok, mit csináltak ma este a kutyámmal? Azt mondták, nem ér az élete semmit, még neki magának se. Ha engem kidobnak innét, szeretném, ha agyonlőne valaki. De azt nem teszik meg. Nem lesz, ahová menjek, nem kaphatok munkát sehol. Még harminc dollár jár nekem, amikorra ti elmentek innét.

George felállt.

– Megcsináljuk – mondotta. – Megvesszük azt a kis tanyát, s odamegyünk lakni. – Újra leült. Csöndesen üldögéltek mind a hárman, elmerengtek a tervük szépségén, s lelkük a jövendőben járt, amikorra ez a gyönyörűséges dolog megvalósul.

George megszólalt, mintha álmában beszélne: – Tegyük föl, hogy valami farsangi mulatság vagy cirkusz van a városban, vagy futballmérkőzés, vagy akármi más. – Az öreg Candy helyeslően bólogatott. – Egyszerűen elmegyünk és megnézzük – folytatta George. – Nem kérünk engedelmet senkitől. Csak azt mondjuk: „Elmegyünk”, s már megyünk is. Csak megfejjük a tehenet, odavetünk egy kis magot a baromfinak, s megyünk.

– És füvet adunk a tengerinyulaknak – szólt közbe Lennie. – Sohase felejtem el megetetni őket. Mikor lesz az, George?

– Egy hónap múlva. Pontosan egy hónap múlva.

Tudom én már, mit csinálok. Megírom azoknak az öregeknek, hogy megvesszük a tanyájukat. Candy elküld száz dollárt foglalóba.

– El én – mondta Candy. – Aztán van-e jó kályhájuk?

– Van bizony, szénnel is lehet fűteni meg fával is.

– Én elviszem a kiskutyámat – mondta Lennie. – Bizony isten, jól fogja ott érezni magát.

Kívülről hangok közeledtek. George gyorsan azt mondta:

– Senkinek se szóljatok erről! Csak mi hárman tudjuk, senki más. Képesek lennének kidob ni bennünket, hogy ne szerezhessük meg a pénzt. Csak tegyünk úgy ezután is, mintha egész életünkben árpát akarnánk hordani, aztán egy szép napon kiveszszük a bérünket, s azt mondjuk, hogy befellegzett.

Lennie és Candy bólintottak, s vigyorogtak gyönyörűségükben.

– Senkinek se szólj – mondta magában Lennie.

– George! – szólalt meg Candy.

– No, mi az?

– Magamnak kellett volna lelőnöm azt a kutyát, George. Nem lett volna szabad megengednem, hogy idegen lője le.

Az ajtó kinyílt. Slim lépett be, s a nyomában Curley, Carlson és Whit. Slim keze fekete volt a kátránytól, s morcosan nézett maga elé. Curley szorosan melléje állt.

– Nem gondoltam én semmi rosszat – mondta Curley. – Csak megkérdeztelek.

– Túlságos gyakran kérdezgettél – felelte Slim. – Fenemódon unom már. Ha magad nem tudsz vigyázni a feleségedre, mért várod, hogy én vigyázzak rá? Hagyj nekem békét!

– Éppen azt akartam megmagyarázni, hogy semmi rosszat nem gondoltam – mondta Curley. Csak azt hittem, hogy láttad talán.

– Mért nem mondod neki, hogy üljön otthon, a helyén? – kérdezte Carlson. – Eltűröd, hogy kószáljon a férfihálók körül, aztán egyszerre csak olyasmi történik, amin nem tudsz segíteni.

Curley hirtelen oda perdült Carlson elé.

– Ne üsd ebbe az orrodat, mert kirepülsz innét!

– Ebadta szemtelen kölyke! – mondta kacagva Carlson. – Meg akartad ijeszteni Slimet, de nem sikerült. Slim ijesztett meg téged. Olyan sárga vagy, mint a béka hasa. Én nem bánom, ha a legjobb bokszoló vagy is az országban. Ha nekem támadsz, magad bánod meg.

Candy boldogan csatlakozott a támadókhoz.

– Vazelines kesztyű – mondta undorodva. Curley rámeredt. Aztán Lennie-n akadt meg a pillantása; Lennie csöndesen mosolygott boldogságában, mert leendő tanyájukra gondolt.

Curley úgy állt Lennie elé, mint egy bulldog. – Mit nevetsz?

Lennie jámborul nézett rá.

– Tessék?

Most kirobbant Curley dühe.

– Gyere csak, te nagy állat! Állj talpra! Akármekkora vagy, rajtam nem fogsz nevetni. Majd megmutatom én neked, ki a sárga!

Lennie gyámoltalanul nézett George-ra, aztán felállt, és hátrálni próbált. Curley egyensúlyba helyezte magát. Bal kezével Lennie felé sújtott, a jobbal az orrába vágott. Lennie rémülten kiáltott fel. Orrából megeredt a vér.

– George! – kiáltotta. – Mondd, hogy hagyjon békén engem!

Egészen a falig hátrált, Curley utána, s egyre öklözte az arcát. Lennie két karja lelógott; sokkal jobban meg volt rémülve, semhogy védekezni tudott volna.

George talpra ugrott és rákiáltott: – Fogd meg, Lennie, ne engedd!

Lennie eltakarta arcát roppant mancsaival, s nyöszörgött rémületében. Azt kiáltotta:

– Mondd, hogy ne bántson, George!

Curley most a gyomrát kezdte ütni, úgy, hogy a lélegzete is elakadt.

Slim felugrott.

– Ronda kis patkány! – kiáltotta. – Majd én bánok el vele.

George kinyújtotta a kezét, és megragadta Slimet.

– Várj egy percig! – kiáltotta. Két kezéből trombitát formált a szája előtt, s úgy ordította: – Fogd meg, Lennie!

Lennie levette két kezét az arcáról, s George felé nézett. Curley pedig a szemébe csapott. Széles ábrázatát elborította a vér. George újra ráordított: – Mondtam, hogy fogd meg!

Curley ökle éppen lendületben volt, amikor Lennie megragadta. A következő pillanatban Curley úgy ficánkolt, mint a horogra került hal, s ökle valósággal elveszett Lennie óriási kezében. George átszaladt a szobán.

– Engedd el, Lennie, engedd el!

De Lennie rémülten nézte a ficánkoló kis embert, akit a kezében tartott. A vér végigfutott Lennie arcán, fél szeme bedagadt. Most George kezdte az arcát öklözni, de Lennie még mindig fogta Curley öklét. Curley fehér volt, s összegörnyedt, alig rángatózott már. Jajgatva állt, s ökle elveszett Lennie mancsában.

George újra meg újra kiáltotta:

– Engedd el a kezét, Lennie! Engedd el! Slim, segíts nekem, amíg még marad valami ennek a fickónak a kezéből.

Lennie hirtelen elengedte. Meghunyászkodva mászott a fal felé.

– Te mondtad, George – mondta siránkozó hangon.

Curley leült a padlóra, s bámészan nézte Összezúzott kezét. Slim és Carlsen föléje hajoltak. Aztán Slim fölegyenesedett, s elborzadva nézett Lennie-re.

– Muszáj doktorhoz vinni – mondotta. – Ha jól nézem, a kezének minden csontja összetört.

– Én nem akartam! – kiáltotta Lennie. – Nem akartam bántani.

– Carlsen – mondta Slim –, fogj be a kiskocsiba. Bevisszük Soledadba, hogy segítsenek rajta. – Carlson kisietett. Slim odafordult a nyöszörgő Lenniehez. – Te nem tehetsz semmiről – mondotta. Ez a fickó maga kereste a bajt. Hanem, bizony isten, nem sok maradt a kezéből. – Slim kiszaladt, s pillanat múlva visszatért, és vizet hozott egy bádogpohárban. Odatartotta Curley szájához.

– Slim – kérdezte George –, elkergetnek most bennünket? Nekünk kell a pénz. El fog kergetni Curley apja?

Slim fanyarul mosolygott. Letérdelt Curley mellé.

– Eszednél vagy-e? Ide tudsz-e figyelni? – kérdezte. Curley bólintott. – Nahát, ide hallgass folytatta Slim. – Én úgy tudom, hogy a kezedet gép kapta be. Ha senkinek nem mondod el, hogy történt, hallgatunk mi is. De ha beszélsz és megpróbálod elcsapatni ezt az embert, mi mindenkinek elmondjuk, hogy mi történt, s akkor rajtad fog kacagni a világ.

– Nem mondom el – mondta Curley. Szemével elkerülte Lennie-t.

Behallatszott a kiskocsi zörgése. Slim talpra segítette Curley-t,

– No, most gyere! Carlsen elvisz a doktorhoz. Kitámogatta az ajtón. A kerékzörgés elenyészett. Slim egy pillanat múlva visszajött a hálóhelyiségbe.

Lennie-re nézett, aki még mindig félénken bújt a fal mellé. – Hadd látom a kezedet! – szólt hozzá.

Lennie kinyújtotta a kezét.

– Uram Jézus, nem szeretném, ha megharagudnál rám – mondta Slim.

– Lennie csak meg volt ijedve – magyarázta George. – Nem tudta, mitévő legyen. Mondtam neked, hogy senki ne kössön ki vele. Nem, azt hiszem, Candynek mondtam.

Candy ünnepélyesen bólintott.

– Úgy van – jelentette ki. – Éppen ma reggel, amikor Curley először akart kikezdeni a barátoddal, mondottad, hogy jobb lesz, ha nem okoskodik Lennie-vel, ha jót akar. Szórul szóra ezt mondtad.

George Lennie-hez fordult.

– Te nem tehetsz róla – mondotta. – Ne félj már! Te csak azt tetted, amit mondtam neked. Jó lesz, ha átmégy a mosdóba, s lemosod a képedet. Olyan vagy, mint az ördög.

Lennie mosolygott összezúzott szájával.

– Én nem akartam bajba keveredni – mondotta.

Elindult az ajtó felé, de mielőtt odaért, visszafordult: – George!

– Mit akarsz?

– Azért ápolhatom a tengerinyulakat, George?

– Hogyne. Nem tettél semmi rosszat.

– Én nem akartam bántani, George.

– No jó, eredj már a fenébe, és mosd meg a képedet.

Crooks, a néger istállószolga a lószerszámos kamrában tanyázott; kis fészer volt ez, amely a pajta falához támaszkodott. A szobácska egyik oldalán négy darab üvegből összerakott négyszögletes ablak volt, a másikon szűk deszkaajtó, amely a pajtába vezetett. Crooks ágya szalmával megtöltött hosszú láda volt, arra dobta rá a takaróit. Az ablak mellett levő falba vert faszegeken javítás alatt levő szakadt lószerszámok és friss bőrszíjak lógtak; az ablak alatt kis padon bőrmunkás szerszámok, görbe kések, tűk, néhány gombolyag vastag cérna s egy kis kalapács. Hámdarabok is lógtak a szegeken: egy fölhasadt hámiga, amelyből kilógott a lószőr tömés, egy elszakadt nyakló, meg egy tartólánc, amelynek bőrborítása volt felhasadva. Crooksnak is volt egy almásládája az ágya fölött, s abban egy sor orvosságos üveg, maga és a lovak számára. Volt ott egy doboz nyeregpuhító szappan s egy repedt kátrányoskanna, amelyből kiállt az ecset. A földön szétszórva egy csomó személyes holmi; Crooks egyedül élt, hát szertehagyta a holmiját, s mert istállószolga volt és nyomorék, állandóbban megmaradt a helyén, mint a többi munkás, s több holmit gyűjtött össze, mint amennyit a hátán elbírt volna.

Crooksnak több pár cipője, egy pár kalucsnija, egy nagy ébresztőórája s egy egycsövű puskája volt. Voltak könyvei is: egy ütött-kopott szótár meg egy rongyos példány Kalifornia 1905-ös polgári törvénykönyvéből. Voltak sokat forgatott magazinjai, meg néhány piszkos könyve egy külön polcon, az ágya fölött. Ugyancsak az ágy fölött lógott szegre akasztva nagy, aranykeretes pápaszeme is.

Ez a szoba tisztára volt söpörve, mert Crooks büszke, magának élő ember volt. Megtartotta a kellő távolságot, s ezt megkövetelte másoktól is. Görbe gerince miatt a teste balra hajlott; mélyen ülő szeme erősen csillogott. Sovány arcát mély, fekete ráncok szántották keresztül-kasul, s vékony, szenvedéstől megkeményedett ajkai világosabbak voltak az arcánál.

Szombat este volt. A pajtába vezető nyitott ajtón behallatszott a lovak mozgolódása, lábuk dobogása, a széna ropogtatása, a tartóláncok zörgése. Az istállószolga szobájára kis villanykörte vetette gyönge, sárga fényét.

Crooks az ágyán ült. Ingét hátul kihúzta a nadrágjából. Egyik kezében kenőcsös tégelyt tartott, másikkal a gerincét dörzsölgette. Elkent egy keveset rózsaszín tenyerén, aztán felnyúlt az inge alá, s dörzsölgette a hátát. Karja izmait a hátának feszítette, s meg-megborzongott.

Lennie nesztelenül megjelent a nyitott ajtóban; megállt és benézett, széles válla szinte betöltötte az ajtó nyílását. Crooks eleinte nem látta, de amint fölemelte szemét, mozdulatlanná merevedett, s arca megvetően fintorodott el. Kezét kivette az inge alól.

Lennie gyámoltalanul mosolygott; barátkozni szeretett volna.

Crooks élesen rászólt:

– Nincs jogod bejönni a szobámba. Ez itt az én szobám. Ehhez senkinek nincs jussa, csak nekem.

Lennie nagyot nyelt, mosolygása még alázatosabb lett.

– Nem csinálok semmit – mondotta. – Csak idejöttem, hogy megnézzem a kiskutyámat. Aztán világot láttam nálad – magyarázta.

– Nekem jogom van világot gyújtani. Eredj ki a szobámból! Engem nem látnak szívesen a hálóhelyiségben, én se látlak szívesen téged a szobámban.

– Mért nem látnak szívesen? – kérdezte Lennie.

– Mert fekete vagyok. Azok ott kártyáznak, de én nem játszhatom velük, mert fekete vagyok. Büdös vagyok, azt mondják. Hát én meg azt mondom neked, hogy valamennyiteket büdösnek érezlek.

Lennie gyámoltalanul csapta össze két nagy kezét.

– Mindenki bement a városba – mondotta. Slim meg George, meg mindenki. George azt mondta, maradjak itt, s vigyázzak, nehogy bajba találjak keveredni. Aztán világosságot láttam nálad.

– De hát mit akarsz?

– Semmit… csak megláttam nálad a világosságot. Gondoltam, bejöhetek ide, és leülhetek egy kicsit.

Crooks Lennie-re bámult, aztán háta mögé nyúlt, levette pápaszemét, ráakasztotta rózsaszín fülére, s tovább bámult.

– Nem tudom, mit csinálsz egyáltalán a pajtában – mondta panaszos hangon. – Nem vagy lóápoló. Semmi közöd a lovakhoz.

– A kutyakölyök – ismételte Lennie. – A kiskutyámat akartam látni.

– Hát akkor eredj, és nézd a kiskutyádat. Ne gyere olyan helyre, ahol nem látnak szívesen, Lennie már nem mosolygott. Még tett egy lépést a szoba belseje felé, aztán észbe kapott, s ismét az ajtó felé hátrált.

– Csak megnéztem egy kicsit. Slim azt mondja, ne simogassam nagyon sokat.

– Az ám – mondta Crooks –, mindig kiszedted a kölyköket a vackukból. Csodálom is, hogy az anyjuk nem költöztette őket máshová.

– Ó, az nem bánja. Engedi. – Lennie újra beljebb nyomult a szobába.

Crooks haragosan nézett rá, de Lennie lefegyverző mosolya mégiscsak legyőzte.

– Gyere be, és ülj le egy kicsit! – mondta Crooks. – Ha már nem akarsz kimenni és békét hagyni nekem, hát le is ülhetsz. – Hangja valamicskével barátságosabb lett. – A fiúk mind bementek a városba, mi?

– Mind, csak az öreg Candy nem. Az csak üldögél a hálóhelyiségben, hegyezgeti, hegyezgeti a ceruzáját, és számol.

Crooks megigazgatta a szemüvegét.

– Számol? Ugyan mit számol Candy?

– A tengerinyulakat! – mondta csaknem kiáltva Lennie.

– Bolondok vagytok – mondta Crooks. – Ami kis eszetek volt, az is elment. Miféle tengerinyulakról beszélsz?

– Nekünk lesznek majd tengerinyulaink, azokat én ápolom, füvet vágok nekik, megitatom őket, meg miegymás.

– Tiszta bolondság – mondta Crooks. – Most már értem, hogy az útitársad rejteget az emberek szeme elől.

– Ez nem hazugság – mondta csöndesen Lennie. – Megcsináljuk. Lesz egy kis tanyánk, s a föld zsírjából élünk.

Crooks kényelmesebben helyezkedett el az ágyán.

– Ülj le – biztatta Lennie-t. – Ülj arra a kis hordóra.

Lennie lekuksolt a hordóra.

– Azt hiszed, hazugságot beszélek – mondotta –, pedig nem hazudok én. Tiszta igazság minden szavam, kérdezd meg George-ot.

Crooks rátámasztotta fekete állát rózsaszín tenyerére.

– Te George-dzsal vándorolsz együtt?

– Vele. Együtt megyünk mindenüvé.

Crooks folytatta:

– Néha beszél, te meg nem tudod, mi az ördögöt mond. így van. Ugye? – Előrehajolt, s majd átfúrta Lennie-t mélyen ülő szemével. – így van?

– Hát… néha.

– Csak beszél, beszél, te meg nem tudod, mit akar mondani.

– Hát… néha. De… nem mindig.

Crooks előrehajolt az ágya szélén.

– Én délvidéki néger vagyok – mondotta. – Itt születtem Kaliforniában. Az apámnak tyúkfarmja volt, vagy tíz hold. A fehér gyerekek eljártak játszani a tanyánkra, néha én is együtt játszottam velük, s egyik-másik nagyon kedves volt. Az apámnak nem tetszett a dolog. Csak sokkal később tudtam meg, miért nem. De most már tudom. – Elhallgatott, s amikor újra megszólalt, lágyabb volt a hangja. – Mérföldekre nem volt ott más színes család. Ezen a tanyán meg nincs színes ember, s Soledadban is csak egy család. – Elnevette magát. – Ha én mondok valamit, hát azt csak egy néger mondta.

– Mit gondolsz – kérdezte Lennie –, mikor lesznek elég nagyok ezek a kutyakölykek, hogy simogatni lehessen őket?

Crooks újra elnevette magát.

– Az ember nyugodtan mondhat neked akármit, te ugyan nem fogod elfecsegni. Két hét múlva semmi bajuk nem lesz azoknak a kutyakölyköknek. George tudja, hogy mit csinál. Csak beszél, beszél, te meg nem érted egy szavát se, – Izgatottan hajolt előre. – Most csak egy néger beszél, egy törött hátú néger. Az nem jelent semmit, érted? Különben sem fogsz emlékezni rá. Láttam én ezt ezerszer: valaki beszél a másikhoz, s egészen mindegy neki, hogy hallja-e, érti-e, amit mond. A különbség csak az, hogy beszélnek-e, vagy üldögélnek és hallgatnak. Mindegy az, mindegy. – Izgatottsága egyre nőtt, végül térdét ütögette a kezével. – George érthetetlen dolgokat mond neked… sebaj! Fő, hogy beszéljen. Mégiscsak együtt van valakivel. Ez a fontos. – Elhallgatott.

Aztán lágy, meggyőző hangon szólalt meg újra:

– Tegyük fel, hogy George nem jön vissza többet. Tegyük fel, hogy eszébe jut valami, és nem jön vissza. Mit csinálsz akkor?

Lennie lassan-lassan figyelni kezdett arra, amit hallott.

– Mit? – kérdezte.

– Azt mondtam, tegyük fel, hogy George ma este bement a városba, s te soha nem hallasz róla többet. – Crooks mintha valami személyes győzelmet akart volna aratni. – Csak tegyük fel – ismételte.

– Azt nem teszi meg! – kiáltotta Lennie. George nem tesz ilyesmit. Régóta együtt vagyok vele. Visszajön ma este… – De ez a kétely több volt, mint amennyit el tudott viselni. – Azt hiszed, hogy nem jön vissza?

Crooks arca ragyogott a gyönyörűségtől, amíg így kínozta.

– Senki sem mondhatja meg, hogy mit csinál majd a másik – jegyezte meg nyugodtan. – Mondjuk, vissza akar jönni, és nem tud. Tegyük fel, hogy meggyilkolják, vagy úgy megsebesül, hogy nem tud visszajönni.

Lennie gyötrődve igyekezett megérteni, amit hallott.

– George nem tesz ilyesmit – ismételte. – George vigyáz magára. Nem fog megsebesülni. Még sohase sebesült meg, mert vigyáz magára.

– De hát tegyük fel, tegyük fel mégis, hogy nem jön vissza. Mit csinálsz akkor?

Lennie arcát ráncokba gyűrte az aggodalom.

– Nem tudom. De hát mit csinálsz te velem? kiáltott fel. – Ez nem igaz! George nem sebesült meg.

Crooks tovább furkálta.

– Akarod, hogy megmondjam neked, mi lesz akkor? Betesznek téged a hülyék intézetébe. Örvet kötnek a nyakadba, mint a kutyának.

Lennie szeme egyszerre egyenesen nézett maga elé, s csöndes düh látszott meg rajta. Fölállt, és veszedelmesen indult meg Crooks felé.

– Ki bántotta George-ot? – kérdezte.

Crooks látta a közeledő veszedelmet. Hátrahúzódott az ágyán, hogy kitérjen az útjából.

– Csak azt mondtam: tegyük fel – mondotta. George nem sebesült meg, nincs semmi baja. Visszajön.

Lennie ott állt fölötte.

– Mit teszel föl? Nekem ne tegye föl senki azt, hogy George megsebesült.

Crooks levette pápaszemét, s ujjával a szemét törölgette.

– Csak ülj le – mondotta. – George nem sebesült meg.

Lennie haragosan visszacammogott a kis hordóhoz, s újra lekuksolt rá.

– Senki ne beszéljen arról, hogy George megsebesült – dörmögte.

– No, most talán megértesz engem – mondta barátságosan Crooks. – Neked ott van George. Tudod, hogy visszajön. Tegyük fel, hogy nincs senkid. Tegyük fel, hogy nem mehetsz be a hálóhelyiségbe römizni, mert fekete vagy. Hogy tetszenék ez neked? Tegyük fel, hogy kénytelen vagy itt üldögélni és könyveket olvasni. Igaz, besötétedésig játszhatsz patkóhajigálást, de akkor aztán tessék könyveket olvasni. A könyv nem ér semmit. Az embernek kell valaki, aki a közelében legyen. Siránkozó hangon folytatta: – Megbolondul az ember, ha nincs senkije. Lehet az akárki, mindegy, csak együtt legyen az emberrel. Mondom neked! kiáltotta. – Mondom neked, az ember belébetegszik a magányosságba.

– George visszajön – biztatta magát Lennie ijedt hangon. – Talán vissza is jött már. Jobb lesz, ha megnézem.

– Nem akartalak megijeszteni – mondta Crooks. Persze hogy visszajön. Magamról beszéltem. Az ember egyedül üldögél itt esténkint, könyveket olvas vagy gondolkozik, vagy mi egyebet csinál. Néha elgondolkozik, és nincs senkije, aki megmondja neki, mi igaz, mi nem. Lát valamit, de nem tudja, helyesen lát ja-e vagy sem. Nem fordulhat senkihez, hogy megkérdezze, látja-e ő is. Nem mondhat el semmit. Nincs, amihez mérje a dolgokat. Sok mindent láttam én itt. Nem voltam részeg. Nem tudom, nem aludtam-e. Ha lenne velem valaki, megmondhatná, aludtam-e vagy se, s akkor rendbe volna minden. De így nem tudom. – Crooks most a szoba másik vége felé nézett, az ablak irányába.

Lennie siralmas hangon szólalt meg:

– George nem megy el, nem hagy itt engem. Tudom, hogy George nem tesz ilyesmit.

Az istállószolga álmodozva folytatta:

– Emlékszem, mikor kisgyerek voltam az apám tyúkfarmján. Két fivérem volt. Mindig ott voltak körülöttem. Egy szobában háltunk, ugyanabban az ágyban mindhárman, Volt egy szamócaágyásunk. Volt egy kis lucernásunk. A tyúkokat kitereltük a

lucernásba, ha szépen sütött a nap. A fivéreim fölültek a kerítésre, úgy nézték őket… fehér tyúkok voltak.

Lennie lassanként figyelni kezdett arra, amit hallott.

– George azt mondja, lucernával fogjuk etetni a tengerinyulakat.

– Miféle tengerinyulakat?

– Tengerinyulaink lesznek, meg egy szederágyásunk.

– Bolondok vagytok.

– De bizony lesz. Kérdezd meg George-ot.

– Bolondok vagytok – mondta megvetően Crooks. – Száz meg száz embert láttam az országúton vándorolni meg a tanyákra befordulni, hátukon a batyujukkal, s mind valamennyinek ugyanez járt a fejében. Százat meg százakat láttam. Idejönnek, továbbmennek, s mindegyiknek az a kis darab föld motoszkál a fejében. És egyetlenegy se szerzi meg soha. Olyan ez, mint a mennyország. Mindenkinek kéne egy kis darab föld. Sok könyvet olvastam én itt. Soha senki se jut az égbe, és senki se szerez földet. Az csak a fejükben van. Folyton beszélnek róla, de csak a fejükben van. Elhallgatott, s a nyitott ajtó felé nézett, mert a lovak nyugtalanul mozgolódtak, s a tartóláncok zörögtek. Egy ló fölnyerített. – Úgy látszik, van valaki odakint – mondta Crooks. – Talán Slim. Slim néha kétszer-háromszor is benéz éjszakánként. Slim igazi jó kocsis. Vigyáz a lovaira. – Keservesen föltápászkodott, s megindult az ajtó felé. Te vagy az, Slim? – kiáltott ki.

Candy hangja válaszolt.

– Slim bement a városba. Nem láttad Lennie-t?

– Azt a nagydarab embert gondolod?

– Azt. Nem láttad valahol?

– Itt van nálam – felelte kurtán Crooks. Azzal visszament az ágyához, és leheveredett.

Candy az ajtóban állt, csonka csuklóját vakargatva, s pislogva nézett be a világos szobába. Nem is próbált belépni.

– Mondok neked valamit, Lennie. Kiszámítottam, hogy is áll a dolog azokkal a tengerinyulakkal. – Bejöhetsz, ha akarsz – szólt ki bosszúsan Crooks.

Candy mintha zavarba jött volna.

– Nem tudom… De hát ha akarod…

– Gyere csak be! Ha akárki bejöhet, bejöhetsz te is. – Crooksnak nehezére esett, hogy haraggal palástolja gyönyörűségét.

Candy belépett, de még mindig zavarban volt.

– Szép, kényelmes kis helyed van itt – szólt Crookshoz. – Kellemes lehet, ha az embernek magának van egy szobája.

– Meghiszem azt – mondta Crooks. – Még trágyadomb is van az ablakom alatt. Előkelő dolog.

Lennie közbevágott:

– Mit mondtál a tengerinyulakról?

Candy a falnak támaszkodott a szakadt hámiga mellé, s csonka csuklóját vakargatta.

– Régóta vagyok itt – mondotta. – Régóta van itt Crooks is. De most először tettem a lábam ebbe a szobába.

Crooks sötéten mondta:

– Az emberek nem járnak valami gyakran egy színes ember szobájában. Nem járt itt senki, csak Slim. Slim, meg a gazda.

Candy sietve más tárgyra csapott át.

– Slim a legjobb kocsis, akit életemben láttam. Lennie odahajolt a vén söprögetőhöz.

– Beszélj a tengerinyulakról! – erősködött.

– Kiszámítottam – mondta mosolyogva Candy –, ha jól csináljuk a dolgot, kereshetünk egy kis pénzt a tengerinyulakon.

– De én ápolni akarom őket – vágott közbe Lennie. – George azt mondta, hogy én fogom ápolni. Megígérte.

Crooks durván a szavukba vágott:

– Ti csak ugrat játok egymást! Beszéltek, beszéltek, de földet nem szereztek. Te itt fogsz söprögetni, amíg koporsóban nem visznek ki. Eh, nagyon is sok ilyet láttam én már. Ez a Lennie kétháróm hét múlva megint az országúton lesz. Úgy látszik, mindenkinek csak a föld jár a fejében.

Candy haragosan dörzsölgette az arcát.

– De igenis, meg fogjuk szerezni. George mondta. A pénzünk meg is van már.

– Úgy? – mondta Crooks. – És hol van most George? A városban, egy bordélyban. Odamegy a pénzetek. Uramisten, elégszer láttam ezt. Elég embert láttam, akinek a föld járt a fejében. De a kezébe nem került soha egyiknek se.

Candy felkiáltott:

– Persze hogy mindenki azt akarja! Mindenki akar egy kis darab földet. Nem sokat. Csak valamit, ami az övé. Ahol élhessen, s ahonnét ki ne dobhassa senki. Nekem nem volt soha. Vetettem már úgyszólván mindenkinek ebben az államban, de a vetés nem volt az enyém, s mikor learattam, nem volt enyém az aratás sem. De most meg-

szerezzük, efelől bizonyos lehetsz. George nem vitte magával a pénzt a városba. Az a pénz a bankban van. Én meg Lennie meg George… Külön szobánk lesz. Kutyát tartunk, meg tengerinyulakat, meg tyúkokat. Kukoricát ültetünk, s talán lesz tehenünk vagy kecskénk is. – Elhallgatott, egészen lenyűgözte a jövendő képe.

– Azt mondod, megvan a pénz? – kérdezte Crooks.

– Meg bizony. Legnagyobb része. Csak egy kicsit kell még hozzászerezni. George már a földet is kiválasztotta.

Crooks hátranyúlt, s gerincét tapogatta a kezével. – Én még sohasem láttam, hogy ezt igazán meg is csinálta volna valaki – mondotta. – Láttam embereket, akik majd megvesztek a földéhségtől, de egy bordélyház vagy valami szerencsejáték mindig elvitte a pénzüket. – Habozott egy pillanatig. – De hogyha… nektek kellene egy munkás, aki ingyen dolgozik, éppen csak koszt-kvártélyért… hát én elmennék, és segítenék nektek. Ha nyomorék vagyok is, tudok úgy dolgozni, mint akárki.

– Nem látta valaki Curley-t?

Hirtelen az ajtó felé fordultak. Az ajtón Curley felesége nézett be. Az arca erősen ki volt festve. Ajkai kissé szétnyíltak. Lihegett, mintha futott volna.

– Curley nem járt itt – mondta fanyar hangon Candy.

Az asszony mozdulatlanul állt az ajtóban, rájuk mosolygott, egyik keze körmeit a másiknak hüvelyk- és mutatóujjával dörzsölgette. Szeme egyik arcról a másikra villant.

– A gyöngéket mind itthon hagyták – mondta végül. – Azt hiszitek, nem tudom, hova mentek? Mind valahányan, még Curley is. Tudom én, hova.

Lennie elbűvölve nézte, de Candy és Crooks megvetően elkerülték a tekintetét. Candy megszólalt: – Hát ha tudod, mért kérdezed tőlünk, hogy hol van Curley?

Az asszony gúnyosan nézett rájuk.

– Furcsa dolog – mondotta. – Ha egyedül kapok egy férfit, tudok vele boldogulni. De ha ketten együtt vagytok, nem akartok beszélni. Csak – gorombáskodtok velem. – Leeresztette az ujjait, s kezét a csípőjére tette. – Féltek egymástól, valahányan vagytok, ez az igazság. Mindegyik attól fél, hogy a többi rosszat forral ellene.

Kis szünet után Crooks azt mondta:

– Talán jobb lenne, ha most hazamennél. Mi nem akarunk bajba keveredni.

– Én ugyan nem keverlek bajba. Azt hiszitek, én nem szeretek néha elbeszélgetni valakivel? Talán bizony olyan nagy mulatság egész áldott nap odahaza rostokolni?

Candy a térdére támasztotta csonka csuklóját, s óvatosan dörzsölte a kezével. Vádló hangon mondta:

– Van neked férjed. Mit jársz örökké más legények után, hogy bajba keverd őket?

Az asszony haragosan fellobbant.

– Hát persze hogy van férjem. Ismeritek valamennyien. Ügyes legény, nem igaz? Egyre azt emlegeti, hogy elbánik majd azokkal, akik nem tetszenek neki, márpedig nem tetszik neki senki. Azt hiszitek, ott ülök majd egész életemben abban a rongyos kis házban, s hallgatom, hogy védekezik Curley a behajlított bal karjával, s hogy adja be a jobbal a horogütést? „Egy-kettő", azt mondja. „Egy-kettő, csakúgy, mint régen, s leütöm." Elhallgatott, arcáról eltűnt a bosszúság, s kíváncsiság látszott meg rajta.

– Mondjátok, mi is történt voltaképpen Curley kezével?

Zavart csend támadt. Candy lopva Lennie-re pillantott. Aztán elköhintette magát.

– Hát… Curley… Curley kezét bekapta a gép. Az zúzta össze.

Az asszony figyelve nézett rá egy pillanatig, aztán felkacagott.

– Mesebeszéd. Azt hiszitek, bevettem ezt a maszlagot? Curley nekitámadt valakinek, és pórul járt. Hogy a gép bekapta – mesebeszéd! Amióta a kezét összezúzták, senkinek se adta be azt a régi „egy-kettőt". Ki zúzta össze a kezét?

– A gép kapta be – ismételte dacosan Candy.

– No jó – mondta megvetően az asszony. – Nem bánom, takargassátok a szégyenét. Nem törődöm vele. Ebadta sok csavargója, mind olyan okosnak tartjátok magatokat. Mit gondoltok, mi vagyok én? Szopós gyerek? Akár hiszitek, akár nem, elmehettem volna én színésznőnek is. Nem is egyszer. És valaki azt mondta nekem, hogy be tudna szerezni moziszínésznőnek is… – Lélegzete is elfulladt a méltatlankodástól. – Szombat este van. Mindenki elmegy hazulról, és csinál valamit. Mindenki! És mit csinálok én? Itt állok, és fecsegek egy csomó csavargóval, egy négerrel meg egy hülyével, meg egy tetves vén birkával, s még örülök is neki, mert ha ló nincs, jó a szamár is.

Lennie tátott szájjal bámulta. Crooks visszahúzódott a néger félelmes, oltalmazó méltósága mögé. De az öreg Candy mintha megváltozott volna. Hirtelen fölállt, s hátralökte maga alól a kis hordót.

– Elég volt! – kiáltotta haragosan. – Nincs itt rád semmi szükség. Megmondtuk. S megmondom azt is, hogy bolondokat beszélsz rólunk. Azzal a kis csirkeagyaddal meg sem érted, hogy mi nem vagyunk afféle csavargók. Tegyük fel, hogy elcsapatsz bennünket. No, tegyük fel. Azt hiszed, kikerülünk az országútra, s keresünk másik olyan nyomorúságos munkát, mint ez itt. Nem tudod, hogy elmehetünk a tulajdon tanyánkra, a tulajdon házunkba. Nem is akarunk itt maradni. Van nekünk házunk, baromfiudvarunk, gyümölcsfánk, s olyan tanyánk, hogy százszorta szebb ennél. És vannak barátaink, igenis, vannak! Lehet, hogy volt olyan idő, amikor fértünk attól, hogy elkergetnek, de annak már vége. Van földünk, az a föld a miénk, s odamehetünk.

Curley felesége a szemébe kacagott.

– Mesebeszéd – mondta. – Láttam én már elég magadszőrű embert. Ha két hatosotok van, megisztok két pohár pálinkát, s még a pohár fenekét is kinyaljátok. Ismerlek én benneteket.

Candy arca egyre jobban nekivörösödött, de még mielőtt az asszony elhallgatott, erőt vett magán. Ura volt a helyzetnek.

– Tudhattam volna – mondta szelíden. – Jobb lesz, ha szépen elmégy innét. Nincs, amit beszéljünk veled. Mi tudjuk, amit tudunk, s nem törődünk azzal, hogy te tudod-e. Hát csak jobb lesz, ha most elmégy, mert Curley még meg talál haragudni, hogy a felesége itt „trécsel a pajtában holmi „csavargókkal”.

Az asszony sorba az arcukba nézett, valamennyi egyformán ellensége volt. Leghosszabban Lennie-re szögezte a pillantását, amíg az zavartan le nem sütötte a szemét. Az asszony váratlanul megkérdezte:

– Ki verte így össze az arcodat? Lennie bűntudatosan pillantott fel. – Az enyémet?

– A tiedet, igen.

Lennie Candyre nézett, segítséget keresve, aztán ismét lesütötte szemét.

– Gép kapta be a kezét – mondotta. Curley felesége fel kacagott.

– Persze hogy a gép kapta be. No, majd beszélek veled később. Szeretem a gépeket.

Candy közbevágott.

– Hagyj békét ennek az embernek! Ne kezdj ki vele! Elmondom George-nak, hogy miket beszélsz. George nem tűri,hogy Lennie-vel kikezdj.

– Ki az a George? – kérdezte az asszony. – Az a kis ember, akivel együtt jöttél?

– Az – felelte boldog mosollyal Lennie. – Az bizony, s nekem meg fogja engedni, hogy a tengerinyulakat ápoljam.

– No, ha csak ez a kívánságod, egypár tengerinyulat én is szerezhetek neked.

Crooks fölállt az ágyáról, és szembenézett vele. – Nekem elég volt ebből – mondta hidegen. Nincs jogod belépni egy színes ember szobájába. Nincs itt semmi keresnivalód. Most már eredj innét, de gyorsan. Ha nem mégy, megkérem a gazdát, hogy soha többet ne engedjen ki a pajtába.

Az asszony megvetően fordult felé.

– Ide hallgass, te néger! – mondotta. – Tudod, mit tehetek veled, ha kinyitod a szádat?

Crooks kétségbeesetten bámult rá, aztán leült az ágyára, s magába roskadt.

Az asszony közelebb lépett hozzá.

– Tudod, hogy mit tehetek?

Crooks mintha kisebbre zsugorodott volna, s egészen odabújt a falhoz.

– Tudom, asszonyság.

– No, hát akkor vigyázz magadra, te néger. Olyan könnyen felköttetlek egy fára, hogy az még mulatságnak is kevés.

Crooks valósággal megsemmisült. Semmi sem maradt személyiségéből, énjéből – semmi, ami rokonszenvet vagy haragot ébreszthetett volna. Színtelen hangon mondta:

– Igenis, asszonyság.

Az asszony egy pillanatig ott állt fölötte, mintha várná, hogy megmozduljon, s újra lecsaphasson rá; de Crooks mozdulatlanul ült, szemét elfordította, s úgy összehúzódott, hogy sehol ütés ne érhesse. Az asszony végül a másik kettőhöz fordult.

Az öreg Candy megbabonázva figyelte.

– Ha ilyet akarnál tenni, mi is megszólalnánk mondta Csöndesen. – Elmondanók, hogy behálóztad Crooksot.

– Csak mondjátok el! – kiáltotta az asszony. Tudod jól, hogy senki se hallgatna rátok. Senki, de senki.

Candynek inába szállt a bátorsága.

– Nem – ismerte el –, nem hallgatna ránk senki.

– Bárcsak itt volna George – nyöszörgött Lennie –, bárcsak itt volna George!

Candy odalépett hozzá.

– Egyet se búsulj – mondotta. – Éppen most hallottam, amint a legények hazajöttek. George bizonyosan ott van már a hálóhelyiségben. – Most Curley feleségéhez fordult: – Jobb lesz, ha most hazamégy – mondta csöndesen. – Ha tüstént elmégy, nem mondjuk meg Curley-nek, hogy itt voltál.

Az asszony hidegen méregette szemével.

– Nem hiszem, hogy hallottál valamit.

– Akár hallottam, akár nem – mondta Candy –, biztosabb, ha most elmégy.

Az asszony Lennie-hez fordult.

– Örülök, hogy egy kicsit összetörted Curley-t. Megérdemelte. Némelykor magam is szeretném eldöngetni.

Kisurrant az ajtón, és eltűnt a sötét pajtában.

Ahogy a pajtán végigment, a tartóláncok megzörrentek, egy-két ló felhorkant, a többi dobrokolt a lábával.

Crooks mintha lassan-lassan kibontakozott volna a magára rakott védőrétegből.

– Igaz – kérdezte –, hogy hallottad hazajönni a legényeket?

– Igaz hát, hallottam.

– Mert én nem hallottam semmit.

– Csapódott a kapu – mondta Candy, s így folytatta: – Curley felesége nesztelenül tud járni. Azt hiszem, eleget próbálta.

Crooks nem akart erről beszélni.

– Talán jobb lesz – mondta –, ha ti is elmentek. Azt hiszem, nincs már szükségem rátok. A színes embernek is vannak jogai, még ha nem örül is a jogainak.

– Szemtelenség – mondta Candy –, hogy az a cafat olyat mondott neked.

– Nem ok nélkül mondta – felelte tompa hangon Crooks. – Megfeledkeztem a dologról, mert ti bejöttetek ide, és leültetek nálam. Igaz volt, amit mondott.

A lovak horkantak a pajtában, a tartóláncok zörögtek, s egy hang azt kiáltozta:

– Lennie! Hé, Lennie! Itt vagy-e a pajtában?

– Ez George! – kiáltotta Lennie. S válaszolt neki: – Itt vagyok, George. Idebent vagyok.

Egy szempillantás múlva George ott állt az ajtóban, s bosszankodva nézett körül.

– Mit csinálsz itt Crooks szobájában? Nincs itt semmi keresnivalód.

– Mondtam nekik – bólintott rá Crooks –, de mégiscsak bejöttek.

– Mért nem dobtad ki őket?

– Nem bántam, hogy itt vannak – mondta Crooks. – Lennie derék gyerek.

Candy egészen megelevenedett.

– Ide hallgass, George! Számolgattam, számolgattam, s kiokoskodtam, hogy még pénzt is csinálhatunk azokból a tengerinyulakból.

George bosszúsan nézett rá.

– Azt hiszem, megmondtam, hogy ne fecsegj erről senkinek.

Candy megrökönyödött.

– Senki másnak nem szóltam, csak Crooksnak.

– No, csak menjetek ki innét – mondta George. Úgy látszik, egy pillanatra sem tehetem ki a lábamat.

Candy és Lennie fölállt, és megindult az ajtó felé. Crooks felkiáltott: – Candy!

– Mi az?

– Emlékszel, mit mondtam a kapálásról meg a többi apró-cseprő munkáról?

– Igen, emlékszem – felelte Candy.

– No, hát felejtsd el – mondta Crooks. – Nem gondoltam komolyan. Csak tréfáltam. Nem akarok arra a tanyára elmenni.

– Hát ha nem akarsz, úgy is jó. Jó éjszakát. A három férfi kilépett az ajtón. Amint a pajtán végigmentek, felhorkantak a lovak, s zörögtek a tartóláncok.

Crooks az ágyán ült, s egy pillanatig az ajtóra nézett, aztán a kenőcsös tégely után nyúlt. Hátul kihúzta az ingét, szét kent egy kis kenőcsöt rózsaszín tenyerén, kezét inge alá dugta, s lassan dörzsölgetni kezdte a hátát.

A nagy pajta egyik végében magasra volt halmozva a friss széna, s a szénarakás fölött csigaszerkezetről lógott le a négykarmú szénaemelő villa. A széna, mint valami hegyoldal, ereszkedett le a pajta másik végéig, s volt egy sík terület, amelyet még nem raktak meg az új terméssel. Kétoldalt látni lehetett a jászolrácsokat s a lécek között a lovak fejét.

Vasárnap délután volt. A pihenő lovak ropogtatták a megmaradt szénát, dobrokoltak a lábukkal, harapdálták a jászol fáját, s zörgették a tartóláncokat. A délutáni nap besurrant a falak repedésein, s fényes vonalakat rajzolt a szénára. Légyzümmögés hallatszott a levegőben, lusta, délutáni zümmögés.

Odakintről behallatszott a cövekhez ütődő lópatkók csendülése, s a játszó legények bátorító vagy csúfolódó kiáltozása. De benn a pajtában csak nyugalom, zümmögés, lustaság és meleg volt.

A pajtában nem volt más, csak Lennie. Ott ült a szénában egy láda mellett, a jászol alatt, a pajtának abban a végében, ahol még nem rakták magasra a szénát. A szénában ült, s egy döglött kutyakölyköt nézett, amely ott hevert előtte. Hosszasan elnézte, aztán kinyújtotta roppant kezét, és megcirógatta, végigcirógatta orrától a farka hegyéig.

És Lennie szelíden beszélt a kutyakölyökhöz: – Miért haltál meg? Nem vagy olyan kicsi, mint az egér. Nem is szorítottalak agyon. – Fölemelte a kölyök fejét, arcába nézett, s így szólt hozzá: – Most aztán George talán meg sem engedi, hogy ápoljam a tengerinyulakat, ha megtudja, hogy megöltelek.

Kis gödröt kapart, beléfektette a kölyköt, s betakarta szénával, hogy meg ne lássa senki; de tovább bámult a pici dombocskára. Azt mondta:

– Ez nem olyan rossz dolog, amiért el kellene bújnom a bokrok közé. Nem, nem. Majd azt mondom George-nak, hogy halva találtam.

Kikaparta a kölyköt, nézegette, s végigcirógatta ismét. Szomorúan beszélt tovább magában:

– De meg fogja tudni. George mindig megtudja. Azt mondja majd: „Ezt te csináltad. Velem nem járatod a bolondját.” S aztán azt mondja:

„Ezért pedig nem engedem meg, hogy ápold a tengerinyulakat!”

Hirtelen elöntötte a harag.

– Vigyen el az ördög! – kiáltotta. – Miért döglöttél meg? Nem vagy olyan kicsi, mint az egér. Felkapta a kölyköt, és elhajította. Hátat fordított neki. Térde fölé görnyedve ült, s azt suttogta magában: – Most majd nem ápolhatom a tengerinyulakat. Nem fogja engedni. – Előre-hátra himbálta a testét fájdalmában.

Kívülről behallatszott a vascövekhez csapódó patkók csendülése, aztán a legények kiáltozása. Lennie fölállt, visszahozta a kölyköt, lefektette a szénára, és leült. Újra végig cirógatta.

– Nem voltál elég nagy – mondotta. – Százszor mondták nekem, hogy nem vagy elég nagy. Nem tudtam, hogy ilyen könnyen meghalsz. – Ujjaival birizgálta a kölyök lekonyuló fülét. – Hátha nem is bánja George – mondotta. – Ez az átkozott kis kölyök semmi sem volt George-nak.

Curley felesége előlépett az utolsó rekesz mögül.

Nesztelenül közeledett, Lennie nem vette észre. Színes gyapjúruháját viselte s a vörös strucctollas papucsot. Arca ki volt festve, a kis kolbászfürtök szépen, elrendezve a maguk helyén. Egészen közel volt már Lennie-hez, amikor az fölnézett és megpillantotta.

Riadtan temette be szénával a döglött kutyakölyköt. Mogorván nézett föl az asszonyra. Az megszólalt:

– Mit csinálsz itt, szép gyerek? Lennie rábámult.

– George azt mondta, hogy nincs veled semmi dolgom, szóba se álljak veled.

– Hát George mindenben parancsol neked? kacagott az asszony.

Lennie lenézett a szénára.

– Azt mondja, nem engedi meg, hogy a tengerinyulakat ápoljam, ha szóba állok veled.

– Attól fél – mondta nyugodtan az asszony –, hogy Curley meg talál haragudni? No, hát Curley most felkötve hordja a karját, s ha komiszkodik, összetörheted a másik kezét is. Nekem ugyan hiába mesélitek, hogy a gép kapta be.

De Lennie rendíthetetlen volt.

– Nem, nem. Én szóba se állok veled. Az asszony letérdelt mellé a szénába.

– Ide hallgass – mondotta. – A legények mind patkót dobálnak. Még csak négy óra körül jár az idő. Ezt a versenyt egyik se hagyja abba. Miért ne beszélhetnék veled? Sose tudok beszélgetni senkivel. Iszonyúan elhagyatott vagyok.

– Márpedig nekem nem szabad veled szóba állnom – mondta Lennie.

– Elhagyatott vagyok – beszélt tovább az asszony. – Te szóba állhatsz akárkivel, de én csak Curley-vel beszélhetek. Különben megharagszik. Hogy tetszenék neked, ha nem beszélhetnél senkivel?

– Nem szabad – mondta Lennie. – George attól fél, hogy bajba keveredem. – Mit takargatsz itt?

Lennie egész bánata egyszerre visszatért.

– Csak a kiskutyámat – mondta szomorúan. Csak a kiskutyámat. – Azzal lesöpörte róla a szénát.

– Hiszen ez megdöglött! – kiáltott fel az asszony.

– Olyan kicsike volt – mondta Lennie. – Csak játszottam vele.., Aztán úgy tett, mintha meg akarna harapni… Én meg úgy tettem, mintha megverném… Aztán… aztán meg is vertem. És aztán meghalt.

– Ugyan, ne búsulj, no – vigasztalta az asszony. Közönséges fajta volt. Könnyen szerezhetsz másikat. Az egész környék tele van ezzel a fajtával.

– Nem is az a baj – magyarázta siralmas hangon Lennie. – George most már nem engedi meg, hogy a tengerinyulakat ápoljam.

– Miért nem?

– Hát azt mondta, hogy ha még valami rosszat csinálok, nem engedi, hogy a tengerinyulakat ápoljam.

Az asszony közelebb húzódott hozzá, s próbálta megnyugtatni.

– Csak beszélj velem nyugodtan. Hallgasd, hogy ordítoznak odakünt a legények. Négy dollárba megy a verseny. Egyik se hagyja ott, amíg vége nem lesz.

– George agyonver, ha meglátja, hogy veled beszélgetek – mondta óvatosan Lennie. – Azt mondta.

Az asszony arca tüzelt a haragtól.

– Hát mi bajuk velem? – kiáltotta. – Nekem nincs jogom, hogy beszélgessek valakivel? Mit gondolnak, mi vagyok én? Te derék fiú vagy. Nem tudom, miért ne beszélgethetnék veled? Hiszen nem bántalak.

– George azt mondja, hogy bajba keversz bennünket.

– Ostobaság! – kiáltotta az asszony. – Mit árthatok én neked? Egyik sem törődik azzal, hogy milyen az én életem. Hidd el, valamikor nem így éltem én. Lehetett volna belőlem valami. – Sötéten tette hozzá: – Talán lesz is még. – Aztán egyszerre áradni kezdett belőle a szó, a közlés szenvedélyes vágyában, mintha sietne, nehogy a hallgatóját elragadják tőle. – Salinasban laktunk – mondotta. Gyermekkoromban kerültem oda. Egyszer színészek jártak ott, s megismerkedtem az egyikkel. Azt mondta, elmehetnék a társulattal. De az anyám nem engedett. Azt mondta, azért, mert csak tizenöt éves vagyok. De a színész azt mondta, hogy mehetnék. Ha elmentem volna, most nem élnék így, azt elhiheted.

Lennie egyre a kutyakölyköt simogatta.

– Lesz egy kis tanyánk, és tengerinyulakat tartunk majd – magyarázta.

Az asszony gyorsan folytatta történetét, nehogy félbeszakítsák.

– Aztán egy másik emberrel ismerkedtem meg, az a filmnél volt. Elmentem vele táncolni a Riverside táncterembe. Azt mondta, beszerez a filmhez. Hogy afféle őstehetség vagyok. Mihelyt visszamegy Hollywoodba, írni fog nekem a dologról. Erősen szemébe nézett Lennie-nek, hogy lássa, milyen hatást tett rá ez a történet. – A levelet sohasem kaptam meg – mondotta. – Mindig is azt gondoltam, hogy az anyám lopta el.

Nem akartam olyan helyen megmaradni, ahol nem járhatok sehová, nem lehet belőlem semmi, s még a leveleit is ellopják az embernek. Kérdeztem is, hogy ellopta-e, de tagadta. így hát feleségül mentem Curley-hez. Még aznap este találkoztam vele a Riverside táncteremben. Ide hallgatsz? – kérdezte Lennie-t.

– Én? Hallgatlak hát.

– Most olyat mondok neked, amit még senkinek se mondtam el. Talán nem is lenne szabad. Én nem szeretem Curley-t. Nem kedvemre való ember. – És hogy így feltárta lelkét Lennie előtt, közelebb húzódott hozzá, s melléje ült. – Filmhez mehetnék, szép ruháim lehetnének, amilyeneket a filmszínésznők hordanak. És nagy szállodákban üldögélhetnék, és lefényképeznének. Eljárhatnék a bemutatókra, és beszélhetnék a rádióba, és nem kerülne egy fillérembe se, mert a filmnél vagyok. És olyan szép ruhákat hordanék, mint a filmszínésznők. Mert az az ember azt mondta, hogy őstehetség vagyok. – Felnézett Lennie-re, s előkelő kis mozdulatot tett karjával és kezével, hogy megmutassa: ért a színjátszáshoz. Ujjai követték csuklója mozdulatát, s kisujja messzire elállt a többitől.

Lennie nagyot sóhajtott. Kívülről behallatszott a vashoz ütődő patkó csendülése s az éljenzés.

– Valaki talált – mondta Curley felesége. Amint a nap lejjebb ereszkedett, a fénycsíkok lassan felkúsztak a falon, s a jászolrácsokon és a lovak fején nyúltak végig.

– Ha kivinném ezt a kis kutyát, és eldobnám mondta Lennie –, George nem tudná meg soha. Akkor nem lenne semmi baj, és ápolhatnám a tengerinyulakat.

– Hát te csak a tengerinyulakra gondolsz? – kérdezte haragosan Curley felesége.

– Lesz egy kis tanyánk ~ magyarázta türelmesen Lennie. – Lesz házunk, kertünk, lucernásunk, a lucernát a tengerinyulaknak adjuk, én fogok egy zsákot, teleszedem lucernával, s odaviszem a tengerinyulaknak.

– Miért vagy olyan bolondja a tengerinyulaknak? – kérdezte az asszony.

Lennie-nek óvatosan gondolkoznia kellett a válaszon. Vigyázva közelebb húzódott az asszonyhoz, egészen szembekerült vele.

– Szeretem simogatni a szép dolgokat. Egyszer egy vásáron láttam ilyen hosszú szőrű tengerinyulakat. Szépek voltak, elhiheted. Néha egereket is simogatok, de csak ha más nem akad.

Curley felesége kissé elhúzódott tőle.

– Azt hiszem, te bolond vagy – mondotta.

– Nem én – magyarázta komolyan Lennie. – George azt mondja, nem vagyok bolond. Szeretek szép, puha dolgokat simogatni.

Az asszony kissé megnyugodott.

– Hát ki nem szeret? Mindenki szereti azt. Én is szívesen megtapogatom a selymet, a bársonyt. Szeretsz bársonyt tapogatni?

Lennie fölnevetett gyönyörűségében.

– Meghiszem azt! – kiáltotta boldogan. – Volt is bársonyom.. Egy asszonyság adta, a nagynéném, Clara néni. Nekem adta, ekkora darab volt, ni. Bárcsak megvolna még! – Arca elkomorodott. Elvesztettem – mondta. – Rég nem láttam már.

Curley felesége a szemébe kacagott.

– Bolond vagy – mondta. – De azért kedves fiú vagy. Mint egy nagy baba. De azért meg lehet érteni, amit mondasz. Amikor fésülködöm, néha én is megsimogatom a hajamat, mert olyan puha. Hogy megmutassa, hogyan szokta, végigjártatta ujjait a feje búbján. – Némely embernek olyan durva a haja – mondta tetszelegve. – Itt van például Curley. Annak olyan a haja, mint a drót. Bezzeg az enyém puha és finom szálú. Mert sokat kefélem. Attól olyan finom. Nézd, tapogasd meg! – Megfogta Lennie kezét, s rátette a fejére. – Tapogasd meg itt, milyen puha!

Lennie hatalmas ujjai simogatni kezdték a haját. – De föl ne borzold! – mondta az asszony.

– Jaj, de szép – mondta Lennie, s erősebben simogatta, – Jaj, de szép!

– Vigyázz, no, felborzolod! – Aztán haragosan kiáltott fel: – Most már elég ebből, egészen összekócolod a hajamat. – Félrerántotta a fejét, s Lennie ujjai belekapaszkodtak a hajába, és nem engedték el. – Engedd! – kiáltotta az asszony. – Engedd el!

Lennie-t vad rémület fogta el. Az arca eltorzult. Az asszony felsikoltott, s Lennie rátette másik kezét szájára és orrára.

– Kérlek, ne kiálts – mondta könyörögve. – Ne, ne, kérlek. George megharagszik.

Az asszony hevesen küszködött a keze közt. Lába toporzékolt a szénán, teste vonaglott, hogy ki tudjon szabadulni; Lennie keze alól elfojtott sikoltás tört ki. Lennie kiabálni kezdett rémületében.

– Kérlek, ne sikoltozz – mondta könyörögve. George azt mondja majd, hogy rosszat tettem. Nem engedi, hogy ápoljam a tengerinyulakat. Kissé megmozdította a kezét, s az asszony torkából nyers kiáltás szabadult ki. Most már megharagudott Lennie.

– Ne kiáltozz! – mondta. – Nem engedem, hogy kiáltozz. Megmondta George, hogy bajba keveredem miattad. Ne kiáltozz, ha mondom!

Az asszony tovább küszködött, szemeiben vad rémület világolt. Lennie haragosan megrázta.

– Ne ordítozz! – mondta, és rázta tovább; az asszony ficánkolt, mint a hal. Aztán elcsöndesedett, mert Lennie kitörte a nyakát.

Lenézett rá, óvatosan levette kezét a szájáról, s az asszony csöndesen feküdt.

– Nem akarlak bántani – mondta –, de George megharagszik, ha ordítozol.

Amikor az asszony se nem válaszolt, se nem mozdult, Lennie egészen föléje hajolt. Fölemelte karját, és visszaejtette. Egy pillanatig úgy látszott, hogy nem érti a dolgot. Aztán rémülten suttogta: – Rosszat tettem. Már megint rosszat tettem.

Szénát rakott rá, s félig eltakarta a testét. Odakintről a legények kiáltozása s a cövekbe ütköző patkók csendülése hallatszott. Lennie csak most ébredt tudatára a külső világnak. Bebújt a szénába, és hallgatózott.

– Most igazán rosszat csináltam – mondotta. Ezt nem lett volna szabad. George haragudni fog. És… azt mondta… és bújjak el a bokrok közt, amíg értem nem jön. Haragudni fog. Bújjak a bokrok közé, amíg értem nem jön. Azt mondta. Visszament, és megnézte a halott asszonyt. A kutyakölyök ott hevert mellette. Lennie fölvette.

– Eldobom – mondta. Így is elég nagy a baj. Kabátja alá dugta a kölyköt, odamászott a pajta falához, s kilesett egy repedésen, arrafelé, ahol a patkójáték folyt. Aztán odamászott az utolsó jászol végéhez, és eltűnt.

A napfény csíkjai most már magasan jártak a falon, s a pajta homályosodni kezdett. Curley felesége hanyatt feküdt, félig betakarva szénával.

Csöndes volt a pajta, s a délután csöndje nehezedett a tanyára is. Még a célba dobott patkók csendülése s a játszó legények hangja is mintha csendesedett volna. A pajta belsejében hamarább szállt le a homály, mint odakünn. A nyitott szénahordó kapun beröppent egy galamb, körbeszállt, és kiröpült ismét. Az utolsó rekesz mellett felbukkant egy sovány, hosszú testű, nőstény pásztorkutya, nehéz, lelógó emlőkkel. Amikor félúton volt már ahhoz a ládához, amelyben a kölykei voltak, megérezte Curley feleségének halottszagát, s szőre fölmeredt a gerince mentén. Vinnyogva sompolygott a ládához, s beugrott a kölykei közé.

Curley felesége ott hevert félig betakarva sárga szénával. Minden komiszság, tervezgetés, elégületlenség, szereplési vágy eltűnt az arcáról. Csinos volt és egyszerű, s az arca kedves és fiatal. Kifestett képe, pirosra mázolt ajka elevennek mutatta, mintha csak szenderegne. Apró kolbászfürtjei szétszóródtak feje mögött a szénán, s ajka szétnyílt.

Amint meg szokott esni néha, egy perc megállt az időben, s tovább lézengett, tovább tartott egy percnél. S a hang és a mozgás egy percnél sokkal, de sokkal hosszabb időre állt meg.

Aztán lassan-lassan újra fölébredt az idő, s lustán tovább botorkált, A lovak dobrokoltak a jászolrácsok másik oldalán, s a tartóláncok megzörrentek. Odakint hangosabban, tisztábban hallatszott a legények hangja.

Az utolsó rekesz végéből az öreg Candy hangja szólalt meg:

– Lennie! – kiáltotta. – Hé, Lennie! Idebent vagy? Tovább számoltam. Megmondom neked, mit csinálhatunk, Lennie. – Az öreg Candy felbukkant az utolsó rekesz végében. – Hé, Lennie! kiáltotta újra; aztán megállt, s megmerevedett a teste. Sima

csuklóját odadörzsölte tüskés fehér pofaszakállához. – Nem tudtam, hogy itt vagy szólította meg Curley feleségét.

Hogy az asszony nem felelt, közelebb lépett hozzá.

– Nem járja, hogy itt alszol – mondta rosszalló hangon, de akkor már ott volt mellette.

– Uram Jézus! – Gyámoltalanul nézett körül, s dörzsölgette a szakállát. Aztán felugrott, s gyorsan kiment a pajtából.

Hanem a pajta most már megelevenedett. A lovak dobrokoltak, horkoltak, rágták az alomszalmát, rázták a tartóláncokat. Candy egy pillanat múlva visszajött, s vele volt George is.

– Miről akartál velem beszélni? – kérdezte George.

Candy rámutatott Curley feleségére. George-nak tágra nyílt a szeme.

– Hát ennek mi baja? – kérdezte. Közelebb lépett az asszonyhoz, aztán ő is felkiáltott, mint Candy: – Uram, Jézus! – s letérdelt melléje. Kezét a szívére tette. Amikor végre lassan és mereven felállt, arca oly kemény volt, mint a fa, s szeme ridegen nézett maga elé.

– Mi történt itt? – szólalt meg Candy.

George hidegen nézett rá.

– Nem jut eszedbe semmi? – kérdezte. Candy hallgatott. – Tudhattam volna – mondotta kétségbeesetten George. – Talán a lelkem mélyén tudtam is.

– Mitévők leszünk most, George? – kérdezte Candy. – Mitévők leszünk?

George későre válaszolt.

– Hát… szólni kell a… többieknek. Megfogjuk és bezárjuk. Nem engedhetjük el. Szegény hülye éhen veszne. – Aztán próbálta megnyugtatni magát: – Lehet, hogy bezárják, és jól bánnak vele.

De Candy izgatottan mondta:

– Engedni kellene, hogy megszökjék. Te nem ismered azt a Curley-t. Curley meg akarja majd lincseltetni. Curley megöli.

George figyelve nézte Candy ajkát.

– Igazad van – mondta végül –, Curley megöli. S a többiek is. – Azzal visszanézett Curley feleségére.

– Ugye, George, te meg én azért megszerezhetjük a kis tanyát? Te meg én elmehetünk oda, s élhetünk boldogan, ugye, George? Nem?

Még mielőtt George válaszolhatott volna, Candy lehajtotta fejét, és kétségbeesetten nézett a földre. Már tudott mindent.

– Azt hiszem – mondta halkan George –, én első pillanattól fogva tudtam. Azt hiszem, tudtam, hogy nem lesz meg az soha. Annyiszor akarta hallani, hogy a végén azt hittem, talán mégis sikerül.

– Hát… vége van, tökéletesen vége?.. – kérdezte komoran Candy.

George nem válaszolt a kérdésre. Azt mondta: – Ledolgozom a hónapomat, aztán fogom az ötven dollárt, s valami piszkos lebujban töltöm az egész éjszakát. Vagy beülök egy játékterembe, s ott maradok, amíg mindenki haza nem megy. Aztán visszajövök, ismét dolgozom egy hónapig, s megint lesz ötven dollárom.

– Olyan derék fiú – mondta Candy. – Nem hittem volna, hogy ilyesmire képes.

George még mindig Curley feleségére bámult. – Nem is tette azt Lennie gonoszságból – mondotta. – Mindig rossz dolgokat csinált, de komiszságot nem követett el soha. – Fölegyenesedett, és visszanézett Candyre. – Most már ide hallgass. Muszáj, hogy szóljunk a legényeknek. El kell hogy fogják, kénytelenek vele. Nincs más mód. Talán nem fogják bántani. – Éles hangon mondta: – Nem engedem, hogy bántsák Lennie-t. Ide hallgass. Még azt találják hinni, hogy nekem is részem van a dologban. Én átmegyek a hálóhelyiségbe. Te aztán egy perc múlva kijössz, szólsz a legényeknek a dologról, akkor előjövök én is, s úgy teszek, mintha most látnám először a halottat. Megteszed? Akkor nem gondolhatnak a többiek, hogy én is benne vagyok.

– Megteszem, George – mondta Candy –, hogyne tenném meg.

– Jó. Hát akkor engedj nekem egy-két percet, aztán rohanj ki, s mondd el a dolgot úgy, mintha éppen most bukkantál volna az asszony testére. Én most megyek. – George megfordult, és sietve kiment a pajtából.

Az öreg Candy utánanézett. Aztán gyámoltalanul bámult Curley feleségére, s bánata, haragja lassan-lassan szavakba formálódott.

– Istenverte lotyója – mondta gyűlölködve. Ezt aztán megcsináltad, mi? Most aztán örülsz. Mindenki tudta, hogy egyszer még bajt csinálsz. Nem voltál jó semmire. Most se vagy az, te hitvány ringyó. – Szipogott, s megremegett a hangja. – Kapálhattam volna a kertben, s edényt mosogathattam volna ezeknek a fiúknak. – Kicsit elhallgatott, aztán éneklő hangon folytatta. Ismételgette a régi szavakat: – Ha cirkusz lesz a városban vagy futballmérkőzés… elmegyünk megnézni… csak azt mondjuk: „vigye ördög a munkát”, s elmegyünk. Nem kérdezünk soha senkit. Aztán lesz disznónk meg tyúkunk… télen jó meleg kályhánk… esőben amellett üldögélünk… – Szemét elvakították a könnyek, megfordult, kitámolygott a pajtából, s csuklója csonkjával dörzsölgette tüskés pofaszakállát.

Odakünn elhallgatott a játék zaja. Kérdezgető hangok szólaltak meg, rohanó lábak dobogtak, s a férfiak berontottak a pajtába. Slim és Carlson, a fiatal Whit és Curley, mögöttük pedig észrevétlenül Crooks. Utánuk jött Candy, s legutoljára valamennyi közül George. George fölvette kék nyersvászon kabátját, azt gombolgatta; fekete kalapját mélyen a szemére húzta. A férfiak odarohantak az utolsó rekeszhez. Megpillantották Curley feleségét, s a homályban megálltak, s csak álltak ott, és nézték.

Aztán Slim csöndesen odalépett az asszonyhoz, s megtapintotta a csuklóját. Hosszú, vékony ujjával megérintette az arcát is, aztán bedugta kezét kissé elferdült nyaka alá, s kutatva tapogatta ujjaival. Amikor felállt, a férfiak egészen közelébe húzódtak, s a varázs megtört.

Curley hirtelen megelevenedett.

– Tudom, ki tette ezt! – kiáltotta. – Az a nagy darab ember, az a bitang. Tudom, hogy ő tette. Hiszen mindenki más odakint volt a patkójátéknál. – Beletüzelte magát a dühöngésbe. – De előlem nem menekül. Megyek a puskámért. Magam ölöm meg azt a bitangot. Hasba lövöm. Gyertek, fiúk. – Dühösen kirohant a pajtából.

Carlson azt mondta:

– Én hozom a Lugeremet – s azzal rohant ő is.

Slim csöndesen George-hoz fordult:

– Igaza van – mondotta –, bizonyosan Lennie tette. A nyaka el van törve. Ezt csak Lennie tehette.

George nem válaszolt, de lassan rábólintott a szavára. Kalapját oly mélyen behúzta a homlokába, hogy a szeme nem látszott.

– Lehet – folytatta Slim –, hogy ilyesmi volt. az a Weedben elkövetett dolga is, amit emlegettél.

George erre is rábólintott.

– Hát bizony – mondta sóhajtva Slim –, azt hiszem, meg kell hogy öljük. Mit gondolsz, merre mehetett?

Eltartott egy ideig, amíg George meg tudott szólalni:

– Alighanem délnek ment – mondotta. – Északról jöttünk, hát bizonyosan délnek ment tovább. – Azt hiszem, meg kell hogy öljük – ismételte Slim.

George odalépett hozzá:

– Nem lehetne úgy csinálni, hogy elfogjuk és bezárjuk? Hiszen bolond az, Slim. Nem gonoszságból tette, amit tett.

– Hiszen lehetne – mondta bólintva Slim. Lehetne, ha Curley-t itthon tudnók tartani. Csakhogy Curley mindenáron agyon akarja lőni. Curley még mindig dühöng a keze miatt. Aztán gondold el: ha bezárják, megkötözik, s egy nagy ketrecbe dugják. Az se jó ám, George.

– Tudom – mondta George –, tudom. Most berohant Carlson.

– Az a bitang ellopta a Lugeremet! – kiáltotta. – Nincs a batyumban.

Nyomában jött Curley, ép kezében puskával.

Curley lehiggadt már.

– Rendben van, fiúk – mondotta. – A négernek van egy puskája. Vedd el azt, Carlson. Ha meglátod, ne kegyelmezz neki. A hasára célozz! Az majd végez vele.

Whit izgatottan szólt közbe: – Nekem nincs puskám.

– Te menj Soledadba – mondta Curley –, és hozz rendőrt. Keresd meg Wiltset, a helyettes seriffet. Most pedig gyerünk! – Gyanakodva fordult George-hoz. – Te velünk jössz?

– Megyek, igen – mondta George. – De ide hallgass, Curley! Az a szegény ember bolond. Ne lődd le. Nem tudta, mit cselekszik.

– Hogy ne lőjem le? – kiáltotta Curley. – Hiszen nála van Carlson Lugerje! Meghiszem azt, hogy lelőjük!

– Hátha Carlson elvesztette a pisztolyát – mondta bizonytalan hangon George.

– Ma reggel is láttam – szólt közbe Carlson. – Nem, azt ellopták.

Slim csak állt, s lenézett Curley feleségére. Azt mondta:

– Curley, talán jobb lenne, ha itt maradnál a feleséged mellett.

Curley-nek kivörösödött az arca:

– Megyek – mondotta. – Magam lövöm hasba azt a bitangot, ha csak fél kezem maradt is. Lelövöm.

Slim Candyhez fordult:

– Hát akkor maradj itt te mellette, Candy. Mi, többiek, megyünk.

Indultak. George egy pillanatra megállt Candy mellett, s mind a ketten lenéztek a halott asszonyra, amíg Curley oda nem kiáltott feléjük:

– Te George! Maradj együtt velünk, nehogy azt találjuk gondolni, hogy részed van a dologban.

George lassan utánuk indult, nehézkesen húzva a lábát.

Amikor mindnyájan elmentek, Candy lekuporodott a szénába, s elnézte Curley feleségének arcát. – Szegény nyomorult – mondta csöndes hangon. A férfiak hangja gyöngébben hallatszott már.

A pajtában egyre nőtt a homály, a rekeszekben a lovak váltogatták a lábukat, s megzörrentették a tartóláncokat. Az öreg Candy lefeküdt a szénába, s karjával takarta el a szemét.

A Salinas folyó mély zöld tava mozdulatlan volt ebben a késő délutáni időben. A napfény eltűnt már a völgyből, a Gabilan hegyek hágói n kúszott fölfelé, s a csúcsok rózsaszínben ragyogtak. A tó környékére, a tarka szikomorfák közé kellemes árnyék ereszkedett.

Egy vízikígyó simán úszott fölfelé a tavon, jobbra balra hajtogatva periszkópszerű fejét; a tó szélén úszott, s odakerült egy mozdulatlan gém lábaihoz, amely a: part sekély vizében állt. Egy néma fej meg egy csőr hirtelen lecsapott, fejénél fogva kikapta a vízből, s a csőr elnyelte a kis kígyót, amelynek farka veszettül ficánkolt.

Távolról szél zúgása hallatszott, s egy roham úgy zúdult át a fák koronáin, mint a hullám. A szikomorfák levelei kifelé fordították ezüst oldalukat, a földön heverő barna, száraz levelek elbukdácsoltak néhány lábnyira. Szélfodrozta apró hullámok egymás nyomában futottak végig a tó zöld felszínén.

A szél elállt, éppoly hamar, mint ahogy jött, s a tisztás ismét elcsendesedett. A gém ott állt a sekély parti vízben, s mozdulatlanul várakozott. Másik kis vízikígyó úszott fölfelé a tavon, jobbra-balra forgatva periszkópfejét.

A bozótból,egyszerre csak kibukkant Lennie, s oly nesztelenül közeledett, mint egy kúszó medve. A gém megcsapkodta a levegőt szárnyaival, lerázta magáról a vizet, s elszállt lefelé a folyó vize fölött. A kis kígyó besiklott a tóparti nádasba.

Lennie csöndesen lejött a tó szélére. Letérdelt és ivott, ajkával alig érintve a vizet. Amikor egy kismadár a háta mögött ugrálni kezdett a száraz leveleken, fölkapta fejét, s szemmel-füllel feszülten figyelt a hang felé,.amíg a madarat meg nem pillantotta, aztán újra lehajtotta fejét, és tovább ivott.

Amikor elkészült, leült a partra, oldalát fordítva a tónak, hogy az ösvény bejáratát figyelhesse. Átkarolta térdét, s állát a térdére eresztette.

A napfény egészen felkúszott már a hegyoldalon, s a hegycsúcsok mintha egyre növekvő fényben izzottak volna.

Lennie halkan mondta:

– Nem felejtettem el, de nem ám. Elbújok a bokrok között, és várom George-ot. – Kalapját mélyen a szemébe húzta. – George agyonüt – mondotta. – Azt fogja kívánni, bárcsak egyedül lehetne, s ne lenne rám gondja. – Megfordította fejét, s felnézett a ragyogó hegycsúcsokra. – Elmehetek innét, s kereshetek egy barlangot – mondotta. Aztán szomorúan folytatta: – És soha többet nem kapok mártást, de azt se bánom. Ha George nem akar velem maradni, hát elmegyek. Elmegyek.

Aztán Lennie fejéből előbújt egy kis kövér öregasszony. Kerek pápaszemet viselt, s nagy, zsebes vászonkötényt, ruhája tisztára volt mosva, ropogósra keményítve. Megállt Lennie előtt, csípőre tette kezét, s homlokát rosszallóan ráncolta össze.

És megszólalt, de Lennie hangján: – Ezerszer mondtam neked – mondotta. – Mondtam neked, hogy hallgass George-ra, mert az derék fiú, és jó hozzád. De te nem vigyázol soha. Rossz dolgokat cselekszel.

És Lennie válaszolt neki: – Próbáltam, Clara néni kérem. Mindig próbáltam. Nem tehettem semmiről.

– Sohasem törődtél George-dzsal – folytatta a néni Lennie hangján. – Pedig mindig jót tett veled. Ha egy darab pástétomhoz jutott, mindig neked adta a nagyobbik felét. Ha egy kis mártás került, neked adta az egészet.

– Tudom – mondta siralmas hangon Lennie. Próbáltam, Clara néni kérem, mindig próbáltam.

Clara néni közbevágott. – George mindig könnyen élhette volna világát, ha te nem vagy vele. Zsebre tette volna a bérét, nagyot mulatott volna egy bordélyban, beülhetett volna egy játékterembe. De neki rád kellett vigyázni.

Lennie felnyögött fájdalmában. – Tudom, Clara néni kérem. El is megyek a hegyek közé, keresek egy barlangot, s ott élek majd, hogy ne legyek többé George-nak terhére.

– Azt csak úgy mondod – felelte éles hangon a néni. – Mindig ezt mondod, pedig tudod jól, hogy nem teszed meg soha. Itt maradsz, és örökösen bajba kevered George-ot.

– Elmehetek akár most is – mondta Lennie. – George úgysem fogja megengedni, hogy tengerinyulakat ápoljak.

Clara néni eltűnt, s Lennie fejéből most egy óriástengerinyúl jött ki. Leült eléje, fülét mozgatta, s orrát fintorgatta rá. Ez is Lennie hangján beszélt:

– Tengerinyulakat ápolni – mondta megvetően. – Te istenverte hülye! Arra se vagy méltó, hogy egy tengerinyúl talpát megnyaljad. Megfeledkeznél róluk, s eléheztetnéd őket. Úgy bizony. Akkor aztán mit gondolna George?

– Nem feledkezném meg róluk – mondta haragosan Lennie.

– Ördögöt nem – mondta a tengerinyúl. – No, az se fele kár, amit te megeszel. Isten a tudója, hogy George megtett minden tőle telhetőt, hogy kihúzzon a csávából, de hiába. Ha azt hiszed, hogy George enged téged tengerinyulakat ápolni, akkor még hülyébb vagy, mint voltál. Nem enged. Agyonver egy bottal, igen.

Lennie most harciasan válaszolt:

– Nem igaz. George nem tesz ilyet. Ismerem én George-ot – már elfelejtettem, mióta –, de még sohasem nyúlt hozzám bottal. Jól bánik velem. Most se fog komiszkodni.

– Csakhogy most már torkig van veled – mondta a tengerinyúl. – Elver, mint a kétfenekű dobot, aztán elmegy és itthagy.

– Nem! – kiáltotta őrjöngve Lennie. – Azt nem teszi. Ismerem George-ot. Mi ketten együtt vándorolunk.

De a tengerinyúl halkan ismételte újra meg újra:

– Itt fog hagyni, te istenverte hülye. Itthagy egyedül. Itthagy egyedül. Itthagy téged, te istenverte hülye.

Lennie fülére tette kezét:

– Nem hagy itt, nem hagy itt, ha mondom. És felkiáltott: – Hé, George, George, George!

George csöndesen kilépett a bokrok közül, s a tengerinyúl visszaszaladt Lennie fejébe.

– Mi az ördögöt kiáltozol? – kérdezte George.

Lennie föltérdelt.

– Ugye, nem hagysz el, George? Tudom, hogy nem.

George mereven közelebb jött, s leült mellé.

– Nem.

– Tudtam! – kiáltotta Lennie. – Te nem vagy olyan.

George hallgatott.

– George – szólalt meg újra Lennie.

– Mi az?

– Megint valami rosszat tettem.

– Már mindegy – mondta George, s újra elhallgatott.

Már csak a legmagasabb csúcsokat érte a nap. A völgyre lágy kék árnyék telepedett. A messzeségből egymásnak kiáltozó férfiak hangja hallatszott. George arra fordította fejét, s figyelt a kiáltás okra.

– George – mondta Lennie.

– Mi az?

– Nem szidsz meg?

– Hogy nem szidlak-e meg?

– Úgy, ahogy máskor szoktál. Hogy azt mondtad: „Ha te nem volnál, fognám az ötven dolláromat, és…”

– Uramisten, Lennie! Semmire sem emlékszel, ami történik, de emlékszel minden szavamra.

– Hát nem mondod?

George megrázkódott. Merev arccal mondta:

– Milyen könnyen élnék, ha egyedül lennék. – Egyhangúan, hangsúlytalanul beszélt. – Munkát kapnék, s nem keveredném bajba. – Elhallgatott. – Mondd tovább! – mondta Lennie. – És a hónap végén…

– És a hónap végén fognám az ötven dolláromat, s elmennék egy… szalonba… – újra elhallgatott.

Lennie mohón nézett rá.

– Mondd tovább, George! Többet nem szidsz meg?

– Nem – mondta George.

– Mert én el is mehetek ~ mondta Lennie. – Kimegyek a hegyek közé, s keresek egy barlangot, ha nem kellek neked.

George újra megrázkódott.

– Nem – mondotta. – Azt akarom, hogy maradj itt velem.

Lennie ravaszul mondta:

– Beszélj nekem úgy, mint régen.

– Miről beszéljek?

– Hát a többiekről, meg mirólunk.

George beszélni kezdett:

– A magunkfajtaembernek nincs családja. Keres egy kis pénzt, aztán elveri. Senkije nincs a kerek világon, aki törődik vele…

George hallgatott egy pillanatig.

– De bezzeg mi! – kiáltott fel boldogan Lennie. Most beszélj rólunk!

– De bezzeg mi – szólalt meg –, mi nem vagyunk ilyenek.

– Mert…

– Mert nekem itt vagy te…

– Nekem meg te. Mi bizony törődünk egymással – kiáltotta diadalmasan Lennie.

Gyönge esti szellő suhant végig a tisztáson, a levelek megzörrentek, s a hullámok fodrozódtak a zöld tavon. Újra hallatszott a férfiak kiáltozása, de most már sokkal közelebbről, mint előbb.

George levette kalapját. Remegő hangon mondta:

– Tedd le a kalapodat, Lennie. Jó ez a friss levegő.

Lennie engedelmesen letette kalapját maga elé. A völgyben kékebb lett az árnyék, gyorsan közeledett az este. A szél csörtetést hozott feléjük a bozótból.

– Meséld el, hogy is lesz majd később – mondta Lennie.

George közben a távoli hangokra figyelt. Most józan, száraz hangon szólalt meg:

– Nézz a folyó másik partjára, Lennie, s én úgy elmesélem neked, hogy szinte látni fogod.

Lennie megfordította fejét, s átnézett a tó másik oldalára, a Gabilan sötétülő hágóira.

– Lesz egy kis tanyánk – kezdte rá George.

Oldalzsebébe nyúlt, s elővette Carlson Lugerjét; fecsattantotta a biztosítózárat, s keze és a pisztoly a földön hevert Lennie háta mögött. Lennie tarkóját nézte, azt a helyet, ahol a gerinc és a koponya összekapcsolódik.

Férfihang kiáltott a folyó felől, s egy másik válaszolt neki.

– Mesélj tovább! – mondta Lennie. – Hogy is lesz az? Lesz egy kis tanyánk…

– Lesz tehenünk – mondta George. – És talán disznónk és tyúkunk is… és a ház körül lesz egy… kis lucernás…

– A tengerinyulaknak! – kiáltotta Lennie.

– A tengerinyulaknak – ismételte George.

– És én ápolni fogom a tengerinyulakat.

Lennie boldogan kuncogott.

– És a föld zsírjából élünk.

– Az ám.

Lennie megfordította fejét.

– Nem, Lennie. Nézz csak arra, a víz túlsó partjára, mintha látnád azt a tanyát.

Lennie engedelmeskedett. George lenézett a pisztolyra.

A bozótból most lépések reccsenése hallatszott. George megfordult, s arrafelé nézett.

– Mesélj tovább, George! Mikor lesz az?

– Hamarosan meg szerezzük.

– Én meg te.

– Te… meg én. Ott aztán mindenki jól bánik majd veled. Többször nem keveredünk bajba. Senki se bánt senkit, senki se lop senkitől.

– Azt hittem – mondta Lennie –, haragszol rám, George.

– Nem – mondta George. – Nem, Lennie. Nem haragszom. Sohase haragudtam, most se haragszom. Akarom is, hogy tudjad ezt.

A hangok egészen közel értek már. George fölemelte a pisztolyt, s a hangokra figyelt..

Lennie könyörgött neki:

– Menjünk oda most mindjárt! Szerezzük meg most mindjárt azt a tanyát!

– Hát persze, most mindjárt. Megszerzem. Megszerezzük.

Azzal George fölemelte a pisztolyt, megtámasztotta, s a cső száját egészen közel illesztette Lennie tarkójához. Keze irtózatosan remegett, de megfeszítette az arcát, s megszilárdította a kezét. Elhúzta a ravaszt. A lövés dörrenése végighömpölygött a hegyek között, és visszhangot vert. Lennie felsikoltott, aztán lassan előredőlt a fövénybe, s mozdulatlanul hevert.

George összerázkódott, a pisztolyra nézett, aztán elhajította magától, föl a partra, a régi hamurakás mellé.

Az egész bozót tele volt kiáltásokkal, és rohanó lábak dobogásával. Slim hangja azt kiáltotta:

– George! Merre vagy, George!

De George mereven ült a parton, s jobb kezére nézett, amely a pisztolyt elhajította. A csoport betört a tisztásra, élén Curley-vel. Curley meglátta a fövényen heverő Lennie-t.

– Ez lelőtte, bizony isten. – Odament, lenézett Lennie-re, aztán vissza George-ra. – Egyenesen a tarkójába lőttél – mondta halkan.

Slim odalépett George-hoz, s leült melléje, közvetlen közelébe.

– Ne búsulj – mondta Slim. – Néha ilyet is muszáj tenni.

De Carlson ott állt George feje fölött.

– Hogy csináltad? – kérdezte.

– Hát csak megtettem – mondta fáradtan George.

– Nála volt a pisztolyom?

– Nála volt.

– S te elvetted tőle, fogtad, és megölted vele?

– Így volt. – George hangja szinte suttogóra vált. Mereven nézett jobb kezére, amely a pisztolyt fogta.

Slim megfogta George könyökét.

– Gyere, George. Elmegyünk ketten, s iszunk valamit.

George engedte, hogy Slim talpra segítse.

– Igen, igyunk.

– Muszáj volt, George – mondta Slim. – Esküszöm neked, hogy muszáj volt. Gyere velem! Odavezette George-ot az ösvény bejáratához, s fölment vele az országútra.

Curley és Carlson utánuk néztek. Carlson azt mondta:

– Ugyan mi az ördög bántja ezt a két embert?

Lement a Hold

(*fordította* Vas István)

1

Tíz negyvenötre mindennek vége volt. A várost elfoglalták, a védőket leverték, a háborút befejezték. A megszálló hatalom éppoly gondosan készítette elő ezt a hadjáratot, mit a nagy háborúkat. Ezen a vasárnap reggelen a postás és a rendőr halászni ment Corell úr, a népszerű boltos csónakján. Erre a napra kölcsönadta nekik remekvitorlás csónakját. A postás meg a rendőr néhány mérföldnyire kint volt a tengeren, amikor meglátták, hogy a kicsi, sötét, katonákkal megrakott hajó gyorsan elhalad mellettük. Ez határozottan rájuk tartozott, mint városi tisztviselőkre, ezért megfordultak, de persze mire ők kiköthettek, a hadosztály már birtokon belül volt. A rendőr és a postás még csak be sem mehettek saját szobájukba a. városházán, amikor pedig ragaszkodtak jogaikhoz, elfogták őket, és bezárták a városi fogdába.

A helybeli haderő, mind a tizenkét ember, szintén nem tartózkodott a városban e vasárnap délelőttjén, mert Corell úr, a népszerű boltos, ebédet, céltáblákat és patronokat ajánlott fel egy lövészversenyre, melyet hat mérfölddel odább tartottak meg, a dombokon, egy gyönyörű tisztáson, Corell úr birtokán. A helybeli haderő, nagy testű, laza tartású fiúk, hallották a repülőket, távolról látták az ejtőernyőket, és futólépésben tértek vissza a városba. Mire megérkeztek, a megszállók gépfegyvereikkel oldalba támadták az utat. A laza tartású katonák, minthogy nem sok. háborút és semmi vereséget se tapasztaltak még, puskáikkal megnyitották a tüzet. A gépfegyverek csak egy percig ropogtak, és hat katonából átlyuggatott halott húsdarab lett, háromból átlyuggatott félhalott húsdarab, három katona pedig puskástul elmenekült a dombok közé.

Tíz harminckor a megszállók rezesbandája szép, érzelmes zenét játszott a város főterén, mialatt a városiak kissé nyitott szájjal és csodálkozó szemmel álldogáltak körös-körül, hallgatták a zenét, és bámulták a szürke sisakos férfiakat, akik géppisztolyt tartottak karjukban.

Tíz harmincnyolcra az átlyuggatott hat holttestet eltemették, az ejtőernyőket öszszehajtogatták, és a hadosztályt elszállásolták a móló mellett, Corell, úr raktárába, melynek polcain egy egész hadosztály számára akadtak matracok és takarók.

Tíz negyvenötkor az öreg Orden polgármesterhez eljutott az udvarias kérelem, hogy fogadja kihallgatáson a megszállók közül Lanser ezredest, s a kihallgatást pont tizenegyre tűzték ki a polgármester ötszobás palotájában.

A palota fogadószobája nagyon tetszetős és kényelmes volt. Az aranyozott, fakult gobelinnel behúzott székek mereven álltak körös-körül, mint túl nagy szolgaszemélyzet, melynek semmi tennivalója. Az íves márvány kandallóban a kis tűzrakás vörösen, láng nélkül izzott, a padlón kézzel festett szeneskosár állt. A kandalló párkányán hasas vázáktól körülvéve széles, cikornyás porcelán óra, hemzsegtek rajta a szökellő kerubok. A szoba tapétája sötétvörös volt, arany alakzatokkal, faburkolata fehér, csinos és

tiszta. A falon a képek jórészt bajba jutott gyerekeken segítő kutyák bámulatra méltó hősiességét ábrázolták. Se víz, se tűz, se földrengés nem árthat egy gyereknek, ameddig ilyen nagy kutya áll rendelkezésére.

A kandalló mellett ült szakállasan, egyszerűen és jóságosan az öreg. Winter doktor, a város történetírója és orvosa. Megdöbbenten figyelt, ölében egymás fölött forogtak hüvelykujjai. Winter doktor olyan egyszerű ember volt, hogy csak mély érzésű ember vette volna észre rajta, hogy mély érzésű. Felnézett Józsefre, a polgármester szolgájára, hogy megtudja, vajon József megfigyelte-e hüvelykujjainak keringő csodáját.

– Tizenegy órakor? – kérdezte Winter doktor. És József elrévedve válaszolt:

– Igen, uram. A jegyzék tizenegyet mondott.

– Maga olvasta a jegyzéket?

– Nem, uram, őexcellenciája felolvasta nekem a jegyzéket.

És József körüljárt, megvizsgálta valamennyi aranyozott széket, hogy lássa, nem mozdultak-e el, mióta ő utoljára megigazította őket. József rendszerint mérgesen nézett a bútorokra, azzal a gyanúval, hogy szemtelenek, rosszakaratúak és porosak. Abban a világban, melyben Orden polgármester volt az emberek vezetője, József volt a bútorok, ezüstök és edények vezetője. József öreges szikár és komoly volt, s élete olyan bonyolult, hogy csak mély érzésű ember vette volna észre rajta, hogy egyszerű. Semmi csodálatra méltó dolgot nem látott Winter doktor keringő hüvelykujjaiban; voltaképpen idegesítették. József gyanította, hogy eléggé fontos dolog történhetett, és ez kapcsolatban van az idegen katonákkal a városban, és azzal, hogy a helybeli sereget megölték vagy elfogták. Előbb vagy utóbb Józsefnek minderről véleményt kell majd alkotnia. Nem kedvelte sem a könnyelműséget, sem a keringő hüvelykujjakat, sem a bútorok képtelen viselkedését. Winter doktor néhány hüvelyknyire elmozdította székét kijelölt helyéről, József türelmetlenül várta azt a percet, amikor megint visszahelyezheti.

Winter doktor megismételte:

– Tizenegy órakor itt is lesznek. Pontos nép, József.

József pedig azt mondta, anélkül, hogy odahallgatott volna:

– Igenis, uram.

– Pontos nép – ismételte a doktor.

– Igenis, uram – mondta József.

– Idő és gépek.

– Igenis, uram.

– Úgy rohannak a végzetük felé, mintha az talán elszaladna. A vállukkal taszítják a világot, pedig az úgyis forog.

És József azt mondta:

– Igaz is, uram – egyszerűen, mivel elunta azt mondani: Igenis, uram.

József nem helyeselte a beszélgetésnek ezt a menetét, mivel nem segítette hozzá, hogy bármiről is véleményt alkosson magának. Ha József később a nap folyamán megjegyezné a szakácsnénak:

– Pontos nép, Annie – ennek semmi értelme se volna. Annie azt kérdezné:

– Ki? – és aztán: – Miért? – és végül azt mondaná: – Ez képtelenség, József.

József már régebben is megkísérelte Winter doktor megjegyzéseit továbbadni odalent a cselédtraktusban, de mindig ugyanaz lett a vége: Annie mindig felfedezte róluk, hogy képtelenségek.

Winter doktor felnézett hüvelykujjairól, és figyelte Józsefet, amint a székeket fegyelmezi.

– Mit csinál a polgármester?

– Átöltözik az ezredes fogadására, uram.

– És maga nem segít neki? Nem fog illően felöltözni, ha egyedül öltözik.

– Madame segít neki. Madame azt akarja, hogy a lehető legjobb hatást tegye. Ő… József kissé elpirult – Madame kinyesi, a szőrt a füléből, uram. Az csiklandoz. Nem hagyná, hogy én csináljam.

– Persze hogy csiklandoz.

– Madame ragaszkodik hozzá.

Winter doktor hirtelen felnevetett. Felállt, kezét a tűzhöz tartotta, József pedig ügyesen mögéje ugrott, és visszaállította a széket oda, ahol állnia kellett.

– Csodálatosak vagyunk – mondta a doktor. – Országunk elbukott, városunkat meghódították, a polgármester a hódító fogadására készül, és Madame a nyakánál fogja a berzenkedő polgármestert, és a szőrét nyesi ki a füléből.

– Nagyon megnőtt a szőre – szólt József. – A szemöldöke is. A kegyelmes urat még jobban idegesíti, ha a szemöldökét nyesik, mint ha a szőrt a füléből. Azt mondja, fáj. Ez talán még Madame-nak sem sikerül.

– Meg fogja kísérelni – szólt Winter doktor.

– Azt akarja, hogy a kegyelmes úr a lehető legjobb hatást tegye.

A bejárati ajtó üvegablakán sisakos arc nézett be, és kopogtak is az ajtón. Mintha valamilyen meleg fény hagyná el a szobát, és szürkeség foglalná el a helyét.

Winter doktor megnézte az óráját és azt mondta:

– Korán jöttek. Engedje be őket, József.

József az ajtóhoz ment, kinyitotta. Egy katona lépett be, hosszú köpenyben. Sisakja volt, géppisztoly a vállán. Gyorsan körülnézett, aztán félreállt. Mögötte egy tiszt állt a küszöbön. A tisztnek közönséges egyenruhája volt, rangját csak a vállpántja jelezte.

A tiszt belépett, és Winter doktorra nézett. Kissé olyan volt, mint egy angol gentleman elrajzolt képe; járása lomha, arca vörös, orra hosszú, de elég jó szabású; majdnem olyan szerencsétlenül festett egyenruhájában, mint a legtöbb angol tiszt. Megállt a küszöbön, Winter doktorra nézett, és azt mondta:

– Orden polgármester úr?

Winter doktor mosolygott.

– Nem, nem, nem én vagyok az.

– Akkor hát tisztviselő?

– Nem, a város orvosa és a polgármester barátja vagyok.

A tiszt azt kérdezte:

– Hol van Orden polgármester úr?

– Az ön fogadására öltözik át. Ön az ezredes úr?

– Nem, nem én vagyok. Bentick százados vagyok.

Meghajolt, Winter doktor könnyedén viszonozta. Bentick százados folytatta, bár kissé zavarban volt amiatt, amit mondania kellett:

– Szolgálati szabályzatunk előírja, hogy felkutassuk a fegyvereket, mielőtt a parancsnokunk belép egy helyiségbe. Ez nem jelent tiszteletlenséget, uram. – És félfordulattal hátrakiáltott: – Őrmester!

Az őrmester gyorsan odament Józsefhez, végigcsúsztatta kezét zsebei fölött, és így szólt:

– Semmi, uram.

Bentick százados így szólt Winter doktorhoz:

– Remélem, megbocsát.

És az őrmester Winter doktorhoz lépett, és megtapogatta zsebeit. Keze megállt a belső kabátzseben. Gyorsan belenyúlt, kihúzott egy kicsi, lapos, fekete bőrtokot, és átnyújtotta Bentick századosnak. Bentick százados kinyitotta a tokot, kihúzott belőle néhány egyszerű sebészeti eszközt, két sebészkést, néhány sebvarrótűt, néhány kapcsot, egy injekciós tűt. Becsukta a tokot, visszaadta Winter doktornak.

Winter doktor azt mondta:

– Tudja, falusi doktor vagyok. Egyszer konyhakéssel kellett vakbelet operálnom. Azóta mindig magammal hordozom ezt a holmit.

Bentick százados így szólt:

– Ugye, van itt néhány lőfegyver?

Zsebéből elővett és kinyitott egy kis bőrbe kötött jegyzőkönyvet.

Winter doktor így szólt:

– Maguk nagyon alaposak.

– Igen, az itteni emberünk már jó ideje dolgozott.

Winter doktor azt kérdezte:

– Nyilván nem mondaná meg, ki ez az ember?

Bentick így felelt:

– A munkáját már elvégezte. Azt hiszem, semmi akadálya, hogy megmondjam. Corell a neve.

Winter doktor megdöbbenve jegyezte meg:

– George Corell? De hisz ez lehetetlen! Sokat tett a városért. Hiszen éppen most tűzött ki díjakat a ma délelőtti lövészversenyre, a hegyekben. – De miközben ezt mondta, a szeme kezdte már megérteni, mi történt, szája lassan becsukódott, és így szólt: – Látom már, ezért rendezte a lövészversenyt. Igen, értem. De George Corell… ez hihetetlenül hangzik.

A baloldali ajtó, kinyílt, Orden polgármester belépett kisujjával jobb fülében turkálva. Ünnepélyes zsakettben volt, nyakában hivatalos lánca. Nagy, fehér, borzas bajsza volt, és két kisebb bajsza is, mindkét szeme fölött egy. Fehér haja frissen kefélve, a hajszálak még csak most küzdöttek a szabadságukért, hogy megint felfelé meredhessenek. Olyan sokáig volt polgármester, hogy azonosult a város polgármester-eszméjével. Még a felnőttek is, ha a „polgármester" szót valahol írva vagy nyomtatva látták, Orden polgármestert látták lelki szemük előtt. Ő meg a hivatala egy volt. A hivataltól kapta méltóságát, és ő adott a hivatalnak melegséget.

Mögötte Madame bukkant fel, aprón, ráncosan, mérgesen. Úgy érezte, ezt a férfit tetőtől talpig ő teremtette, ő nevelte fel, és bizonyos volt benne, hogy jobb munkát végezne, ha elölről kezdhetné. Életében csak egyszer vagy kétszer értette meg a férjét egészen, de amit ismert belőle, azt egész bonyolultságában és jól ismerte. Férjének még oly kicsi kedvtelése vagy bánata, szórakozottsága vagy alantassága sem kerülte el figyelmét; de férjének semmiféle gondolata vagy álma vagy vágyakozása nem jutott el hozzá. És mégis, már néhányszor életében meglátta ő is a csillagokat.

Körüllépdelte a polgármestert, megfogta kezét, kihúzta férje ujját meg kínzott füléből, és oldalához simította kezét, egészen úgy, mint ahogy egy kisbaba ujját húzná ki a szájából.

– Egy percig sem hiszem el, hogy annyira fáj, ahogy mondod – mondta Madame, és így szólt Winter doktorhoz: – Nem akarta, hogy leszorítsam a szemöldökét.

– Fáj – mondta Orden polgármester.

– Jó, jó, ha így akarsz megjelenni, én nem tehetek róla. – Kisimította már amúgy is sima nyakkendőjét. – Örülök, hogy itt van, doktor úr – mondta. – Mit gondol, hányan jönnek? – Aztán felnézett, meglátta Bentick századost. – Ö – mondta –, az ezredes úr!

Bentick százados így szólt:

– Nem, Madame, csak megteszem az előkészületeket az ezredes úr számára. Őrmester!

Az őrmester, aki párnákat fordított fel, és a képek mögé nézett, gyorsan Orden polgármesterhez lépett, keze végigsiklott zsebei fölött.

Bentick százados így szólt:

– Bocsásson meg, uram, ez a szabályzat. Megint belenézett a kezében levő kis jegyzetkönyvbe.

– A kegyelmes úrnak, úgy tudom, vannak lőfegyverei. Két darab, ugye?

Orden polgármester így szólt:

– Lőfegyverek? Azt hiszem, puskákra gondol.

Igen, van egy sörétes puskám és egy vadászfegyverem. – És rosszallóan hozzátette: – Tudja, már csak ritkán vadászom. Mindig azt gondolom, hogy nekiindulok, aztán megkezdődik az évad, és mégse jutok ki. Már nem élvezem úgy, mint azelőtt.

Bentick százados nem tágított.

– Hol vannak ezek a puskák, kegyelmes uram? A polgármester az arcát dörzsölte, gondolkozni próbált.

– Hát azt hiszem… – Madame-hoz fordult: – Nem a hálószobaszekrény aljában voltak, a sétapálcák mellett?

Madame azt mondta:

– Igen, és abban a szekrényben minden ruhádba belevette magát az olajszag. Máshová is rakhattad volna őket.

Bentick százados azt mondta:

– Őrmester! – és az őrmester besietett a hálószobába.

– Kellemetlen kötelesség ez. Nem tehetek róla mondta a százados.

Az őrmester visszajött, és magával hozott egy kétcsövű sörétes puskát meg egy elég csinos, vállszíjas vadászfegyvert. A benyílóajtó oldalának támasztotta őket.

Bentick százados így szólt:

– Készen vagyunk, köszönöm, kegyelmes uram. Köszönöm, Madame.

Winter doktor felé fordult, és könnyedén meghajolt.

– Köszönöm, doktor úr. Lanser ezredes úr rögtön itt lesz. Jó napot kívánok.

És kiment a kapun, az őrmester követte, egyik kezében a két puska, jobb vállán a géppisztoly.

Madame azt mondta:

– Egy percig azt hittem, hogy ő az ezredes. Elég jóképű fiatalember volt.

Winter doktor gúnyosan jegyezte meg: – Nem, ő csak védelmezte az ezredest. Madame elgondolkodott:

– Kíváncsi vagyok, hány tiszt jön majd? – Józsefre nézett, és látta, hogy szemérmetlenül hegyezi fülét. Megcsóválta fejét József felé, szemöldökét összeráncolta, József pedig visszatért apró teendőihez. Megint elkezdett mindent leporolni.

És Madame így szólt:

– Mit gondol, hányan jönnek még?

Winter doktor kíméletlenül előhúzott egy széket, és megint leült.

– Nem tudom – mondta.

– No, hát – Madame összeráncolta a szemöldökét, és ránézett Józsefre – már beszéltünk róla. Teát adjunk nekik vagy egy pohár bort? Ha meg akarjuk őket kínálni, nem tudom, hányan lesznek itt, és ha nem akarjuk, akkor meg mit tegyünk?

Winter doktor a fejét csóválta, és mosolygott. – Nem tudom. Olyan régen volt, hogy meghódítottunk valakit, vagy hogy minket meghódított valaki. Nem tudom, mi illik ilyenkor.

Orden polgármester ujja megint a viszkető fülében volt. Azt mondta:

– Hát én azt hiszem, nem kell. Nem hiszem, hogy ez tetszenék a népnek. Nem akarok velük bort inni. Nem is tudom, miért nem.

Madame ekkor a doktorhoz fordult:

– A régi időkben az emberek, azazhogy a vezérek, nem üdvözölték egymást, és nem ittak együtt egy pohár bort?

Winter doktor bólintott.

– De igen, így volt. – Lassan csóválta fejét. – De lehet, hogy az más volt. A királyok és fejedelmek úgy játszottak háborút, mint ahogy az angolok vadászatot játszanak. Amikor a rókát leterítették, összegyűltek vadászreggelire. De Orden polgármesternek valószínűleg igaza van: a népnek nem tetszenék, ha bort inna megszállókkal.

Madame így szólt:

– A nép odalent hallgatja a zenét. Annie mondta. Ha ők megtehetik, miért ne őrizzük meg mi a művelt szokásokat?

A polgármester egy percig élesen ránézett, a hangja megkeményedett:

– Madame, engedelmével, nem adunk bort.

A nép most megzavarodott. Olyan sokáig éltek békében, hogy még nem hisznek teljesen a háborúban. Majd megtanulják, és aztán egyáltalában nem lesznek már öszszezavarodva. Azért választottak meg engem, hogy ne zavarodjam meg. Ebből a városból ma reggel hat fiút megöltek. Azt hiszem, nem adunk vadászreggelit. A nép nem sportból harcol a háborúban.

Madame könnyedén meghajolt. Életében már sokszor megtörtént, hogy férje átalakult polgármesterré. Megtanulta, hogy ne keverje össze a polgármestert a férjével.

Orden polgármester az órájára nézett, és amikor József belépett és egy kis csésze feketekávét hozott, szórakozottan vette át.

– Köszönöm – mondta, és kortyolt belőle. Tisztán kell látnom – szólt mentegetőzve Winter doktorhoz. – Nekem… tudod-e, hány emberük van a megszállóknak?

– Nem sok – mondta a doktor. – Nem hiszem, hogy több volna százötvennél. De mindnek ilyen kis gépfegyvere van.

A polgármester megint ivott a kávéjából, és újra elkezdte:

– Mi van az ország többi részében? A doktor vállat vont.

– Sehol sem volt ellenállás? – folytatta reménytelenül a polgármester.

A doktor megint vállat vont.

– Nem tudom. A vezetékeket elvágták vagy elfoglalták. Nincsenek híreink.

– És a fiaink, a katonáink?

– Nem tudom – felelte a doktor.

József közbeszólt:

– Hallottam… azaz Annie hallotta…

– Mit, József?

– Hat embert megöltek, uram, gépfegyverekkel. Annie hallotta, hogy hármat megsebesítettek és elfogtak.

– De tizenketten voltak.

– Annie hallotta, hogy hárman megmenekültek.

A polgármester hirtelen megfordult.

– Ki menekült meg? – kérdezte.

– Nem tudom, uram. Azt már nem hallotta Annie.

Madame az ujjával vizsgált meg egy asztalt, van-e rajta por. Így szólt:

– József, ha jönnek, maradjon a csengője közelében. Szükségünk lehet valami apróságra. És vegye fel a másik kabátját, József, azt a gombosat. – Egy percig elgondol-

kozott. – És József, ha kész lesz azzal, amit mondtam, menjen ki a szobából. Rossz benyomást kelt, ha itt álldogál és hallgatózik. Ez falusi szokás, az bizony.

– Igenis, Madame – szólt József.

– Nem szolgálunk fel bort, József, de legyen kéznél néhány cigarettája abban a kis ezüstdobozban. És ne a cipőtalpán gyújtsa meg a gyufát, ha tüzet ad az ezredesnek. Gyújtsa meg a gyufa dobozon.

– Igenis, Madame.

Orden polgármester kigombolta kabátját, kihúzta óráját, ránézett, visszatette, és újra begombolta kabátját, egy gombbal feljebb. Madame hozzálépett, újra kigombolta, azután rendesen begombolta. Winter doktor azt kérdezte;

– Hány óra?

– Öt perc múlva tizenegy.

– Pontos nép – szólt a doktor. – Idejében itt lesznek. Akarod, hogy elmenjek?

Orden polgármester meghökkenve nézett rá.

– Hogy menj? Nem, nem, maradj. – Halkan nevetett. – Kissé félek – mondta mentegetőzve. Nem, nem is félek, de ideges vagyok. – És gyámoltalanul hozzátette: – Minket sohasem hódítottak meg, már régóta… – Elhallgatott, figyelt. Távolból katona banda hangja szólt, egy induló. Mindnyájan abba az irányba fordultak, figyeltek.

Madame így szólt:

– No, most jönnek. Remélem, nem túl sokan tolonganak itt majd. Nem nagyon tág ez a szoba.

Winter doktor gúnyosan így szólt:

– Madame előnyben részesítené a versailles-i tükörtermet?

Madame ajkát harapdálta, körülnézett, gondolatban már elhelyezte a hódítókat.

– Nagyon szűk szoba – mondta.

A katonabanda zenéje megduzzadt, aztán elenyészett. Halk kopogás hallatszott az ajtón.

– Hát ez meg ki lehet? József, bárki az, mondd meg, hogy később jöjjön vissza. Nagyon el vagyunk foglalva.

Megint kopogtak. József odament az ajtóhoz, résnyire kinyitotta, aztán kicsit tovább is. Sisakos, kesztyűs, szürke alak jelent meg az ajtóban.

– Lanser ezredes úr tiszteletét küldi – szólt a fej. – Lanser ezredes úr kihallgatást kér a kegyelmes úrtól.

József tágra nyitotta az ajtót. A sisakos tiszti küldönc katonásan belépett, gyorsan körülnézett a szobában, aztán félreállt.

– Lanser ezredes úr – jelentette.

Második sisakos alak lépett a szobába, rangját csak a vállpántján lehetett látni. Mögötte egy kis ember jött fekete hétköznapi ruhában. Az ezredes középkorú férfi volt, szürke és kemény, tekintete fáradt. Szögletes katonaválla volt, de szeméből hiányzott az átlagos katona üres kifejezése. Mellette a kis ember kopasz volt és rózsás arcú, kis fekete szeme volt és érzéki szája.

Lanser ezredes levette sisakját. Kurtán meghajolva így szólt:

– Kegyelmes uram! – Meghajolt Madame felé: Madame! – és azt mondta: – Kérem, tizedes, csukja be az ajtót!

József gyorsan becsukta az ajtót, és enyhe diadallal nézett a katonára.

Lanser kérdően nézett a doktorra, és Orden polgármester így szólt:

– Ez Winter doktor.

– Tisztviselő? – kérdezte az ezredes.

– Orvos, uram, és azt mondhatnám, a város történetírója.

Lanser könnyedén meghajolt. Azt mondta:

– Nem hiszem, hogy szerénytelen vagyok, de talán lesz ebből egy oldal a történelmében.

És Winter doktor mosolygott:

– Talán több oldal is.

Lanser ezredes könnyedén a kísérője felé fordult. – Azt hiszem, ismerik Corell urat – mondta.

A polgármester így szólt:

– George Corell? Persze hogy ismerem. Hogy vagy, George?

Winter doktor élesen félbeszakította. Igen kimérten ezt mondta:

– Kegyelmes uram, barátunk, George Corell, előkészítette ennek a városnak a megszállását. Jótevőnk, George Corell, a hegyekbe küldte katonáinkat. Vacsoravendégünk, George Corell, jegyzéket készített a város valamennyi lőfegyveréről. Barátunk, George Corell!

Corell mérgesen szólt közbe:

– Olyasmiért dolgozom, amiben hiszek. Ez becsületes dolog.

Orden szája kissé nyitva maradt. Megzavarodott. Tanácstalanul nézett Winterről Corellra.

– Ez nem igaz – mondta. – George, ez nem igaz! Az asztalomnál ültél, portóit ittál velem. Hiszen segítettél nekem a kórház megtervezésében. Ez nem igaz!

Erősen ránézett Corellra, Corell ellenségesen nézett rá vissza. Hosszú csönd támadt. Aztán a polgármester arca lassan megmerevedett, kimért lett, egész teste megfeszült. Lanser ezredeshez fordult, és azt mondta:

– Nem kívánok beszélni ennek az úrnak a társaságában.

Corell így szólt:

– Jogom van itt lenni! Katona vagyok, akár a többi. Csak éppen nem viselek egyenruhát.

A polgármester megismételte:

– Nem kívánok beszélni ennek az úrnak a jelenlétében.

Lanser ezredes így szólt:

– Lesz szíves magunkra hagyni, Corell úr?

És Corell azt mondta:

– Jogom van itt lenni!

Lanser élesen megismételte:

– Lesz szíves magunkra hagyni, Corell úr?

Talán magasabb a rangja, mint az enyém?

– Nem, uram, nem magasabb.

– Legyen szíves, menjen ki, Corell úr – mondta Lanser ezredes.

Corell dühösen nézett a polgármesterre, aztán megfordult, és gyorsan kiment az ajtón. Winter doktor kuncogott, és azt mondta:

– Ez kitesz egy bekezdést a történelemkönyvemben.

Lanser ezredes élesen ránézett, de nem szólt semmit.

Most kinyílt a jobb oldali ajtó, és a borzas hajú, vörös szemű Annie betolta mérges arcát az ajtónyíláson.

– Katonák állnak a hátsó kapuban, Madame – mondta. – Csak állnak ott.

– Nem jönnek be – mondta Lanser ezredes. – Ez csak katonai rendszabály.

Madame fagyosan így szólt:

– Annie, ha bármi mondanivalód van, add át Józsefnek az üzenetet.

– Nem tudtam, nem akarnak-e majd bejönni – mondta Annie. – A kávét szaglálgatják. – Annie!

– Igen, Madame – és visszavonult.

Az ezredes így szólt:

– Leülhetünk? – és magyarázatul: – Régóta nem aludtunk.

A polgármester mintha maga is álomból ébredt volna.

– Igen – mondta –, persze, tessék leülni!

Az ezredes Madame-ra nézett, az maga is leült, aztán az ezredes fáradtan ereszkedett le egy székre. Orden polgármester állva maradt, még mindig félálomban.

Az ezredes nekikezdett:

– Igyekezni fogunk boldogulni, amennyire csak tudunk. Tudja, uram, ez afféle üzleti ügy, még leginkább annak mondhatjuk. Szükségünk van az itteni szénbányára és a halászatra. Igyekezni fogunk, hogy a lehető legkevesebb súrlódással boldoguljunk.

A polgármester azt mondta:

– Nem kaptam híreket. Mi van az ország többi részével?

– Mindent elfoglaltunk – mondta az ezredes. – Jól volt megtervezve.

– Sehol sem volt ellenállás?

Az ezredes részvéttel nézett rá.

– Bár sehol se lett volna! Igen, volt némi ellenállás, de ez csak vérontást okozott. Nagyon gondosan megterveztük.

Orden ragaszkodott a maga gondolatmenetéhez.

– De azért volt ellenállás?

– Igen, de őrület volt ellenállni. Azonnal letörtük, akárcsak itt. Szomorú és őrült dolog volt ellenállni.

Winter doktorra ráragadt valami a polgármester aggodalmaskodásából.

– Igen – mondta –, őrület volt, de ellenálltak?

Lanser ezredes így válaszolt:

– Csak kis ellenállás volt, az is megszűnt. A nép a maga egészében nyugodt.

Winter doktor így szólt:

– Az emberek még nem tudják, mi történt.

– Majd rájönnek – mondta Lanser. – Nem fognak megint megbolondulni. – Torkát reszelte, hangja élénkebb lett. – Nos, uram, rá kell térnem a hivatalos ügyekre. Igazán nagyon fáradt vagyok, de mielőtt lefekhetem, meg kell tennem intézkedéseimet. – Előrehúzódott székén. – Inkább mérnök vagyok, mint katona. Ez az egész ügy inkább mérnöki munka, mint hódítás. A szenet fel kell hozni a föld alól, és be kell hajózni. Vannak technikusaink, de az itteni emberek folytatni fogják munkájukat a bányában. Világos ez? Nem akarunk durvák lenni.

És Orden így szólt:

– Igen, ez elég világos. De feltéve, hogy az emberek nem akarnak a bányában dolgozni?

Az ezredes azt mondta:

– Remélem akarnak majd, mert kell dolgozniuk. Meg kell kapnunk a szenet.

– De ha nem dolgoznak?

– Kell dolgozniuk. Rendes nép, nem akar zűrzavart. – Várta a polgármester válaszát, de nem kapott választ. – Nem úgy van, uram? – kérdezte az ezredes.

Orden polgármester a láncát babrálta.

– Nem tudom, uram. Rendesek a saját kormányzatuk alatt. Nem tudom, milyenek lesznek, ha önök kormányozzák őket. Tudja, ez még járatlan út. Mi négyszáz éven át építettük ki a magunk kormányzatát.

Az ezredes gyorsan közbevágott:

– Ezt tudjuk, és ezért megtartjuk az önök kormányzatát. Ön marad a polgármester, ön adja ki a rendeleteket, ön fog büntetni és jutalmazni. Így aztán nem fognak zavarogni.

Orden polgármester ránézett Winter doktorra. – Mi a véleményed erről?

– Nem tudom – mondta Winter doktor. – Érdekes volna kitapasztalni. Én zavarra számítok. Lehet, hogy elkeseredett is tud lenni ez a nép.

Orden polgármester azt mondta:

– Nem tudom én sem. – Az ezredeshez fordult. – Uram, én is ebből a népből való vagyok, mégsem tudom, mit fog tenni. Ön talán tudja. Vagy talán egész más lesz, mint ahogy ön tudja, vagy mi tudjuk. Sok nép van, amelyik elfogad kinevezett vezetőket, és engedelmeskedik nekik. De az én népem *választott* engem. Mindenné ők tettek, semmivé is tehetnek. Talán semmivé is tesznek, ha azt hiszik, hogy átálltam önökhöz. Igazán nem tudom.

Az ezredes így felelt:

– Szolgálatot tesz nekik, ha rendet tart köztük.

– Szolgálatot?

– Igen, szolgálatot. Az ön kötelessége az, hogy megvédje őket a bajoktól. Bajba jutnak, ha fellázadnak. Tudja, meg kell kapnunk a szenet. A mi vezetőink nem mondják meg nekünk, hogyan; kiadják a rendeletet, hogy meg kell kapnunk. De önnek meg kell védenie a népét. El kell intéznie, hogy elvégezzék a munkájukat, így megőrzi a biztonságukat.

Orden polgármester megkérdezte:

– És ha nem akarnak biztonságban lenni?

– Akkor gondolkoznia kell helyettük is.

Orden, kissé büszkén, azt mondta:

– Az én népem nem szereti, ha mások gondolkodnak helyette. Lehet, hogy más emberek, mint az ön népe. Kissé meg vagyok zavarodva, de efelől biztos vagyok.

József ekkor gyorsan belépett, előrehajolva állt, alig várta, hogy beszélhessen. Madame így szólt:

– Mi az, József? Adja ide az ezüst cigarettadobozt!

– Bocsánat, Madame – mondta József. – Bocsánat, kegyelmes uram.

– Mit akar? – kérdezte a polgármester.

– Annie-ról van szó – mondta. – Mérges lett, uram.

– Mi történt? – kérdezte Madame.

– Annie-nak nem tetszenek a katonák a hátsó kapuban.

Az ezredes megkérdezte: – Rendetlenkednek?

– Az ajtón keresztül nézik Annie-t – mondta József. – Ő meg ezt utálja.

Az ezredes így szólt:

– Parancsot hajtanak végre. Nem tesznek semmi kárt.

– Igen, de Annie utálja, ha bámulják – mondta József.

Madame így szólt:

– József, mondd meg Annie-nak, hogy vigyázzon!

– Igenis, Madame – és József kiment.

Az ezredes szeme lecsukódott a fáradtságtól.

– Még valamit, kegyelmes uram – mondta. – Lehetséges volna, hogy itt lakjam a törzsemmel?

Orden polgármester egy pillanatig elgondolkodott, aztán így szólt:

– Kicsi a ház. Vannak nagyobb, kényelmesebb házak.

József visszatért az ezüst cigarettadobozzal. Kinyitotta, az ezredes elé tartotta. Az ezredes kivett egyet, József tüntetően tüzet adott. Az ezredes mélyen beszívta a füstöt.

– Nem erről van szó – mondta. – Mi azt tapasztaltuk, hogy ahol a törzs a helyi hatóság házában lakik, ott nagyobb a nyugalom.

– Azt hiszi – szólt Orden –, az emberek úgy érzik, hogy ilyenkor együttműködés fejlődik ki? – Igen, feltételezem, hogy így van.

Orden polgármester tanácstalanul nézett Winter doktorra, de Winter csak egy ferde mosollyal tudott válaszolni. Orden halkan ezt kérdezte:

– Szabad ezt a megtiszteltetést visszautasítanom?

– Sajnos, nem – mondta az ezredes. – Vezérem parancsa.

– A nép nem fog örülni neki – mondta Orden.

– Mindig a nép! A néptől elvették a fegyvereket. A népnek nincs szava.

Orden polgármester megrázta a fejét. – Ön ezt nem tudja, uram.

Az ajtón túlról dühös asszonyi hang, puffanás meg egy férfi kiáltása hallatszott. József futva jött be az ajtón.

– Forró vizet önt rájuk – mondta József. – Nagyon dühös.

Vezényszavak, lábdobogás hangzott az ajtó mögül. Lanser ezredes nehézkesen felállt.

– Nem tud parancsolni a cselédeinek. uram? kérdezte.

Orden polgármester mosolygott.

– Nem nagyon – mondta. – Jó szakácsnő, ha meg van elégedve. Megsebesült valaki? – kérdezte Józsefet.

– A víz bugyogott, uram.

Lanser ezredes azt mondta:

– Mi csak a feladatunkat akarjuk elvégezni. Ez mérnöki feladat. Meg kell fegyelmeznie a szakácsnőjét.

– Nem tudom megfegyelmezni – mondta Orden. – Fel fog mondani.

– Ez hadiállapot. Nem mondhat fel.

– Akkor vizet fog rájuk önteni – szólt Winter doktor.

Az ajtó kinyílt, és egy katona állt elő.

– Letartóztassam ezt a nőt, ezredes úr?

– Megsebesült valaki? – kérdezte Lanser.

– Igen, ezredes úr, egyet leforráztak, egyet megharaptak. Lefogtuk őt, ezredes úr.

Lanser gyámoltalanul nézett, aztán így szólt:

– Engedjétek el, és menjetek el a kapu elől.

– Igenis, ezredes úr – és az ajtó becsukódott a katona mögött.

Lanser azt mondta:

– Lelövethettem volna; bezárathattam volna.

– Akkor nem lenne szakácsnénk – mondta Orden.

– Nézze – mondta az ezredes –, azt az utasítást kaptuk, hogy meg kell férnünk az ön népével.

Madame így szólt:

– Bocsásson meg, uram, csak kimegyek, megnézem, nem bántották-e a katonák Annie-t és kiment.

Most Lanser állt fel.

– Mint már mondtam, nagyon fáradt vagyok, uram. Szükségem van egy kis alvásra. Kérem, működjön együtt velünk mindenki javára. – És miután Orden polgármester nem válaszolt, Lanser megismételte: – Mindenki javára. Hajlandó?

Orden azt felelte:

– Ez kis város. Nem tudom. A nép meg van zavarodva, és én is.

– De megkísérli, hogy együtt dolgozzék velünk? Orden megrázta fejét.

– Nem tudom. Ha a város lélekben elhatározta, hogy mit akar tenni, valószínűleg azt teszem én is.

– De hiszen ön a hatóság!

Orden mosolygott.

– Ön nem fogja elhinni, de ez az igazság: a hatóság a város hatalmában van. Nem tudom, hogyan és miért, de így van. Ez azt jelenti, hogy mi nem cselekedhetünk olyan gyorsan, mint önök, de ha az irány megvan, akkor mind együtt cselekszünk. Meg vagyok zavarva. Most még nem tudom.

Lanser fáradtan mondta:

– Remélem, jól meg fogunk férni egymással. Annyival könnyebb volna mindnyájunk számára. Remélem, megbízhatunk önben. Nem szeretek azokra a módszerekre gondolni, amelyekkel a katonaság tartaná fenn a rendet.

Orden polgármester hallgatott.

– Remélem, megbízhatunk önben – ismételte Lanser.

Orden rázogatva piszkálta fülét.

– Nem tudom – mondta.

Ekkor Madame jött be az ajtón.

– Annie dühöng – mondta. – Átment a szomszédba Krisztinával beszélgetni. Krisztina is mérges.

– Krisztina még Annie-nál is jobb szakácsnő mondta a polgármester.

2

A polgármester kis palotájában az emeleten rendezte be főhadiszállását Lanser ezredes törzse. Öten voltak az ezredesen kívül. Hunter őrnagy, egy számoktól megszállott kis ember, maga is megbízható egyed lévén, minden más embert is vagy megbízható egyednek tartott, vagy alkalmatlannak az életre. Hunter őrnagy mérnök volt,

és a háborús állapotot kivéve, senkinek sem jutott volna eszébe, hogy embereket rendeljen a parancsnoksága alá. Mert Hunter őrnagy úgy állította sorba az embereit, mintha számok volnának, aztán összeadta, kivonta és megszorozta őket. Inkább aritmetikus volt, mintsem matematikus. A magasabb matematika humorából. zenéjéből, miszticizmusából soha semmi se hatolt be az agyába. Az emberek különbözhetnek egymástól magasságra vagy súlyra vagy színre, éppen, mint ahogy a 6 különbözik a 8-tól, de más különbség alig lehet köztük. Többször is megnősült, és nem tudta, miért lettek a feleségei olyan nagyon idegesek, mielőtt faképnél hagyták.

Bentick százados családias érzésű ember volt, szerette a kutyákat, a rózsás gyerekeket és a karácsonyt. Túlságosan öreg volt ahhoz képest, hogy még csak százados, de a becsvágy különös hiánya visszatartotta őt ebben a rangban. Háború előtt nagy bámulója volt az angol vidéki nemesuraknak, angol szövetet hordott, angol kutyákat tartott, angol pipából szívott egy Londonból egyenesen számára megküldött különleges pipadohány-keveréket, és előfizetett azokra a vidéki folyóiratokra, melyek a kertészetet dicsőítik, és állandóan az angol szetterek és Gordon-szetterek különleges előnyeiről érvelnek. Bentick százados valamennyi szabadságát Sussexben töltötte, és örült, ha Budapesten vagy Párizsban angolnak nézték. A háború ugyan látszólag mindezt megváltoztatta, de túl sokáig szívta ugyanazt a pipát, túl sokáig hordta ugyanazt a sétapálcát, hogysem mindezt nagyon is hirtelen abbahagyja. Egyszer, öt évvel azelőtt, levelet írt a *Times*nak a gyep kipusztulásáról Közép-Angliában, mint Edmund Twitchel Esq írta magát alá, s ami több, a *Times* ki is nyomatta ezt a levelét.

Ha Bentick százados túl öreg, Loft százados túl fiatal volt ahhoz képest, hogy százados. Loft százados annyira százados volt, amennyire csak az ember el tudja képzelni. Ő átélte és ki-be lélegezte századosságát. Nem voltak civil percei. Valami hajszoló becsvágy űzte fölfelé a rendfokozaton. Úgy emelkedett, mint tejszín a tej színére. Olyan tökéletesen vágta össze sarkát, mint egy táncos. Ismerte a katonai etikett minden fajtáját, és ragaszkodott hozzá, hogy valamennyit alkalmazza. Tábornokok is féltek tőle, mivel többet tudott a katonás viselkedésről, mint ők. Loft századosnak az volt a véleménye és hite, hogy a katona a szerves élet legfejlettebb formája. Ha Istenről egyáltalában véleményt alkotott magának, olyannak gondolta, mint egy öreg és tiszteletre méltó, visszavonult és szürke tábornokot, aki emlékezetének csatai között él, és évente többször koszorúkat helyez el hadnagyainak sírján. Loft százados azt hitte, minden nő beleszeret az egyenruhába, és nem is tudta megérteni, hogy ez másképp is lehet. Az események természetes menete szerint negyvenöt éves korára dandárparancsnok lett volna, s képe megjelent volna a képes folyóiratokban, körülötte csipkés, divatos kalapot hordó nagy, halvány, férfias nőkkel.

Prackel hadnagy és Tonder hadnagy két taknyos volt, egyetemi hallgatók, a napi politikára képezték ki őket, és annyira hittek egy ekkora lángelme új rendszerében, hogy sohasem terhelték magukat a rendszer eredményeinek vizsgálatával. Érzelmes fiatalemberek voltak, egyformán hajlamosak könnyekre és dührohamokra. Prackel hadnagy kék selyembe göngyölt hajfürtöt hordott órájának szerkezete fölött, a haj állandóan meglazult, és akadályozta a kerekek,mozgását, ezért egy karórát is viselt,

hogy onnan tudja meg, mennyi az idő. Prackel jó táncos volt, vidám fiatalember, mindazonáltal tudott olyan sötéten és baljóslatúan is nézni, mint a Vezér. Gyűlölte az elfajzott művészetet, több vásznat saját kezűleg pusztított el. A zenés kocsmákban néha ceruzarajzokat készített barátairól, ezek olyan jók voltak, hogy gyakran mondták neki, miért nem ment művésznek. Prackelnak több szőke nővére is volt, s ezekkel anynyira büszkélkedett, hogy alkalomadtán jelenetet rendezett, amikor azt gondolta, megsértették őket. A nővéreket ezzel kissé zavarba hozta, féltek ugyanis, hogy valaki egyszer bebizonyítja ezeket a sértéseket, ami nem lett volna nehéz dolog. Prackel hadnagy szolgálaton kívül majdnem minden idejét azzal az ábrándozással töltötte, hogy elcsábítja Tonder hadnagy szőke húgát, egy pirospozsgás lányt, aki azt szerette, ha öregebb férfiak csábítják el, olyanok, akik nem zilálják szét a haját, mint Prackel hadnagy.

Tonder hadnagy költő volt, keserű költő, s emelkedett szellemű fiatalemberek és szegény lányok tökéletes, eszményi szerelméről álmodott. Tonder sötét romantikus volt, képzelete épp akkora, mint tapasztalata. Néha rímtelen jambusokat mormolt képzeletbeli sötét asszonyoknak. Vágyakozott a csatatéren elszenvedett halálra, háttérben a síró szülőkkel és a Vezérrel, aki bátran, de szomorúan áll a haldokló ifjúság mellett. Gyakran képzelte el saját halálát, amint ráragyog a tépett katonai egyenruháján elsuhanó szép, alkonyi nap, emberei némán állnak körülötte, lehajtott fejjel, s kövér felhőn ügető walküröket, nagy mellekkel, anyákat és szeretőket egyben, mialatt a háttérben wagneri mennydörgés recseg. Sőt már megvoltak utolsó szavai is.

Ezek voltak a törzskar emberei, mindegyikük úgy játszott háborút, ahogy a gyerekek „kint a bárány, bent a farkas"-t játszanak. Hunter őrnagy úgy gondolkodott a háborúról, mint számtani feladatról, melyet meg kell oldani, hogy aztán hazamehessen a tűzhelyéhez; Loft százados mint egy tisztességesen fölnevelt fiatalember tisztességes pályafutásáról; Prackel és Tonder hadnagy mint valamilyen álomszerű jelenségről, melyben semmi sem igazán valóságos. És háborújuk idáig játék volt: kitűnő fegyverek és kitűnő tervek, fegyvertelen, tervtelen ellenséggel szemben. Még nem vesztettek el ütközetet, és nem sokat szenvedtek. Ha kellett, képesek voltak akár gyávaságra, akár bátorságra, mint minden ember. Valamennyiük közül egyedül Lanser ezredes tudta, hogy végeredményben mi is az a háború…

Lanser húsz év előtt járt Belgiumban és Franciaországban, és igyekezett nem gondolni arra, amit tudott: hogy a háború árulás és gyűlölet, tehetetlen tábornokok zűrzavara, kín és gyilkosság, betegség és fáradtság, míg végül mindez elmúlik, és semmi sem változik, kivéve, hogy új szenvedés és új gyűlölet jön. Lanser azt mondta magában, hogy ő katona, akinek parancsokat adnak, hogy azokat végrehajtsa. Nem az volt a rendeltetése, hogy kérdezzen vagy gondolkodjék, csak az, hogy parancsokat hajtson végre, igyekezett félretenni az elmúlt háború beteg emlékeit és azt a bizonyosságot, hogy ez a háború is csak ugyanaz lesz. Ez a mostani más lesz, mondta magának tizenötször napjában; a mostani egészen más lesz.

Menetelés közben, tömegben, futballmeccseken és háborúban a körvonalak elmosódnak, a valóságos dolgok valószerűtlenné válnak, köd települ a lélekre. Feszült-

ség és izgalom, fáradtság, mozgás – mindez elmerül egyetlen nagy álomba, amely, ha elmúlik, nehéz visszaemlékezni, hogy is volt az, amikor embereket öltél, vagy megparancsoltad nekik, hogy megölessék magukat. Aztán jönnek más emberek, akik nem voltak ott, és elmondják, milyen volt, s te azt mondod bizonytalanul: „Igen, azt hiszem, így volt."

Ez a törzskar három szobát foglalt el a polgármester palotájának emeletén. A hálószobákban elhelyezték matracaikat, ágyneműjüket és felszerelésüket, s a szomszédos szobát, közvetlenül a földszinti kis fogadószoba fölött, klub szerű helyiséggé alakították, meglehetősen kényelmetlen klubbá. Néhány szék és egy asztal állt benne. Itt írták és olvasták leveleiket. Beszélgettek, és kávét hozattak, terveket készítettek, pihentek. Az ablakok közt a falakon tehenek és tavak és kis parasztlanyák képei lógtak, az ablakból kiláthattak a városon túl a vízig, a dokkokig, ahol a hajók pihentek, a dokkokig, ahol a szénhordó bárkák kikötöttek, berakodtak, és megint tengerre szálltak. Kiláthattak a kanyargó utcájú kisvároson át egészen a vízig, és láthatták, hogy a halászcsónakok ott horgonyoznak az öbölben, begöngyölt vitorlákkal, és az ablakon át érezhették a parton száradó halak szagát.

Nagy asztal állt a szoba közepén, annál ült Hunter őrnagy. Ölében tartotta rajztábláját, az asztalnak támasztotta, s egy fejes vonalzóval és a háromszögű vonalzóval egy új vasúti kitérő rajzán dolgozott. A rajztábla ide-oda csúszkált, az őrnagyot mérgesítette ez a mozgás. Válla fölött hátraszólt:

– Prackel! – Aztán: – Prackel hadnagy úr!

A hálószobaajtó kinyílt, a hadnagy kijött, fél arcát borotvakrém borította. A pamacs a kezében.

– Tessék? – kérdezte.

Hunter őrnagy megmozgatta rajztábláját.

– Nem találtátok meg a rajztáblám állványát a poggyász között?

– Nem tudom, őrnagy úr – mondta Prackel. – Nem néztem meg.

– Helyes, akkor nézd meg, légy szíves. Elég kellemetlen ilyen világításban dolgozni. Újra kell rajzolnom az egészet, mielőtt kihúzom.

Prackel azt mondta:

– Amint elkészültem a borotválkozással, azonnal megnézem.

Hunter ingerülten azt mondta:

– Ez a vasúti kitérő fontosabb, mint a te csinosságod. Nézd meg, nincs-e egy golfütőhöz hasonló vászonzsák ott, abban a csomóban.

Prackel eltűnt a hálószobában. A jobb oldali ajtó kinyílt, Loft százados lépett be. Sisakot viselt, egy látcső, oldalfegyver és különböző kis bőrtokok lógtak rajta. Felszerelését azonnal elkezdte lerakni, amint belépett a szobába.

– Tudod-e, hogy Bentick megbolondult? mondta. – Közönséges sapkában ment szolgálatra, így ment végig az utcán.

Letette látcsövét az asztalra, levette sisakját, aztán gázmaszk-tokját. A felszerelésből lassan egész kis halom kezdett emelkedni az asztalon.

Hunter azt mondta:

– Ne hagyd itt ezt a holmit! Dolgoznom kell. Miért ne viselne sapkát? Semmi zavargás se volt. Én is utálom már ezeket az ércvacakokat. Nehezek, és az ember nem lát tőlük.

Loft pedánsul így szólt:

– Helytelen szokás levenni. Rosszul hat az itteni népre. Fenn kell tartanunk a katonai formát és az éberséget, ezen sohasem szabad változtat ni. Ha ezt nem tesszük meg, zavargásokat idézünk elő.

– Miért gondolod? – kérdezte Hunter.

Loft kissé kiegyenesedett, szája határozottá vékonyodott. Előbb-utóbb mindenki le szeretett volna kenni egyet Loftnak, a dolgokról alkotott biztos véleménye miatt. Azt mondta:

– Nem én gondolom, idéztem a kézikönyv X.12. szakaszát a megszállt országokban tanúsítandó viselkedésről. Ezt igen gondosan kidolgozták. Neked… – kezdte, aztán másképpen folytatta – mindenkinek igen pontosan el kellene olvasnia a X.12. szakaszt.

Hunter így szólt:

– Nem hiszem, hogy az, aki a könyvet írta, valaha is megszállt országban járt. Ez a nép elég ártalmatlan. Jó, engedelmes népnek látszik.

Prackel bejött az ajtón, fél arcát még szappanhab borította. Egy barna vitorlavászon tokot hozott, mögötte Tonder hadnagy jött.

– Ez az? – kérdezte Prackel.

– Igen. Légy szíves, csomagold ki, és állítsd fel.

Prackel és Tonder nekilátott az összecsukott állványnak, kipróbálták, és Hunter rászerelte rajztábláját, jobbra-balra mozgatta, végül morogva ült le mögéje.

Loft százados azt mondta:

– Tudod-e, hogy szappanhab van az arcodon, hadnagy úr?

– Igenis, százados úr – mondta Prackel. – Éppen szappanoztam, mikor az őrnagy úr felkért, hogy menjek az állványért.

– Jó, jó, de jobb lett volna, ha leveszed – mondta Loft. – Az ezredes úr megláthatja.

– Ő nem bánná; nem törődik ilyesféle dolgokkal. Tonder Hunter vállán át nézte, hogy mit dolgozik.

Loft azt mondta:

– Igaz, nem törődik, de azért így mégsem lehet járni.

Prackel zsebkendőt vett elő, és letörölte arcáról a szappant. Tonder rámutatott egy kis rajzra az őrnagy táblájának sarkában.

– Csinos kis híd ez, őrnagy úr, de hol a csodában jutunk mi ahhoz, hogy hidat építsünk?

Hunter lenézett a rajzra, aztán a vállán keresztül felnézett Tonderre.

– Hm? Csakhogy ezt a hidat nem mi fogjuk felépíteni. Itt fent van az én munkám.
– Akkor mit csinálsz a híddal?

Hunter mintha kissé zavarba jött volna.

– Ja, tudod, otthon a hátsó udvaromban van egy kis vasutam. Egy kis patakot akartam áthidalni a pályán. Már levittem a sínt egész a patakig, de sohasem jutottam hozzá, hogy megépítsem a hidat. Úgy gondoltam, kissé dolgozom rajta, míg távol vagyok.

Prackel hadnagy kihúzta a zsebéből egy újság összehajtott mellékletét, szétteregette, magasra tartotta, nézegette. Egy lány képe volt, csupa láb és ruha és szempilla, jól fejlett szőke, áttört fekete harisnyában, kurta ingvállban, s ez a különös szőke lány egy fekete csipkelegyező mögül kandikált ki. Prackel hadnagy magasra tartotta, és azt mondta:

– Ez már valami, ugye?

Tonder hadnagy bírálóan nézett a képre, és megjegyezte:

– Nekem nem tetszik.

– Mi nem tetszik rajta?

– Csak éppen hogy nem tetszik – mondta Tonder. – Minek neked a képe?

Prackel azt mondta:

– Mert tetszik nekem, és fogadok, hogy neked is. – Nekem nem – mondta Tonder.

– Azt akarod ezzel mondani, hogy nem fogadnál el tőle találkát, ha lehetne? – kérdezte Prackel.

Tonder így szólt:

– Azt.

– Ugyan, te igazán bolond vagy – és Prackel egyik függönyhöz lépett. Azt mondta: – Éppen fel akarom tűzni ide, hogy elmerenghess rajta egy ideig.

Rátűzte a képet a függönyre. Loft százados ekkor összeszedte a felszerelését, és azt mondta:

– Nem hiszem, hogy ez nagyon jól festene ebben a szobában, hadnagy úr. Jobban tennéd, ha levennéd. Nem tenne jó hatást az itteni lakosságra.

Hunter felnézett a rajztáblájáról.

– Mi nem tenne jó hatást? – Tekintetüket követve ő is ránézett a képre. – Ki ez? – kérdezte.

– Egy színésznő – szólt Prackel.

Hunter figyelmesen megnézte.

– Ó, ismered őt?

Tonder így szólt:

– Egy kokott.

Hunter azt mondta:

– Ó, szóval ismered?

Prackel merően ránézett Tonderre. Azt mondta:

– Hallod-e, honnan tudod, hogy kokott?

– Olyan külseje van, mint egy kokottnak mondta.

– Ismered?

– Nem, nem is akarom megismerni.

Prackel rákezdte:

– Akkor honnan tudod? ~ de Loft félbeszakította. Azt mondta:

– Jobban tennéd, ha levennéd a képet. Tedd az ágyad fölé, ha akarod. Ez a szoba olyan hivatalféle.

Prackel dacosan nézett rá, és éppen szólni akart, de Loft százados azt mondta:

– Ez parancs, hadnagy úr.

Mire szegény Prackel összehajtotta a folyóiratot, és visszatette a zsebébe. Megkísérelt derűsen témát változtatni.

– Van néhány csinos lány a városban – mondta. Amint letelepedtünk, és minden belejön a rendes kerékvágásba, ismeretséget kötök néhánnyal.

Loft azt mondta:

– Jobb volna, ha elolvasnád a 12. szakaszt. Van egy bekezdése, mely a nemi ügyekkel foglalkozik.

És kiment, magával vitte kis tokjait, látcsövét és felszerelését. Tonder hadnagy, aki még mindig Hunter vállán át nézte a rajzot, ezt mondta:

– Ez okos dolog: a csillék a bányából egyenesen a hajóhoz mennek.

Hunter lassan nézett fel a munkájából, és azt mondta:

– Meg kell gyorsítanunk; mozgásba kell lendíteni ezt a szenet. Nehéz feladat. Rém hálás vagyok, hogy a nép itt nyugodt és józan.

Loft visszajött a szobába, felszerelése nélkül. Az ablaknál állt, kinézett a kikötő felé, a szénbánya felé, és azt mondta:

– Nyugodtak és józanok, mert mi nyugodtak és józanok vagyunk. Úgy értem, hogy ezt a saját javunkra írhatjuk. Ezért ragaszkodom a szabályzathoz. Nagyon gondosan kidolgozták.

Az ajtó kinyílt, Lanser ezredes jött be, jöttében vetette le kabátját. Törzskara katonásan tisztelgett – nem nagyon, de eléggé feszesen. Lanser így szólt:

– Loft százados úr, leszel szíves lemenni és felváltani Benticket? Nem érzi jól magát, azt mondja, szédül.

– Igenis, ezredes úr – szólt Loft. – Szabad megemlítenem, ezredes úr, hogy éppen most jöttem szolgálatból?

Lanser határozottan nézett rá.

– Remélem, nincs ellenedre, hogy lemenj, százados úr?

– Egyáltalán nem. Csak éppen a jelentés miatt említem meg.

Lanser felderült és kuncogott.

– Szeretnéd, ha megemlíteném a jelentésben, ugye?

– Ez nem árt, ezredes úr.

– És ha elégszer megemlítettek – folytatta Lanser –, egy kis fityegő lesz a melleden.

– Ezek a katonai pálya mérföldkövei, ezredes úr.

Lanser sóhajtott.

– Igen, azt hiszem, ezek. De nem ezekre fogsz visszaemlékezni, százados úr.

– Hanem, ezredes úr? – kérdezte Loft.

– Majd megtudod, mire gondolok… később, talán.

Loft százados gyorsan magára szedte felszerelését.

– Igenis, ezredes úr – mondta és kiment, léptei döngtek a falépcsőn, Lanser kissé mulatva figyelte elmenetelét. Nyugodtan azt mondta:

– Itt megy egy született katona.

Hunter felnézett, ceruzájával egyensúlyozva, és azt mondta:

– Született szamár.

– Nem – mondta Lanser. – Ő úgy katona, mint ahogy egy csomó ember politikus. Nemsokára a vezérkarnál lesz. Felülről fog lenézni a háborúra, és így mindig szeretni fogja.

Prackel hadnagy azt mondta:

– Mit gondol, ezredes úr, mikor lesz vége a háborúnak?

– Vége? Vége? Hogy érted ezt?

Prackel hadnagy folytatta:

– Milyen hamar győzünk?

Lanser megrázta fejét.

– Ó, nem tudom. Az ellenség még a világon van.

– De szétzúzzuk őket! – mondta Prackel.

Lanser azt kérdezte:

– Úgy?

– Vagy nem?

– De igen, mint ahogy mindig.

Prackel izgatottan mondta:

– Jó, de ha karácsony körül minden csendes, gondolja, ezredes úr, hogy engedélyeznek néhányunknak szabadságot?

– Nem tudom – mondta Lanser. – Ilyenfajta utasításoknak hazulról kell érkezniük. Szeretnél karácsonyra hazamenni?

– Hát bizony, volna hozzá kedvem.

– Talán mehetsz – mondta Lanser – talán mehetsz.

Tonder hadnagy azt mondta:

– De ugye nem szüntetjük meg ezt a megszállást, ezredes úr, ha már a háborúnak vége lesz?

– Nem tudom – mondta az ezredes –, miért kérdezed?

– Hát – mondta Tonder –, kedves ország, kedves nép. A mi embereink, néhányan talán le is telepednének itt.

Lanser tréfálkozva mondta:

– Talán már találtál is helyet, amelyik megnyerte a tetszésedet?

– Igen, találtam – felelte Tonder –, van itt néhány szép tanya. Ha négyet vagy ötöt belőlük egyesítenének, egész szép hely volna letelepedésre, azt hiszem.

– Szóval nincs családi birtokod? – kérdezte Lanser.

– Nem, ezredes úr, már nincs. Az infláció elvitte. Lanser lassanként belefáradt, hogy gyerekekkel beszélgessen. Azt mondta:

– No, szép, szép, de még végig kell küzdenünk egy háborút. Ki kell hoznunk a szenet. Azt hiszed, várhatunk a végéig azzal, hogy megteremtsük itt a rendet? Majd jönnek az utasítások felülről. Ezt Loft százados megmondhatja nektek. – Modort változtatott. Azt mondta: – Hunter, holnap itt lesz az acélod. Már ezen a héten nekifoghatsz a síneknek.

Kopogtak az ajtón, egy őr dugta be a fejét. Azt mondta:

– Corell úr szeretne beszélni az ezredes úrral.

– Küldd be – mondta az ezredes. A többieknek pedig azt mondta: – Ez az az ember, aki az előkészítő munkát itt nyélbe ütötte. Meggyűlik még vele a bajunk.

– Jó munkát végzett? – kérdezte Tonder.

– Igen, jó munkát végzett, és bizonyára nem népszerű az itteni nép körében. Kíváncsi vagyok, hogy nálunk népszerű lesz-e?

– Nyilvánvaló, hogy elismerést érdemel- mondta Tonder.

– Igen – mondta Lanser –, és nem hinném, hogy ne akarná megkapni.

Corell jött be, kezét dörzsölve. Jóakaratot és jó barátságot sugárzott. Még mindig fekete hétköznapi ruháját viselte, de fején egy nagy fehér pólya volt, ragtapasszal keresztben a hajához erősítve. Előrejött a szoba közepéig, és így szólt:

– Jó reggelt, ezredes úr. Már tegnap, a lenti kellemetlenség után, felkerestem volna, de tudtam, milyen elfoglalt lehet.

Az ezredes azt mondta:

– Jó reggelt. – Aztán kezének körbejáró mozdulatával: – Ez a törzskarom, Corell úr.

– Remek fiúk – mondta Corell. – Jó munkát végeztek. No de én is igyekeztem jól előkészíteni az utat a számukra.

Hunter lenézett a rajztáblájára, kivett egy tustollat, bemártotta, és kezdte a rajzát kihúzni.

Lanser azt mondta:

– Nagyon jól dolgozott. De azért szeretném, ha nem ölte volna meg azt a hat embert. Jobb lett volna, ha a katonáik nem jöttek volna vissza.

Corell széttárta karját, és kedélyesen azt mondta: – Hat ember nem nagy veszteség ekkora városért, szénbányával együtt.

Lanser szigorúan így felelt:

– Nem vagyok ellene az emberek meggyilkolásának, ha ezzel le lehet egy ügyet zárni. De néha jobb meg nem tenni.

Corell közben a tiszteket tanulmányozta. Oldalról nézett a hadnagyokra, és azt mondta:

– Talán beszélhetnénk négyszemközt, ezredes úr?

– Lehet, ha úgy kívánja. Prackel hadnagy úr és Tonder hadnagy úr, lesztek szívesek bemenni a szobátokba? – És az ezredes azt mondta Corellnek: – Hunter őrnagy úr dolgozik. Semmire sem figyel, ha dolgozik. – Hunter felnézett a rajztáblájáról, nyugodtan mosolygott, és megint lenézett a táblára. Az ifjú hadnagyok elhagyták a szobát, és amikor kimentek, Lanser azt mondta: – Nos, itt vagyunk. Nem akar leülni?

– Köszönöm, ezredes úr – és Corell leült az asztal mellé.

Lanser megnézte a kötést Corell fején. Nyersen megkérdezte:

– Máris meg akarták ölni?

Corell megérintette ujjaival a kötést.

– Ez itt? Csak egy kő esett le egy szikláról ma reggel a hegyekben.

– Bizonyos, hogy nem magára dobták?

– Hogy érti ezt? – kérdezte Corell. – Ez nem valami vad nép. Száz éve nem viseltek háborút. Elfelejtették, hogyan kell harcolni.

– Jó, elvégre maga élt köztük – mondta az ezredes. – Magának kell tudnia. – Egészen Corellhez, lépett. – De ha maga biztonságban van, akkor ez a nép a világ minden népétől különbözik. Én már, azelőtt is közreműködtem országok megszállásában. Jártam Belgiumban és Franciaországban, húsz évvel ezelőtt. – Megrázta kissé a fejét, mintha ki akarna rázni belőle valamit, és mogorván azt mondta: – Jó munkát végzett. Meg kell magának köszönnünk. Jelentésemben megemlítettem a működését.

– Köszönöm, ezredes úr – mondta Corell. Megtettem, ami tőlem tellett.

Lanser, kissé fáradtan, azt mondta:

– Szóval, uram, most mit csinálunk? Akar visszamenni a fővárosba? Elvitethetjük egy szenesbárkán, ha sietős magának, vagy egy hadihajón. ha várni akar addig.

Corell azt mondta:

– De nem akarok elmenni. Itt akarok maradni.

Lanser gondolkodott ezen egy percig, aztán azt mondta:

– Tudja, nincs sok emberem. Nem tudok magának megfelelő testőrséget adni.

– De hiszen nincs szükségem testőrségre. Mondom, ezredes úr, ez nem erőszakos nép.

Lanser egy percig a kötésre nézett. Hunter felpillantott a rajztáblájáról, és megjegyezte:

– Jobban tenné, ha sisakot hordana. – Megint lenézett a munkájára.

Most Corell ült előbbre a székén.

– Szerettem volna egy ügyben beszélni önnel, ezredes úr. Úgy gondoltam, segíthetnék a polgári közigazgatásban.

Lanser sarkon fordult, az ablakhoz lépett, kinézett, aztán visszapördült. és nyugodtan így szólt:

– Mire gondol?

– Nos hát, önnek szüksége van olyan polgári hatóságra, amelyikben megbízhatik. Azt gondoltam, hogy Orden polgármester most leköszönhetne, és… szóval ha én venném át a hivatalát, akkor a katonasággal nagyon szépen együttműködhetnék.

Lanser szeme kerek re tágult. Közel lépett Corellhez, és élesen megszólalt:

– Megemlítette ezt a jelentésében?

Corell azt mondta:

– Hát igen, természetesen, a fejtegetéseimben.

Lanser félbeszakította:

– Beszélt valakivel a város lakosai közül, mióta megérkeztünk… úgy értem, hogy a polgármesteren kívül?

– Azt nem. Tudja, kissé meg vannak döbbenve. Ezt nem várták. – Kuncogott. – Nem, ezredes úr, ezt bizonyosan nem várták.

De Lanser kitartott a maga kérdése mellett.

– Így hát nem tudja igazán, mi megy végbe bennük?

– Hát meg vannak döbbenve – mondta Corell. Ezek… igen, ezek többnyire még mintha álmodnának.

– Nem tudja, mit gondolnak magáról? – kérdezte Lanser.

– Sok barátom van itt. Mindenkit ismerek.

– Vásárolt-e bárki bármit a boltjában ma reggel?

– Hát, természetesen, az üzleti életben szélcsend van – felelte Corell. – Senki sem vásárol semmit.

Lanser hirtelen felderült. Odalépett egy székhez, leült, keresztbe tette lábát. Nyugodtan azt mondta:

– Nehéz és merész szolgálat a magáé. Nagyon meg kell jutalmazni.

– Köszönöm, ezredes úr.

– Idejében megjön majd a gyűlöletük maga iránt – mondta az ezredes.

– Kibírom, ezredes úr. Ezek ellenségeim.

Lanser most egy hosszú percig habozott, mielőtt megszólalt, aztán halkan azt mondta:

– Még a mi tiszteletünkben sem lesz része.

Corell izgatottan ugrott talpra.

– Ez ellentmond a Vezér szavainak! – mondta. – A Vezér azt mondta, hogy mindenfajta szolgálat egyformán tiszteletre méltó.

Lanser nagyon nyugodtan folytatta:

– Remélem, a Vezér tudja. Remélem, tud olvasni a katonák lelkében. – Aztán majdnem részvétteljesen azt mondta: – Magát nagyon meg kell jutalmazni. – Egy percig nyugodtan ült, aztán összeszedte magát, és azt mondta: – Most tisztáznunk kell a helyzetet. Enyém itt a felelősség. Az a feladatom, hogy megszerezzem a szenet. Hogy ezt elvégezhessem, fenn kell tartanom a rendet és a fegyelmet, és hogy ezt megtehessem, tudnom kell, mi megy végbe ezekben az emberekben. Meg kell előznöm a lázadást. Megérti ezt?

– Igen, ki tudom belőlük szedni azt, amit ezredes úr tudni kíván. Mint polgármester nagyon hasznos leszek – mondta Corell.

Lanser megrázta fejét.

– Erre nincsenek utasításaim. A saját ítéletemet kell követnem. Azt hiszem, maga soha többé nem fogja tudni, mi megy itt végbe. Azt hiszem, senki sem fog beszélni magával, senki sem fog közeledni magához, kivéve azokat, akik pénzért kaphatók. Azt hiszem, hogy őrizet nélkül maga nagy veszedelemben lesz. Örülnék, ha visszamenne a fővárosba, hogy ott fölvegye kitűnő munkájának jutalmát.

– De az én helyem itt van, ezredes úr – mondta Corell. – Én teremtettem meg a magam helyét. Mindez benne van a jelentésemben.

Lanser folytatta, mintha meg sem hallotta volna.

– Orden polgármester több, mint polgármester – mondta. – Ő maga a nép. Tudja, mit tesznek, mit gondolnak, anélkül, hogy megkérdezné őket, mert azt gondolja, amit ők gondolnak. Ha őt megfigyelem, a többieket is ismerni fogom. Neki maradnia kell. Így döntöttem.

Corell azt mondta:

– Az én munkám, ezredes úr, más bánásmódot érdemel, mint azt, hogy elküldjenek.

– Igen, többet érdemel – felelte lassan Lanser.

– De a nagyobb munka szempontjából, azt hiszem, maga most csak akadály volna. Ha most nem gyűlölik, majd gyűlölik később. Egy mégoly apró lázadás esetén is maga lesz az első, akit megölnek. Azt hiszem, azt fogom javasolni, hogy elmenjen.

Corell mereven azt mondta:

– Természetesen lesz szíves megengedni, hogy bevárjam azt a választ, melyet jelentésemre a fővárosból kapni fogok?

– Megengedem, persze. De azt ajánlom, hogy saját biztonsága érdekében menjen el. Őszintén szólva, Corell úr, maga itt nem ér semmit. De… bizonyára lesznek más tervek és más országok. Maga talán most elmegy valamelyik új városba, valamelyik új országba. Új bizalmat nyer majd az új területen. Talán nagyobb várost is adnak magának, esetleg egy nagyvárost nagyobb felelősséggel. Azt hiszem, legmelegebben be fogom ajánlani az itt végzett munkájáért.

Corell szeme hálásan ragyogott.

– Köszönöm, ezredes úr – mondta. – Keményen dolgoztam. Önnek talán igaza van. De meg kell engednie, hogy bevárjam a választ a fővárosból.

Lanser hangja megkeményedett. Szeme elkeskenyedett. Nyersen mondta:

– Hordjon sisakot, zárkózzék be, ne járjon ki éjszaka, és mindenekelőtt ne igyon. Nőben ne bízzon, de férfiban sem. Megérti ezt?

Corell sajnálkozva nézett az ezredesre.

– Nem hiszem, hogy ön jól érti ezt. Van egy kis házam. Egy csinos parasztlány viseli gondomat. Sőt, azt hiszem, kissé belém is bolondult. Egyszerű, békés nép ez. Ismerem őket.

Lanser azt mondta:

– Nincs békés nép. Mikor fogja ezt megtanulni? Nincs barátságos nép. Nem tudja ezt megérteni? Mi megszálltuk ezt az országot. Maga ezt előkészítette számunkra, olyasmivel, amit ők árulásnak neveznek. – Arca elvörösödött, hangja felemelkedett. – Nem tudja megérteni, hogy hadiállapotban vagyunk ezzel a néppel?

Corell azt mondta, kissé alamuszian:

– Levertük őket.

Az ezredes felállt, tanácstalanul tárta szét a karját. Hunter pedig felnézett rajztáblájáról, és kinyújtotta kezét, hogy megvédje a rajztáblát a megrázkódtatástól. Hunter azt mondta:

– Vigyázat, ezredes úr. Éppen tussal húzom ki. Nem szeretném az egészet újra csinálni.

Lanser lenézett rá, és azt mondta:

– Bocsánat – folytatta, mintha egy egész osztályt oktatna: – A vereség pillanatnyi dolog. A vereség nem tart sokáig. Minket régebben legyőztek, és most mégis támadunk. A vereség nem jelent semmit. Nem tudja ezt megérteni? Maga talán tudja, mit suttognak itt a zárt ajtók mögött?

Corell azt kérdezte:

– Ön tudja?

– Nem, de gyanítom.

Mire Corell alattomosan megkérdezte:

– Ön fél, ezredes úr? Lehetséges, hogy ennek a megszálló hadseregnek a vezetője fél?

Lanser nehézkesen leült, és azt mondta:

– Lehet, hogy így van. – És undorodva azt mondta: – Unom már azokat az embereket, akik nem voltak háborúban, de mindent tudnak róla. Tenyerére támasztotta állát. – Emlékszem egy kis öregasszonyra Brüsszelben… szelíd arca volt, fehér haja; mindössze másfél méter magas volt, finom, öreg kezekkel. Az ember úgy látta, hogy erei egészen feketék a bőréhez képest. És a fekete kendője és a kékesfehér haja! Reszkető, édes hangon énekelgette népdalainkat. Mindig tudott nekünk még egy cigarettát vagy még egy szűz lányt keríteni. – Kezét leejtette álláról, és kihúzta magát, mintha eddig aludt volna. – Nem tudtuk, hogy a fiát kivégezték. Amikor végül is agyonlőttük, már tizenkét embert megölt egy hosszú, fekete kalaptűvel. Ezt a tűt még otthon őrzöm. Zománcgomb van a tetején, piros és kék színű madárral.

Corell azt kérdezte: – De agyonlőtték?

– Persze hogy agyonlőttük.

– És a gyilkosságok megszűntek? – kérdezte Corell.

– Nem, a gyilkosságok nem szűntek meg. És amikor végül visszavonultunk, a nép elfogta a hátul szállingózókat, néhányat megégettek, néhánynak kiszúrták a szemét, sőt néhányat keresztre feszítettek.

Corell hangosan azt mondta:

– Nem jó ilyen dolgokat mondani, ezredes úr.

– Nem jó ilyen dolgokra emlékezni – mondta Lanser.

Corell azt mondta:

– Nem kellene parancsnokságot elvállalnia, ha fél.

Lanser azonban halkan azt mondta:

– Nézze, én tudom, hogy kell harcolni. Ha az ember ezt tudja, legalább nem követ el tévedéseket.

– Ugyanígy beszél ezekkel a fiatal tisztekkel is?

Lanser megrázta fejét.

– Nem, ők nem hinnének nekem.

– Akkor miért mondja el énnekem?

– Azért, Corell úr, mert maga már elvégezte a munkáját. Emlékszem, egyszer… – és míg beszélt, lábdobogás hangzott a lépcsőről, és az ajtó kitárult. Egy őr nézett be, Loft százados berobogott mellette. Loft rideg, hideg és katonás volt; azt mondta:

– Baj van, ezredes úr.

– Baj?

– Jelentenem kell ezredes úrnak, hogy Bentick századost megölték.

Lanser azt mondta:

– Bentick… hát igen, Bentick!

A lépcsőkről lépések zaja hallatszott, ketten egy hordágyat hoztak be, rajta egy pokróccal letakart alakkal.

Lanser azt kérdezte:

– Bizonyos, hogy halott?

– Egészen bizonyos – felelte mereven Loft.

A hadnagyok bejöttek a hálószobából, szájuk kissé nyitva állt, ijedten néztek. Lanser így szólt:

– Tegyék le itt! – és az ablak melletti falra mutatott.

Amikor a hordágyat hozó két katona elment, Lanser letérdelt, megemelte a pokróc sarkát, aztán gyorsan visszahajtotta. És még mindig térdelve Loftra nézett, és azt kérdezte:

– Ki a tettes?

– Egy bányász – felelte Loft.

– Miért?

– Jelen voltam, ezredes úr.

– Helyes, akkor tegye meg a jelentését. Tegye meg a jelentését, ember, a fene egye meg!

Loft vigyázzba vágta magát, és ceremóniásan elmondta:

– Éppen felváltottam Bentick százados urat, ahogy ezredes úr parancsolta. Bentick százados úr éppen indulni készült, amikor meggyűlt a bajom egy ellenszegülő bányamunkással, mert abba akarta hagyni a munkát. Olyasmit kiabált, hogy ő szabad ember. Ráparancsoltam, hogy dolgozzon, ekkor a csákányával felém rohant. Bentick százados megkísérelte feltartani. – Könnyedén a test felé mutatott.

Lanser, még mindig térdelve, lassan bólogatott. – Bentick furcsa ember volt – mondta. – Szerette az angolokat. Mindent szeretett rajtuk. Nem hiszem, hogy nagyon szívesen harcolt… Elfogta azt az embert?

– Igenis, ezredes úr – mondta Loft.

Lanser lassan felállt, és mintha magában beszélne:

– Így hát elölről kezdődik. Agyonlőjük ezt az embert, és húsz új ellenséget szerzünk magunknak. Ez az egy, amit tudunk, ez az egy, amit tudunk.

Prackel azt kérdezte:

– Mit mond, ezredes úr?

Lanser azt felelte:

– Semmit, semmit. Csak elgondolkoztam. Lofthoz fordult, és így szólt: – Légy szíves, add át Orden polgármesternek üdvözletemet és azt a kérésemet, hogy fogadjon azonnal. Nagyon fontos.

Hunter őrnagy felnézett, gondosan letörülte kihúzó tollát, és betette egy bársonnyal bélelt tokba.

3

A városban az emberek mogorván jártak az utcákon. A csodálkozás fénye némileg kialudt a szemükben, de a harag fénye még nem foglalta el a helyét. A szénbányában a munkások mogorván tolták a csilléket. A boltosok boltjaikban álltak, kiszolgálták az embereket, de senki sem beszélt velük. Az emberek egytagú szavakkal érintkeztek egymással, mindenki a háborúról gondolkodott, saját magáról gondolkodott, a múltról gondolkodott, és arról is, hogy minden hirtelen megváltozott.

Orden polgármester palotájának fogadószobájában enyhe tűz égett, a lámpákat is meggyújtották, mert köd volt odakint, fagy a levegőben. A szoba maga is megváltozott. A gobelin székeket hátratolták, a kis asztalokat félre az útból, és József meg Annie azon igyekezett, hogy a jobb oldali ajtón behozzanak egy nagy, négyszögletes ebédlőasztalt. Mindegyikük fogta egyik végét. József a fogadószobában volt. Annie piros arca pedig az ajtón át mutatkozott, József oldalt fordította az asztallábakat, és azt kiáltotta:

– Ne tolja, Annie! Most!

– Majd én mondom meg, hogy mikor – mondta Annie, a vörös orrú, a vörös szemű, a mérges. Annie mindig kissé mérges volt, és ez a megszállás, ezek a katonák nem használtak a kedélyének. Csakugyan, amit éveken át egyszerűen rosszkedvnek minősítettek, hirtelen hazafias felindultsággá változott. Annie némi hírnévre tett szert mint a szabadság képviselője, azzal, hogy forró vizet zúdított a katonákra. Bárkire rázúdította volna, aki zavart okozott az udvarában, de így esett meg, hogy hősnővé vált, és minthogy a harag volt sikerének kezdete, Annie új sikerek felé tartott, amennyiben növekvő és állandó haragba lovallta magát.

– Ne karcolja össze a padlót – mondta József. Az asztal megakadt az ajtóban. – Állj! – figyelmeztette József.

– Állok – mondta Annie.

József abbahagyta, az asztalt tanulmányozta, Annie pedig keresztbe fonta karját, és bámult rá. József egyik asztallábbal babrált.

– Ne lökje – mondta, – Ne lökje olyan erősen! És ő maga egyedül húzta át az asztalt, mialatt Annie, karját keresztbe fonva, követte. – Most fölemeljük – mondta József, és Annie végül is segített neki négy lábra állítani, és a szoba közepe felé vinni.

– Megvan – mondta Annie. – Ha a kegyelmes úr nem mondta volna, nem tettem volna meg. Mi joguk van hozzá, hogy asztalokat állíttassanak összevissza?

– Mi joguk van egyáltalában ahhoz, hogy bejöjjenek? – mondta József.

– Semmilyen – mondta Annie.

– Semmilyen – ismételte József. – Úgy látom, egyáltalában semmi joguk sincs, de ők megteremtik maguknak a jogot, a puskáikkal, meg az ejtőernyőikkel; megteremtik maguknak, Annie.

– Nincs joguk – mondta Annie. – Egyáltalában, mit akarnak itt egy asztallal? Ez nem ebédlő.

József az asztalhoz vitt egy széket, gondosan elhelyezte megfelelő távolságra az asztaltól, és megigazította.

– Haditörvényszékre készülnek – mondta. Alekszander Mordent akarják elítélni.

– Molly Morden férjét?

– Molly Morden férjét.

– Mert egy csákánnyal leütötte azt az alakot?

– Úgy van – mondta József.

– De rendes ember – mondta Annie. – Nincs joguk hozzá, hogy elítéljék. Szép piros ruhát vett Mollynak a születésnapjára. Miféle joguk van nekik ahhoz, hogy elítéljék Alexet?

– Hát – magyarázta József – megölte azt a fickót.

– Tegyük fel, hogy megtette; az a fickó össze-vissza parancsolgatott Alexnek. Hallottam. Alex nem szereti, ha parancsolnak neki. Alex a városi tanácsban volt annak idején, az apja szintén. És Molly Morden szép tortát tud sütni – mondta Annie elnézően. – De a cukormáz kicsit keményre szokott sikerülni. Mit akarnak Alexszel? Agyonlőni?

– Agyonlőni – mondta József borúsan.

– Azt nem tehetik,

– Hozza ide a székeket, Annie. De igen, megtehetik. Éppen ezt fogják tenni.

Annie vadul rázta az ujját József arca előtt.

– Emlékezzen csak az én szavaimra – mondta mérgesen. – Az embereknek nem fog tetszeni, ha Alexet bántják. Az emberek szeretik Alexet. Bántott ő bárkit is azelőtt? Erre feleljen!

– Nem bántott – mondta József.

– No, látja! Ha Alexet bántják, az emberek megvadulnak, és én is meg fogok vadulni. Nem állok jót semmiért!

– Mit akar csinálni? – kérdezte József.

– Hát, én magam is meg fogok ölni valakit közülük – mondta Annie.

– És akkor magát is agyonlövik – mondta József.

– Hát lőjenek agyon! Azt mondom magának, József, ez már mégiscsak sok, ha így estétől hajnalig ki-bemászkálnak, és lövöldöznek az emberekre.

József elrendezett egy széket az asztalfőn, és érthetetlen módon átalakult összeesküvővé. Halkan így szólt:

– Annie!

Annie megállt, József hangjában megsejtett valamit, közelebb lépett hozzá. József azt mondta:

– Tud titkot tartani?

Annie némi csodálattal nézett rá, mert Józsefnek azelőtt sohasem volt titka.

– Tudok, persze, mi az a titok?

– Szóval, William Deal és Walter Doggel ma éjszaka elment.

– Elmentek? Hová?

– Elmentek, Angliába, csónakon.

Annie örvendezve és kíváncsian sóhajtott.

– És ezt mindenki tudja?

– Nem, nem mindenki – mondta József. – Mindenki, kivéve – és hüvelykujjával gyorsan a mennyezet felé bökött.

– Mikor mentek? Miért nem hallottam róla?

– Maga el volt foglalva. – József hangja és arca fagyos lett. – Ismeri ezt a Corellt?

– Ismerem.

József egészen közel odalépett hozzá.

– Nem hiszem, hogy hosszú élete lesz.

– Mit akar ezzel? – kérdezte Annie.

– Hát, az emberek mindenfélét beszélnek.

Annie sóhajtott idegességében. Józsefnek végre volt saját véleménye.

– Az emberek össze szoktak jönni – mondta, Nem szeretik, ha meghódítják őket. Még mindenféle fog történni. Tartsa nyitva a szemét, Annie! Még magának is lesz mit tenni.

Annie azt kérdezte:

– És mi van a kegyelmes úrral? Mit fog csinálni? A kegyelmes úr kivel tart?

– Senki sem tudja – felelte József. – Nem szól semmit.

– Nem lesz ellenünk – mondta Annie.

– Nem mond semmit – mondta József.

A baloldali ajtó kilincse lenyomódott, Orden polgármester lassan bejött. Fáradtnak, öregnek látszott. Mögötte Winter doktor lépett be. Orden azt mondta:

– Jól van, József. Köszönöm, Annie. Nagyon jól fest.

Kimentek, József visszanézett egy percre az ajtóból, mielőtt becsukta.

Orden polgármester a tűzhöz lépett, aztán megfordult, hogy a hátát melegítse. Winter doktor kihúzta a széket az asztalfőn, és leült.

– Nem tudom, mennyi ideig tudom még tartani ezt a helyzetet – mondta Orden. – Sem a nép nem bízik bennem egészen, sem az ellenség. Nem hiszem, hogy ez jó lenne így.

– Nem tudom – mondta Winter. – Te bízol magadban, ugye? Nem kételkedel a saját lelkedben?

– Kételkedni? Nem, én vagyok a polgármester. Sok dolgot nem értek. – Az asztalra mutatott. Nem tudom, miért itt kell megtartani a tárgyalást. Itt akarják elítélni Alex Mordent gyilkosság ügyében. Emlékszel Alexre? Az ő felesége az a csinos kis Molly.

– Emlékszem – mondta Winter. – Tanítónő az elemiben. Igen, emlékszem. Olyan csinos, hogy egyszerűen dühöngött, amikor szemüveget kellett felvennie, mert szüksége volt rá. Rendben van, azt hiszem, Alex megölt egy tisztet, rendben van. Ezt senki sem vitatja.

Orden polgármester kesernyésen azt mondta: – Senki sem vitatja. De miért tárgyalják az ügyét? Miért nem lövik agyon? Ez nem bizonytalanság vagy bizonyosság, igazság vagy igazságtalanság kérdése. Ilyesmiről nincs itt szó. Miért kell őt tárgyalásra vinni, és miért az én házamban?

Winter azt felelte:

– Úgy sejtem, a hatás kedvéért. Aztán meg az a meggondolásuk: ha elkaptad valaminek a formáját, maga a dolog is a tiéd, és sok embernek elég a dolgok formája is. Volt egy hadseregünk… puskás katonák, de te is tudod, hogy ez mégse volt hadsereg.

A megszállók tárgyalást akarnak, és azt hiszik, meggyőzhetik a népet, hogy igazságot szolgáltattak. Alex megölte a századost, mint tudod.

– Igen, ezt tudom – mondta Orden.

És Winter folytatta:

– Ha a te házadban hangzik el az ítélet, ahonnan a nép igazságot vár…

Elhallgatott, mert a jobb oldali ajtó kinyílott.

Fiatal asszony lépett be. Körülbelül harmincéves volt, nagyon csinos. Szemüvegét a kezében tartotta. Egyszerűen, takarosan öltözködött, és nagyon izgatott volt. Gyorsan beszélt:

– Annie azt mondta, hogy jöjjek be egyenesen, uram.

– No, persze – mondta a polgármester. – Maga Molly Morden?

– Igen, uram, én vagyok. Azt mondják, hogy Alexet bíróság elé állítják, és agyonlövik.

Orden egy percig lenézett a padlóra, Molly folytatta:

– Azt mondják, maga ítéli el. A maga szavai végeznek vele.

Orden megdöbbenve nézett fel.

– Micsoda? Ki mondja ezt?

– Az emberek a városban. – Nagyon egyenesen tartotta magát, és félig kérdve, félig kérve, ezt mondta: – Nem teszi ezt, ugye nem, uram?

– Honnan tudhatják az emberek azt, amit én nem tudok? – kérdezte a polgármester.

– Ez igazán rejtély – mondta Winter doktor. Ez a rejtély megzavarta már az uralkodókat szerte az egész világon… hogy honnan tudják az emberek. A megszállókat is megzavarja most, hallom, hogyan repülnek át a hírek a cenzúrákon, hogyan szabadul ki az ellenőrzés alól a tények igazsága. Igazán rejtély.

Az asszony fölnézett, mert a szoba hirtelen besötétedett, és úgy látszott, hogy félni kezd.

– Felhő – mondta, – Havazni készül. És igen korán.

Winter doktor az ablakhoz ment, felpislogott az égre, és így szólt:

– Igen, egy nagy felhő, de talán elvonul.

Orden polgármester meggyújtott egy lámpát, amely csak kis fénykört vetett, elcsavarta, és azt mondta:

– Nappal szomorú dolog a lámpa.

Molly most megint melléje lépett.

– Alex nem gyilkosfajta – mondta. – Indulatos ember, de sohase szegte meg a törvényt. Köztiszteletben álló ember.

Orden rátette kezét Molly vállára, és így szólt: – Ismertem Alexet még kisfiú korában. Ismertem az apját és a nagyapját. Nagyapja medvevadász volt a régi időkben. Maga tudta ezt?

Molly nem törődött vele.

– Nem ítéli el Alexet?

– Nem – mondta a polgármester. – Hogyan is ítélhetném el?

– A nép azt mondja, hogy elítéli, a rend érdekében.

Orden polgármester a szék mögött állt, és átfogta támláját.

– Rendet akarnak az emberek, Molly?

– Nem tudom – felelte Molly. – Szabadok akarnak lenni.

– Jó, de tudják-e, hogy kell ehhez hozzáfogni? Tudják-e, milyen módszert kell alkalmazni egy felfegyverzett ellenség ellen?

– Nem – mondta Molly –, nem hiszem, hogy tudják.

– Maga okos nő, Molly, maga tudja?

– Nem, uram, de azt hiszem érzik, hogy amint engedelmeskednek, legyőzték őket. Meg akarják mutatni ezeknek a katonáknak, hogy még nem győzték le őket.

– Még nem volt rá módjuk, hogy harcoljanak. Gépfegyvereknek nekimenni nem harc – mondta Winter doktor.

Orden azt mondta:

– Ha már tudni fogja, hogy mit akarnak tenni, elmondja nekem, Molly?

Molly gyanakodva nézett rá.

– El – mondta.

– Úgy érti, hogy nem mondja el. Nem bízik bennem.

– De mi van Alexszel? – kérdezte Molly.

– Én nem ítélem el. Nem követett el bűnt a mi népünk ellen – mondta a polgármester.

Molly most habozott. Azt mondta:

– Meg fogják… meg fogják ölni Alexet? Orden rábámult, és azt mondta:

– Kedves kislány, kedves kislányom.

Molly mereven tartotta magát.

– Köszönöm.

Orden odalépett hozzá, egész közel, de Molly gyönge hangon így szólt:

– Ne nyúljon hozzám! Kérem, ne nyúljon hozzám. Kérem, ne nyúljon hozzám.

Orden keze leereszkedett. Molly egy percig mozdulatlanul állt, aztán hirtelen megfordult, és kiment az ajtón.

Alighogy becsukta az ajtót, József lépett be.

– Bocsánat, uram, az ezredes úr szeretne önnel beszélni. Azt mondtam, el van foglalva. Tudtam, hogy ő itt volt. És Madame is szeretne önnel beszélni.

Orden azt mondta:

– Kéretem Madame-ot.

József kiment, és Madame tüstént belépett.

– Nem tudom, hogyan bírom még vezetni a házat – kezdte –, több ember van itt, mint amennyi elfér. Annie folyton mérges.

– Csitt! – mondta Orden.

Madame elbámulva nézett rá. – Nem tudom, mit…

– Csitt – mondta a polgármester. – Sára, azt akarom, hogy elmenj Alex Morden házába. Érted? Azt akarom, hogy Molly Mordennál maradj, amíg szüksége van rád. Nem kell vele beszélgetned, csak maradj nála.

Madame azt mondta:

– Százféle dolgom van.

– Sára, azt akarom, hogy Molly Mordennál maradj! Ne hagyd egyedül! Most menj!

Madame lassan értette meg.

– Igen – mondta. – Igen, megyek. Mikor lesz vége?

– Nem tudom – mondta Orden. – Elküldöm érted Annie-t, ha itt lesz az ideje.

Madame könnyedén arcon csókolta férjét, aztán elment. Orden az ajtóhoz lépett, és kiszólt,

– József, most kéretem az ezredest.

Lanser bejött. Frissen vasalt egyenruha volt rajta, övén díszes kis tőr. Így szólt:

– Jó reggelt, kegyelmes uram. Szeretnék önnel nem hivatalosan beszélni. – Winter doktorra nézett. – Szeretnék önnel négyszemközt beszélni.

Winter lassan ment az ajtóhoz, de amikor elérte, Orden utána szólt:

– Doktor! Visszajössz este?

– Van számomra munkád? – kérdezte a doktor.

– Nincs, nincs. Csak éppen nem szeretek egyedül lenni.

– Itt leszek – mondta a doktor.

– És doktor, mit gondolsz, milyen állapotban van Molly?

– Ó, azt hiszem, közel a hisztériához. De jó anyag. Jó, erős anyag. Kenderly-lány, tudod.

– Elfelejtettem – mondta Orden. – Igen, Kenderly-lány, ugye?

Winter doktor kiment, és halkan becsukta maga mögött az ajtót.

Lanser udvariasan várt. Megvárta, míg az ajtó becsukódik. Az asztalra nézett, körülötte a székekre.

– Nem is kell mondanom, uram, mennyire sajnálom. Szeretném, ha nem történt volna meg.

Orden polgármester meghajolt, Lanser folytatta:

– Én kedvelem magát, uram, és tisztelem, de teljesítenem kell a kötelességemet. Maga bizonyára megérti ezt.

Orden nem felelt. Egyenesen Lanser szemébe nézett.

– Nem mi magunk cselekszünk, és nem a magunk megítélése szerint.

A mondatok között Lanser válaszra várt, de nem kapott.

– Előírás szerint kell dolgoznunk, a fővárosban készített előírások szerint. Ez az ember megölt egy tisztet.

Orden végre válaszolt:

– Akkor miért nem lőtte rögtön agyon? Akkor idejében történt volna.

Lanser megrázta fejét.

– Még ha egyet is értenék magával, az sem változtatna a dolgon. Maga éppolyan jól tudja, mint én, hogy a büntetésnek többnyire a leendő bűnösök elrettentése a célja. És minthogy a büntetés mások számára van, nem a megbüntetett egyén számára, nyilvánosságra kell hozni. Sőt dramatizálni kell.

Egyik ujját beledugta az övébe, és kis tőrével babrált.

Orden megfordult, és kinézett az ablakon a sötét égre.

– Ma éjszaka havazni fog – mondta.

– Orden polgármester úr, ön tudja, hogy a mi utasításaink kérlelhetetlenek. Ha az ön népe nem tart rendet, erőszakkal kell helyreállítanunk. Hangja szigorú lett. – Agyon kell lőnünk az embereket, ha ez szükséges. Ha meg akarja védeni népét a bajtól, segítenie kell nekünk a rend fenntartásában. Mármost az én kormányzatom azt tartja okosnak, ha a büntetés a helyi hatóságtól származik. Ez rendezettebb helyzetet teremt.

Orden halkan azt mondta:

– Szóval, jól tudták az emberek. Ez rejtély. És hangosabban azt mondta: – Azt kívánja, hogy én mondjam ki a halálos ítéletet Alexander Mordenra a tárgyalás után?

– Igen, és ha megteszi, ezzel sok későbbi vérontást megelőz.

Orden az asztalhoz lépett, hátratolta az asztalfőről a nagy széket, és leült. És hirtelen ő látszott bírónak. Lanser meg a vádlottnak. Ujjaival dobolt az asztalon. Azt mondta:

– Ön és az ön kormányzata nem értenek meg semmit. Az egész világon maguk az egyetlen kormányzat és nép, mely századok óta rekordot ért el a vereségben, és mindenkor azért, mert nem értette meg a népeket. – Szünetet tartott. – Ez az elv csődöt mond. Először is én a polgármester vagyok. Nincs jogom halálos ítéletet hozni. Ebben a városban senkinek sincs hozzá joga. Ha megtenném, éppúgy megszegném a törvényt, mint ön.

– Mint mi? – mondta Lanser.

– Hat embert megöltek, amikor bejöttek. A mi törvényeink szerint gyilkosságban bűnösök mindnyájan. Miért megy bele ebbe az értelmetlen szófecsérlésbe a törvényről, ezredes úr? Köztünk és önök között nincs törvény. Ez háború. Nem tudja, hogy mindnyájunkat meg kell ölniük, vagy pedig annak idején mi fogjuk mindnyájukat megölni? Megsemmisítették a törvényt, amikor bejöttek, és új törvény lépett annak a helyére. Ön nem tudja ezt?

Lanser azt kérdezte:

– Leülhetek?

– Miért kérdezi? Ez is hazugság. Ön felállíthat engem, ha úgy kívánja.

Lanser azt mondta:

– Nem így van. Az igazság, akár hiszi, akár nem, a következő: én személyesen tisztelem önt is meg a hivatalát is, és – homlokát egy percre a kezébe fektette – látja, uram, amit én gondolok, bizonyos életkorral és bizonyos emlékekkel rendelkező ember, az nem fontos. Egyetérthetnék önnel, de ez semmin sem változtatna. Annak a katonai és politikai előírásnak, amely szerint én dolgozom, van bizonyos megváltoztathatatlan irányzata és gyakorlata.

Orden azt mondta:

– És ez az irányzat és gyakorlat tévesnek bizonyult külön-külön minden esetben a világ kezdete óta.

Lanser keserűen nevetett.

– Én mint magánember, bizonyos emlékekkel, egyetérthetnék önnel, sőt hozzátehetném, hogy ennek a katonai szellemnek s előírásnak egyik irányzata a tanulásra való képtelenség, képtelenség arra, hogy továbblásson a gyilkolásnál, amely kötelessége. De én nem olyan ember vagyok, aki átadhatja magát az emlékeinek. Ezt a szénbá-

nyászt nyilvánosan agyon kell lőni, mert az elmélet az, hogy ez visszatart másokat a mi embereink meggyilkolásától.

Orden azt felelte:

– Akkor nincs szükségünk arra, hogy tovább beszéljünk egymással.

– De igen, kell beszélnünk. Azt akarjuk, hogy ön segítsen nekünk.

Orden egy ideig nyugodtan ült, aztán azt mondta:

– Megmondom önnek, mit fogok tenni. Hány ember volt a gépfegyverek mellett, amikor meggyilkolták a mi katonáinkat?

– Ó, azt hiszem, húsznál nem több – mondta Lanser.

– Nagyon helyes. Ha ön agyonlöveti őket, én elítélem Mordent.

– Ön nem beszél komolyan! – mondta az ezredes.

– De komolyan beszélek.

– Ez lehetetlen. Ön is tudja.

– Én tudom – mondta Orden. – És amit ön kér, az is lehetetlen.

Lanser így felelt:

– Azt hiszem, tudtam ezt. Végül mégis Corellt kell polgármesterré tenni. – Gyorsan felnézett. – Itt marad a tárgyaláson?

– Igen, itt maradok. Legalább Alex nem lesz olyan egyedül.

Lanser ránézett, kicsit szomorúan mosolygott.

– Nehéz feladatot kaptunk mi, ugye?

– Igen – mondta a polgármester –, az egyetlen feladatot a világon, ami lehetetlen, az egyetlen dolgot, amit nem lehet megtenni.

– Éspedig?

– Az emberi szellemet tartósan elnyomni.

Orden feje kissé az asztal felé esett, és anélkül, hogy felnézett volna, azt mondta:

– Havazni kezdett. Nem várt éjszakáig. Szeretem a hó édes, hideg szagát.

4

Tizenegy órakor súlyosan hullott a hó, nagy, puha pelyhekben, az ég egyáltalában nem volt látható. Emberek suhantak a hóesésben, a hó felhalmozódott az ajtók előtt, felhalmozódott a város főterének szobrán, és a bányából a kikötőbe vezető síneken. A hó felgyülemlett, és a kis szenescsillék továbbcsúsztak, amikor tolták őket. És a város fölött felhőnél mélyebb feketeség függött, a városon konokság és száraz, feszült gyűlölet. Az emberek nem álldogáltak sokáig az utcákon, hanem beléptek a kapukon, be-

zárták a kapukat, és úgy látszott, mintha szemek pillantanának ki a függönyök mögül, s amikor a katonaság végigvonult az utcán, vagy amikor az őrjárat végigment a főutcán, a szemek az őrjáratra szegeződtek, hidegen és konokul. És emberek jöttek a boltokba, hogy apróságokat vásároljanak ebédre, és csak az árut kérték, és megkapták és kifizették, de még köszönést sem váltottak az elárusítóval.

A kis palota fogadószobájában égtek a lámpák, a fények kivilágítottak az ablakon át a hulló hóra. A bíróság ülésezett. Lanser ült az asztalfőn, jobbján Hunter, aztán Tonder, az alsó végén Loft százados, kis papírköteggel maga előtt. Másik oldalon Orden polgármester ült az ezredes balján, Prackel volt a szomszédja – Prackel, aki a maga papírkötegére firkált. Az asztal mellett két őr állt, felszegzett bajonettel, fejükön sisakkal, mint kis faszobrok. Közöttük Alex Morden, magas termetű fiatalember, széles, alacsony homlokkal, mélyen ülő szemmel, hosszú, éles orral. Erős álla volt, szája érzéki és széles. Széles vállú volt, keskeny csípőjű, megbilincselt kezét állandóan összeszorította meg szétnyitotta. Fekete nadrágot viselt, nyakánál nyitott, kék inget, és a sok viseléstől fényes, sötét kabátot.

Loft százados az előtte fekvő papírról felolvasta: – Amikor vissza parancsolták a munkához, vonakodott menni, és amikor vonakodott menni, és a parancsot megismételték, a fogoly megtámadta Loft századost a magánál hordott csákánnyal. Bentick százados a testével vetette magát közéjük.

Orden polgármester köhécselt, és amikor Loft megállt olvasás közben, azt mondta:

– Ülj le, Alex. Egyik őr adjon neki széket.

Az őr megfordult, és kérdezés nélkül odatett egy széket.

Loft megszólalt:

– Az a szokás, hogy a fogoly áll.

– Hagyja csak ülni – mondta Orden. – Csak mi tudunk róla, százados úr, ön jelentheti azt is, hogy állt.

– Nem szokás meghamisítani a jelentéseket.

– Ülj le, Alex – ismételte Orden.

És a magas fiatalember leült, megbilincselt keze nyugtalanul mocorgott az ölében.

Loft elkezdte:

– Ez ellenkezik minden… Az ezredes közbeszólt:

– Hadd üljön.

Loft százados a torkát reszelte.

– Bentick százados közéjük vetette magát, és ütést kapott a fejére, amely betörte koponyáját. Orvosi jelentés mellé kelve. Kívánják, hogy felolvassam?

– Nem szükséges – szólt Lanser. – Csinálja a lehető leggyorsabban.

– Ezeket a tényeket több katonánk tanúsította, vallomásaik mellékelve. Jelen hadbíróság a foglyot gyilkosság vétkében bűnösnek találja, halálos ítéletet javasol. Kívánják, hogy felolvassam a katonák vallomásait?

Lanser sóhajtott.

– Nem. – Alexhez fordult. – Nem tagadja, hogy megölte a századost, ugye?

Alex szomorúan mosolygott.

– Ráütöttem – mondta. – Nem tudom, megöltem-e.

Orden meg szólalt:

– Jó munka volt, Alex!

És ők ketten úgy néztek egymásra, mint jó barátok.

Loft megkérdezte:

– Úgy érti, hogy valaki más ölte meg?

– Nem tudom – mondta Alex. – Én csak leütöttem, aztán valaki leütött engem.

– Kíván valami magyarázatot adni? – kérdezte Lanser ezredes. – Bár semmit sem tudok elképzelni, ami az ítéletet megváltoztatná, de meghallgatjuk.

Loft megszólalt:

– Tisztelettel megjegyzem, hogy ezredes úrnak nem kellett volna ezt mondania. Ez arra céloz, hogy a bíróság nem pártatlan.

Orden szárazon nevetett. Az ezredes ránézett, és kissé elmosolyodott.

– Tud valami magyarázatot? – ismételte.

Alex egyik kezét mozdulatra emelte, de a másik is vele mozgott. Zavartan nézett a kezére, és visszahelyezte ölébe.

– Dühbe jöttem – mondta. – Nagyon rossz vérmérsékletem van. Ez azt mondta, muszáj dolgoznom. Szabad ember vagyok. Elfogott a méreg, megütöttem. Azt hiszem, erősen megütöttem. Nem azt, akit kellett volna. – Loftra mutatott. Ez az az ember, akit le akartam ütni, ezt itt.

Lanser azt mondta:

– Nem számít, kit akart leütni. Akárki lett volna, ugyanez történt volna. Sajnálja, hogy megtette? Azt mondta halkan az asztalnál ülőknek: – Jól hatna a jegyzőkönyvben, ha sajnálná.

– Hogy sajnálom-e? – kérdezte Alex. – Nem sajnálom. Azt mondta, hogy menjek dolgozni… nekem, egy szabad embernek! Benne voltam a városi tanácsban. Azt mondta, dolgoznom kell.

– De ha az ítélet halálos volna, akkor sem sajnálná?

Alex lehorgasztotta fejét, és megkísérelt igazán becsületesen gondolkodni.

– Nem – mondta. – Úgy érti, megtenném-e újra?

– Igen, így értem.

– Nem – mondta Alex elgondolkozva –, nem hiszem, hogy sajnálnám.

Lanser azt mondta:

– Vegye be a jegyzőkönyvbe, hogy a foglyot lelkiismeret furdalás bántotta. Az ítélet nem kétséges. Érti? – kérdezte Alextől. – A bírósággal szemben nincs fellebbezés. A bíróság bűnösnek találja, és azonnali agyonlövetésre ítéli. Nem látok okot arra, hogy tovább is kínozzuk. Loft százados úr, van-e, amit elfelejtettem?

– Engem felejtett el – mondta Orden. Felállt, hátratolta székét, Alex elé lépett. Alex, szokása szerint, tiszteletteljesen felállt. – Alexander, én vagyok a választott polgármester.

– Tudom, uram.

– Alex, ezek az emberek megszállók. Rajtaütéssel, árulással és erőszakkal foglalták el városunkat.

Loft százados beleszólt:

– Ezredes úr, ezt nem szabad megengedni.

Lanser azt mondta:

– Csitt! Jobb meghallgatni. Vagy inkább azt szeretné, ha suttognának?

Orden folytatta, mintha nem is szakították volna félbe.

– Amikor jöttek, a nép meg volt zavarodva, én is meg voltam zavarodva. Nem tudtuk, mit kell tenni vagy gondolni. A tied volt az első tiszta cselekedet. A te magánharagod volt a közharag kezdete. Tudom, azt beszélik a városban, hogy együttműködöm ezekkel az emberekkel. A városnak még megmutathatom, de te… te elmész meghalni. Azt akarom, hogy tudd.

Alex lehorgasztotta fejét, aztán felemelte.

– Tudom, uram.

Lanser azt kérdezte:

– A szakasz készen áll?

– Igenis, ezredes úr.

– Ki vezényli?

– Tonder hadnagy, ezredes úr.

Tonder felemelte fejét, álla megkeményedett, visszafojtotta lélegzetét.

Orden halkan azt kérdezte:

– Félsz, Alex?

És Alex azt mondta:

– Félek, uram.

– Nem mondhatom neked, hogy ne félj. Én is félnék, és ezek az ifjú hadistenek is félnének.

Lanser azt mondta:

– Szólítsa a szakaszát!

Tonder gyorsan felállt, az ajtóhoz lépett.

– Itt vannak, ezredes úr.

Kinyitotta az ajtót, látni lehetett a sisakos katonákat.

Orden azt mondta:

– Alex, menj és tudd, hogy ezeknek az embereknek nem lesz nyugtuk, egyáltalában nem lesz nyugtuk, amíg el nem mentek, vagy meg nem haltak. Te forrasztod egybe a népet. Szomorú tudás ez, és elég kicsi ajándék neked, de így van. Egy percnyi nyugtuk se lesz.

Alex szorosan behunyta szemét. Orden magához ölelte, arcon csókolta.

– Isten veled, Alex.

Az őr karonfogta Alexet, a fiatalember szorosan hunyva tartotta szemét, az őrök kivezették az ajtón. A szakasz megfordult, lefelé mentek, ki a házból, bele a hóba, és a hó letompította lépteik zaját.

Az asztal körül a férfiak hallgattak. Orden kinézett az ablakon, és egy kis, kerek foltot látott, melyet egy gyors kéz tisztára dörzsölt a hótól. Megigézve arra bámult, aztán gyorsan elnézett. Azt mondta az ezredesnek:

– Remélem, tudják, mit tesznek.

Loft százados összeszedte papírjait, Lanser pedig azt kérdezte:

– A téren, százados úr?

– Igen, a téren. Nyilvánosan kell történnie – mondta Loft.

És Orden azt mondta:

– Remélem, tudják.

– Ember – mondta az ezredes –, akár tudjuk, akár nem, meg kell tenni.

Hallgatás töltötte be a szobát, mindenki figyelt.

De nem sokáig. Távolról sortűz zaja hallatszott. Lanser nagyot sóhajtott. Orden a homlokához tette kezét, mélyen teleszívta tüdejét. Aztán kiáltás hallatszott kívül. Az

ablak üvege betört, Prackel hadnagy hirtelen egész testével megfordult maga körül. Kezét a vállához emelte, és oda bámult.

Lanser odaugrott, felkiáltott:

– Úgy… kezdődik hát! Súlyosan megsebesültél, hadnagy úr?

– A vállam – mondta Prackel.

Lanser vezényelt.

– Loft százados úr, találnak majd nyomokat a hóban. Minden házat kutassanak át fegyverek után. Akinél találnak, tartóztassák le. Önt, uram – mondta a polgármesternek –, védőőrizetbe vesszük. És kérem, értse meg: agyonlövetünk ötöt, tízet, százat, egyetlen emberért.

Orden nyugodtan azt mondta:

– Egy ember, akinek bizonyos emlékei vannak.

Lanser megállt a parancs közepén. Lassan ránézett a polgármesterre, egy percig megértették egymást. Aztán Lanser kihúzta vállát.

– Egy ember, akinek nincsenek emlékei! mondta élesen. És aztán: – Minden fegyvert lefoglalni a városban! Letartóztatni mindenkit, aki ellenáll. Rajta, mielőtt a nyomokat belepi a hó!

A törzskariak feltették sisakjukat, felhúzták pisztolyuk ravaszát, elindultak. Orden pedig a kitörött ablakhoz lépett. Szomorúan mondta:

– A hó hideg, édes szaga.

5

A napok, a hetek vánszorogtak, a hónapok is vánszorogtak. A hó lehullott és elolvadt, és lehullott és elolvadt, végül lehullott és megmaradt. A városka sötét épületei fehér főkötőt, sapkát és szemöldököt viseltek, a kapukhoz ösvények vezettek a havon át. A kikötőbe a szenes bárkák üresen érkeztek, és megrakva távoztak, de a szén nem egykönnyen jött fel a mélyből. Az ügyes bányászok hibát követtek el hibára. Nehézkesek és lassúak voltak. A gépek időnként elromlottak, sok idő kellett a megjavításukhoz. A meghódított ország népe lassú, csöndes, kitartó bosszúállásba kezdett. Akik árulók lettek, akik segítettek a megszállóknak – és sokan közülük azt hitték, hogy azt a jobb életért és az eszményi fejlődésért teszik azon vették észre magukat, hogy irányításuk elbizonytalanodott, hogy ismerőseik hidegen néznek rájuk, és sohasem beszélnek velük.

És halál lesett és lebegett a levegőben. Szerencsétlenségek a hegyekbe kapaszkodó vasúton, mely összekötötte a városkát az ország többi részével. Lavinák gördültek le a vasútig, és síneket romboltak szét. Semmilyen vonat nem indulhatott el, ameddig a síneket előbb meg nem vizsgálták. Megtorlásul embereket lőttek agyon, de ez sem változtatott a helyzeten. Olykor-olykor fiatalemberek egy-egy csoportja megszökött

Angliába. És az angolok bombázták a szénbányát, némi kárt okoztak, és megöltek néhányat a barátaik közül, de az ellenségeik közül is. Ez sem használt. A hideg gyűlölet a téllel együtt növekedett, a csöndes, konok gyűlölet, a leselkedő gyűlölet. Az élelmiszeradagokat ellenőrizték – megadták az engedelmeskedőknek, megtagadták az engedetlenektől úgyhogy az egész népesség hideg engedelmességbe zárkózott. Bizonyos határon túl az élelmiszert nem lehetett megtagadni, mert éhező ember nem tud szenet bányászni, nem tud terhet emelni és cipelni. És a gyűlölet mélyen benne volt az emberek szemében, a felszín alatt.

Most az volt a helyzet, hogy a hódító be volt kerítve, a hadosztály emberei egyedül éltek a csöndes ellenség között, és egy emberük sem lazíthatta meg éberségét, egy percre sem. Különben eltűnt, és hó borította testét. Ha egyedül ment egy nőhöz, eltűnt, és hó borította testét. Ha ivott, eltűnt. A csapat emberei csak magukban énekelhettek. csak magukban táncolhattak, és a tánc fokozatosan megszűnt, és az ének a hazavágyódást dalolta. Barátokról beszéltek és rokonokról. akik szerették őket, és melegségért, szeretetért epedtek, mert a férfi csak a nap bizonyos számú órájában, és az év bizonyos számú hónapjában tud katona lenni, aztán megint ember szeretne lenni, nőket, italt, zenét, nevetést, kényelmet kíván, és ha mindezektől elvágják, még inkább vágyódik utána.

És az emberek állandóan hazavágyódtak. A csapat emberei eljutottak odáig, hogy gyűlölték a meghódított helységet, nyersek voltak a néppel, és az is nyers volt velük, és fokról fokra növekedett a félelem a hódítókban, félelem, hogy mindez sohasem fog elmúlni, hogy sohasem lazíthatnak, sohase mehetnek haza, félelem, hogy egy nap majd összeomlanak, és úgy kergetik őket a hegyeken át, mint a nyulakat, mert a meghódítottak sem lazítottak a gyűlöletük ön. Az őrjáratok, amikor fényeket láttak, nevetést hallottak, úgy vonzódtak oda, mint a tűzhöz, és amikor közelebb jöttek, a nevetés megszűnt, a melegség kialudt, az emberek hidegek és engedelmesek voltak. És a katonák meleg ételek szagát szimatolva mentek be a kisvendéglőkbe, megrendelték a meleg ételt, és aztán tapasztalták, hogy túl van sózva meg borsozva.

Aztán a katonák olvasták a híreket hazulról, meg a többi meghódított országból, a hírek mindig jó hírek voltak, kis ideig el is hitték őket, aztán kis idő múlva egyáltalában nem hitték el. És minden ember a rémületet hordozta szívében.

– Ha otthon minden összeomlik, nem mondják meg nekünk, és aztán túl késő lesz. Ez a nép nem fog kímélni minket. Mindnyájunkat megölnek.

Visszaemlékeztek történetekre a Belgiumból való visszavonulás, meg az Oroszországból való visszavonulás idejéből, és a műveltebbeknek eszébe jutott a kétségbeesett, tragikus moszkvai visszavonulás, amikor minden paraszt vasvillája vért kóstolt, és a hó tetemektől rothadt.

És tudták, hogyha összeomlanak, vagy lazítanak, vagy túl sokáig alszanak, ugyanaz lenne itt is, és az álmuk nyugtalan volt, napjaik idegesek. Kérdéseket tettek föl, melyekre tisztjeik nem tudtak válaszolni, mivel maguk sem tudták a feleletet. Ne-

kik sem mondták meg, senkinek sem. Ők sem hitték el az otthoni jelentéseket, egyikük sem.

Eljutottak odáig, hogy a hódítók félni kezdtek a meghódítottaktól, idegeik elnyúzódtak, és árnyakra lőttek éjszaka. Mindenütt hideg, konok hallgatás fogta körül őket. Aztán három katona megőrült egy hét alatt, éjjel-nappal üvöltöttek, míg csak haza nem küldték őket. És mások is megbolondultak volna, ha nem hallották volna, hogy odahaza kegyelemhalál vár az elmebajosokra, és a kegyelemhalálra borzasztó rágondolni. Félelem fogta el az embereket a szállásukon, félelem fogta el őket az őrjáratokon, és kegyetlenné tette őket.

Az év fordulóhoz érkezett, az éjszakák meghosszabbodtak. Délután háromkor sötét volt, és nem világosodott ki, csak reggel kilenckor. A hóra nem ragyogtak ki a szép fények, mert rendelet szerint minden ablaknak feketének kellett lennie, tekintettel a bombázókra. És mégis, amikor az angol bombázók eljöttek, valamilyen fény mindig megjelent a szénbánya közelében. Néha az őrjáratok lelőttek egy embert, akinél lámpás volt, egyszer pedig egy viharlámpás lányt. De ez sem használt. Az agyonlövés sem segített.

És a tisztek a legénység hangulatát tükrözték vissza, fegyelmezettebben, mert katonai nevelésük tökéletesebb volt, talpraesettebben, mivel több felelősség terhelte őket, de ugyanazok a félelmek éltek bennük, kissé mélyebben eltemetve, ugyanazok a vágyak, kissé szorosabbra zárva szívűkben. Kettős feszültségben éltek. Mert a meghódított nép leste a tévedéseiket, a saját embereik lesték a gyöngeségeiket, úgyhogy szellemük készen állt az összeomlásra. A hódítók szörnyű lelki ostrom alatt álltak, és mindenki tudta, hódítók is, meghódítottak is, mi történik, ha megnyílik az első rés.

A polgármester palotájának emeleti szobájából a kényelem és kedélyesség mintha eltűnt volna. Az ablakokat szorosan beragasztották fekete papírral, a drága felszerelés halomban állt körös-körül a szobában – az eszközök és felszerelések, melyeket nem volt szabad kockára vetni, a távcsövek, gázmaszkok, sisakok, És a fegyelem itt végül is lazább lett, mintha csak tudták volna ezek a tisztek, hogy valahol lazítani kell, vagy eltörik a gépezet. Az asztalon két benzinlámpa égett, kemény, ragyogó fénnyel, nagy árnyakat vetett a falra, és zizegése ott áramlott a szobában.

Hunter őrnagy folytatta munkáját. Rajztáblája most állandóan használatban volt, mert munkáját a bombák majdnem olyan gyorsan rombolták szét, mint ahogy ő elkészítette. De keveset búsult ezen, mert Hunter őrnagy számára az építés volt az élet, és itt több építenivalója akadt, mint amennyit ki tudott tervel ni, és végre tudott hajtani. Rajztáblája előtt ült, háta mögött egy lámpával, fejes vonalzója föl-le járt a rajztáblán, ceruzája fürgén mozgott.

Prackel hadnagy még bepólyált karral ült egy heverőszéken a középső asztalnál, egy képeslapot olvasott. Az asztal végén Tonder hadnagy levelet irt. Lendületesen kezelte a tollat, időnként felnézett a leveléből, és a mennyezetre bámult; így kereste a szavakat, amiket aztán levelébe rakott.

Prackel lapozott egyet a képeslapban, és megszólalt:

– Ha behunyom a szememet, akkor is látom ennek az utcának valamennyi boltját. – És Hunter tovább dolgozott, és Tonder még leírt néhány szót. Prackel folytatta: – Itt rögtön hátul van egy vendéglő. Láthatod a képen. A Burden-vendéglő.

Hunter nem nézett föl. Azt mondta:

– Ismerem. Finom csigájuk volt.

– De mennyire! – mondta Prackel. – Ott minden jó volt. Semmi se volt rossz, amit ott felszolgáltak. És a kávéjuk!

Tonder felnézett a leveléből, és így szólt:

– Most biztosan nincs kávéjuk, se csigájuk.

– Azt nem tudom – mondta Prackel. – Azelőtt volt, és majd megint lesz. És volt ott egy pincérnő! – Kezével, az ép kezével, leírta az alakját. Szőke, ilyen… meg ilyen. – Megint lenézett a folyóiratra. – Neki volt, azaz hogy neki van a legfurcsább szeme… mindig nedves volt, azért volt olyan kedves, mintha éppen sírt vagy nevetett volna. – Felbámult a mennyezetre, halkan beszélt. – Voltam vele. Gyönyörű volt. Nem tudom, miért nem mentem oda többször. Nem tudom, ott van-e még.

Tonder mélabúsan mondta:

– Valószínűleg nincs. Talán gyárban dolgozik. Prackel nevetett.

– Remélem, nem jegyre adják otthon a nőket is.

– Miért ne? – kérdezte Tonder.

Prackel évődve kérdezte:

– Te nem sokat törődöl a nőkkel, ugye? Nem sokat, te aztán nem.

Tonder azt felelte:

– Szeretem a nőket, abban, amire valók. De nem hagyom, hogy a másik életembe is belopóddzanak.

És Prackel kötekedve felelt:

– Én úgy látom, hogy mindenhova beléd lopódznak.

Tonder igyekezett változtatni a témán.

– Utálom ezeket az átkozott lámpákat. Őrnagy úr, mikor lesz kész a dinamó?

Hunter őrnagy lassan felnézett a táblájáról, és így szólt:

– Már meg kéne lennie. Rendes embereket kaptam, azok dolgoznak rajta. Azt hiszem, mostantól kezdve megkettőzöm ott az őrséget.

– Elcsípted azt a fickót, aki elrontotta? – kérdezte Prackel.

Hunter mérgesen válaszolt:

– Bárki lehet az öt közül. Mind az ötöt megfogtam. – Tűnődve folytatta: – Olyan könnyű elrontani egy dinamót, ha az ember tudja, hogyan kell. Csak meg kell szorítani, és elromlik magától. – Hozzátette: – A villany minden percben kigyúlhat.

Prackel még a képeslapját nézte.

– Nem tudom, mikor váltanak már le. Nem tudom, mikor megyünk már haza egy kicsit. Őrnagy úr, nem szeretnél egy kis időre hazamenni?

Hunter felnézett a munkájából, arca egy pillanatig reménytelen volt.

– Szeretnék, persze. – Összeszedte magát. Négyszer építettem meg ezt a kitérőt. Nem tudom, miért épp ezt a kitérőt veri szét mindig a bomba. Már unom ezt a sínrészletet. Mindannyiszor utat kell változtatnom a tölcsérek miatt. Nincs idő feltölteni őket. A talaj is keményre fagyott. Úgy látom, túl nagy munka volna.

Hirtelen meggyulladt a villany. Tonder gépiesen kinyúlt, eloltotta a két benzinlámpát. A zümmögés megszűnt a szobában.

Tonder megszólalt:

– Hála istennek! Ez a zümmögés az idegeimre megy. Mindig azt hiszem, valaki suttog. – Összehajtotta a levelet, amelyet addig írt, és azt mondta: – Furcsa, hogy nem jön több levél. Két hét óta csak egyet kaptam.

Prackel azt mondta:

– Lehet, hogy senki sem ír neked.

– Lehet – felelte Tonder. Az őrnagyhoz fordult. – Ha bármi történnék… úgy értem, otthon… gondolod, hogy közölnek velünk? Úgy értem, valamilyen rossz hír, haláleset vagy ilyesféle?

Hunter azt felelte:

– Nem tudom.

– Bizony – folytatta Tonder –, szeretnék kikerülni ebből az isten háta mögötti lyukból!

Prackel közbeszólt:

– Azt hittem, itt akarsz élni háború után. – És utánozta Tonder hangját. – Négy-öt tanyát egyesíteni kellene. Csinos hely volna, olyan családi birtokféle. Nem így volt? A völgy kisura… nem az akartál lenni? Rendes, kedves nép, szép mezők, őzikék és kisgyerekek. Nem ilyesmit mondtál, Tonder?

Míg Prackel beszélt, Tonder leejtette a kezét. Aztán a halántékához emelte, és indulatosan felelt.

– Hallgass! Ne beszélj így! Ez a nép? Ez a szörnyű nép! Sohase néznek az emberre. – Megrázkódott. – Sohase beszélnek. Úgy felelnek, mint a halottak. Engedelmeskedik ez a rettenetes nép. És a nők… mint a jég!

Halkan kopogtak az ajtón, József jött be egy szenesvödörrel. Csöndesen mozgott a szobában, olyan halkan tette le a vödröt, hogy semmi zaj se hallatszott, aztán megfordult, rá se nézett senkire, csak megindult az ajtó felé. Prackel hangosan rászólt:

– József!

József megfordult, nem válaszolt, fel se nézett, csak könnyedén meghajolt. Prackel, még mindig hangosan, azt mondta:

– József, van valami boruk vagy pálinkájuk? József nemet intett.

Tonder fölmeredt az asztaltól, arca megvadult a haragtól, ordított:

– Feleljen, maga disznó! Szavakkal feleljen!

József nem tekintett föl. Kifejezéstelenül beszélt.

– Nem, uram, nincs, uram, nincs bor.

És Tonder dühösen kérdezte:

– Se pálinka?

József a földre nézett, megint kifejezéstelenül beszélt.

– Nincs pálinka, uram. Mozdulatlanul állt.

– Mit akar? – kérdezte Tonder.

– Szeretnék kimenni, uram.

– Akkor menjen, hogy a fene enné meg!

József megfordult, csöndesen kiment a szobából, Tonder elővett a zsebéből egy zsebkendőt, és megtörülte arcát. Hunter felnézett rá, és azt mondta:

– Nem szabadott volna engedned, hogy olyan könnyen föléd kerüljön.

Tonder leült a székébe, halántékára tette kezét, és tört hangon azt mondta:

– Szeretnék egy nőt. Szeretnék hazamenni. Szeretnék egy nőt. Van egy nő ebben a városban, egy csinos nő. Mindig látom. Szőke. Az ócskavasüzlet mellett lakik. Szeretném azt a nőt.

Prackel rászólt:

– Vigyázz magadra! Vigyázz az idegeidre! Ebben a pillanatban a villany megint kialudt, sötét lett a szobában. Hunter beszélni kezdett, míg gyufák sercentek, és kísérletet tettek a lámpák meggyújtására; azt mondta:

– Azt hittem, mindet elcsíptem. Egyet biztosan futni hagytam. De nem szaladhatok le minduntalan oda. Jó embereim vannak odalenn.

Tonder meggyújtotta az első lámpát, aztán meggyújtotta a másikat is, és Hunter szigorúan beszélt Tonderhez.

– Hadnagy úr, velünk közöld, ha valami mondanivalód van. Ne engedd, hogy az ellenség hallja, amint így beszélsz. Ezeknek semmi se esnék jobban, mint ha megtudnák, hogy az idegeid kikészültek. Ne engedd, hogy az ellenség halljon!

Tonder megint leült. A fény élesen megvilágította arcát, a zümmögés betöltötte a szobát. Így szólt:

– Hát ez az! Az ellenség mindenütt ott van! Minden férfi, minden asszony, minden gyerek! Az ellenség mindenütt ott van! Az arcuk néz ki a kapuk mögül. Fehér arcok figyelnek a függönyök mögött. Megvertük őket, mindenütt győztünk, ők pedig csak várnak, és engedelmeskednek, és megint várnak. A világ fele a mienk. Máshol is így van ez, őrnagy úr?

Hunter azt felelte:

– Nem tudom.

– Ez az – mondta Tonder. – Nem tudjuk. A hírek… minden a mi kezünkben. A meghódított országok örülnek a katonáinknak, örülnek az új rendnek. – Hangot váltott, halk lett, és még halkabb. – Mit mondanak a hírek mirólunk? Mondják-e, hogy örülnek nekünk, szeretnek minket, virágokat hintenek a lépteink nyomába? Ó, ez a szörnyű nép, ahogyan csak vár, vár a hóban!

Hunter pedig azt mondta:

– No, most kipakoltál… legalább jobban érzed magadat?

Prackel halkan ütögette az asztalt az egészséges öklével, és azt mondta:

– Nem kellene így beszélnie. Ilyesmit meg kellene tartania magának. Elvégre katona, nem? Akkor legyen katona!

Az ajtó csöndben kinyílt, Loft százados jött be, hó ült a sisakján, hó ült a vállán. Orrát pirosra csípte a fagy, köpenye gallérját feltűrte füléhez. Levette sisakját, a hó a padlóra hullott, Loft leverte válláról a havat.

– Micsoda munka! – mondta.

– Megint baj van? – kérdezte Hunter.

– Mindig baj van. Látom, megint hozzáfértek a dinamódhoz. No hát, az enyémet, azt hiszem, egy időre rendbehoztam.

– Akkor hát mi a bajod? – kérdezte Hunter.

– Ó, csak a szokásos dolgok… a lassúság… meg egy tönkretett teherautó. Viszont megláttam azt, aki tönkretette. Lelőttem. Azt hiszem, őrnagy úr, most megtaláltam a baj ellenszerét. Nemrég gondoltam ki. Minden embernek ki kell hoznia bizonyos adag szenet. Nem éheztethetem őket, mert akkor nem tudnak dolgozni, de most tényleg megvan a megoldás. Ha a szenet nem hozza ki, nincs ennivaló a családnak. Az embereket megetetjük a bányában, így nem lesz mit hazavinniük. Ez biztosan hatni fog. Vagy dolgoznak, vagy a kölykeik nem esznek. Épp az előbb mondtam meg nekik.

– Mit szóltak?

Loft vadul összeráncolta szemét.

– Mit szóltak? Mit szólnak ők egyáltalában?

Semmit. Semmit, de semmit. De majd meglátjuk, kijön-e most a szén vagy sem. – Levetette és kirázta kabátját, tekintete a benyílóajtóra vetődött, meglátta, hogy résnyire nyitva áll. Halkan az ajtóhoz ment, hirtelen kinyitotta, aztán becsukta. – Azt hittem, kilincsre csuktam az ajtót – mondta.

– Kilincsre csuktad – felelte Hunter.

Prackel még a képeslapját forgatta. Hangja megint a régi volt.

– Óriáságyúk, amilyeneket Keleten alkalmazunk. Sohase láttam még ilyet. Te láttál már ilyeneket, százados úr?

– Láttam – felelte Loft százados. – Láttam őket tüzelés közben. Csodálatosak. Semmi sem állhat meg ellenük.

Tonder azt kérdezte:

– Százados úr, sok hírt kapsz hazulról?

– Kapok éppen.

– Minden rendben van odahaza?

– Csodálatosan – felelte Loft. – Hadseregeink mindenütt előnyomulnak.

– Még nem vertük meg az angolokat?

– Minden ütközetben megvertük őket.

– De még harcolnak?

– Kis légi tevékenység, semmi egyéb.

– És az oroszok?

– Teljesen kikészültek.

Tonder konokul folytatta:

– De még harcolnak?

– Kis csatározások, semmi egyéb.

– De hát akkor már tulajdonképpen győztünk is, nem, százados úr? – kérdezte Tonder.

– Úgy van, győztünk.

Tonder behatóan nézett rá, és azt kérdezte:

– Te hiszed ezt, ugye, százados úr?

Prackel beleszólt:

– Ne engedd, hogy megint rákezdje!

Loft összevonta szemöldökét, és Tonderre nézett.

– Nem értem, hogy gondolod ezt?

– Azt gondolom: akkor hát nemsokára hazamegyünk, ugye?

– Hát az újjászervezés azért eltart még egy darabig – mondta Loft –, az új rendet nem lehet egy nap alatt felépíteni, ugyebár?

– Talán egész életünkön keresztül eltarthat mondta Tonder.

– Ne engedjétek, hogy újrakezdje – mondta Prackel.

Loft egészen közel lépett Tonderhez:

– Nem tetszik nekem a kérdéseid hangja, hadnagy úr. Nem tetszik nekem a kételkedés hangja.

Hunter felpillantott.

– Ne légy szigorú hozzá, Loft. Fáradt. Mindnyájan fáradtak vagyunk.

– Igen, én is fáradt vagyok – mondta Loft –, de azért nem engedek meg semmiféle ártalmas kételkedést.

– Mondom, hogy ne kínozd – szólt Hunter. – Nem tudod, hol az ezredes úr?

– A jelentésén dolgozik. Erősítést kér – mondta Loft. – Ez nagyobb munka, mint hittük Prackel izgatottan kérdezte:

– Meg fogja kapni ezt az erősítést?

– Honnan tudjam én azt?

Tonder mosolygott.

– Erősítés – mondta halkan. – Vagy talán leváltás. Talán egy időre hazamehetünk. – Mosolygott, és így szólt: – Talán járkálhatok az utcán, és majd azt mondják az emberek: Isten hozott… és azt mondják: ott megy egy katona… és velem örülnek, és örülnek nekem. És barátaim lesznek, és hátat fordíthatok valakinek úgy, hogy nem kell félnem.

– Ne kezdd újra! – szólt rá Prackel. – Ne engedjétek, hogy megint elkezdje ugyanazt.

Loft haragosan azt mondta:

– Éppen elég bajunk van akkor is, ha a törzs nem őrül meg.

De Tonder folytatta:

– Igazán azt hiszed, százados úr, hogy jön leváltás?

– Ezt én nem mondtam.

– De azt mondtad, hogy lehetséges.

– Azt mondottam, hogy nem tudom. Nézd, hadnagy úr, mi meghódítottuk a fél világot. Egy ideig még rendben kell tartanunk. Ezt te is tudod.

– És a másik fele? – kérdezte Tonder.

– Az még egy darabig kilátástalanul tovább harcol – felelte Loft.

– Akkor hát így kell maradnunk, szétszórva a világban?

– Egy ideig – felelte Loft.

Prackel idegesen beleszólt:

– Szeretném, ha elintéznéd, hogy befogja a száját. Szeretném, ha rászólnál, hogy befogja a száját. Hallgattasd el!

Tonder elővette zsebkendőjét, kifújta orrát, és kissé úgy beszélt, mint aki elvesztette a fejét. Zavartan nevetett. Azt mondta:

– Bolond egy álmom volt. Azt hiszem, csak álom volt. Lehet, hogy egy gondolat. Lehet, hogy egy gondolat vagy egy álom.

Prackel közbeszólt:

– Hallgattasd el, százados úr! Tonder azt kérdezte:

– Százados úr, meghódítottuk ezt a helyet?

– Persze – felelte Loft.

A hisztéria árnyalata vegyült Tonder nevetésébe. Azt mondta:

– Meghódítottuk, és mi félünk; meghódítottuk, és mi vagyunk körülvéve. – Nevetése visítássá torzult: – Álmodtam… vagy gondolkodtam… a fekete árnyakról kint a havon, az arcokról a kapualjakban, a hideg arcokról a függönyök mögött. Gondolkodtam vagy álmodtam.

Prackel közbeszólt:

– Hallgattasd el!

Tonder folytatta:

– Azt álmodtam, hogy a Vezér őrült.

Loft és Hunter egyszerre nevetett, és Loft azt mondta:

– Az ellenség ugyancsak tapasztalta, milyen őrült. Ezt aztán meg kell írnom haza. Ezt aztán kinyomatnák az újságok. Az ellenség megtanulta, milyen őrült a Vezér.

Tonder pedig nevetve folytatta:

– Hódítás hódítás után, mindig mélyebbre a lekvárban. – Nevetése megrázkódtatta, beleköhögött a zsebkendőjébe. – Lehet, hogy a Vezér őrült. A legyek meghódítják a légypapírt. A legyek kétszáz kilométer új légypapírt foglalnak el. – Nevetése most még hisztérikusabb lett.

Prackel fölébe hajlott, és ép kezével megrázta:

– Hagyd abba! Te, hagyd abba! Ehhez nincs jogod!

És Loft lassanként felismerte, hogy a nevetés hisztérikus nevetés, egészen közel lépett Tonderhez, és az arcába vágott.

– Elég volt, hadnagy úr! – mondta.

Tonder tovább nevetett, Loft újból az arcába vágott, és azt mondta:

– Hadnagy úr, hagyd abba! Megértetted? Tonder hirtelen elhallgatott, a szobában csönd lett, csak a lámpák zümmögtek. Tonder csodálkozva meredt a kezére, megérintette fájó arcát, aztán ismét a kezére pillantott, és lehajtotta fejét az asztalra:

– Haza akarok menni – mondta.

6

Kis utcácska volt ez, nem messze a főtértől, ahol hegyes tetejű házak, parányi üzletek szorongtak. A gyalogjárón és az úton le volt taposva a hó, de felhalmozódott a kerítéseken, feltornyosult a tetőkön, és befújta a kis házak csukott ablakait. A kerteken át ösvényt kellett lapátolni. Sötét volt az éjszaka és hideg, nem ragyogott fény az ablakokban, nehogy odavonzza a bombázókat. Egy lélek sem volt az utcán, az éjszakai járkálás szigorúan tilos volt. Mint fekete hegyek álltak a házak a hóban. Rövid időközönként hat emberből álló őrjárat ment végig az utcán, körülkémlelt, minden embernél zseblámpa volt.

Hallatszott a lépteik tompa zaja, csizmájuk csikorgása a keményre taposott havon. Vastag köpenyekben mélyen bebugyolált alakok, sisakjuk alatt kötött hósapkát hordtak, fülüket, állukat és szájukat is eltakarta. A hó gyéren szállingózott, alig-alig, mintha rizsszemek röpködnének.

Az őrjárat menet közben beszélgetett, olyan dolgokról beszéltek, ami után vágyódtak, húsról, forró levesről, sok vajról és csinos lányokról, a mosolygásukról, ajkukról, szemükről. Ilyenekről beszélgettek, és néha arról, amit gyűlöltek, vagy arról, amivel foglalkoztak, meg az elhagyatottságukról.

Az egyik kis hegyes tetejű ház, a vaskereskedés mellett, úgy volt építve, mint a többi ház, olyan hósapkát is viselt, mint a többi. Csukott ablaktábláin nem szűrődött ki fény, a kapuja szorosan be volt zárva.

De odabent, a kis nappaliban, lámpa égett, és nyitva állott a hálószoba ajtaja, meg a konyhaajtó is. A fal mellett kis vaskályha állt, szén égett benne. Meleg, szegényes, kényelmes szoba volt, a padlót kopott szőnyeg borította, a falakat melegbarna tapéta, régimódi, arany virágdíszítéssel. A hátsó falon két kép lógott, halott hal páfránylevelen és halott fogolymadár fenyőágon. A jobb falon Krisztus képe, amint a hullámok tetején lépked a kétségbeesett halászok felé. Két merev szék állt a szobában, meg egy

világos huzatú dívány. A szoba közepén kis kerek asztal, rajta egy virágos ernyőjű petróleumlámpa meleg, tompa fényt árasztott.

A kályha mellett az ajtó a folyosóra nyílt, azon keresztül a kapuhoz lehetett jutni. Az asztal mellett, régi, párnás hintaszékben ült Molly Morden, egyedül. Egy ócska, kék kötött kabátot fejtett fel, s a pamutot gombolyította. Már nagy gombolyag lett belőle. Mellette az asztalon a kötése, benne a kötőtűk, és egy nagyolló. Szemüvege is az asztalon volt, a kötéshez nem kellett feltennie. Molly csinos volt és fiatal. Aranyszőke haját feje tetején összefogta, kék szalag volt a hajában. Keze gyorsan mozgott, ahogy gombolyította a pamutot. Munka közben olykor-olykor az ajtóra tekintett, a folyosó felé. A szél halkan fütyült a kéményben, de azért nyugodt, behavazott éj volt.

Hirtelen félbeszakította munkáját. Keze megpihent. Az ajtó felé nézett, fülelt. Az őrjárat lábdobogása elhaladt az utcán, hangjuk csak gyöngén szűrődött be. Aztán a hang elenyészett. Molly új fonalat bontott ki, felcsavarta a gombolyagra. És megint abbahagyta. Az ajtón motoszkálás, aztán három rövid kopogás hallatszott. Molly letette munkáját, az ajtóhoz ment.

– Te vagy az? – kérdezte.

Kizárta az ajtót, aztán kinyitotta, egy alaposan bebugyolált alak lépett be. Annie volt, a piros szemű szakácsné, kendőkbe burkolva. Gyorsan besurrant, mintha már eleget gyakorolta volna, hogy fürgén lépjen be az ajtón, és halkan tegye be maga mögött. Ott állt piros orral, szipákolt, és gyorsan körülnézett a szobában.

Molly megszólalt:

– Jó estét, Annie. Nem vártalak ma este. Vedd le a holmidat, melegedj meg. Hideg van odakint.

Annie azt felelte:

– A katonák korán meghozták a telet. Az én apám mindig mondta, hogy a háború rossz időt hoz, vagy hogy a rossz idő hozza a háborút. Már nem tudom, melyiket mondta.

– Vedd le a holmidat, gyere a kályhához.

– Nem lehet – mondta Annie fontoskodva –, jönnek.

– Kik jönnek? – kérdezte Molly.

– A kegyelmes úr – felelte Annie – meg a doktor, és a két Anders-fiú.

– Ide? – kérdezte Molly. – Miért?

Annie kinyújtotta kezét, kis csomag volt benne.

– Tessék – mondta. – Az ezredes tányérjáról loptam. Hús.

Molly kicsomagolta a kis szelet húst, enni kezdte, és rágcsálás közben beszélt.

– Te is kaptál belőle?

Annie azt felelte:

– Én főzöm, nem? Én mindig kapok belőle.

– Mikor jönnek?

Annie szuszogott.

– Az Anders-fiúk Angliába vitorláznak. Muszáj. Most bújnak.

– Bújnak? – kérdezte Molly. – Miért?

– Hát az ő bátyjuk volt az, Jack, akit ma agyonlőttek, mert elrontotta azt a kis kocsit. A katonák keresik a hozzátartozókat. Tudod, ahogy szokták. – Igen- mondta Molly –, tudom, hogy szokták.

Ülj le, Annie.

– Nincs időm – mondta Annie. – Vissza kell mennem, megmondani a kegyelmes úrnak, hogy itt minden rendben van.

Molly azt kérdezte:

– Látott valaki, mikor jöttél?

Annie büszkén mosolygott.

– Nem, rém jól lopódzom.

– Hogy akar a polgármester úr kijönni?

Annie nevetett.

– József fekszik az ő ágyába, arra az esetre, ha belenéznének, sőt az ő hálóingében, sőt Madame mellett! – És újra nevetett. Azt mondta: – József jobban teszi, ha szép nyugodtan fekszik.

Molly megjegyezte:

– Szörnyű dolog ma éjszaka vitorlázni.

– Jobb, mint ha agyonlövik az embert.

– Hát igen. Miért jön ide a polgármester úr?

– Nem tudom. Beszélni akar az Anders-fiúkkal.

Most mennem kell már, csak eljöttem, hogy megmondjam neked.

Molly azt kérdezte:

– Mennyi idő múlva jönnek?

– Ó, talán fél óra múlva, talán háromnegyed óra múlva. – Annie hozzátette: – Én jövök be elsőnek. Senki se törődik vén szakácsnékkal. – Megindult az ajtó felé. Félúton megfordult, és mintha Mollyt vádolná az utolsó szavakért, vadul megszólalt: – Nem is vagyok olyan öreg! – És kisurrant az ajtón, aztán betette maga mögött.

Molly még egy percig folytatta a kötést, aztán felkelt, a kályhához ment, felemelte ajtaját. Az izzó parázs megvilágította arcát. Megpiszkálta a tüzet, rátett néhány darab szenet, megint becsukta a kályhát. Még mielőtt visszatért a székéhez, kopogtak a külső ajtón. Átment a szobán, és így szólt magában:

– Nem tudom, mit felejthetett el.

Kiment a folyosóra, és megkérdezte:

– Ki az?

Férfihang válaszolt. Kinyitotta az ajtót, egy férfi hangja szólt:

– Nem akarok semmi rosszat. Nem akarok semmi rosszat.

Molly visszalépett a szobába. Tonder hadnagy követte. Molly azt kérdezte:

– Maga kicsoda? Mit akar? Ide nem jöhet be. Mit akar?

Tonder hadnagyon nagy, szürke téli köpeny volt. Belépett a szobába, levette a sisakját, könyörögve beszélt.

– Nem akarok semmi rosszat. Kérem, engedjen be!

Molly azt kérdezte:

– Mit akar?

Becsukta az ajtót Tonder mögött, az pedig így szólt:

– Kisasszony, én csak beszélgetni akartam, semmi többet. Hallani akartam magát. Ezt akartam, semmi többet.

– Erőszakoskodni akar? – kérdezte Molly.

– Nem, kisasszony, csak engedje meg, hogy egy darabig itt maradjak, aztán elmegyek.

– Voltaképpen mit akar?

Tonder próbálta magyarázni.

– Meg tudja ezt érteni… el tudja ezt hinni? Egy kis időre nem felejthetjük el ezt a háborút? Csak kis időre. Csak kis időre, nem beszélhetünk egymással, mint emberek… kettesben?

Molly hosszan ránézett, aztán mosoly szállt az ajkára.

– Maga nem tudja, ki vagyok én, ugye?

Tonder azt felelte:

– Láttam magát a városban. Tudom, hogy gyönyörű. Tudom, hogy beszélni akarok magával.

Molly még egyre mosolygott. Halkan beszélt:

– Maga nem tudja, ki vagyok én. – Leült a székébe, Tonder pedig ott állt, mint egy kisgyerek, és nagyon gyámoltalanul hatott. Molly nyugodtan folytatta: – Maga biztosan egyedül van. Egyszerű a dolog, nem?

Tonder megnyálazta ajkát, és mohón beszélt.

– Ez az – felelte. – Maga megérti. Tudtam, hogy meg fogja érteni. Tudtam, hogy meg kell értenie. – Szavai szinte kitódultak a száján. – Olyan egyedül vagyok, hogy belebetegszem. Egyedül vagyok a csöndben és a gyűlöletben. – És könyörögve kérdezte: – Nem beszélhetnénk, csak egy picit?

Molly felvette a kötését. Gyorsan a szemközti ajtóra nézett.

– Nem maradhat tovább tizenöt percnél. Üljön le kicsit, hadnagy úr.

Megint az ajtóra nézett. A ház recsegett. Tonder kihúzta magát, és azt kérdezte:

– Van itt valaki?

– Nem, csak túl sok hó van a háztetőn. Nincs már férjem, aki leszórja.

Tonder gyöngéden megkérdezte:

– Ki tette? Talán mi tettük?

És Molly bólintott, távolba tekintve.

– Maguk.

Tonder leült.

– Sajnálom. – Egy perc múlva hozzátette: – Szeretném, ha tehetnék valamit. Majd leszóratom a havat a tetőről.

– Ne – mondta Molly –, ne.

– Miért ne?

– Mert az emberek azt hinnék, átálltam magukhoz. Kitaszítanának. Nem akarom, hogy kitaszítsanak.

Tonder azt felelte:

– Igen, tudom, milyen lenne az. Maguk mind gyűlölnek minket. De én vigyáznék magára, ha megengedné.

Molly most már tudta, hogy ő van fölényben, szemét kissé kegyetlenül összehúzta, és azt kérdezte:

– Miért kérdez? Maguk a hódítók. A maguk embereinek nincs mit kérdezniük. Elveszik, amit akarnak.

– Nem ez az, amit én akarok – mondta Tonder. – Nem az, ahogy én akarom.

És Molly nevetett, még mindig kissé kegyetlenül.

– Azt akarja, hogy szeressem magát, ugye, hadnagy úr?

Tonder egyszerűen azt felelte:

– Azt – és lehorgasztotta fejét, és azt mondta: – Maga olyan szép, olyan meleg. A haja szőke. Ó, én már olyan régen nem láttam kedvességet női arcon!

– És az enyémen lát kedvességet? – kérdezte Molly.

Tonder erősen ránézett.

– Szeretnék látni.

Végül Molly lesütötte a szemét.

– Maga udvarol nekem, ugye, hadnagy úr?

És Tonder gyámoltalanul válaszolt:

– Azt szeretném, hogy szeressen. Igen, azt szeretném, hogy szeressen. Igen, szeretném ezt látni a szemében. Láttam magát az utcán. Figyeltem, amikor elment mellettem. Kiadtam az utasítást, hogy magát nem szabad zavarni. Vagy mégis zavarták talán?

És Molly nyugodtan azt felelte:

– Köszönöm, nem; nem zavartak.

Tonder beszéde nekiiramodott.

– Látja, még verset is írtam magához. Szeretné látni a versemet?

Molly gúnyosan azt kérdezte:

– Hosszú a vers? Rögtön mennie kell.

Tonder azt felelte:

– Nem, egészen kis vers. Csak egy kis versecske. Benyúlt a zubbonyába, kihúzott egy összehajtott papírt, átnyújtotta Mollynak. Az közelhajolt a lámpához, feltette szemüvegét és nyugodtan olvasott.

Semmi sem érdekel most,
Csak a te kék szemed
Kék gondolataim árja
Elönti a szívemet.

Összehajtotta, ölébe tette a papírt.

– Maga írta ezt, hadnagy úr?

– Igen.

Kissé gúnyosan kérdezte:

– Hozzám?

Tonder kelletlenül válaszolt:

– Magához.

Molly állhatatosan nézett rá, és mosolygott.

– Nem maga írta, hadnagy úr, ugye nem?

Visszamosolygott, mint egy hazugságon ért gyerek.

– Nem.

Molly megkérdezte:

– Tudja, ki írta?

Tonder azt felelte:

– Tudom. Heine írta. A te kék szemed… ez a címe. Mindig szerettem. – Zavartan nevetett, és Molly is felnevetett, hirtelen mind a ketten együtt nevettek. Tonder egyszerre félbeszakította a nevetését, szeme elkomorodott. – Egész öröklét óta nem nevettem így. Azt mondták nekünk, hogy a nép szeretni fog minket, csodálni fog minket. Nem szeretnek. Csak gyűlölnek. – Aztán témát változtatott, mintha meg akarná fordítani az időt. – Maga olyan szép. Maga olyan szép, mint a nevetés.

Molly azt mondta:

– Maga udvarolni kezd nekem, hadnagy úr. Egy perc és már mennie kell.

Tonder azt felelte:

– Lehet, hogy udvarolni szeretnék magának. Egy férfinak szüksége van szerelemre. Egy férfi meghal szerelem nélkül. Belseje összezsugorodik, és a melle olyan lesz, mint a száraz faforgács. Egyedül vagyok.

Molly felkelt székéről. Idegesen nézett az ajtóra, a kályhához ment, visszajött, arca kemény lett, szeme fenyegető, és azt kérdezte:

– Azt akarja, hogy lefeküdjek magának, hadnagy úr?

– Ezt nem mondtam! Miért beszél így?

Molly kegyetlenül azt felelte:

– Talán azt akarom, hogy megundorodjék tőlem. Én már voltam férjnél. A férjem meghalt. Tudja, nem vagyok szűz.

Hangja keserű volt. Tonder azt mondta:

– Csak azt szeretném, ha szeretne engem.

És Molly azt felelte:

– Tudom. Maga civilizált ember. Maga tudja, hogy a szerelmeskedés több és teljesebb és élvezetesebb, ha szeretet is van benne.

Tonder azt mondta:

– Ne beszéljen így! Kérem, ne beszéljen így!

Molly gyorsan az ajtóra nézett. Azt mondta:

– Meghódított nép vagyunk, hadnagy úr. Maguk elvették az élelmünket. Éhes vagyok. Jobban fogom szeretni magát, ha ad valamit enni.

Tonder azt kérdezte:

– Miket beszél?

– Undorodik tőlem, hadnagy úr? Talán éppen ezt szeretném. Engem két szál kolbásszal lehet megfizetni.

Tonder azt mondta:

– Nem beszélhet így!

– Hát a maguk nőivel mi volt, hadnagy úr, a múlt háború után? A férfiak válogathattak a nők között egy tojásért, vagy egy szelet kenyérért.

– Ingyen akar engem, hadnagy úr? Túl sokat számítottam magamért?

Tonder azt felelte:

– Megtévesztett egy percig. De maga is gyűlöl, ugye? Azt hittem, talán maga nem fog gyűlölni.

– Nem, én nem is gyűlölöm magát – mondta Molly. – Csak éhes vagyok és… gyűlölöm.

Tonder rávágott:

– Mindent megadok, amire szüksége van, de…

Molly félbeszakította:

– De nem akarja nevén nevezni? Magának nem ringyó kell. Ugye, így érti?

Tonder azt felelte:

– Nem tudom, hogy értem. Ahogy maga mondja, úgy csupa gyűlölet.

Molly nevetett. Azt mondta:

– Nem szép dolog éhesnek lenni. Egy szál kolbász, egy finom, zsíros kolbász néha többet ér mindennél a világon.

– Ne mondjon ilyeneket – felelte Tonder. – Kérem, ne mondjon ilyeneket!

– Miért ne? Ez az igazság!

– Nem igaz! Ez nem lehet igaz!

Molly ránézett egy pillanatig, aztán leült, szemét lesütötte az ölébe, és azt mondta:

– Nem, nem igaz. Nem gyűlölöm. Egyedül vagyok én is. És túl sok a hó a tetőn.

Tonder felállt, közelebb lépett Mollyhoz. Két kezébe fogta Molly egyik kezét, és azt mondta halkan:

– Kérem, ne gyűlölj ön. Én csak hadnagy vagyok. Én nem kértem, hogy ide jöhessek. Maga nem kérte, hogy az ellenségem legyen. Csak férfi vagyok, nem hódító.

Molly ujjai egy pillanatra átfogták Tonder kezét, és halkan így szólt:

– Tudom, igen, tudom. És Tonder azt mondta:

– Van egy kis jogunk az életre, ebben a nagy halálban.

Molly egy pillanatra Tonder arcára tette kezét, és így szólt:

– Igen, van.

– Vigyázni fogok magára – mondta Tonder. – Van jogunk az élethez, ebben a nagy öldöklésben. Keze Molly vállán nyugodott. Molly hirtelen megmerevedett, szeme kitágult, úgy bámult, mintha látomása lett volna. Tonder levette kezét, és azt kérdezte: – Mi történt? Mi az? – Molly szeme egyenesen előre bámult, és Tonder megismételte: Mi az?

Molly kísérteties hangon beszélt.

– Úgy öltöztettem, mint egy kisfiút, amikor először megy iskolába. És félt. Begomboltam az ingét, próbáltam vigasztalni, de nem lehetett vigasztalni. És félt.

Tonder azt kérdezte:

– Miket beszél?

És Molly mintha látta volna, amit leírt:

– Nem tudom, miért engedték haza. Zavarodott volt. Nem tudta, mi történik. Meg se csókolt, amikor elment. Félt, és nagyon bátor volt, mint egy kisfiú, amikor először megy iskolába.

Tonder felállt.

– A férje!

Molly azt felelte:

– Igen, a férjem. Elmentem a polgármesterhez, de nem tudott segíteni. Aztán elment… nem nagyon szépen, nem éppen szilárdan… és maga kivezette és agyonlőtte. Akkor inkább furcsa volt, mint borzasztó. Akkor nem is hittem el egészen.

Tonder azt mondta:

– A maga férje!

– Igen, és most, ebben a csöndes házban elhiszem. Most, amikor túl sok a hó a tetőn, már elhiszem. És virradat előtt, egyedül a félig átmelegedett ágyban, olyankor tudom.

Tonder előtte állt. Arca telve volt nyomorúsággal.

– Jó éjszakát – mondta. – Isten óvjon téged. Visszajöhetek?

Molly a falra nézett, meg az emlékeibe.

– Nem tudom – mondta.

– Visszajövök.

– Nem tudom.

Tonder ránézett Mollyra, aztán gyorsan kiment az ajtón, Molly még mindig a falra bámult.

– Isten óvjon engem!

Egy pillanatig még ott állt, a falra bámulva. Az ajtó csöndben kinyílt, Annie lépett be. Molly meg se látta.

Annie helytelenítően rászólt:

– Az ajtó nyitva volt.

Molly lassan ránézett, szeme még mindig tágra nyitva.

– Igen. Ó igen, Annie.

– Az ajtó nyitva volt. Egy férfi jött ki. Láttam. Olyan volt, mintha katona lett volna.

És Molly csak annyit mondott: – Igen, Annie.

– Itt volt egy katona?

– Igen, katona volt.

És Annie gyanakodva kérdezte:

– Mit csinált itt?

– Azért jött, hogy udvaroljon nekem.

Annie azt mondta:

– Nagysád, mit csinál? Csak nem áll össze velük, vagy igen? Te nem vagy mellettük, mint az a Corell?

– Nem, nem vagyok mellettük, Annie.

Annie így szólt:

– Ha a polgármester úr itt lesz, és ezek visszajönnek, a te hibád lesz, ha bármi történik, a te hibád lesz!

– Nem jön vissza. Nem engedem visszajönni.

De a gyanú nem hagyta el Annie-t. Azt kérdezte:

– Szóljak nekik, hogy most jöjjenek? Azt mondod, biztos a terep?

– Igen, biztos. Hol vannak?

– Kint, a kerítés mögött – felelte Annie.

– Mondd nekik, hogy jöjjenek be.

És míg Annie kiment, Molly felállt, lesimította haját, megrázta fejét, és megkísérelt megint élni.

A folyosóról zaj hallatszott. Két magas, szőke fiatalember lépett be. Viharkabát és sötét, magas nyakú szvetter volt rajtuk. Kötött sapka a fejükön. Széltől barnák voltak, erősek, és meglátszott rajtuk, hogy ikrek, Will Anders és Tom Anders, a két halász.

– Jó estét, Molly. Hallotta?

– Annie elmondta. Rossz éjszaka az indulásra.

Tom azt felelte:

– Jobb a tiszta éjszakánál. Tiszta éjszaka a repülők megláthatnak. Mit akar a polgármester úr, Molly?

– Nem tudom. Hallottam a fivérükről. Sajnálom.

A két fiú hallgatott, és zavartan nézett. Tom megszólalt:

– Maga tudja, mit jelent ez, jobban tudja, mint a legtöbben.

– Igen, igen, tudom.

Annie megint belépett az ajtón, és rekedten azt suttogta:

– Itt vannak!

Orden polgármester és Winter doktor belépett.

Levetették kabátjukat, sapkájukat, és letették a pamlagra. Orden Mollyhoz lépett, homlokon csókolta.

– Jó estét, kedvesem. – Annie-hoz fordult. – Álljon a folyosóra, Annie. Egyet kopogjon, ha jön az őrjárat, egyet, ha megy, és kétszer, ha veszély van. A külső ajtót résnyire hagyja nyitva, akkor meghallja, ha jön valaki.

Annie azt felelte:

– Igen, uram.

Kilépett a folyosóra, becsukta az ajtót maga mögött.

Winter doktor a kályha mellett állt, kezét melengette.

– Hallottuk, fiúk, hogy ma éjszaka indultok.

– Indulnunk kell – felelte Tom.

Orden bólintott.

– Igen, tudom. Hallottuk, hogy Corell urat is el akarjátok vinni magatokkal.

Tom keserűen nevetett.

– Azt gondoltuk, hogy ez nagyon is rendjén van. Elvisszük a csónakját. Nem hagyhatjuk őt itt. Nem jó érzés az utcákon látni őt.

Orden szomorúan felelte:

– Bár elment volna magától! Veszélyes lesz magatokkal vinni.

– Nem jó érzés az utcákon látni őt – visszhangozta Will, amit a fivére mondott. – Nem jó érzés a népnek, ha itt látja.

Winter megkérdezte:

– Meg tudjátok fogni? Hát egyáltalában nem vigyáz magára?

– De igen, vigyáz a maga módján. Csakhogy tizenkét órakor haza szokott menni. Mi a fal mögött leszünk. Azt hiszem, a kert alján keresztül levihetjük a vízhez. A csónakja ott van kikötve. Ma már voltunk ott, és rendbehoztuk.

Orden megismételte:

– Bárcsak ne kéne ilyesmit csinálnotok! Egy veszéllyel több. Ha zajt csap, jöhet az őrjárat.

Tom azt felelte:

– Nem fog zajt csapni, és jobb, ha tengeren tűnik el. Néhányan a városiak közül elkaphatnák, akkor sokat ölnének meg közülük. Mégiscsak jobb, ha tengerre száll.

Molly megint felvette a kötését. Azt kérdezte:

– Kidobják a csónakból?

Will elpirult.

– Tengerre fog szállni, asszonyom. – A polgármesterhez fordult. – Beszélni akart velünk, uram?

– Persze, igen, beszélni akartam veletek Winter doktor és én megpróbáltunk gondolkozni… annyit beszélnek most igazságról, igazságtalanságról, hódításról. A mi népünket megszállták, de nem hiszem, hogy meghódították.

Élesen kopogtak az ajtón, az egész szoba hallgatott. Molly tűi megálltak, a polgármester kinyújtott keze a levegőben maradt. Tom, aki éppen fülét vakarta, otthagyta kezét, és abbahagyta a vakarást. A szobában senki se mozdult. Minden szem az ajtó felé fordult. Aztán, előbb gyöngén, később hangosabban, az őrjárat dobogása közeledett, csizmáik csikorgása a hóban, beszédjük zaja, amint elmentek. Elhaladtak az ajtó mellett, lépteik a messzeségbe vesztek. Akkor másodszor kopogtak az ajtón. És a szobában az emberek fellélegeztek.

Orden megszólalt:

– Annie biztosan fázik odakint. – Felvette a pamlagról a kabátját, kinyitotta a belső ajtót, kinyújtotta a kabátot. – Tegye ezt a vállára, Annie mondta, és becsukta az ajtót.

– Nem tudom, mit csinálnék nélküle – mondta –, mindenhova bejut, mindent lát, mindent hall.

Tom azt mondta:

– Mindjárt mennünk kellene, uram. Winter közbeszólt:

– Szeretném, ha lemondanátok Corell úrról.

– Nem tehetjük. Nem jó érzés őt az utcákon látni.

Kérdőn tekintett Orden polgármesterre. Orden lassan nekikezdett.

– Szeretnék egyszerűen beszélni. Ez egy kis város. Igazságnak és igazságtalanságnak itt szűkek a határai. A bátyátokat agyonlőtték, Alex Mordent agyonlőtték. Bosszú egy árulóval szemben. Az emberek haragszanak, és nincs módjuk visszaütni. De mindez szűk határok között. Emberek emberek ellen, nem pedig eszme eszme ellen.

Winter beleszólt:

– Furcsa, ha egy orvos pusztításra gondol, de azt hiszem, minden megszállt nép ellen akar állni. Minket lefegyvereztek; a puszta testünk, és lelkünk nem elegendő fegyver. A lefegyverzett ember elveszti bátorságát.

Will Anders azt kérdezte:

– Mit jelent mindez, uram? Mit akar tőlünk?

– Harcolni akarunk ellenük, és nem tudunk – felelte Orden. – Most kiéheztetést alkalmaznak az emberekkel szemben. Az éhség legyöngít. Ti, fiúk, Angliába vitorláztok. Talán senki se hallgat meg titeket, de beszéljetek rólunk… egy kis városról… hogy adjanak nekünk fegyvereket.

Tom megkérdezte:

– Puskákat akar?

Megint gyors kopogás hallatszott az ajtón, az az emberek ott merevedtek szoborrá, ahol éppen ültek, kívülről behallatszott az őrjárat zaja, de futólépéseké, rohanásé. Will gyorsan az ajtó felé indult. A futólépések éppen a ház elé értek. Tompa parancsok hallatszottak, aztán az őrjárat elrohant, másodszor is kopogtak az ajtón.

Molly megszólalt:

– Biztosan valakinek a nyomában vannak. Nem tudom, ki lehet az ilyenkor.

– Mennünk kellene – mondta kelletlenül Tom. – Puskákat akar, uram? Kérjünk puskákat?

– Nem, de mondjátok el nekik, hogyan állunk. Minket őriznek. Ha csak megmozdulunk, már kihívjuk magunk ellen a megtorlást. Talán kaphatnánk egyszerű, titkos fegyvereket, elrejthető fegyvereket, robbanóanyagokat, dinamitot, sínrobbantás hoz, ha lehet, kézigránátokat, sőt mérget is. Dühösen beszélt. – Ez nem tisztességes háború. Ez árulók és gyilkosok háborúja. Alkalmazzuk azokat a módszereket, amiket velünk szemben alkalmaztak. Az angol bombázók csak dobálják le a nagy bombáikat az ipartelepekre, de dobjanak kis bombákat is a mi használatunkra, hogy elrejthessük, és sínek, tankok alá csúsztassuk. Akkor mi is fel leszünk fegyverezve, titkosan. Akkor

a megszállók sohase fogják tudni, melyikünknek van fegyvere. Hozzanak nekünk a bombázók egyszerű fegyvereket. Tudni fogjuk, hogyan használjuk fel őket!

Winter közbeszólt.

– Sohase fogják tudni, merről készül az új csapás. A katonák, az őrök sohase fogják tudni, melyikünk van felfegyverezve.

Tom megtörülte a homlokát.

– Ha átjutunk, megmondjuk nekik, uram, de… hát nekem azt mondták, hogy Angliában még azok vannak hatalmon, akik nem mernek fegyvereket adni a köznép kezébe.

Orden rábámult.

– Ó, erre nem gondoltam. No, majd meglátjuk. Ha még ilyen emberek kormányozzák Angliát és Amerikát, a világ úgyis elveszett. Mondjátok el nekik, amit mi beszélünk, ha ugyan meghallgatják. Segítség kell nekünk, de ha megkapjuk – az arca nagyon kemény lett –, ha megkapjuk, majd segítünk magunkon.

Winter hozzátette:

– Csak adjanak nekünk dinamitot, hogy elrejtsük, és a földbe ássuk, és rendelkezésünkre álljon, amikor szükségünk lesz rá, akkor a megszállóknak sohase lesz nyugtuk, soha! Levegőbe fogjuk röpíteni az utánpótlásukat.

A szobát elfogta az izgalom. Molly vadul közbeszólt:

– Igen, akkor rajtaüthetnénk a nyugalmukon. Rajtaüthetnénk az álmukon, Rajtaüthetnénk az idegeiken és a biztonságukon.

Will nyugodtan megkérdezte:

– Ez minden, uram?

– Igen. – Orden bólintott. – Ez a veleje.

– És ha nem hallgatják meg?

– Ti csak próbát tehettek, mint ahogy próbát tesztek ma éjszaka a tengerrel.

– Ez minden, uram?

Az ajtó kinyílt. Annie nyugodtan belépett. Orden folytatta:

– Ez minclen. Ha most mennetek kell, kiküldöm Annie-t, hogy megnézze, szabad-e az út. – Felnézett, és meglátta, hogy Annie bejött. Annie azt mondta:

– Egy katona jön az ösvényen. Olyan, mint az a katona, aki az előbb volt itt. Előbb egy katona volt itt Mollynál.

A többiek Mollyra néztek. Annie azt mondta:

– Bezártam az ajtót.

– Mit akar? – kérdezte Molly. – Miért jön vissza?

Gyöngéclen kopogtak a külső ajtón. Orden Mollyhoz lépett.

– Mi az, Molly? Bajban van?

– Nem – mondta Molly –, nem! Menjenek ki hátul! Hátul kimehetnek. Gyorsan, gyorsan kifelé!

A bejárati ajtón tovább kopogtattak. Halk férfihang hallatszott. Molly kinyitotta az ajtót a konyha felé. Azt mondta:

– Gyorsan, gyorsan!

A polgármester eléje állt.

– Bajban van, Molly? Csak nem csinált valamit?

Annie nyugodtan azt mondta:

– Olyan, mintha ugyanaz a katona volna. Előbb egy katona volt itt.

– Igen – mondta Molly a polgármesternek. – Igen, előbb egy katona volt itt.

A polgármester azt kérdezte:

– Mit akart?

– Udvarolni akart nekem.

– De nem sikerült? – kérdezte Orden.

– Nem – felelte Molly –, nem sikerült. Most menjenek, én majd vigyázok.

Orden így szólt:

– Molly, ha bajban van, hadd segítsünk magán.

– Abban a bajban, amelyikben most vagyok, senki sem segíthet nekem – mondta Molly. – Most menjenek – és kitolta őket az ajtón.

Annie hátramaradt. Mollyra nézett. – Nagysád, mit akar ez a katona?

– Nem tudom, mit akar.

– Elmondasz neki valamit?

– Nem. – Molly csodálkozva ismételte: – Nem. – Aztán élesen azt mondta: – Nem, Annie, nem mondok el semmit.

Annie mérgesen nézett rá.

– Nagysád, jobban tenné, ha nem mondana neki semmit.

És kiment, és becsukta maga mögött az ajtót. Tovább kopogtattak a bejárati ajtón, és az ajtón át egy férfi hangját lehetett hallani.

Molly a középső lámpához lépett, és mintha súlyos teher nyomta volna. Lenézett a lámpára.

Ránézett a lámpára, és látta a kötése mellett heverő nagy ollót. Csodálkozva fogta meg a száránál. A szára átcsúszott az ujjai között, ő pedig fogta a nagy ollót, úgy tartotta, mint egy kést, a szeme rémült volt. Lenézett a lámpára, és a fény felszökött az arcába. Lassan felemelte az ollót, és elrejtette a ruhájába.

Tovább kopogtattak az ajtón. Molly hallotta, amint a hang szólítja. Egy pillanatig a lámpa fölé hajolt, aztán hirtelen elfújta a fényt. A szoba sötét volt, kivéve a vörös parazsat a szeneskályhában. Kinyitotta az ajtót. Hangja mesterkélt és édes volt. Azt kiabálta:

– Megyek, hadnagy úr, megyek!

7

A sötét, tiszta éjszakában a fehér félhold kicsi fényt adott. Száraz szél énekelt a hó fölött, nyugodt szél, kitartóan fújt már az Északi-sark leghidegebb pontjától kezdve. A földet a hó vastagon és szárazon borította, mint a homok. A házak belesimultak a felhalmozódott hóba, ablakaik sötétek voltak, a zsalukat becsukták a hideg ellen, csak kicsi füst szállt fel a kéményekből.

A városban a gyalogösvények keményre fagytak, keményre taposták őket. És az utcák is csöndesek voltak, kivéve, ha a nyomorult, fagyos őrjárat vonult el rajtuk. A házak sötéten váltak ki az éjszakából, egy kis bujkáló meleg egész reggelig megmaradt a házakban. A bánya bejáratánál az őrség az eget figyelte, látcsöveiket az ég felé fordították, hallgatószerszámaikat is az ég felé fordították, mert tiszta éjszaka volt a bombázásra. Ilyen éjszakákon szállnak le sziszegve a tollas acél orsók, és hörögve szakadnak szilánkokra, Ezen az éjszakán a föld látható lesz az égből, bár úgy látszik, hogy a hold csak kicsi fényt áraszt.

Odalent, a falu egyik végén, a kicsi házak között egy kutya vonított a hidegtől, magában. Felemelte orrát a maga istenéhez, és hosszú, utálkozó jelentést adott le a világ állapotáról, már ami abból rá vonatkozott. Gyakorlott énekes volt, szép teli gégével, s a hangsor és hangszín nagy változatával. Az őrjárat hat embere csüggedten járt le s föl az utcákon, hallották a kutya énekét, és az egyik bebugyolált katona azt mondta:

– Én azt hiszem, ez minden éjszaka cifrább lesz ezzel a kutyával, Talán agyon kellene lőnünk.

Egy másik azt felelte:

– Miért? Hadd üvöltsön. Én szeretem hallani. Otthon is volt kutyám, az is ugatott. Sohase tudtam leszoktatni róla. Sárga kutya. Én nem bánom a vonítást. Akkor vették el az én kutyámat is, amikor a többit – mondta mellékesen, tompa hangon.

És a tizedes közbeszólt:

– De hát mégse lehetett eltűrni, hogy kutyák zabálják fel azt az élelmet, amelyikre az országnak van szüksége.

– Ó, én nem panaszkodom. Tudom, hogy szükséges volt. Én nem tudom úgy kiszámítani a módszereket, mint a vezetőink. De azért furcsa, hogy itt egy csomó embernek van kutyája, pedig még annyi ennivalójuk sincs, mint nekünk. Persze, alaposan girhesek, a kutyák is, meg az emberek is.

– Bolondok – mondta a tizedes. – Azért kaptak ki olyan hamar. Nem tudnak úgy tervet készíteni, ahogy mi.

– Nem tudom, lesznek-e majd kutyáink, ha elmúlt az egész – mondta a katona. – Úgy gondolom, hogy kaphatnánk majd kutyákat Amerikából vagy máshonnan, és megint elkezdhetnénk a tenyésztést. Mit gondolsz, milyen fajta kutyák vannak Amerikában?

– Nem tudom – felelte a tizedes. – Valószínűleg a kutyáik is éppen olyan bolondok, mint mindenük, amijük csak van. – És folytatta: – Lehet, hogy a kutyák sehogy se hasznosak. Talán jobb is volna, ha sohase vesződnénk velük, kivéve a rendőri munkát.

– Lehet – felelte a katona. – Hallottam, hogy a Vezér nem szereti a kutyákat. Azt hallottam, hogy vakaródzik és tüsszent tőlük.

– Te mindenféléket hallasz – mondta a tizedes. Figyelj csak! – Az őrjárat megállt, nagy távolságról repülőgépek zümmögése érkezett.

– Ott jönnek – mondta a tizedes. – No, hiszen nem világít ki semmi. Két hete már, ugye, mióta utoljára jöttek?

– Tizenkét napja – felelte a katona.

Az őrök a bányánál hallották a repülőgépek magas berregését.

– Magasan repülnek – mondta egy őrmester. Loft százados hátrabillentette fejét, úgyhogy kiláthatott a sisakja széle alól.

– Úgy számítom, hatezer méteren felül- mondta. – Lehet, hogy csak átrepülnek fölöttünk.

– Nincsenek sokan. – Az őrmester fülelt. – Azt hiszem, nincs több belőlük háromnál. Riasszam az üteget?

– Helyezze csak őket készenlétbe, aztán szóljon Lanser ezredes úrnak… de mégse, ne szóljon neki. Talán nem jönnek ide. Már majdnem túl vannak rajtunk, és még nem ereszkedne k le.

– Úgy hallom, mintha köröznének. Nem hiszem, hogy többen vannak kettőnél – mondta az őrmester.

Az emberek az ágyaikban hallották a repülőgépeket, mélyen bebújtak pihés dunyháikba, figyeltek. A polgármester palotájában a halk zaj felébresztette Lanser ezredest, hanyatt fordult, tágra nyílt szemmel nézett a sötét mennyezetre, visszatartotta lélegzetét, hogy jobban hallja, de akkor a szíve úgy vert, hogy nem hallott olyan jól, mint amikor rendesen lélegzett. Orden polgármester álmában hallotta a repülőgépeket, ez kihatott az álmára, alvás közben mozgott és suttogott.

Magasan a levegőben keringett a két bombázó, két agyagszínű gép. Elzárták a fojtószelepeket, és körözés közben feljebb szálltak. És mindegyikük gyomrából apró tárgyacskák potyogtak, százával, egyik a másik után. Néhány métert zuhantak, aztán kis ejtőernyők nyíltak ki, és apró csomagok szálltak lefelé, halkan és lassan, le, a föld felé, aztán a repülőgépek rákapcsoltak a motorjukra, visszatértek a magasba, aztán kikapcsolták a motorjukat, megint köröztek, még több tárgyacska zuhant lefelé, aztán a repülőgépek megfordultak, és visszarepültek abba az irányba, ahonnan jöttek.

Az apró ejtőernyők lebegtek, mint a bogáncspihék, a szél szétszórta és elhelyezte őket, mint ahogy a magvak a bogáncspihe végén el vannak helyezve. Olyan lassan szálltak, és olyan finoman értek földet, hogy néha a huszonöt centiméter hosszú dinamitcsomagok egyenesen megálltak a hóban, a kis ejtőernyők gyöngéden hajoltak föléjük. Feketén váltak ki a hóból. Leszálltak a fehér mezőkre, a dombok erdeibe, leszálltak a fákra, és lelógtak az ágakról. Sok közülük a kisváros háztetői re szállt le, sok a kis udvarokra, egyikük pedig megakadt, és egyenesen állt azon a hókoronán, amelyik Térítő Szent Albert falusi szobrának feje tetejét borította.

A kis ejtőernyők egyike leszállt az utcába, egyenesen az őrjárat elé, és az őrmester így szólt: – Vigyázat! Időzített bomba!

– Ahhó nem elég nagy – mondta egy katona.

– Jó, jó, csak ne menjenek a közelébe.

Az őrmester elővette zseblámpáját, ráfordította a tárgyra, halványkék színű, zsebkendőnél nem nagyobb ejtőernyőcskére, melyen kék papírba burkolt csomag függött.

– Még senki ne nyúljon hozzá – mondta az őrmester. – Henrik, te lemégy a bányába, elhozod a százados urat. Rajta lesz a szemünk ezen az átkozott holmin.

Eljött a kései hajnal, és az emberek, amint a házukból kiléptek a tájba, meglátták a kék foltokat a hóban. Odaléptek, felszedték őket. Kibontották a papírt, elolvasták a nyomtatott szöveget, és hirtelen minden megtaláló óvatos lett, a hosszú csövet kabátja alá dugta, valami titkos helyet keresett, és odarejtette a csövet.

És megneszelték a gyerekek is az ajándékot, és átfésülték a vidéket, mintha csak vadul keresték volna a húsvéti tojást, és ha valamelyik szerencsés gyerek meglátta a kék színt, rárohant a prédára, kinyitotta, aztán elrejtette a csövet, és elmondta a szüleinek. Néhányan meg voltak félemlítve, és átadták a csöveket a katonaságnak, de ezek nem voltak nagyon sokan. És a katonák is összevissza szaladgáltak a városban, mintha ők is a húsvéti tojásra vadásztak volna, de ebben nem voltak olyan ügyesek, mint a gyerekek.

A polgármester fogadószobájában az ebédlőasztal, körülötte a székekkel, úgy maradt, ahogy Alex Morden agyonlövetésének napján elhelyezték. A szobának már nem volt meg az a kedélyessége, mint amikor a polgármester palotája volt. A falak, melyekhez nem támaszkodtak már a székek, nagyon is csupaszon festettek. A néhány papírlappal teleszórt asztal a szobát hivatali helyiséghez tette hasonlóvá. Az óra a kandal-

lópárkányon kilencet ütött. Sötét, felhőkkel borított nap volt, mert a hajnal meghozta a súlyos hófelhőket.

Annie kilépett a polgármester szobájából; lecsapott az asztalra, megnézte az ott heverő papírokat. Loft százados belépett, megállt az ajtóban, Annie-ra pillantott.

– Mit csinál maga itt? – kérdezte. Annie morcosan azt felelte:

– Igen, uram.

– Azt kérdeztem. mit csinál itt?

– Takarítani akartam, uram.

– Hagyja úgy a dolgokat, és menjen ki.

És Annie azt felelte:

– Igen, uram – megvárta, míg a százados ellépett az ajtóból, aztán kiszaladt.

Loft százados visszafordult az ajtóban, és azt mondta:

– Rendben van, hozzátok be.

Mögötte egy katona jött be az ajtón, puskája szíjon lógott a válláról, sok kék csomagot tartott a karjában, a csomagok végén kis zsinegek és kék vászondarabok himbálództak.

Loft azt mondta:

– Tegye az asztalra. – A katona óvatosan letette a csomagokat. – Most menjen fel az emeletre, és jelentse Lanser ezredes úrnak, hogy itt vagyok… azokkal a dolgokkal – és a katona sarkon fordult, és kiment a szobából.

Loft az asztalhoz lépett, felvette az egyik csomagot, arcán az utálat kifejezése jelent meg. Magasra tartotta a kis kék ejtőernyőt, feje fölé tartotta és kiejtette, a szövet kinyilt, a csomag a föld felé lebegett. Megint felemelte a csomagot, meg is vizsgálta.

Most gyorsan belépett a szobába Lanser ezredes, Hunter őrnagy követte. Hunter egy ív sárga papírt tartott a kezében. Lanser megszólalt:

– Jó reggelt, százados úr – és az asztalfőhöz lépett, és leült. Egy pillanatig ránézett a kis halom esőre, aztán felszedett belőle egyet, és a kezében tartotta. – Ülj le, Hunter – mondta. – Megvizsgáltad már ezeket?

Hunter kihúzott egy széket, leült. Ránézett a sárga papírra, amelyet a kezében tartott.

~ Nem nagyon alaposan – mondta. – Tizenöt kilométeren belül három sérülés van a vasútvonalon.

– Hát vess rájuk egy pillantást, és mondd meg, mit gondolsz róluk – mondta Lanser.

Hunter egy esőért nyúlt, lehántotta a külső csomagolást, és belül, közvetlenül a cső mellett, kis csomag volt. Hunter elővett egy kést, belevágott a csőbe. Loft százados a válla fölött nézte. Aztán Hunter megszagolta a kést, összedörzsölte ujjait, és azt mondta:

– Ostoba dolog. Ipari dinamit. Amíg nem elemzem, nem tudom megmondani, hány százalék nitroglicerin van benne. ~ Megnézte a végét. Szabályos dinamitkupakja van, higanyfulminát, és a gyújtózsinórja, azt hiszem, egyperces. – Visszadobta a csövet az asztalra. – Nagyon olcsó és nagyon egyszerű – mondta.

Az ezredes ránézett Loftra.

– Mit gondolsz, hány darab esett le?

– Nem tudom, ezredes úr – mondta Loft. -

Körülbelül ötvenet szedtünk fel belőle, és körülbelül kilencven ejtőernyő gyűlt össze. Valami okból az emberek otthagyják az ejtőernyőket, amikor felveszik a csöveket, és aztán valószínűleg sokat meg se találtunk eddig.

Lanser legyintett.

– Voltaképpen nem számít – mondta. – Annyit potyogtathatnak le, amennyit akarnak. Mi nem akadályozhatjuk meg, nem is használhatjuk föl ellenük. Ők nem hódítottak meg senkit.

Loft hevesen közbevág ott:

– Letörölhetjük őket a föld színéről!

Hunter levette a rézkupakot a pálcák egyikéről, Lanser pedig így válaszolt:

– Igen… azt megtehetjük. Megnézted ezt a csomagolást, Hunter?

– Nem, még nem volt időm.

– Pokoli – mondta Lanser ezredes. – A csomagolás kék, úgyhogy könnyű meglátni. Bontsd le a külső papirost, és itt – felvette a kis csomagot –, itt van egy darab csokoládé! Mindenki keresni fogja. Fogadok, hogy a mi katonáink is lopják majd a csokoládét. No, és a kölykök úgy fogják kutatni, mint a húsvéti tojásokat.

Egy katona lépett be, letett egy sárga papírt az ezredes elé, aztán visszavonult. Lanser pedig rátekintett a papírra és harsányan felnevetett.

– Itt van valami a részedre, Hunter. Megint két sérülés a vonaladon…

Hunter felnézett a rézkupakról, amelyiket vizsgált, és azt kérdezte:

– És milyen sűrűn fordul ez elő? Mindenütt dobáltak ilyeneket?

Lanser zavarban volt.

– Nem, ez épp a furcsa. Beszéltem a fővárossal.

Ez az egyetlen hely, ahova ilyet dobtak.

– Mivel magyarázod ezt? – kérdezte Hunter.

– Hát erre nehéz felelni. Azt gondolom, hogy ez a kísérleti állomás. Azt hiszem, ha itt beválik, mindenfelé alkalmazni fogják, és ha itt nem válik be, akkor nem vesződnek vele.

– Mit fogsz csinálni?

– A főváros szerint olyan könyörtelenül el kell fojtanom, hogy sehol másutt ne dobáljanak ilyet.

Hunter panaszosan kérdezte:

– Hogyan fogjak hozzá öt sérülés kijavításához a vasútvonalon? Nincs most elég sínem öt sérülésre.

– Azt hiszem, ki kell tépned néhány sínt valamelyik használaton kívüli mellékvágányból – felelte Lanser.

Hunter azt mondta:

– Pokoli egy vasútvonal lesz ebből.

– Akármilyen lesz, mégiscsak vasútvonal lesz.

Hunter őrnagy a széthasított csövet visszadobta a halomba, és Loft beleszólt:

– Egyszerre kell ezt megakasztanunk, ezredes úr. Még mielőtt használhatják, lé;. kell tartóztatnunk, és meg kell büntetnünk azokat az embereket, akik ilyesmit felszednek. Cselekednünk kell, akkor ez a nép nem fog bennünket gyöngének tartani.

Lanser rámosolygott, és azt felelte:

– Ne siess úgy, százados úr. Először lássuk csak, milyen bajjal állunk szemközt, aztán gondolkodjunk a gyógyszereken.

Új csomagot vett elő a halomból, kicsomagolta, Kivette a kis csokoládédarabot. megkóstolta, és azt mondta:

– Pokoli ez. Méghozzá jó is a csokoládé. Én se tudok neki ellenállni. Ez aztán értékes zsákbamacska. – Aztán megfogta a dinamitot. – Mit tartasz róla végeredményben, Hunter?

– Azt, amit már elmondtam. Nagyon olcsó, kis feladatokra nagyon hatásos, dinamitkupakkal és egyperces gyújtózsinórral. Ha az ember tudja, hogy kell vele bánni, jó, ha nem tudja, nem jó.

Lanser elolvasta a nyomtatott szöveget a csomagolópapír belsején.

– Elolvastad ezt?

– Belenéztem – felelte Hunter.

– Hát én elolvastam, és szeretném, ha te is figyelmesen meghallgatnád – mondta Lanser. Felolvasta a papírról: – „A meghódíthatatlan népnek. Ezt rejtsétek el. Ne lep-

lezzétek le magatokat. Később szükségetek lesz rá. Barátaitok ajándékoznak meg vele titeket, és ti majd megajándékozzátok vele országotok megszállóit. Ne próbáljatok vele nagy dolgokat.” – Átfutott a cédulán, – És itt: „síneket az országban!” És: „dolgozzatok éjszaka!” És: „hátráltassátok a szállításokat.” Itt meg: „Használati utasítás: Sínek: helyezzétek a sín alá, közel az illesztéshez, és erősítsétek egy talpfához. Tömjétek le sárral vagy keményre vert hóval, hogy kitartson. A gyújtózsinór meggyújtása és a robbanás között lassan hatvanig számolhattok.”

Felnézett Hunterre, és Hunter egyszerűen annyit mondott:

– Működik.

Lanser visszanézett a papírjába, és végigfutotta:

– „Hidak: megrongálni, de nem rombolni!” És itt: „a villamos távvezeték oszlopai”, és itt: „csatornák, vasúti sínek!” – Letette a kék cédulát. – Hát itt van!

Loft dühösen így szólt:

– Valamit tennünk kell! Meg kell találni a módját, hogy ezt megakadályozzuk. Mit szól a főhadiszállás?

Lanser az ajkát biggyesztette, ujjai az egyik csővel játszadoztak.

– Megmondhattam volna neked, mit mondanak, még mielőtt elmondták volna. Megkaptam az utasításokat. Aknákat rakni, és megmérgezni a csokoládét. – Egy pillanatig elhallgatott, aztán azt mondta: – Hunter, én becsületes és hűséges ember vagyok, de néha, amikor a főhadiszállás remek ötleteit hallom, azt kívánom, bár civil lennék, öreg, rozzant civil. Mindig azt hiszik, hogy hülyékkel van dolguk. Nem állítom, hogy ez az értelmük fokmérője, nem állítom.

Hunter mulatva nézett rá.

– Nem állítod?

Lanser élesen felelt:

– Nem, nem állítom. De mi fog történni? Valaki felszed egy ilyen holmit, és a mi aknánk darabokra fogja tépni. Egy kölyök megeszi a csokoládét, és meghal sztrichninmérgezésben. Hát aztán? – Lenézett a kezére. – Majd rudakkal piszkálják meg, mielőtt felemelik, vagy hurokba fogják a csomagot. A csokoládét előbb kipróbálják a macskán. Fene egye meg az egészet, őrnagy úr, értelmes emberek ezek. Ostoba csapdákkal nem lehet őket kétszer tőrbe ejteni.

Loft a torkát köszörülte.

– Ezredes úr, ez defetista beszéd. Tennünk kell valamit. Mit gondolsz, ezredes úr, miért csak itt dobták le?

Lanser azt felelte:

– Két oka is lehet: vagy találomra szemelték ki ezt a várost, vagy pedig ez a város talált érintkezést a külfölddel. Tudjuk, hogy néhányan a fiatalemberek közül elszöktek.

Loft ostobán ismételte:

– Tennünk kell valamit, ezredes úr.

Lanser most feléje fordult:

– Loft, azt hiszem, téged a vezérkarba kellene beajánlanom. Te hozzá akarsz látni, mielőtt csak fogalmad is lenne róla, mi a feladat. Újfajta hódítás ez! Ezelőtt mindig lehetséges volt lefegyverezni és tudatlanságában megőrizni a népet. Most a rádiót hallgatják, és mi nem tudjuk őket ebben megakadályozni. Még a készülékeiket sem tudjuk megtalálni.

Egy katona nézett be az ajtón:

– Corell úr szeretne beszélni az ezredes úrral.

– Mondd neki, hogy várjon – válaszolt Lanser. Folytatta a beszélgetést Lofttal. – Elolvassák a cédulákat, fegyverek hullanak nekik az égből. Most még csak dinamit, százados úr. Nemsokára talán gránátok, aztán majd méreg.

Loft aggodalmasan azt mondta:

– Még nem dobtak le mérget.

– Nem, de majd dobnak. El tudod képzelni, mi lesz az embereink harci szelleméből, vagy akár a tiedből, ha ezeknek az embereknek lesz majd néhány kis játéknyiluk, tudod, ezek olyan kis izék, amikkel célba lőhetsz, a hegyük talán ciánnal bevonva, csöndes, halálos kis izék, meg se hallod, ha jönnek, aztán áthatolnak az egyenruhán, és akkor se csapnak zajt. És mi lesz, ha az embereink megtudják, hogy arzént alkalmaznak? Tudtok-e majd kényelmesen enni-inni, ti is, meg a legénység is?

Hunter szárazon közbeszólt:

– Te csinálod az ellenség haditervét, ezredes úr?

– Nem, de feltételezem, hogy milyen.

Loft így szólt:

– Uram, itt ülünk és beszélgetünk, amikor dinamitot kellene kutatnunk. Ha van szervezkedés a nép között, meg kell találnunk, el kell fojtanunk.

– Igen – mondta Lanser –, el kell fojtanunk, éspedig, azt hiszem, kegyetlenül. Te vállalsz egy körzetet, Loft. Prackelnak is adj át egyet. Szeretném, ha több fiatal tisztünk volna. Hogy Tondert megölték, ez csöppet sem segít rajtunk. Miért nem tudta nyugton hagyni a nőket?

Loft azt mondta:

– Nem tetszik nekem Prackel hadnagy magatartása.

– Mit csinál?

– Nem csinál semmit, de ingerlékeny és komor.

– Igen – mondta Lanser –, tudom. Erről a jelenségről már sokat beszéltem. Tudod, vezérőrnagy lehetnék már, ha nem beszéltem volna róla olyan sokat. Mi győzelemre gyakoroljuk be az embereinket, és el kell ismernünk, hogy a győzelemben dicsőségesek, de nem egészen tudják, mit kell tenni a vereségben. Azt meséltük nekik, hogy okosabbak és bátrabbak, mint más fiatalemberek. Mintha fejbe verték volna őket, amikor felfedezték, hogy egy fikarcnyit se bátrabbak és különbek más fiatalembereknél.

Loft keményen közbeszólt:

– Hogy érted azt, hogy vereség? Minket nem vertek meg.

Ekkor Lanser néhány pillanatig hidegen nézett fel rá, és nem szólt egy szót sem, végül Loft tekintete elbizonytalanodott, és hozzátette:

– Ezredes úr.

– Köszönöm – mondta Lanser.

– A többiektől nem követeled meg, ezredes úr!

– Ők nem gondolnak rá, így nem is sértés. Ha te hagyod el, az sértés.

– Igenis, ezredes úr.

– Most menj, és próbáld megmozgatni Prackelt. Kezdjék el a kutatást. Nem szeretném, ha agyonlőnének valakit, mielőtt nem nyilvánvaló, hogy tett is valamit, érted?

– Igenis, ezredes úr – mondta Loft, szabályszerűen tisztelgett, és kiment a szobából.

Hunter felnézett Lanser ezredesre, és látszott rajta, hogy magában mulat.

– Nem voltál vele túlságosan durva?

– Kellett, hogy az legyek. Megijedt. Ismerem a fajtáját. Fegyelmezni kell őt, ha fél, különben szétmállik. Ő a fegyelemtől függ úgy, mint mások a rokonszenvtől. Azt hiszem, Hunter, jobban tennéd, ha elmennél a sínjeidhez. El lehetsz rá készülve, hogy ma éjszaka aztán igazán a levegőbe röpítik.

Hunter felállt, és azt mondta:

– Megyek. Feltételezem, hogy érkeznek majd utasítások a fővárosból.

– Valószínűleg.

– És olyanok…

– Tudod, milyenek – szakította félbe Lanser –, tudod, milyeneknek kell lenniük. Elfogni a vezetőket, agyonlőni a vezetőket, túszokat szedni, túszokat agyonlőni, több túszt szedni, agyonlőni – hangja, mely eddig emelkedett, most egyszerre suttogásba hullott –, és a gyűlölet nő, és a szakadék köztünk mélyebb és egyre mélyebb.

Hunter habozott.

– Elítéltek már valakit erről a listáról? – és a polgármester hálószobája felé mutatott.

Lanser megrázta fejét.

– Nem, még nem. Eddig még csak őrizetben vannak.

Hunter nyugodtan megkérdezte:

– Ezredes úr, akarod, hogy javasoljam… talán kimerültél, ezredes úr? Jelenthetem-e… hiszen tudod… jelenthetem-e, hogy kimerültél?

Lanser egy percig elfödte szemét a kezével, aztán a válla kiegyenesedett, szeme megkeményedett.

– Én nem vagyok civilember, Hunter. Máris eléggé szűkében vagyunk a tiszteknek. Te tudod ezt. Láss a munkádhoz, őrnagy úr. Beszélnem kell Corellel.

Hunter mosolygott. Az ajtóhoz lépett, kinyitotta, és az ajtóban azt mondta:

– Igen, itt van – és a válla fölött visszaszólt Lansernek: – Prackel van itt. Szeretne veled beszélni.

– Küldd be – mondta Lanser.

Prackel belépett, komor, harcias ábrázattal.

– Szeretnék ezredes úrral…

– Ülj le – mondta Lanser. – Ülj le, pihenj egy percig. Légy jó katona, hadnagy úr.

Prackel hamar felhagyott a merevséggel. Leült az asztalhoz, rátámasztotta könyökét.

– Szeretnék…

De Lanser közbeszólt:

– Ne beszélj még egy percig. Tudom, miről van szó. Nem gondoltad, hogy így fog történni, ugye? Azt gondoltad, szebb lesz.

– Gyűlölnek minket – mondta Prackel. – Olyan nagyon gyűlölnek minket.

Lanser mosolygott.

– Nem tudom, eltalálom-e, miről van szó. Fiatal emberből lesz a jó katona, fiatal embernek pedig nőre van szüksége, nem igaz?

– Igen, ez az.

– Tehát – kérdezte kedvesen Lanser –, gyűlöl?

Prackel csodálkozva nézett rá:

– Nem tudom, ezredes úr. Néha azt hiszem, csak szomorú.

– Te pedig nagyon szerencsétlen vagy?

– Nem szeretek itt lenni, ezredes úr.

– Nem, ugye? Azt hitted, tréfa lesz az egész? Tonder hadnagy megtört, kiment a városba, és kést szúrtak bele. Hazaküldhetnélek. Akkor is azt akarod, hogy hazaküldjelek, ha tudod, hogy itt szükségünk van rád?

Prackel tétován felelt:

– Nem, ezredes úr, nem akarom.

– Jó. Most mondok neked valamit, és remélem, meg fogod érteni. Te már nemcsak férfi vagy, katona vagy. A te nyugalmad nem számít, hadnagy úr, és a te életed nem nagyon fontos. Ha életben maradsz, lesznek emlékeid. Körülbelül ez minden, amid lesz. Időközben parancsokat kapsz, azokat végre kell hajtanod. A parancsok legnagyobb része kellemetlen lesz, de ez nem rád tartozik. Nem akarok neked hazudni, hadnagy úr. Erre kellett volna nevelni téged, nem pedig a virággal behintett utcákra. Igazságból kellett volna felépíteniük a lelkedet, nem pedig hazugságokkal irányítani. – Hangja megkeményedett. – De te elvállaltad a feladatot, hadnagy úr. Meg akarsz maradni mellette, vagy itt akarod hagyni? Nem gondoskodhatunk a lelkedről.

Prackel felállt.

– Köszönöm, ezredes úr.

– És ami a nőt illeti – folytatta Lanser –, a nőn, hadnagy úr, elkövethetsz erőszakot, vagy megvédheted, vagy elveheted feleségül… mindez nem számít, ameddig agyonlövöd, ha ez az utasításod.

Prackel kimerülten válaszolt:

– Igenis, köszönöm, ezredes úr.

– Hidd el nekem, jobb, ha ezt tudod. Erről biztosítalak. Jobb, ha tudod. Most menj, hadnagy úr, és ha Corell még vár, küldd be.

Még az ajtón át is Prackel hadnagy után nézett. Corell úr, mikor most bejött, már megváltozott ember volt. Bal karja gipszben volt, ő maga nem volt többé a kedélyes, barátságos, mosolygó Corell. Arca éles és keserű volt, szeme lefelé sandított, mint egy halott malac szeme.

– Előbb kellett volna jönnöm, ezredes úr mondta –, de haboztam, miután ön anynyira nem akart velem együttműködni.

Lanser azt felelte:

– Emlékszem már, maga választ vár a jelentésére.

– Sokkal többre várok, mint erre. Ön megtagadott tőlem egy hatósági állást. Azt mondta, hogy értéktelen vagyok. Nem vette figyelembe, hogy jóval előbb éltem ebben a városban, mint ön. Meghagyta a polgármestert a hivatalában, az én tanácsom ellenére.

Lanser azt felelte:

– Nélküle még nagyobb zavar lenne, mint amilyen van.

– Ez megítélés dolga – mondta Corell. – Ez az ember egy lázadó nép vezére.

– Képtelenség – mondta Lanser –, nagyon is egyszerű ember.

Corell az ép kezével elővett egy fekete jegyzőkönyvet jobb zsebéből, és belelapozott.

– Elfelejti, ezredes úr, hogy megvoltak a forrásaim, hogy sokkal régebben voltam itt, mint ön. Jelentenem kell önnek, hogy Orden polgármester állandó kapcsolatban volt a község minden eseményével. Azon az éjszakán, amikor Tonder hadnagyot megölték, ő éppen abban a házban tartózkodott, ahol a gyilkosságot elkövették. Amikor az asszonya dombok felé menekült, Orden polgármester egyik rokonánál rejtőzött. Nyomoztattam utána, de már elment onnan. Valahányszor valaki elmenekült innen, Orden tudott róla, és segített neki. Sőt, erősen gyanítom, hogy ő is bele van keverve egy kissé az ejtőernyő ügyébe.

Lanser hevesen közbeszólt:

– De ezt nem tudja bebizonyítani.

– Nem – mondta Corell –, nem tudom bebizonyítani. Az első bűnről magam is tudok, az utolsót csak gyanítom. Talán most hozzájárul ahhoz, hogy meghallgasson engem.

Lanser nyugodtan megkérdezte:

– Mit javasol?

– Ezek a javaslatok, ezredes úr, kissé erősebbek a szokásos javaslatoknál. Ordent túszként kell kezelni, és szükséges, hogy élete e közösség békéjén múljék. Szükséges, hogy élete egyetlen gyújtózsinór meggyújtásától, egyetlen kis rúd dinamiton függjön.

Megint belenyúlt a zsebébe, kivett egy igazolványkönyvecskét, kinyitotta, és otthagyta az ezredes szeme előtt.

– Ez itt, ezredes úr, a főhadiszállás válasza az én jelentésemre. Ön bizonyára észreveszi, hogy némi hatalmat ad nekem.

Lanser ránézett az igazolványra, és nyugodtan azt felelte:

– Csakugyan fölém kerekedett, ugye? – Szemében őszinte visszatetszéssel nézett Corellre. – Hallottam, hogy megsebesült. Hogy történt?

Corell azt felelte:

– Azon az éjszakán, amikor az ön hadnagyát meggyilkolták, rám lestek. Az őrjárat mentett meg. A város lakosai közül néhányan azon az éjszakán az én vitorlásomon szöktek meg. Most tehát, ezredes úr, még nyomatékosabban kell-e kifejeznem, mint ahogyan megtettem, hogy Orden polgármestert túszként őrizetben kell tartani?

Lanser azt felelte:

– Itt van, nem szökött meg. Hogyan őrizhetjük jobban, mint ahogy őrizzük?

Távolról hirtelen robbanás zaja hallatszott, és mindkét férfi hirtelen abba az irányba nézett, ahonnan a robbanás zaja érkezett. Corell azt mondta:

– Már idáig eljutottunk, ezredes úr, és ön tökéletesen tudja, hogyha ez a kísérlet sikerült, dinamitot küldenek minden megszállt országba.

Lanser nyugodtan válaszolt:

– Mit javasol?

– Csak azt, amit mondtam. Ordent őrizetben kell tartanunk a lázadás megelőzésére.

– És ha mégis fellázadnak, és mi agyonlőjük Ordent?

– Akkor az a kis doktor következik; bár nincs semmiféle hivatala, ő a soron következő hatalom a városban.

– De nincs hivatala.

– De a nép bízik benne.

– És mi történik, ha agyonlőjük?

– Akkor a mienk a hatalom. Akkor megtörtük a lázadást. Ha megöltük a vezetőket, a lázadás összeomlik.

Lanser gunyorosan kérdezte:

– Maga csakugyan így gondolja?

– Így kell gondolnom.

Lanser megcsóválta fejét, aztán kikiáltott:

– Őrség! – Az ajtó kinyílt, és egy katona jelent meg a nyílásban. – Őrmester – mondta Lanser –, Orden polgármestert őrizetbe veszem, Winter doktort is őrizetbe veszem. Gondoskodjék róla, hogy Ordent őrizzék, és azonnal hozza ide Wintert.

Az őr azt felelte:

– Parancsára, ezredes úr.

Lanser felnézett Corellre, és azt mondta:

– Tudja, remélem, maga tudja, mit cselekszik. Remélem, tudja, mit cselekszik.

8

A kisvárosban gyorsan járnak a hírek. Elterjedt az ajtókban folytatott fecsegések során, gyors, jelentős pillantások alatt – „a polgármestert őrizetbe vették” – és a városon végigszaladt egy kis nyugodt ujjongás, vad kis ujjongás, és az emberek nyugodtan beszélgettek egymással, aztán elváltak az emberek; akik élelmet vásároltak, egy percig egészen közel hajoltak a segédhez, és szót váltottak egymással.

Az emberek kijártak a vidékre, az erdőkbe, dinamitot kutattak. És a hóban a játszadozó gyerekek megtalálták a dinamitot, és ettől kezdve a gyerekeknek is megvoltak az utasításaik. Kinyitották a csomagokat, megették a csokoládét, aztán elrejtették a hóba a dinamitot, és elmondták a szüleiknek, hol van.

Messze kint a vidéken egy férfi fölemelt egy csövet, elolvasta a használati utasítást, és azt mondta magában: „Kíváncsi vagyok, működik-e." Felállította a csövet a hóban, meggyújtotta a kanócot, elszaladt és számolt, de túl gyorsan számolt. Hatvannyolcig jutott, csak aztán robbant a dinamit. Azt mondta: „Működik" – és gyorsan körülnézett újabb cső után.

Mintha csak jeladásra tennék, az emberek bementek házaikba, az ajtókat bezárták, az utcák csöndesek voltak. A bánya előtt a katonák gondosan átkutattak minden bányászt, mielőtt lement a tárnába, motozták és újra megmotozták, a katonák idegesek és nyersek voltak, és gorombán beszéltek a bányászokkal. A bányászok hidegen néztek rájuk, szemükben kis vad öröm ujjongott.

A polgármester palotájának fogadószobájából elvitték az asztalt, egy katona állt őrt a polgármester hálószobájának ajtaja előtt. Annie a kályha előtt térdelt, kis széndarabokat vetett a tűzre. Felnézett az Orden polgármester ajtaja előtt álló őrre, és vadul azt kérdezte tőle:

– Nohát, mit csinálnak vele?

A katona nem felelt.

A külső ajtó felnyílt, bejött egy másik katona, karjánál fogva húzta Winter doktort. Becsukta az ajtót Winter doktor mögött, és megállt a szobában az ajtó előtt. Winter doktor azt kérdezte:

– Jó napot, Annie, hogy van a kegyelmes úr?

Annie pedig a hálószobára mutatott, s azt felelte:

– Odabent van.

– Csak nem beteg? – kérdezte Winter doktor.

– Nem, nem látszott annak – felelte Annie. – Megnézem, szólhatok-e neki, hogy a doktor úr itt van. – Az őrhöz lépett, és parancsolóan beszélt: – Mondja meg a kegyelmes úrnak, hogy Winter doktor itt van, érti?

Az őr nem felelt, meg se mozdult, de mögötte kinyílt az ajtó, Orden polgármester állt a küszöbön. Nem törődött az őrrel, elment mellette, és belépett a szobába. Az őr egy percig fontolgatta, visszahúzza-e, aztán visszatért az ajtó előtti helyére. Orden megszólalt:

– Köszönöm, Annie. Ne menjen el nagyon messzire, jó? Szükségem lehet magára.

Annie azt felelte:

– Nem, uram, nem megyek. Madame jól van?

– A haját igazítja. Akarja látni őt, Annie?

– Igen, uram – mondta Annie. Ő is elment az őr mellett, belépett a hálószobába, és becsukta az ajtót.

Orden azt kérdezte:

– Akarsz valamit, doktor?

Winter gúnyosan vigyorgott, és válla fölött az őrére mutatott.

– Hát azt hiszem, őrizetben vagyok. Ez a barátom hozott ide.

Orden azt mondta:

– Azt hiszem, így kellett lennie. Kíváncsi vagyok, most mit csinálnak.

És a két férfi hosszan egymásra nézett, és mindegyik tudta, mit gondol a másik.

Aztán Orden folytatta, mintha addig is beszélt volna.

– Tudod, akkor sem akadályozhattam volna meg, ha akartam volna.

– Tudom – felelte Winter –, de ők nem tudják. Aztán folytatta megkezdett gondolatát. – Pontos nép – mondta –, és már alig van idejük. Azt hiszik, hogy mert nekik csak egy vezérük és egy fejük van, mi is mindnyájan ilyenek vagyunk. Tudják, hogy tíz levágott fej tönkretenné őket, mi azonban szabad nép vagyunk; annyi fejünk van, ahány emberünk, és ha baj van, a vezérek úgy nőnek köztünk, mint a gombák.

Orden rátette kezét Winter vállára, és azt mondta:

– Köszönöm. Tudtam, de jó hallani, hogy te is ezt mondod. Ez a kis nép nem pusztul el, ugye?

Aggódva vizsgálta Winter arcát. A doktor pedig megnyugtatta:

– Nem, persze, hogy nem. Tény, hogy külső segítséggel erősebb is lesz.

A szobában egy percig csend volt. Az őr kissé megváltoztatta helyét, puskája megkoccant egyik gombján.

Orden azt mondta:

– Most beszélhetek veled, doktor, és valószínűleg ezután már nem tudok beszélni. Kicsi, szégyellni való dolgok forognak a fejemben. – Köhécselt, ránézett a merev katonára, de a katonán nem látszott, hogy odahallgatna. – A saját halálomra gondoltam. Ha követik a szokásos módszert, meg kell ölniük engem, aztán meg kell ölniük téged is. – És amikor Winter hallgatott, azt kérdezte: – Ugye, megölnek?

– Meg, azt hiszem.

Winter az egyik aranyozott székhez lépett, le akart ülni, de észrevette, hogy a párnája szakadt, az ujjával végigsimította az ülést, mintha ez javítana rajta, és óvatosan ült le, mivel az ülés szakadozott volt.

Orden pedig folytatta:

– Tudod, félek, és szökési módokra gondoltam, hogy kikerüljek ebből. Arra gondoltam, hogy elmenekülök. Arra is gondoltam, hogy könyörgök az életemért, és emiatt szégyellem magam.

Winter felnézett, és azt mondta:

– De nem könyörögtél.

– Nem, nem könyörögtem.

– És nem is fogsz könyörögni.

Orden habozott.

– Nem, nem fogok. De gondoltam rá.

És Winter gyöngéden azt kérdezte:

– Honnan tudod, nem gondol-e mindenki erre? Honnan tudod, hogy én nem gondoltam-e rá?

– Nem tudom, miért tartóztattak le téged is mondta Orden. – Azt hiszem, téged is meg akarnak ölni.

– Én is azt hiszem – mondta Winter.

Hüvelykujjait forgatta, és figyelte őket, amint egymás körül forognak.

– Te tudod ezt. – Orden egy percig hallgatott, aztán ezt mondta: – Doktor, te tudod, hogy kis ember vagyok, és ez kicsi város, de kell lenni a kis emberekben is egy szikrának, mely lángba borulhat. Félek, rettentően félek, és elgondoltam mindazt, amivel megmenthetném a saját életemet, aztán ez elmúlt, és most már néha valami ujjongást érzek magamban, mintha nagyobb és jobb lennék, mint amilyen vagyok, és tudod, mire gondoltam, doktor? – Elmosolyodott, visszaemlékezve. – Emlékszel az iskolából Szókratész védőbeszédére? Emlékszel-e, hogy Szókratész azt mondja: „Valaki azt mondja majd: »És nem szégyelled magad, Szókratész, olyan életmódért. mely idő előtti végre juttat téged?« Ennek nyíltan azt felelhetem: »Tévedsz ebben: valamirevaló embernek nem kell latolgatni az élet és halál esélyeit; csak azt kell megfontolnia, jót cselekszik-e vagy rosszat.«” – Orden elhallgatott, és megpróbált visszaemlékezni.

Winter doktor előrehajolva ült, és folytatta a szöveget:

– „Hogy derék vagy gonosz emberhez illő dolgot cselekszik-é.” Nem hiszem, hogy egész pontosan idézed. Sohasem voltál jó tanuló. A vádbeszédben is hibáztál.

Orden kuncogott.

– Erre is emlékszel?

– Igen – mondta buzgón Winter –, jól emlékszem rá. Kifelejtettél egy sort vagy egy szót. Vizsga volt, és te olyan izgatott voltál, hogy elfelejtetted az ingedet begyűrni, és az inged csücske kilátszott. Csodálkoztál, miért nevettek rajtad.

Orden mosolygott magában, és keze titkon hátranyúlt, hogy megvizsgálja, nem lóg-e az inge csücske.

– Én magam voltam Szókratész – mondta –, és a tanári bizottságot vádoltam. Mennyire vádoltam őket! Ordítottam a szöveget, és láthattam, hogy elvörösödnek.

Winter közbeszólt:

– Visszafojtották a lélegzetüket, hogy ne nevessenek. Az inged csücske kilátszott.

Orden polgármester nevetett.

– Mennyi ideje már? Negyven éve.

– Negyvenhat.

A hálószoba előtt az őr csendesen átment a külső ajtónál álló őrhöz. Halkan, szájuk sarkából beszélgettek, mint az iskolában suttogó gyerekek.

– Mióta vagy szolgálatban?

– Egész éjszaka. Alig tudom nyitva tartani a szememet.

– Én sem. Jött-e levél a feleségedtől a tegnapi hajóval?

– Igen! Téged is üdvözöltet. Azt mondja, hallotta, hogy megsebesültél. Nem ír sokat.

– Mondd neki, hogy jól vagyok.

– Nem felejtem el… ha írok.

A polgármester felemelte fejét, a mennyezetre nézett, és mormogott:

– Mhm. Mhm. Nem tudom, vissza tudok-e emlékezni... hogy is megy?

És Winter súgott neki:

– „Most pedig, ó, emberek…” És Orden halkan mondta:

– „Most pedig, ó, emberek, akik elítéltetek engem…”

Lanser ezredes csendesen belépett a szobába; az őrök vigyázzba álltak. Amint meghallotta a szavakat, az ezredes megállt és figyelt.

Orden a mennyezetre nézett, és mindenről elfeledkezve igyekezett a régi szavakra visszaemlékezni.

– „Most pedig, ó, emberek, ó, emberek, akik elitéltetek engem – mondta – örömest jósolnék nektek… mert meg kell halnom… és a halál órájában… az embereket megszállja a jóslás ereje. És én… azt jósolom nektek, akik halálra ítéltetek engem… hogy rögtön az én… az én halálom után…”

De Winter félbeszakította, és azt mondta:

– Elmúlás.

Orden ránézett.

– Micsoda?

És Winter azt mondta:

– A szó „elmúlás”, nem „halál”. Akkor is ugyanezt a hibát követted el, negyvenhat év előtt.

– Nem, hanem halál. Halál. – Orden körülnézett, és meglátta Lanser ezredest, aki őt figyelte. Megkérdezte tőle: – Ugye, hogy halál?

Lanser ezredes azt felelte:

– Elmúlás. Így van: „Rögtön az én elmúlásom után.”

Winter doktor erősködött:

– Látod, ez kettő egy ellen. Elmúlás az a szó. Ugyanaz a hiba, amit akkor elkövettél.

Ekkor Orden egyenesen maga elé nézett, szeme emlékeibe süllyedt, azon kívül semmit sem látott. És folytatta:

– „Azt jósolom nektek, akik halálra ítéltetek engem, hogy rögtön az… elmúlásom után, a rám rótt büntetésnél sokkal súlyosabb büntetés vár biztosan tirátok.”

Winter bátorítóan bólintott, Lanser ezredes is bólintott, mintha segíteni akarnák őt a visszaemlékezésben. Orden pedig folytatta:

– „Engem megöltök, mivel meg akartok szökni a vádló elől, és nem akartok számot adni az életetekről!”

Prackel hadnagy izgatottan belépett, és felkiáltott:

– Ezredes úr!

Lanser ezredes azt mondta:

– Csitt – és kinyújtotta kezét, hogy visszatartsa. És Orden halkan folytatta:

– „De nem úgy lesz, ahogy ti gondoljátok, hanem egészen másképp! – Hangja megerősödött. Mert mondom, hogy számosabban lesznek a ti vádolóitok, mint a mostaniak; olyan vádolók, akiket én eddig visszatartottam; – kis mozdulatot tett a kezével, szónoki mozdulatot – és minthogy fiatalabbak, szigorúbbak lesznek veletek szemben, és megsértenek majd titeket!”

Összeráncolta arcát, amint megkísérelt visszaemlékezni.

És Prackel hadnagy megszólalt:

– Ezredes úr, néhány embernél dinamitot találtunk.

De Lanser azt felelte:

– Csitt.

Orden folytatta:

– „Ha azt hiszitek, hogy emberek megölésével vissza tudtok tartani valakit attól, hogy a ti helytelen életeteket bírálja, tévedtek!” – Összeráncolta az arcát, gondolkodott, a mennyezetre nézett, zavartan mosolygott, és azt mondta:

– Mindössze ennyi az, amire vissza tudok emlékezni. Elszállt a fejemből.

És Winter doktor így szólt:

– Nagyon szép tőled negyvenhat év után, holott nem tudtad jól negyvenhat év előtt sem.

Prackel hadnagy közbeszólt:

– Az embereknél dinamit volt, ezredes úr.

– Elfogtad őket?

– Igen, ezredes úr. Loft százados úr és…

Lanser közbevágott:

– Mondd meg Loft százados úrnak, hogy őrizze őket. – Összeszedte magát, előrelépett a szobában, és azt mondta: – Orden úr, ezeket a dolgokat meg kell állítani.

A polgármester pedig gyámoltalanul mosolygott rá.

– Nem lehet megállítani, uram.

Lanser ezredes gorombán mondta:

– Letartóztatom önt kezesként népének jó magaviseletéért. Ez az utasításom.

– De ez nem állítja meg a dolgokat – mondta egyszerűen Orden. – Ön nem ért ehhez. Ha akadályozza a népet, nélkülem csinálja majd.

Lanser azt kérdezte:

– Mondja meg őszintén, mit gondol. Ha az emberek megtudják, hogy agyonlövik önt, mihelyt még egy kanócot meggyújtanak, mit tesznek?

A polgármester tanácstalanul nézett Winter doktorra. Aztán kinyilt a hálószoba ajtaja, és kilépett Madame, kezében a polgármesteri lánccal. Azt mondta:

– Ezt elfelejtetted. Orden megkérdezte:

– Mit? Ja, igen! – lehajtotta fejét, és Madame a nyakába akasztotta a hivatalos láncot, ő pedig azt mondta: – Köszönöm, drágám.

Madame panaszkodott:

– Mindig elfelejted. Egész idő alatt elfelejted. A polgármester ránézett a kezében tartott lánc végére, az aranyéremre, melybe hivatalának jelképe bele volt vésve. Lanser sürgette.

– Mit fognak tenni?

– Nem tudom – felelte a polgármester. – Azt hiszem, meggyújtják a kanócot.

– Akkor is, ha megkéri őket, hogy ne tegyék?

Winter közbeszólt:

– Ezredes úr, ma reggel láttam egy kisfiút. hóembert épített, miközben három felnőtt katona ott őrködött, hogy lássa, nem csinál-e a kisfiú karikatúrát a maguk vezéréről. Már szépen hasonlított rá, amikor a katonák lerombolták.

Lanser nem hederített a doktorra.

– Akkor is, ha ön megkéri őket, hogy ne tegyék? – ismételte.

Orden mintha elszundikált volna; szemét lehunyta, megpróbált gondolkodni. Azt mondta:

– Nem vagyok nagyon bátor férfi, uram. Azt hiszem, mindenképpen meg fogják gyújtani. Küszködött a szavaival. – Remélem, meg fogják gyújtani, de ha megkérem őket, hogy ne tegyék, szomorúak lesznek.

Madame azt kérdezte:

– Mit jelentsen mindez?

– Maradj csöndben egy percig, drágám – mondta a polgármester.

– De azt hiszi, hogy meg fogják gyújtani? kérdezte konokul Lanser.

A polgármester büszkén beszélt:

– Igen, meg fogják gyújtani. Látja, uram, nem választhatok aközött, hogy éljek-e vagy meghaljak, de választhatok, hogy mi módon. Ha azt mondom nekik, ne harcoljanak, szomorúak lesznek, de harcolni fognak. Ha azt mondom nekik, hogy harcoljanak, vidámak lesznek, és én, aki nem vagyok nagyon bátor férfi, kissé bátrabbá teszem őket. Mentegetőzve mosolygott. – Látja, könnyű nekem ezt megtenni, minthogy a vége számomra mindenképpen ugyanaz.

Lanser azt mondta:

– Ha ön igent mond, mi még mindig azt mondhatjuk nekik, hogy nemet mondott, Mondhatjuk nekik azt is, hogy könyörgött az életéért.

De Winter dühösen közbevágott:

– Meg fogják tudni. Maguk nem tudnak titkot tartani. Egyik emberük egy este elvesztette a fejét, és azt mondta, hogy a legyek meghódították a légypapírt, és most az egész ország ismeri ezeket a szavakat. Dalt is csináltak belőle. A legyek meghódították a légypapírt. Maguk nem tudnak titkot tartani, ezredes úr.

A bánya felől élesen vonított egy sziréna. Egy gyors szélroham száraz havat vágott az ablakokba.

Orden az aranyérmével babrált, nyugodtan azt mondta:

– Látja, uram, semmi se változtathat rajta. Magukat tönkre fogják tenni, és ki fogják kergetni. Hangja nagyon halk volt. – Ez a nép nem szereti, ha meghódítják, és nem

is fogják meghódítani. Szabad emberek nem értenek a háború megindításához, de ha már egyszer megindult, a vereségben is tudnak harcolni. Hordaemberek, akik egy vezért követnek, nem értenek ehhez, ezért mindig a hordaemberek azok, akik megnyerik a csatákat, és a szabad emberek azok, akik megnyerik a háborúkat. Meglátja, hogy ez így van, uram.

Lanser kiegyenesedett és megmerevedett.

– Utasításaim világosak. Tizenegy óra volt a határidő. Túszokat kell őrizetbe vennem. Erőszakos cselekedetek esetén a túszokat ki kell végezni.

És Winter doktor megkérdezte az ezredestől:

– Akkor is végrehajtja a parancsokat, ha tudja, hogy hiábavaló parancsok?

Lanser arca merev maradt.

– Végrehajtom a parancsokat, mindegy, milyenek, de azt hiszem, uram, ha ön kiáltványt bocsátana ki, azzal sok ember életét mentené meg.

Madame panaszosan szólt közbe:

– Szeretném, ha megmondanád nekem, mi ez a sok képtelenség.

– Képtelenség, drágám.

– De hát nem tartóztathatják le a polgármestert – magyarázta neki.

Orden rámosolygott.

– Nem – mondta –, nem tartóztathatják le a polgármestert. A polgármester olyan eszme, amelyet szabad emberek találtak ki. Ez az eszme meg fog szökni a börtönből.

Távolról robbanás zaja hallatszott. És a visszhangja elpördült a dombokig, és megint vissza. A szénbánya szirénája éles, vijjogó figyelmeztetést adott le. Orden egy percig nagyon feszülten állt, aztán mosolygott. Második robbanás mennydörgött – ezúttal közelebbről és súlyosabban –, és visszhangja visszagördült a hegyekről. Orden az órájára nézett, aztán kihúzta az óráját láncostul, és Winter doktor kezébe helyezte.

– Hogy is van az a legyekkel? – kérdezte.

– A legyek meghódították a légypapírt – mondta Winter.

– Annie! – kiáltotta Orden. A hálószoba ajtaja azonnal kinyílt, és a polgármester azt kérdezte: – Hallgatózott?

– Igen, uram.

Annie zavart volt.

Most robbanás mennydörgött egészen közel, a dörej e fát hasított, üveget tört, és az ajtó tágra nyílt az őrök mögött. És Orden így szólt:

– Annie, azt akarom, hogy Madame mellett maradjon, ameddig csak szüksége lesz magára. Ne hagyja egyedül. – Karjával átfogta Madame-ot, – megcsókolta hom-

lokát, aztán lassan odament az ajtóhoz, ahol Prackel hadnagy állt.) A küszöbről visszafordult Winter doktor felé. – Édes Kriton, egy kakassal tartozunk Asklepiosnak – mondta gyöngéden. – Emlékezni fogsz rá, hogy megfizesd a tartozást?

Winter egy percre behunyta szemét, mielőtt felelt.

– A tartozást meg kell fizetni.

Orden kuncogott.

– Erre az egyre emlékeztem. Ezt az egyet nem felejtettem el.

Kezét Prackel karjára tette, a hadnagy visszahúzódott tőle.

Winter pedig lassan bólintott

– Igen, emlékeztél. A tartozást meg kell fizetni.

MÁSODIK KIADÁS

A KIADÁSÉRT FELEL
AZ EURÓPA KÖNYVKIADÓ IGAZGATÓJA
FELELŐS SZERKESZTŐ: BART ISTVÁN

A KÖTETET MIKLÓSI IMRE TERVEZTE
MŰSZAKI VEZETŐ: SIKLÓS BÉLA

KÉSZÜLT 59.000 PÉLDÁNYBAN,
11,24 (A/5) ÍV TERJEDELEMBEN
EU-C-7576

ISBN 963 07 0051 4

73.1300–KOSSUTH NYOMDA, BUDAPEST FELELŐS VEZETŐ: MONORI IST-
VÁN
VEZÉRIGAZGATÓ